

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

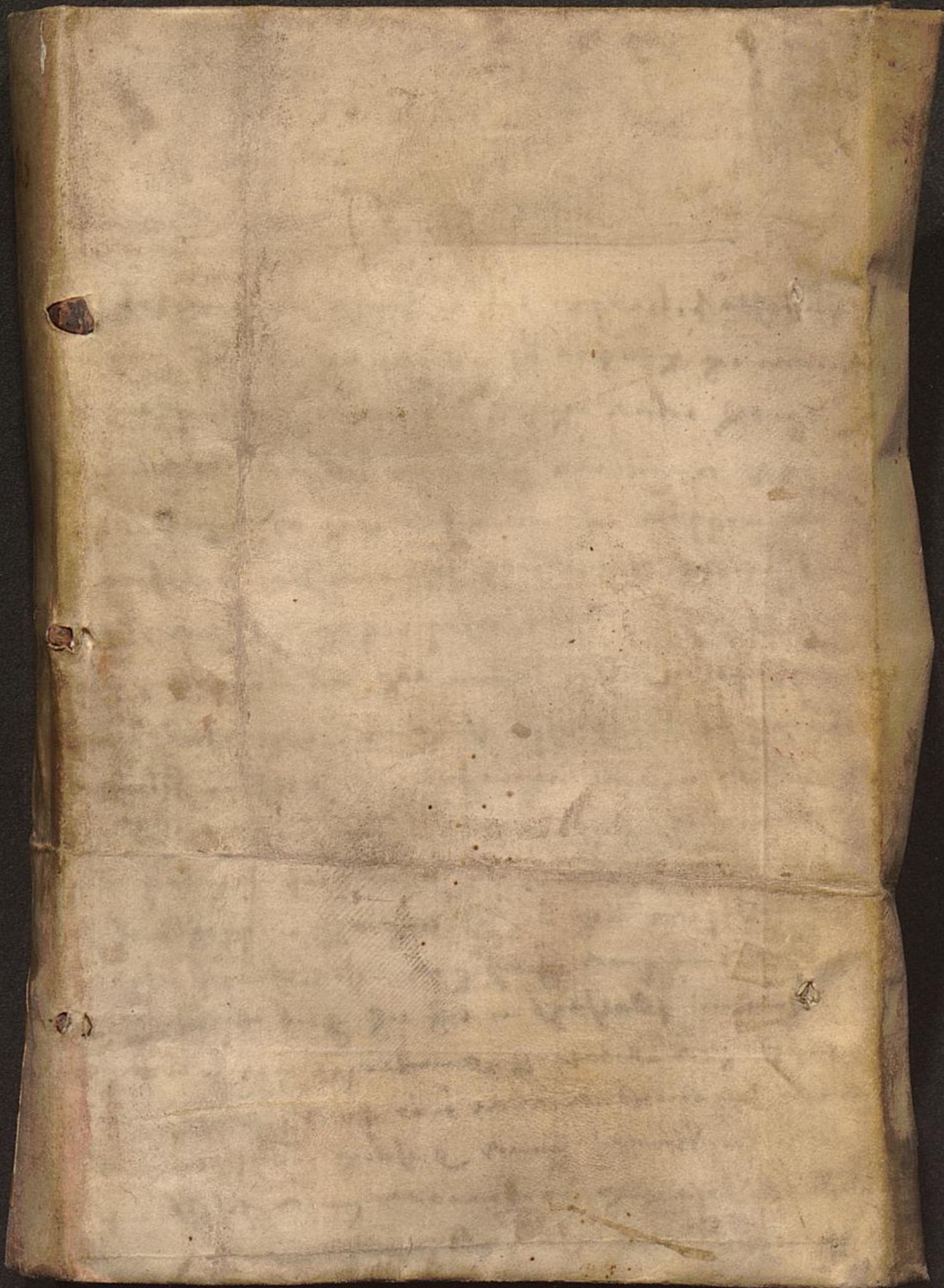
**De Sacra-||mento Evcharistiae,|| contra Oecolampadium,
opusculum:||**

Clicthove, Josse

Coloniæ, 1527

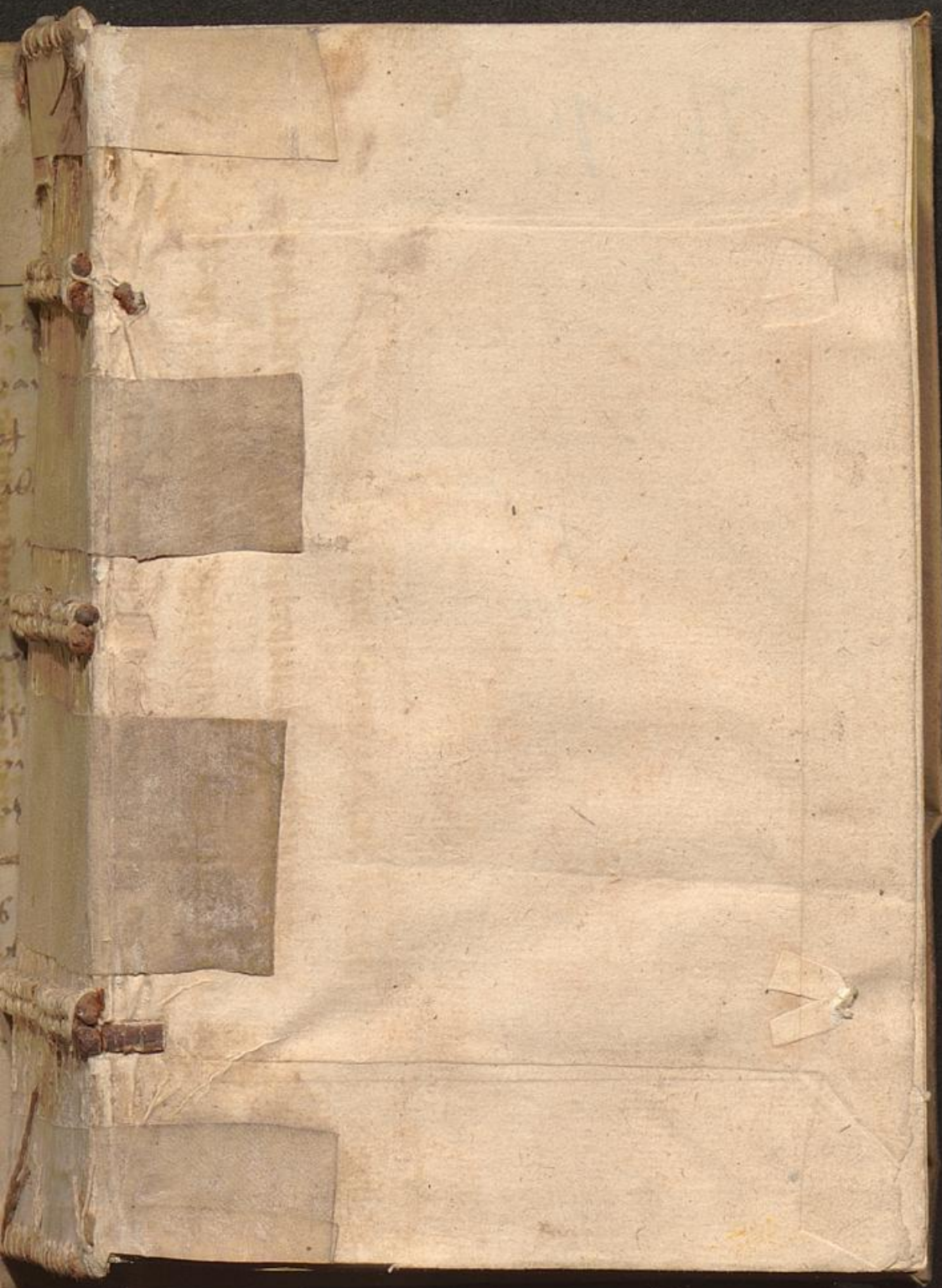
VD16 C 4208

urn:nbn:de:hbz:466:1-30220

1. ophoveren slopen / Lefmen / fiek
 2. dar mit enen In evenen andt / Gec
 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 8

[illegible]

Jh. 74 26.

F III
40.

ERZBISCHÖFL.
AKADEMISCHE
BIBLIOTHEK
LEOSTR. 21
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

DE SACRA

MENTO EVCHARISTIAE,

contra Oecolampadium, opusculum:

per Iudocum Clichtouneum Ne-

oportuēsem, doctorem the-

ologum Parisiēsem, ela-

boratum: duos li-

broſ cōple-

ctens.

¶ Primus, multiplici autoritate & ratione
comprobat: sub forma panis & uini in eucha-
ristia, uerum Christi corpus & sanguinem,
re ipsa contineri.

¶ Secundus, rationes Oecolampadij, cōten-
dentes in pane & uino consecrato figuram
tantum esse & repræsentationem corporis,
& sanguinis Christi: dissoluit.

AN. M. D. XXVII.

Mense Iunij.

REVERENDO IN CHRISTO PA
tri ac dño, Do. Ludouico Guiliardo, insignis eccle.

Carnotensis episcopo dignissimo: Iudocus Cli-
chtou, sacre theolog. professor, licet im-
meritus: perpetuam exoptat sal.

PAulus apost. euangelicæ legis aliloquus præ-
co, in orōne admonitoria: ad maiores natu ec-
clesiæ Ephesiñæ, cū esset ab illis Hierosolymā
discessurus, Mileti habita, reuerende in Chrō pater,
& ornatissime præsul: hoc inter cætera illis fuisse
prolocutus oraculū cōmemoratur a B. Luca, sacro
actuum apost. conscriptore. Ego scio qm̄ intrabunt
post discessionē meā lupi rapaces in uos, nō par cen-
tes gregi. Et ex uobis ipsi exurgent uiri loquentes
peruersa, ut abducant discipulos post se. Vbi luporū
nomine (uti interlinearis ibidem annotat expositio)
intelliguntur hæretici: callidi in fide, fortes in dispu-
tatione, crudeles in occisione: nō qdem corporū, sed
animarū: quas tetra suorū dogmatū uirulentia per-
imunt. Neq; dñico parcent gregi: quin defæuiant in
eū immaniterq; grassentur, mactent etiā & perdant
oues: precioso Christi boni pastoris sanguine redē-
pras. Idē quoq; hæretici: sunt uiri illi (quos ex cœ-
tu catholicorū surrecturos: inibi prædicit apostolus)
loquentes puerfa dogmata, ut a rectitudine fidei ad
deuia errorū abducant alios post se: quos habeāt dis-
cipulos, affecias & alūnos perditissimæ suæ sectæ.
¶ Porro illd̄ diuini Pau. uerbū mō adductū: tpe san-
ctorū apost. cū adhuc forent in carne superstites, cō-
pleri cœptū est in Cherinto, Ebīōe, Marchiōe, Me-
nando, Basilide, & cæteris illius ætatis hæreticis: de
quibus ita scribit Ioan. apost. in I. sua epist. canoñ.
Ex nobis prodierunt: sed nō erant ex nobis. nam si
fuisent ex nobis, permansissent utiq; nobiscū. Dein
de per totū ecclesiæ sanctæ decursū, ab apostolorū

seculo ad nostra usq; tpa; in uarijs (qui diuerso insur-
rexerunt atatum curriculo) magistris errorꝝ, etiam
illud Pauli dictum, locū habuit & ueritatē. Vt enī
innumeros alios omittamus: nōne Arius, Heluidi-
us, Iouinianus, Pelagius, & Nestorius, lupi fuerunt
rapaces: qui subintrarūt in ouile dñicum, ad illud le-
tiferis suis dentibus dilacerandum? Nonne etiam ij-
dem, uiri fuerunt ex fidelium turba suborti, loquen-
tes peruersa: ut abducerent incautos affectatores in
pestifera suæ doctrinæ consortium? Nostro uero se-
culo maxime completam cernimus hanc propheti-
cam deiseri Pauli prædictionē: nō solum in Luthe-
ranis ipsis, quorꝝ nunc late nimium, infelix loliū &
steriles dñantur auenæ: sed in ijs, qui sanctissimo eu-
charistiæ sacramento impie derogant, oblatrantes,
in eo nequaquā uerꝝ Christi corpus & sanguinem cō-
tineri: sed figuram dūtaxat & signum eiusdem illic
haberi. O execrandā impietatem, & detestabilem
blasphemiā. O sacrilegā & abominabilem uocem,
quam pie mentes haurire auribus non pñt, quin pro-
tinus diro concutiantur horrore, prorsusq; refugi-
ant uel solā tam impie assertionis prolationē. Horꝝ
autē principes nostra ætate feruntur esse: Ioan. Oeco-
lampadius, Carolstad. & Huldr. Zuingl. quos iure
lupos rapaces dixerim: & efferos dñici gregis hac in
parte deuastatores. Ipsos itidem haud iniuria appel-
lauerim uiros loquentes, imo & scribentes peruer-
sa, ad disseminandū in uniuersum orbē, impiū suū
dogma: quo multos trahant in pessimi huius erroris
p̄cipiū, ad oimodā profecto totius chr̄ianismi sub-
uersionē. Si namq; sublata fuerit fides ȳe præsentiae
corpis & sanguinis dominici in sancta eucharist. qd
integꝝ & stabile in eccle. catholica reliquū erit? Ni-
hil reuera. haud secus ac diruto domus ipsius funda-
mēto solidaq; basi: totam cōsequenter domū abire
in præceps ac labascere, necessum est:

Itaq; ut contra letalia uenena, hor; scriptis latū dī
spersa p orbē, salutare paremus antidotū: annitemur
in pñte opusculo errorē illū de eucharistia maxime
oīm execrabile penitus reuellere. Primū sacræ scri-
pturæ testimonijs, ecclesiasticor; q; doctoz & ca-
nonicar; sanctionū non aspernandis autoritatib; nec
non rōnibus inde sumptis demonstraturī: in sacro
sancta eucharistia uer; adesse Christi corpus & san-
guinē. ut uniuersa hactenus credidit: & sp creditu-
ra est ecclesia. Secundo uero, rōnes aduersarior; po-
tissimū Io. Oecolāpadij: in eo opusculo, quo cōten-
dit hostiā consecratā, figurā duntaxat esse & signi-
ficationē corporis dñi, cōtentas: dissoluturi. Vt p-
spiciū sit oīmibus uel aptissime: q̄ nefaria sit & im-
proba, eius & astipulantiū illi assertio, & q̄tum a di-
uinæ scripturæ sanctor; q; patr; abhorrens snia, sa-
lutarisq; doctrina. Neq; nobis opus fuerit: i reliquos
duos Oecolāpadij cōplices postea nouā instruere a-
ciē. q̄ eo prostrato & ipsi iisdē telis confixi iacebūt
eodēq; ueritatis orthodoxæ mucrone cōfossi. Cate-
rū hanc meā q̄tulamcunq; elucubrationē, præstan-
tissimi tui nominis dignitati nuncupatā uolui clarif-
sime antistes: in aliquantā benignissimæ tuæ huma-
nitatis & beneficentiæ mihi frequentius & exube-
ranter exhibitæ, recognitionē & licet minime parē
cōpensationem, cū aliud mihi nunc nō occurrat ar-
gumētū nec cōmodior occasio: q̄ anī mei in te grati-
tudine, obsequendiq; prōptitudinem testificer. Acce-
dit huic, religiosa mentis tuæ pietas: & syncerus in
ea q̄ ad religionē spectant Christianā inuiolate con-
seruanda, affectus. Quē nō obscuro in hac turbulen-
ta rex tēpestare prodidisti indicio: cū p̄diu & p̄nox
nullis pepcisti laboribus, ut synceritas catholicæ fi-
dei in tota tua diocesi Carnot̄ esset, illabefacta perma-
neat: ecclesiasticæq; disciplina in suis legibus p̄sistat

incolumis, & quicunque hæreticorum molimina insurge-
rēt cōtra turrim hanc Davidicā ex q̄ mille pēdet cly-
pei, omnis armatura fortis (sanctā dico eccle.) pon-
tificia tua auctoritate propulsentur ocyus & cōtun-
dantur. Efflagitat igitur merito hoc indefessum tuū
ad promouenda omnia q̄ integritatē fidei ecclesiæq;
decorē stabiliunt, & opprimenda ea, q̄ ipsis sunt ob-
staculo, generose adhibiti. ut hoc nostrę qualecunq;
opus, amplissimi tui nois auspicijs exeat in lucem,
eiusdēq; auctoramento: transeat cū fructu spiritali
(quē lectoris ipsum omnibus imprecamur largius
affutur) in aliorū usum. Vale, bonarū literarū ama-
tor & literarū cultor studiosus. Ex Lutetia Parisi-
orum: anno ab incarnatione dominica, 1526.

INDEX EORVM QVAE IN

hoc opere bipartito pertractatur: per sin-
gularū capitum ordinem digestus.

In primo lib. hæc determinantur.

Errorem negantiū ueritatē corporis & san-
guinis dominici in eucharistia: priscis tempo-
ribus a diuersis, & præsertim a Berēgario fu-
isse suscitatum. Cap. I.

Ioannem Vicle. eandem hæresim circa eucharistiā
etiā resuscitasse: quā & Oecolap. & sui affectatores
hac itidem tēpestatē renouare student: II.

Assertionis illius erroneæ de eucharistia, consecra-
tores, non mō anathematis cēsura incurrere: uerū
etiā infideles habendos esse, q̄ expressis catholicæ
fidei articulis repugnent. III.

Ex oblatiōe panis & uini p̄ Melchise. & immola-
tione agni paschalis typici recte colligi, q̄ in sacro
eucharistiæ, corpus Christi uere cōtineatur. IIII.

Per manna popu. Israelico exhibitum in deserto,
necnon per panes propositionis ueteris test. & pa-
nem subcineritium, Helia ab angelo subministra-

tum: idem ostendi de ueritate corporis Christi in eu-
charistia, propositum. V.

¶ Ex uerbis B. Iob, diuersisq; psalmoz locis, & pro
uerbioꝝ sententia: etiam cōcludi ueram corpis do-
mini nostri in eucharistiæ sacramēto pñtiam. VI.

¶ Ex euangelica lectiōe, clare etiam demonstrari ue-
ritatem corporis & sang. domini, in sacrosancto eu-
charistiæ mysterio. VII.

¶ Verba Christi, in sexto euangelij B. Ioannis cap.
dicta, de manducatione carnis eius: recte intelligi
posse de sumptione sacramentali corporis ipsius, et
non tantum de spiritali. VIII.

¶ Ex 6. quozq; euangelij B. Ioannis cap. plurifariam
confici: q; uerz in sacramento eucharistiæ sit Christi
corpus, secundum substantiam. IX.

¶ Q; ex uerbis B. Pauli in suis epistolis ad Corint.
& Hebræ. etiam colligitur uerum Christi corpus,
esse in sacra eucharistia. X.

¶ Sanctionū canonicarū & scriptoz ecclesiasticorū
autoritate, etiam demonstrari: q; in eucharistia uerz
Christi corpus, re ipsa continetur. XI.

¶ Quatuor insuper præcipuorū ecclesiæ doctoz au-
toritate: confirmari ueritatem corporis & sanguinis
domini in sacrosancta eucharistia. XII.

¶ Sanctoz etiam patrum, Dionysij, Damasceni &
Chrysosto. dictis corroborari ueritatem dominici
corporis & sanguinis in eucharistia. XIII.

¶ Sanctum præterea Ignatium, & Cyprianum: gra-
ues pœnas ijs qui indigne sacra mysteria attrecta-
runt a deo inflictas, explicantē: eandem de ueritate
dominici corporis in eucha. astruere sententiā. XIV.

¶ Miracula, circa eucharistiæ sanctæ contrectatio-
nem, a domino plærq; ad fidei consolidationem o-
stensa: non parz etiam conferre, ad ueritatem domi-
nici corporis in ea astruendam. XV.

¶ Probatos itidem autores: Eusebium Emisenum,
Anselmum Cantuariensem, Rabanumque, & Hu-
gonem de S. Victo. suis dictis astruere præsentiam
corporis Christi in sacra eucharistia XVI

¶ Aliorum insuper illustrium autorum: Iuonis Car-
notensis & conscriptoris theologiæ naturalis, cum
plurisque alijs, testimonio: comprobari etiam corpo-
ris Christi in eucharistia, ueritatem. XVII.

¶ Ex publica ecclesiæ determinatione, assiduo usu
approbata: efficax etiam sumi argumentum, pro ue-
ritate dominici corporis in Eucharistia, compro-
banda. XVIII.

¶ Aliis insuper rationibus, ut adoratiõe publica eu-
charistiæ & celebratione festi corporis CHRISTI
comprobari, quod uere ipsum contineatur in Eu-
charistia. XIX.

¶ Quæ uirtute uerborum Christi, cõsecrationi faciendæ
designatorum: panis in corpus Christi, uere cõuertatur,
& uinum calicis in preciosum eius sangu. XX.

¶ Transubstantiationem in eucharistia: & ecclesiæ
determinatione comprobari, & sanctorum patrum gra-
ui autoritate, cui refragari non licet. XXI.

¶ Quis horum Christi uerborum: hoc est corpus meum:
proprius est sensus. & quomodo illorum uirtute: fit
consecratio sanctæ eucharistiæ. XXII

¶ INDICIS CAPITVM PRI-
mi libri huius operis.

FINIS.

¶ In secundo libro: hæc discutiuntur.

M Agnum in sacro eucharistiæ mysterio esse
miraculum: neque illud alia indigere atte-
statione, quàm euangelii, in quo plane id ipsum
explicatur. Cap. I.

¶ Quamuis humanus sensus & ratio naturalis, nequaquam
comprehendat sublimitatem mysterii sacrosanctæ eucha-

ristiæ: ob id tñ nō deesse in eo ingens miraculū. II.

¶ Apud aposto. magno in precio fuisse miraculum pñtiæ corporis Christi in euchar. neq; illud aliquorū signorū argumentis debuisse comprobari. III.

¶ Non esse admittēdam locutionē tropicā: in his dñi uerbis: hoc est corpus meū, sed propriā: & secundū rez proprietatem, accipiendam. IIII.

¶ Post consecrationē, corpus Christi etiam recte panem uocari: sicut & ipse Christus seipsum hoc noīe .s. panis, in euang. sæpius insigniuit. V.

¶ Quō eandē escā, quam manducauerūt p̄res antiqui sub Moyse, & nos manducamus: eundēq; cū ipsis potum spirituale, & nos bibimus. VI.

¶ Idem esse Christi corpus: in cœlo & in eucharistia neq; in diuersis p̄sibus & locis esse diuersum, qđ in altari offertur: sed omnino idem corpus. VII.

¶ Magnum esse discrimen inter patres antiquæ legis & nouæ: q̄tum ad beneficiorū a deo utriusq; indultorū rationem: & sacramenta noui testamenti, sacramentis antiqui, efficaciora esse. VIII.

¶ Corpus Chri x̄i in eucharistia p̄sēns: recte & ostentari. fideli populo, & circumferri & reſeruari ipsum q; esse salutare sacrificium: quod deo quotiē pro nobis offertur. IX.

¶ Qđ ad complēdam Chri promissionē, quasi nobiscū futurū dixit usq; ad consummationē seculi & ad synceriorē ipsius in spiritu adorationē faciendā, corpus eius in eucharistia recte adesse asseritur. X.

¶ Ad amplificandā Chri gloriā, testificandāq; eius in nos bñficientiā & eximiū amorē, id p̄tinere q; corpus Chri uere credatur esse in euchar. XI.

¶ Sac̄ Christi corp. cū manducatur in eucharistia neq; dentium aut stomachi iniurijs exponi: neq; in corpis eam sumentis transire substantiam. XII.

¶ Sac̄ Chri carnē indigne māducatam, aniæ nræ

nō ingredi substantiam, neq; in eam traduci, sed copiosis gratiarum donis eandem locupletare, & spirituales reddere.

XIII.

¶ Præter sumptionē corporis Christi spiritualē necessariā adhuc esse sumptionē eiusdē sacramentalē: tēpore cōgruo secūdū ecclesiæ decretū faciendā. XIII.

¶ In sancta eucharistia nō solū esse nobis relictam memoriā passionis Christi: sed uerē etiā ipsius corpus passū pro nobis, & ibidē re ipsa præsens. XV.

¶ Quamuis sæpius cōsecratur calix benedictionis in sacro missæ officio: nō tñ idcirco innouari, nec subinde semp nouū fieri testamentum. XVI.

¶ Per hæc dñi uerba. spiritus est q̄ uiuificat: caro nō prodest q̄cūq; nequaquā prohiberi aut negari mādicationē corporis Christi sacramentalē. XVII.

¶ In sanctæ eucharistiæ p̄ceptione: sacre Christi corpus, & mētes humanas & corpora spiritualiter uegetare, p̄ suæ uirtutis in illa transfusionē. XVIII.

¶ Neq; hoies: sacra eucharistia corporaliter nutrirī, neq; mures sanctū Christi corpus labefactare: cū species sacramētales erodūt, neq; uermes ex ipso Christi corpore in eucharistia, ebullire. XIX.

¶ Nullum haberi debere incommōdum, quod corpus Christi simul in diuersis sit locis in cōlo uisibiliter & in eucharistia sacramentaliter, ex multiplici authorum testimonio, XX.

¶ Ob præsentia corporis Christi in eucharistia fideles nō impediri: qñ sursum corda habeant ad dñm, qñ etiā q̄ sursum q̄rant, nō q̄ super terram. XXI.

¶ Rationū, qbus cōtendit Lutherus in eucharistia post consecrationē manere substantiam panis, una cum sacro Christi corpore: dissolutio. XXII.

¶ IN DICIS CAPITVM.

præsentis operis;

FINIS.

a s

INDEX

- A**dorandum esse Christi corpus in eucharistia: sancti patres testantur, & ecclesia instituit. 62. 1
- Adoratio assidua, nō est eucharistiæ exhibenda: sed tempore & loco congruis 86. 1
- Adoratur in eucharistia corpus Christi, ut uerbo unitū: & nō cogitatione, ab eo separatū. 114. 5
- Adorātes eucharistiā, qd dicēdi sunt adorare. 134. 6
- Aduentus Christi in eucharistiā: non debet dici nouus eius aduentus. 149. 7
- Aduentus noui propria ratio: quid requirit & peculiariter exigit. 50. 7
- ¶ Agnus paschalis, figura fuit Christi in cruce immolati: & sacramenti eucharistiæ quod quotidie in missa offertur. 15. 5
- Agnus ille paschalis, pane supercoelesti in eucharistia nobis relicto: longe est inferior. 14. 5
- ¶ Aliud accepit Christus in manus, cū eucharistiæ sacramētū instituit: & aliud discipulis suis porrexit. 159. 9
- ¶ Ambrosius: uerum in eucharistia Christi corpus esse perhibet. 4. 1
- Ambulatio dei inter nos p eucharistiā, lōge est uerior: q̄ ea q̄ fuit ipsius inter filios Israel, 18. 7
- ¶ Andronicus abbas, per sacram communionem: a dāmonio liberatus fuit. 51. 6
- Angeli sancti, præsentes astant altari: cum sacrum Christi corpus a sacerdote offertur. 45. 6
- Animæ rationales multiplex est cibus: sed omnium præstantissimus, sancta eucharistia. 129. 7
- Anselmus Cantuariensis: in eucharistia uerū Christi corpus contineri, affirmat. 52. 2
- ¶ Appropinquatio Christi ad nos per eucharistiā est maior: q̄ ea q̄ antiqs patribus fuit exhibita. 18. 6
- ¶ Aqua de petra fluens in deserto: symbolū fuit & signū sanguinis Christi, in cruce effusi. 97. 2

Area ueteris testamenti, p. Dauid & Salomonē so-
lenniter deducta: figura fuit sanctæ eucharistiæ. 65. 6

Arrianis assimilatur Oecolampadius: in cibi sacra-
mentalibus ad corporalem adæquatione. 144. 3

Articuli tres Ioannis Viclefi, de eucharistia: in con-
cilio Constantiensi damnati. 4. 1

Articulus fidei debet haberi: quod corpus Christi
secundū ueritatem sit in eucharistia. 8. 2

Augustinus, ueritatem dominici corporis in eucha-
ristia: suis scriptis astruit. 55. 2

Baptismus nō recte ab Oecolam. æquiparatur
eucha. quantū ad miraculorū rationē. 49. 2

Beda uenerabilis, syncerā de ueritate corpo-
ris Chrī i eucha. fidē suis dictis cōfirmat. 25. 5

Beneficentia & claritas Christi erga nos: in sacra-
mento eucharistiæ, clare demonstratur. 118. 6

Beneuolentia Christi ad nos, in eucharistia ostensa:
ardentius nos incitat in eius amorem. 119. 7

Berengarius, hæresim negantem corpus domini ue-
re esse in eucharistia: diutius disseminauit. 21. 3

Berengarij prior reuocatio: sub Nicolao secundo fa-
cta, & libro decretorum inscripta. 2. 3

Berengarij posterior retractio circa eundem erro-
rem: sub Gregorio septimo. 2. 4

Berengarij salutaris pœnitentia & laudabilis exitus
post abiuratum errorem. 2. 5

Bernardus suis scriptis, uerum esse Christi corpus
in eucharistia: contestatur. 54. 6

Bohemorū error ut declinetur nō est: sextū Io. cap.
de sola spiritali. manducatiōe intelligendū. 29. 4

Bona uentura, de sancto eucharistiæ sacramēto: præ-
clare & copiose scripsit. 77. 7

Bona uentura, Christum perhibet discipulis tradi-
dissimum corpus: mortale & passibile. 105. 5

Bonitatis suæ dulcedinē & exuberantiā: nobis Chri-
stus in sacramento eucharistiæ, cum summa digna

etione demonstrauit:

98. 6

Bonum semen agro in seminantes. illum purgare debent a noxijs herbis & fruticibus. 77. 1

Bonum opus, & hominem mirific e sanctificans: est digna eucharistia sumptio. 126. 7

Bonorum operum exercitio, & praesertim sacramentorum susceptione: iustificatur homo. 128. 4

Breuis mirabilium dei operum, Iudaeis exhibitorum: ex scripturae fluentis desumpta narratio. 144. 2

Burgensis, in suis sup psal. annotationibus: ueritatem dici corporis in eucharistia, luculenter asseuerat 20. 2

Calicem benedictionis & panem quem frangimus qd uocat Pau. ad Cor. scribens. 35. 2

Calix benedictionis quare dicitur. a Christo esse nouum testamentum in suo sanguine. 135. 2

Caro Christi, in animam nostram non transit secundum substantiam: sed contra, anima in ipsam spiritualiter mutatur 124. 2

Caro etiam Christi: non reddit animam sumentis eam carnalem. 124. 3

Cassianus, eucharistiam ipsam quae a spiritibus uexantur immundis: frequenter esse dandam tradit. 151. 6

Cassi odoratus, ablato Iudaeorum sacerdotio, Christi sacerdotium successisse: monstrat. 12. 2

Chiliasmam siue milliariorum error 137. 5

Christus interdum adueit in animam: in qua prius fuit per gratiam. 146. 9

Christi corpus non labefactatur: cum mures aut cetera id genus animalia corrodunt eucharistiam. 148. 3

Christi corpus simul esse in diuersis locis modo sacramentali: ex scripturae testimonio deducitur. 15. 2

Christi corpus non est ubique, nec per omnia diffusum: ubicunque est eius diuinitas. 153. 7

Chrysostomus, angelicos spiritus astare altari in missae sacrificio: contestatur. 44. 5

Cibauit Hebraeos dominus ex adipe frumenti: in

figuram sancti eucharistiae sacramenti. 11. 4

Circumferri sacramentū eucharistiae cū reuerentia
& ob causam legitimam: nō est damnandū. 63

Commendatio supplicationis solennis & processio
nis: quae fit cum magna celebritate in festo corpo-
ris Christi 64. 4

Commixto corporis & sanguinis Christi, in calice
missae, quomodo est intelligenda. 95. 7

Corpus & sanguis, in uerbis consecrationis: pro re-
bus & non pro figuris accipiuntur. 136. 5

Corpus Christi in scriptura sacra: interdū nomine
panis designatur. 94. 6

Corpus Christi in eucharistia, quamuis uulnerari
non possit: haud tamen est phantasticum. 104. 6

Corpus Christi: in uentrem sumentis eucharistiam
& stomachum descendit. 121. 4

Corpus Christi nō transit in nostri corporis substā-
tiam: more communium ciborum. 122. 5

¶ Creatio & annihilatio non fiunt in eucharistiae sa-
cramento: cum consecratur. 70. 2

Credenda sunt diuina mysteria: non sensus iudicio
aut rationis indagine peruestiganda. 82. 3

¶ Cyprianus graues poenas irreuerentibus in sancta
sacramenta, a deo inflictas: commemorat. 46. 3

Cyrillus Alexandrinus credenda esse diuina mysteria
non temere inquirenda: probe admonet. 143. 2

Damasceus syncaritatem fidei de ueritate
corporis Christi in eucharistia cōprobat. 432

Damasceus Oecolapadius inique & indigne
reijcit: quod suae aduersatur sententiae 44. 3

¶ Decretū Lucij tertii: contra haereticos. 7. 1

Decretum Innocentij tertij, in concilio Lateranensi:
de sacramento eucharistiae. 10. 6

Decretū cōcilij Ephesini: contra Nestorij. 37. 6

Determinatio ecclesiae publica, per diutinam obser-

uationem approbata : confirmat fidem synceram
de eucharistia. 58.1

Determinatio facultatis theologiæ, studiij Pariensis
contra Oecolampadium. 162.15

¶ Digniora & perfectiora nobis, quam antiqs fue-
runt patribus: sunt sacramenta. 105.3

Dimensionū penetratio: in corpore Christi conten-
to sub eucharistia, locū habere nō pōt. 146.5

Dionysius Areopagita, testatur uerū Christi cor-
pus in eucharistia contineri. 42.1

Discipuli Christi, ob affectum in præfetiā eius cor-
poralem : tardiores reddebantur ad cœlesti myste-
ria capienda. 156.8

Disputationes temerariæ de ijs q̄ ante credēda sunt
q̄ exacte intelligenda : fugiendæ sunt. 82.4

Diuerſa sanctificationū hominis sunt genera: inter
quæ primū, tenet locū eucharistiæ sumptio. 126.7

Diuina uirtute, ad prolationem uerborū sacramen-
taliū: fit transubstantiatio in eucharistia. 75.1

Diuinorū op̄e: quærenda non est ratio: nec inquire-
dum, quomodo ea fieri possint. 144.2

Diuina uirtute: idem corpus, omnibus in locis, ab-
solute collocari potest. 152.5

¶ Dotem impassibilitatis: ante suam resurrectionē
Christus non habuit. 103.5

¶ Duæ uisiones sacræ: circa eucharistiam diuinitus
ostensæ. 44.5

Duo exempla: irreuerentia in eucharistiam, esse
summopere fugiendam, monstrantia. 46.3

Duplex est eucharistiæ manducatio: sacramentalis
& spiritualis. 127.3

Duplicis illius māducatiōis adiucē habitudo. 127.3

Ecclesiæ catholicæ professio: de euchar. 69.1

¶ Epistola canonica beati Iacobi: p̄pam ab hære-
ticis negatur eo authore fuisse cōscripta. 41.4

Epilogus eorū: q̄ in primo præsentis operis

libro sunt pertractata.

76.7

Error de eucharistia: a discipulis domini, male intelligentibus uerba eius, cepit exordium. 1.2

Errores Oecolampadii circa eucharistiam: Videli erroribus omnino consimiles. 7.6

Escam dedit dominus timentibus se; quomodo de sancta eucharistia recte intelligitur 22.6

Escam eandem spirituales manducarunt patres antiqui, quam & nos; sed non eodem modo. 97.2

Eucharistia non solū memoriam passionis Christi refert: sed & uerū eius corpus in se cōtinet. 131.3

Eucharistia suapte natura hominem sanctificat: modo seipsum ante probauerit. 142.9

Eucharistia susceptione: uexati a dæmonio, liberati fuisse interdum leguntur. 51.6

Eucha, sumēdæ et colēdæ ritū cōcernētia, multa ab apostolis & eorū successoribus sunt ordinata. 109.3

Eucharistia sacramentum; in memoriam dominicæ passionis est institutum. 130.2

Eusebius Emisenus, transubstantiationem in eucharistia fieri: plæclare confirmat. 72.7

Excellentia eucharistia ultra manna Hebræorū ex sexto Ioannis capite manifeste colligitur. 30.2

Excludendi particulam adiicit Oecolampadius more hæreticorū: ubi opponenda non est. 125.5

Expositio uerborū domini, hoc est corpus meum: ab Oecolampadio assignata. 5.4

Expositionis eorundem uerborū, ab Oecolampadio assignatæ: confutatio. 75.5

Expositionis absurdæ eorundem Christi uerborū ab aliis confictæ: reprobatio. 75.6

FActū ex aliquo: in sacra scriptura interdū uocatur nomine illius, ex quo factū est. 94.5

Fecisse Christū multa & dixisse, quæ scripta non sunt: confitendum est. 109.3

Fides de transubstantiatione in eucharistia: fuit a

principio nascentis ecclesiæ. 160. 10
 Fides sola ad salutem nō sufficit: sed cū ea regitur
 interdū exterior sacramenti pceptio. 138. 7
 Fides ecclesiæ: tenenda de eucharistia. 68. 6
 Fides sola sine eucharistiæ sumptione: non suffi-
 cit ad gratiā illius sacramenti cōsequendā. 143. 10
 Fidei articulus habendus est: quod Christi corpus re-
 ipsa sit in eucharistia. 8. 2
 Fidei articulus de transubstantiatione in euchi-
 ristia: ex sacris literis deducitur. 80. 7
 Fidei de eucharistia: nec error nec falsitas subest. 116. 2
 Fidei merito & præsēti reꝝ statui: repugnaret assi-
 dua Christi nobiscū præsētia, in forma propria. 119. 7
 Fidē habentibus, adhuc necessaria est & utilis sacra-
 mentorū sumptio: ex scripturæ testimonio. 128. 5
 Figura & ueritas, inter se legem habent relatiuorū
 seqꝫ mutuo ponunt & perimunt. 13. 4
 Figuræ in eucharistia sunt sine scrupulo admitten-
 dæ: quæ ueritati corporis dominici in ea, non præiu-
 dicant. 55. 3
 Figuræ circularis hostiæ sacræ, & nitidus candor:
 quid mysticum nobis designant. 116. 7
 Figuratam locutionem a propria: quomodo apte
 quis discernere queat. 91. 6
 Finis prolationis uerborū consecrationis: transub-
 stantiationi q̄ tunc fit in eucharistia, rñdet. 73. 2
 ¶ Frangi corpus Christi pro nobis: quomodo est in-
 telligendum. 103. 6
 Fraude dæmonum fieri miracula circa eucharisti-
 am: impie comminiscitur Oecolampa. 50. 4
 Frequenter fieri transubstantiationē in eucharistia,
 immo quotidie: rationi miraculī nō obuiat. 80. 8
 Frequens usus eucharistiæ: contra carnis tentatio-
 nes magnopere conducit.
 Friuola Oecolāpadii tergiversatio: qua libros Am

broſij illi aſcriptos conſingit: 40.4

Gabriel Biel, ueritatem corporis dominici in euchariftia: egregie dilucidauit. 5.2

Gabriel idē, de uenerabili euchariftiæ ſacramēto: copioſe & præclare cōſcripſit. 77.7

Geminus euchariftiæ uſus, in celebratōe. ſ. miſſæ & laicorū cōione: a principio fuit euangelicæ legis.

Generatio & corruptio nō fiunt in eucha (87.6
riſtia: cum a ſacerdote conſecratur. 69.2

Generalia concilia interdum id clariuſ determināt: quod ante, uerum fuit & indubitatum. 70.4

Genuflexiones & proſtrationes in terrā: quare diebus dominicis in officio eccleſiaſtico ſunt prohibi-
tæ per canonicas ſanctiōes. 48.7

Glorioſa eſt & honorifica, Chriſti in euchariftia, humilitas, nec ignominia ſubiacer. 120.8

Glorioſum Chriſti corpus in euchar. ſubſiſtens: re-
cte & ob rōnales cauſas panis nominatur. 94.5

Gratiam & ſalutem, ſacramenta nouæ legis: rite ſuſcipientibus ea, conferunt. 107.5

Gratiam nobis & ſalutem per ſacramenta nouæ le-
gis conferri: quomodo eſt intelligendum. 101.6

Gratiæ actio, quæ oblationi deo factæ coniungi-
tur: excellentior eſt ea, q̄ ſine oblatione fit. 111.6

Gratiæ actio, in uet. lege etiā fiebat: per hoſtiam,
deo iuxta certum ritum immolatam. 111.6

Grauiſa incommoda, aſſertionem Oecolampadij de
euchariftia: conſequentia. 63.2

Grauiſa interminatio, a Pau. indigne māducantibus
euchariftiā facta: ueritatē eius & dignitatē cōpro-

Grauius peccat, ſumens euchar. indi (bat. 34.4
gne: q̄ uerbum dei negligenter audiens. 130.8

Grauiſſimi doctores. 6. Ioan. ca. de manduc. eucha-
riſtiæ ſacramentali intelligunt & exponunt. 27.3

Gregorius magn. ueritatem fidei de ſubſiſtentia cor
b

poris Christi in euc. ualide confirmat. 42.6
 Grego. Nazanzenus, nō omnia miracula in euang.
 descripta: carmine est complexus. 79.8
 ¶ Guiliel. Parisie. de sancto eucharistiæ sacramen
 to præciaram fecit determinationem. 76.7
Hæretici, secundum cōstitutas sanctiones ca
 non. pœna corporali plectendi sunt. 3.6
 Hæretici, summos pont. & sacrosancta cōn.
 q̄ eorū dānarunt errores: cōtēnere solent. 4.6
 Hæreticorum mos est, uiros doctrina insignes ipsīs
 aduersos: probris laceſſere. 6.4
 Hæreticis familiare est, apostolicam sedem & eam ut
 æquū est reuerentes: contumelijs afficere. 10.7
 Hæreticorū etiam est consuetudo: libros probatorū
 auto. reijcere, tanq̄ ab eis non cōpositos 41.4
 Hæretici, script. sacram ad alienū detorquere solent
 sensus: ut illa suæ uideatur impiet. deseruire. 141.8
 Hæretici, quod de Christo scriptum non est: perpe
 ram negant eum dixisse aut fecisse. 109.3
 Hæsitatio & duplicitas cordis: syncrææ fidei de eu
 charist habendæ, repugnat 117.3
 Hieronymus, Christi sacerdotiū: p̄ ipsius Melchise
 dech sacerdotiū fuisse præfiguratiū, attestatur. 12.2
 Hilari. Pictauensis, uerum Christi corpus in eucha
 ristia contineri: pie & religiose proficitur. 39.7
 Historiæ ueritas, in factis Christi non est neganda:
 ad astruendam tropologiam. 90.8
 ¶ Hoc, pronomen: qd in his domini uerbis, hoc est
 corpus meum, demonstrat. 99.7
 ¶ Hugo de s. Victore, ueram corporis dominici sub
 stantiam in eucharist. subsistere astruit. 55.4
 Hugonis eiusdem de S. Victore uerba, transubstan
 tiationem exprimentia: summope annotanda. 72.6
 Huld. Zuinglius, de sacramento eucharistiæ perpe
 ram sentit cum Oecolampadio. 136.4

Huldrici eiusdem confutatio: in ijs quæ de sancta eu-
charistia impie & erronee scribit. 137.7

Humilitas Christi in eucharistia: nihil detrahit eius
gloriæ, & sublimitati in regno cœlesti. 122.6

Iacobus Valentinus, hunc psalmi locum, erit fir-
mamentum in terra: in summis montium, præ-
clare de eucharistia exponit. 108.3

Idem est Christi corpus: quod in altari, diuer-
sis temporibus & locis offertur. 101.2

Idem erat Christi corp. in cœna recubens: & in eu-
char. nunc cōtentū, sed nō eodē mō se habēs. 102.4

Idem corpus, simul in omnibus locis: diuina uirtu-
te absolute constitui potest. 152.5

Idem corpus, in pluribus locis a deo interdum poni-
tur: non tamen idcirco in omnibus. 152.6

Ignatius, synceritati fidei de præsencia corporis
Christi secundum substantiam in eucharistia: asti-
pulator & scribit. 45.1

Images, earū rerum nominibus appellari solent
quarum sunt imagines. 95.7

Impius, in damnatiōe celebritatis festi corporis Chri-
sti: est Oecolampadius. 65.5

Infideles habendi sunt: qui negant Christi corpus,
uere & re ipsa, in eucharistia subsistere. 8.2

Inuocatio sancti spiritus, in missa: fieri solita. 75.4

Ioannes Viclef. errorem negātem Christi corpus
uere esse in eucharistia: resuscitauit. 4.1

Io. Oecolampadius, eundem errorem Viclefi de eu-
charistia: suis scriptis renouauit. 5.3

Ioannes euangelista, in sexto sui euangelij cap. innu-
it aperte: uerum Christi corpus esse in eucharistia,
secundum substantiam. 30.1 (tor. 110.5)

Io. Eck. hæreseos Lutheranae acerrimus impugna

Irreuerentia in signa sacramentalia: in ipsum Chri-
sti corpus uere ibidem præsens, redundat. 48.6

b 2

¶ Luo Carnotensis episcopus, quædam Augustini
 uerba de eucharistia: clarius elucidat. 55.1
Iuris diuini, est obligatio ad sumendam eucharistiā:
 ex uerbis Christi apud Ioannem, deducta. 29.6
Iuris canonici multiplici autoritate: comprobatur
 corpus Christi uere esse in eucharistia. 36.1
Iustificatur homo per sacramentorum sumptionem:
 & per alia bona opera. 128.4
L Ata & magna, inter agnum paschalem & Iu-
 dæorū & eucharistiā: est differentia. 131.3
¶ Legis ueteris patres sancti: in sacramētis &
 statu temporis: nobis sunt inferiores. 14.6
Legis nouæ dignitas requirit excellentius sacrificiū
 q̄ fuerint ueteris legis oblationes. 110.5
Legis nouæ sacramēta, salubriora sunt & digniora:
 q̄ ueteris legis fuerint sacramenta. 106.6
Legem & morem communium ciborum: non ser-
 uat sacrum Christi corpus in eucharistia. 120.3
¶ Liber Machabæorū secundus: inter canonicos sa-
 cræ scripturæ libros habendus est. 41.4
Liber theologiæ naturalis, corpus domini ueraci-
 ter in eucharistia contineri: asseuerat. 56.3
Libri theologiæ naturalis, commendatio: q̄ sanam
 & solidam contineat doctrinam. 57.5
Lib. Oecolampadij de euch. per determinationē fa-
 cultatis theolo. studiij Parisien. reprobatus ē. 161.13
¶ Locum per circumscriptionem, non occupat sacre
 Christi corpus in eucharistia. 146.5
¶ Lucæ euang. narratio de institutione sacramenti
 huc. syncræ de ea fidei suffragatur. 25.5
Lutherus, in eucharistia panem materialem asserit
 manere cum corpore Christi. 68.4
Lutherus, transubstantiationem in eucharistia per-
 peram negat. 157.1
Lutheri rationes, quibus contendit substantiam pa-

nis manere in eucharistia: dissoluntur: 157.2

Lutheri & Oecolam. q̄tum ad assertiones eorū de
euchari. adinuicem comparatio. 161.12

¶ Lyranus, in his æternæ sapientiæ uerbis: Venite,
comedite panem meum: eucharistiæ mysteriū tra-
dit contineri. 22.7

Magna eucharistiæ super m̃ana, excellētia.

Magnū quotidie fit miraculū in (97.1

euc. quoties fit eius cōsecratio. 79.4

Manducatur caro Christi, & bibitur eius
sang. secundū eiusdē præceptū: uere in euc. 31.4

Manducationi spūali eucharistiæ: interdū est adiun-
genda manducatio eiusdem sacramentalis. 128.3

Manna Israelit. figura fuit sacramēti eucharistiæ: &
longe inferiore gradu q̄ hoc, subsistens. 15.1

Manna Hebræorum, multo præstantius est quā
substantia panis materialis: ex quo fit in missa, con-
secratio eucharistiæ. 16.3

Marcus euāg. ueritati corporis Christi in euchari-
stia: apertum perhibet testimonium. 24.4

Matthæus itidem: ueritati eidem magnum affert
corroboramentum. 24.3

Materia panis in eucharistia non adiicitur corpori
Christi: neq; incrementum illi ministrat. 68.5

¶ Melchisedech, panem & uinum in sacrificiū deo
obtulit, non in alimentum ipsi Abraham. 11.1

Melchisede, sacerdotiū: figura fuit sacerdotij Chrī,
sacerdotis in æternum secun. illius ordinem. 12.2

Melchisedech sacrificium, etiam figura fuit sacrifi-
cij altaris: & longe q̄ hoc ipsum, inferius. ibi.

Mensa in conspectu nostro parata & calix inebriās
quomodo de eucharistia debet accipi. 19.2

¶ Miracula circa eucharistiam a deo ostensa: ma-
gnū sunt adiumentū stabiliendæ fidei de euc. 49.1

Miracula quædam, interdum circa Eucharistiam

b 3

conspicua: & diuinitus exhibita. 49.3

Miraculum quod in eucharistia quotidie fieri asseritur: ex sacris literis colligitur 80.7

¶ Modum loquendi de eucharistia, Christi uerbis conformem: tenet ecclesia catholica. 158.3

Monstratur Christus in eucharistia, sub aliena specie: scilicet panis & uini. 113.3

¶ Mulier qdam tentans eucharistiā cōtingere: igne ex arcula erūpente, id facere prohibita est. 47.4

Multa recipi debent miracula: quæ in sacra scriptura expresse non continentur. 79.6

Multa sunt miracula in sacris literis expressa: q̄ sensu non comprehenduntur. 81.2

Murium corrosio, cum eucharistiam dentib. atterunt: solum circa species fit sacramentales. 148.3

¶ Mysterium eucharistiæ comprehenditur sub eo fidei articulo: quo nos credere confitemur communionem sanctorum. 9.4

Necessarium est nouæ legis unū sacrificiū: sacerdotio Christi congrue respondens. 110.5

Negantes Christi corpus tere esse in euc. ex cōmunicationis censuram incurrunt. 7.1

Nestorij error, & impium dogma. 37.6

¶ Nicodemo principi Iudæorum, in carnali intelligentia: assimilatur Oecolampadius. 123.2

Nihil de eucharistia, post cœnam Christi cum discipulis: reservatum fuit in dies sequentes. 133.6

Nihil, particula negatiua: pro nulla substantia, interdum apud autores sumitur. 161.12

¶ Nobiscum est Christus secundū suā pollicitationē & diuinā uirtute, & sacramentali præsentiā. 32.1

Nocturno tpe: non frustra asseruatur in euc. Christi

Nomen panis, quid signat in canone (sus. 115.7 missæ: post consecrationem. 93.3

Nomine panis & calicis, Paulus ad Corint. scribēs:

corpus & sanguinem Christi intelligit. 33.7
 Nomine calicis, in sacra scrip. plæq; passio Christi
 Nomina insigniū auto. q. de eu- (designatur. 100.7
 charistia præclare & copiose scripserunt: 76.7
 Nō est alia natio tā grandis, & reliqua loci illius sen-
 tentia: a Christianis merito decantari debet. 18.6
 Non omnis figura: in eucharist. neganda est. 53.3
 Noui testamenti patres, antiquis q̄tum ad legis sta-
 tum: feliciores sunt & superiores. 14.5
 Nouæ legis ab exordio, sancta eucharist. adorari cœ-
 pta est, & usu fidelium frequentari. 86.9
 Nouæ legis sacramenta, perfectiora sunt & meliora
 q̄ fuerint antiqua. 106.6
 ¶ Nutritio fit, sumpta eucharistia: sed non a corpo-
 re Christi, in ea contento. 147.2
O Sacrum conuiuium, in quo Christus sumi-
 ur: & reliqua illius antiphonæ uerba, dilu-
 cide exponuntur. 61.7
 ¶ Oblatio in missa, non solum recordatio sa-
 crificij est: sed & uere sacrificium. 102.3
 Oblationem sui corporis & sangu. ministerio eccle-
 siæ: Christus quotidie deo patri exhibet. 156.6
 Obligatio fidelium ad sumendam eucharistiam: nō
 præpoltere exprimitur apud Ioannem, ante eius
 primam institutionem. 28.5
 Obligatio ad communionem recipiendam & ad au-
 diendam missam: testatur eucharistiæ ueritatem &
 dignitatem. 59.3
 ¶ Ociolus nō est nec solus, in euc. Christus 115.7
 Oculatus plus uidet de Christo in eucharistia, q̄ cæ-
 cus: contra Oecolampadij assertum. 112.3
 ¶ Oecolampadius testamentum nobis a Christo,
 in ultima coena relictum, uult auferre: & aliud frau-
 dulenter supponere. 26.6
 Oecolampadius rationem beati Ambrosij de sacra

mento eucharistiæ: tanq̃ inualidam, male sugillat,
& reprehendit. 41.4

Oecolampadius se dialecticæ imperitum, in suis ar-
gumentationibus prodit 89.2

¶ Offic. ecclesiasticum de euc. ueram de præsentia
corporis Christi in ea, fidem confirmat. 52.8

¶ Opus Anselmi Cantuariensis de incarnatione uer-
bi: quam materiam pertractat. 82.4

Opera dei miraculosa in eucharistia: nec fidei, nec
cordium tranquillitati obfunt. 84.7

Operum dei mirabilem in eucharistia cōsideratio:
non impedit animum nostrum a memoria domini
cæ passionis. ibidem.

Opera Christi mirabilia in euangelio descripta: se-
cundum ipsam rei ueritatem & narrationis conte-
xtum sunt facta. 90.2

Opera dei nobis exhibita, reprehendenda non sunt,
sed cum ueneratione laudanda. 108.2

¶ Orationis dominicæ particula, panem nostræ su-
per substantialem da nobis hodie: de eucharistia re-
cte intelligitur. 23.1

Orationis eiusdem particula, panem nostrum quo-
tidianum da nobis hodie: de eodem etiam pane sa-
cramentali accipitur. 23.2

Orationes ecclesiasticæ: efficaciam sanctæ euc. etiā
in corpora nostra, testificantes. 145.4

¶ Ostensio eucharistiæ, quæ in missa sit fideli pop.
& recte instituta est, & in psal. prænunciata. 108.3

Panis propōnis, figura fuerunt sanctæ euc. &
minus q̃ illa, dignitatis habuerunt 16.4

Panis subcineritius, Helix ab angelo submini-
stratus: etiam typus fuit & representatio quæ-
dam eucharistiæ. 17.5

Panis substantia, per consecrationem in corp. Chri-
sti conuertitur: & uinum, in uerx eius sangu. 66.2

Panis materialis substantia, non manet in eucharistia: post completam consecrationem. 67.4.

Panis substantiam in eucharistia manere cū corpore Christi: damnauit concilium Constatiense. 68.4.

Panis ipse, non est corpus Christi secundū substantiā in eucharistia: 68.5

Panem se christus nominauit: non quidem materialem, sed uiuificum & coelestem. 95.4

Panis in eucharistia, corpori Christi nō coexistit. neque ipse panis, est corpus Christi. 132.5

Panis nomine, corpus Christi recte a Paulo designatur: quamuis in eucharistia, nulla sit panis substantia superstes. 160.8

Paulus enarrans institutionē sacramenti eucharistiae: testatur ī ea corpus Christi uere subsistere. 25.6

¶ Petri Lombardi commendatio. 6.4

¶ Phase Iudaeorum & sancta eucharistia, magnū inter se habent discrimen. 131.5

¶ Pluit deus Israelitis manna ad manducandum: in figuram sacrosanctae eucharistiae. 20.5

¶ Poena in irreuerentes circa eucharistiam inflicta: argumentum est accessorium, q̄ in ea uere sit praesens Christi corpus. 48.5

Potum eundem spirituales biberunt antiqui patres: quem & nos, sed non eodem modo. 97.2

¶ Praesentia corporis Christi in eucharistia: non suffollit eius sacerdotium. 155.6

Praesentia eadem: non impedit animos nostros ferri in coelestia, & sursum tendere. 156.7

Promissio Christi, quod nobiscum sit usq; ad finem mundi: uere etiam in eucharistia cōpletur. 112.5

Pronomen hoc, in uerbis Christi consecratorij: nō panem sed corpus eius demonstrat. 158.5

Q Vale corpus dedit Christus in coena suis discipulis: an passibile, uel impassibile. 102.5

b s

Quandiu sub speciebus panis in eucharistia: manet
 corpus Christi. 121. 5
 Quare in consecratione uini: Christus calicē nomi-
 nauit in euangelio. 100. 7
 Quare sanguis Christi sub specie uini, nō reserua-
 tur in templis: sicut hostia sacra. 115. 8
 Quatuor præcipui ecclesiæ doctores, uerū Chri cor-
 pus in eucharistia cōtineri: clare testificantur. 38. 1
 ¶ Quæ prædicatio est in his domini uerbis, hoc est
 corpus meum. 98. 5
 Quæstiones circa rē præteritam: apte nō fiunt: ubi
 constat, id quod quæritur, factum non fuisse: 135. 7
 ¶ Quidam sceleratus, partem sacrificij altaris a sa-
 cerdote acceptam, apertis manibus, uidit in cinerē
 uersam, ut refert Cyprianus 47. 4
 Quid transubstātiatio: apud authores dicitur. 69. 1
 Quid in oratione quadam ecclesiæ: per speciem &
 rerum ueritatem intelligitur. 138. 8
 Quis horum do mini uerborum sensus, hoc est cor-
 pus meum. 74. 3 (guinis mei. 74. 4
 Quis item horum uerborū sensus, hic est calix san-
 Quis insuper horum Christi uerborum est sensus
 Si dixerint uobis, ecce hic est Christus, aut ecce illic
 nolite credere. 149. 6
 ¶ Quod natum est ex carne: caro est, quomodo de-
 bet intelligi: 124
 Quomodo Christi mystice pro nobis immolari di-
 citur: & quid fidei mysterium uocatur. 37. 43
 Quō illud Ambrosij uerbū: intelligi debeat. Post
 cōsecrationē, corpus Christi. significatur. 40. 3
 Quomodo uerbū est, sumitur in his Christi uerbis
 hoc est corpus meum. 99. 6
 Quomodo corpus Christi nos pascit carnaliter: &
 quomodo non. 120. 2
 Quomodo se habuisset corpus Christi in eucharistia

si post coenam fuisse reſeruatū. 133.8

Quō corpus Chriſti fuiſſet in euchariftia: ſigs in tri
duo mortis eius, eam confeſcraſſet. 143.9

Quomodo cibus ſanctificat a ut coinquinat homi
nem: ipſum ſumentem: 142.9

Quomodo, particula interrogatoria: in diuinis ope
ribus, a nobis proponi non debet. 143.2

Rabanus, in ſacramento euchariftiæ uerit^ate
dñici corporis contineri: perhibet. 52.15

Rationem Ambroſii, pro ueritate euchar
iftiæ recte adductam: Oecolampadius per
peram improbat. 41.4

Ratio propria miraculi non exigit: quod quis illo
conſpecto ducatur in admirationem. 85.2

Rationibus dialecticis pquirenda non ſunt ſacræ fi
dei myſteria. 98.4

Ratio ſufficiēs, quare Chriſtus his uerbis & nō al
iis i cōſecratioe eſt uſus: eſt bona eius uolūtas. 99.6

Ratio diuinorū myſteriorū non eſt inquirenda: nec
percontandum, quō illa fieri poſſint. 43.2

Rationum, quibus contendit Lutherus, in euchar
iftia manere ſubſtantiam panis cum corpore Chri
ſti: per ordinem digeſta diſſolutio. 157.2

Reſutandū illud eſt: quod in ipſa euchariftia, cor
pus Chriſti ſit in pane. 100.1

Regeneratio ſpiritualis & manducatio ſacramenta
lis: non in omnibus penitus conueniunt. 141.6

Regula uera ex Auguſtino ſumpta: ad diſcernendā
locutionem propriam a figurata. 90.3

Religio legis antiquæ & nouæ, eadem eſt: licet ali
us in hac & illa ſit dei colendi ritus. 105.2

Repurgandus eſt ager a noxiis herbis & fruticibus
ut illi bonum commendetur ſemen. 77.1

Rei ex qua factū eſt, noīe: q̄cōp ſæpe uocatur. 94.5

Res aliqua in ſacris literis interdū nominatur illius

rei uocabulo: cuius gerit similitudinem. 94.5
 Reservatio eucharistiæ pro infirmorum communio-
 ne: magnopere est commendanda. 109.5
 Residua non manet panis substantia post consecra-
 tionem, in eucharistia. 132.5
 Resurrectio domini, quare multis argumentis est
 probata: & non miraculum in eucharistia. 89.3
 Resuscitantes sopitam hæresim, non multo minus
 sunt noxij: quam primi eius authores. 1.1
 Reuerentia maior & ueneratio, eucharistiæ: quam
 uerbis & libris sacris debetur. 114.6
 ¶ Ridicula & absurda est positio: astruēs ipsum pa-
 nem in eucharistia, re ipsa esse corpus christi. 132.5
 Sacer canon missæ, comprobat aperte uerita-
 tem corporis Christi in eucharistia. 61.6
 Sacrum Christi corpus, simul in diuersis esse
 locis: haberi non debet absurdum. 150.2
 Sacerdotiū nouæ legis & sacrificiū penitus tollitur
 si uerū Christi corpus in eucha. esse negatur 60.5
 Sacramentum eucharistiæ, & speciem continet &
 ueritatem: ratione diuersorum. 138.8
 Sacrificia ueteris legis ablata: conuincunt in eucha-
 ristia uerum esse Christi corpus. 35.5
 Sacrificijs omnibus antiquæ legis, successit oblatio eu-
 cha. in missa: ut unicū nouæ legis sacrificiū: 60.4
 Sanctorum communionem, in symbolo apostolorum
 secundum quem sensum profiteamur. 8.4
 Sanguis Christi, quare ab ipso dicitur esse sanguis
 noui testamenti. 135.9
 Satisfactio pro peccatis commissis: cuius ad salutē
 est necessaria. 111.7
 Saturari de carnibus domini: quomodo iuxta uerbum
 Iob cupierunt fideles. 19.1
 ¶ Scribis & pharisæis, miraculi Christi ascribent-
 ibus satanæ; assimilatur Oecolampadius. 50.5

¶ Secundi libri præsentis opis: materia: 78.2
 Sedulij, de sacrosancta eucharistia: carmen. 119.6
 Sententia Oecolampadij de eucharistia: erroris &
 impietatis plena. 6.5
 Serenus abbas apud Cassianū phibet: uexatis a dæ
 monio frequenter tradendā esse eucharistiā. 51.6
 Sexto Ioan. capite dicta Chri uerba de manducatio
 ne carnis eius sacramentali rectæ intelligūtur: 27.2
¶ Sola eucharistiæ manducatio spiritalis, cum fide
 uerborū Christi: ad salutem non sufficit. 123.6
¶ Specie panis, deperdita eius substantia post cōse
 crationē: uocatur interdum corpus Christi. 95.7
 Spiritus est qui uiuificat, caro nō prodest quicquam:
 quomodo est intelligendum. 139.2
 Sub specie panis, etiam sanguis: & sub uini forma,
 corpus itidem Christi continetur. 116.8
 Sursum nos corda habere ad dominum: quomodo
 in missæ celebratione profiteamur. 88.8
 Sursum esse, quæ dicenda sunt: & quæ sup̄ terram
 secundum Pauli sententiam. 154.2
T Andiu adest corpus Christi in eucharistia: q̄
 diu species sacramenti in sua manent natura
 li dispositione. 145.3
¶ Terrestre nō est corpus Christi in eucha
 ristia: nec de sorte corū q̄ sunt sup̄ terrā. 155.3
 Testamentum nobis a Christo in ultima cœna reli
 ctum: Oecolampadius uult subducere. 26.6
 Testes & authores ab Oecolampadio pro se addu
 cti: contra ipsum, ferunt testimoniū. 57.9
 Testimonio Ambrosij, manna Israeliticum longe
 est inferius, minorisq; dignitatis: quam sanctum eu
 charistiæ sacramentum. 15.2
 Testimonio sanctorum patrum: ostenditur corpus
 Christi simul esse in diuersis locis. 151.3
¶ Theophilus, in eucharistia nō esse solā figurā cor

poris Christi: sed ipsum uere corpus, affirmat. 24. 4.
Thomas Vvalden, contra errorem Viclefi de
eucharistia: praeclare & copiose scripsit. 4. 2.

Thomas Agnas, officiū solēnitatis sacramenti eu-
charistiae: suggerēte Urbano quarto cōposuit. 62. 8.

¶ Titulus libri Oecolāpadiani de eucharistia: men-
dax est, & subdolus. 5. 3.

¶ Transubstantiationis, ab aliis mutationibus: mul-
tiplex differentia. 69. 1.

Trāsubstantiatio panis in corpus Christi sub Inno-
cētio tertio fuit aptius q̄ ante fuerat, definita. 70. 3.

Transubstantiatio in eucharistia: multis sanctorū
patrum testimoniis comprobatur. 71. 5.

Tria symbola ecclesiae communia: non omnes fidei
articulos expresse continent. 3. 8.

Trium sentētiarum de paradiso terrestri, qualis sit
quānam potius est amplectenda. 92. 7.

Tropica locutio, a propria: quomodo secūdum Au-
gustini sententiam est discernenda. 90. 4.

Tropum in his Christi uerbis, hoc est corpus meū
non esse: quomodo cognoscimus. 91. 6.

¶ Tu rex gloriae, Christe, cū reliquis illius cantici
uersibus: Thomas Aquinas eucharistiam adorans
dicere solitus traditur. 117. 4.

Arii sunt cibi aīae spirituales, diuersorumq̄

Vgenerum: non unicus. 125. 5.
¶ Venite, comedite panem meum, & bibi-
te uinū quod miscui uobis: quomodo de
eucharistia intelligitur. 22. 7.

Verba Christi apud Ioannem sexto capite: non so-
lum de spiritali, sed & de sacramentali manduca-
tione recte accipiuntur. 29. 7.

Verborum sacramentaliū baptismi & eucharistiae
differentia: annotatu digna. 56. 3.

Verba Christi sacramentalia: id faciunt efficaciter

quod significant. 56.4
 Verba dei, simpliciter credenda sunt, siue aliqua pro
 bationis inquisitione. 83.5
 Verbis dei, haud ab re: firmiter est credendum. 83.6
 Verba consecrationis calicis, pro tempore in quo
 Christus illa dixit: a sacerdote proferuntur. 135.3
 Vere cibum esse carnem suam Christus asserens: ue-
 ritatem sui corporis in eucharistia, clare insinuat. 32.5
 Verus panis a figurati, & eucharistia a manna per uer-
 ba Christi apud Ioan. aperte distinguitur. 30.1
 Veritas miraculi & praesentiae Christi in eu. ex ipsa ho-
 minum fide aut reuerentia circa eandem. non pendet. 89.9
 Vermium generatio in eucharistia: ex ipso Christi
 corpore in ea contento, non fit. 148.4
 Vini nomine: sacer Christi sanguis in scriptura
 sancta designatus legitur. 95.6
 Vnitatem ecclesiae discindens per praua dogma-
 ta: hostis est Christi, & scismaticus. 58.2
 Vno pane coelesti: quomodo satiantur fideles. 61.6
 Vox de caelo ad beatum Augustinum deleta: de sa-
 lutari manducatione eucharistiae. 142.5
 Voces uerborum consecrationis, transitoriae sunt uir-
 tus autem eorum, permanens & stabilis. 73.2
 Urbanus quartus, speciale festum de sacramento eu-
 charistiae: quotannis celebrandum instituit. 63.5
 Urbanus idem, multa praecelara commemorat praerog-
 onia de sacramento eucharistiae: in memoriale san-
 ctum nobis relicto. 130.2
 Vnus sacramentorum ecclesiae, necessarius est cuiusque
 fidei: etiam ad suam ipsius salutem. 129.5
 Ut educas panem de terra, & uinum laetificet cor ho-
 minis: de mysterio eucharistiae quod accipitur. 31.5

FINIS.

IVDOCI CLICHTOVEI NEO-

portuensis, doctoris theologi Parisiensis, de sacramento eucharistiae opusculum: in duos dissectum libros. Quorum prior multifariam ostendit: sub speciebus panis & vini eucharistia, uerum Christi corpus & sanguinem secundum substantiam, contineri.

¶ Errorem negantium ueritatem corporis & sanguinis dominici in eucharistia: priscis temporibus, a diuersis, & praesertim a Berengario, fuisse suscitatum. **Cap. I.**

Nter eos qui detestabilis alicuius haeseos primi sunt authores, & illos qui extinctae prius & sopitae doctrinae haereticae sunt renouatores atque suscitatores: paruū admodū discrimen esse, sentiūt uiri sapientes. hosque haud multo minus noxios esse salutī animarum, quam illos: recte arbitrantur. Siquidem ut primi prauorum dogmatum, fidem aut bonos mores contaminantium iniunctores, priora secula suo labefactarunt toxico, atque a ueritate ad perniciosos errores seduxerunt: haud aliter qui damnatas iam olim haereses atque sepultas reuocarunt ab orco, rursusque protulerunt in lucem: posteriora secula, pestifera eorundem errorum tabe corruerunt, consimileque inuexerunt animis hominum perniciem. Sunt igitur non minus hi quam illi: graue detrimentū reipublicae Christianae inferētes, & propemodū aequae uituperandi. Perinde atque restinctū domus aut urbis incendiū excitans, pene tantū infert illi ex-

A

DE SACRAMENTO

istum: sicut is qui primum clam subdidit faces te-
ctis. Et qui luem pestiferam aliquanto extinctā
tempore inducit rursū in urbem: æqualem illi
ingerit calamitatem, ac ille qui primus inducen-
dæ illius labis mortiferæ est author. Ex quo proti-
nus recto nectas consequio. Oecolāpadium & as-
seclas eius negantes ueritatem corporis & sangui-
nis Christi in sacra eucharistia, eo ferme habendos
esse loco: atq; eos, q; primi fuerunt erroris illius ex-
ecrandi adinuentes. quandoquidē damnatū sæ-
pius multis retro seculis reiectumq; dogma illud
improbū: hac nostra ætate supas reuocarunt in
2 auras. ¶ Enimuero huius prauæ assertionis ori-
go reducitur a probatissimis scriptoribus in illos
Christi discipulos: q; audientes uerba uitæ, promit-
tentia manducantibus carnē filij hominis uitā æ-
ternā, & interminātia internæ uitæ priuationē ijs
q; huiusmodi cibū sumere detrectarent carnaliter
& crasso ingenio uerba illa intelligentes, dixerunt
Durus est hic sermo: & quis potest audire? Abie-
runtq; retro: & discipulatu magistri cœlestis sese
subdixerunt. Cōfirmatur aut illd eorū dictū, per
sententiā beati Augustini in expositione psalmi
quingagesimi quarti: quæ adducitur in uolumine
decretorū, de consecra. distin. secunda, cap: prima
qdem. in hanc formā. Prima qdem (inquit) hære-
sis in discipulis Christi: uelut a duritia eius sermo-
nis facta est. Cū enim diceret. Nisi quis māduca-
uerit carnē meam, & biberit sanguinē meū: nō ha-
bebit uitam eternam. Illi uero non intelligētes: di-
xerunt. Durus est hic sermo: quis eum pōt mādu-
care? Dicētes, durus est hic sermo. separauerūt se
§ ab illo: & remansit cum duodecim discipulis. hæc
ibi: & reliqua, continuo sequētia. ¶ Subsecuti sunt

Ioan. 6

Augusti :

EVCHARISTIAE. I. 2

aut eos diuersis temporibus & uarij: eodem con-
taminati errore. Inter quos: ceteris omnibus apti
us hanc hæresim instaurauit diutiusq; asseruit Be-
regarius. Andegauēsis archidiaconus: Qui circa
annū domini millesimum et quinquagesimū, sub
Leone nono, summo pon. in concilio Vercellensi
eam ob rem damnatus est, ut etiā meminit Plati-
na: in uita prædicti Leonis. Deinde sub Victore
secundo, proximo apostolicæ sedis moderatore,
congregato cōcilio Turonēsi: p. Hildebrandum,
Romanū archidiaconū) qui postea in summo pō-
tificatu. Gregorius septimus est appellatus) in ea
synodo lagatum apostolicū, & uices agentē Vi-
ctoris, ipse Berengarius cōuictus: eā hæresim co-
rā illius sacri cōfessus patribus abiurauit: panem
que & uinū in sacrificio domini, nō umbratiler
& figurate, sed uere Christi carnē & sanguinē fie-
ri cōfessus est: & ad eā fidē in posterū tenendā, iu-
ramento se obstrinxit. Postea tamen suggerente
patre mendacij, in eundē errorē relapsus est, & a
Nicolao secundo, duobus intermedijs summis pō-
tificibus (utpote Stephano nono, & Benedicto
decimo) prædicto Victori in moderatione eccle-
siæ catholicæ succedente: ad concilium Romæ ha-
bitum uocatus rationibusq; & autoritatibus in
ipsum adductis uictus: resipuit ab erronea illa as-
sertione, reuocauitq; solenni confessione suum er-
ratum coram toto illius synodi cœtu. Quæ quidē
reuocatio, libro Decretorū inseritur: de consecra-
distinc. secūda. cap. ego Berégarius. in hūc modū
Ego Berégarius, indignus ecclesiæ scti Mauritiij
Andegauēsis ecclesiæ diaconus, cognoscēs uerā,
catholicā & apostolicā fidē: anathematizo omnē
hæresim, præcipue eam de qua hactenus infama

Berenga-
rius.

Prior re-
uocatio.
Berégarij

A ij

DE SACRAMENTO

tus sum. quæ astruere conatur, panē & uinū quæ
in altari ponuntur: post consecrationē solūmodo
sacramentum, & nō uerū corpus & sanguinē do-
mini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensua-
liter nisi in solo sacramēto: manibus sacerdotum
tractari uel frāgi, aut fideiū dētibus atteri. Et re-
liqua: cōtinuo cōtextu ad finē usq; capitis cōse-
quētia. Huius aut retractationis Berengarianæ eti-
am memit Platina: in uita Nicolai secundi. ¶ De-
mū incitante rursus maligno spū reuersus ad uo-
mitū Berengario, imemorq; & præstiti iuramēti
& cōfessionis publicæ modo expressæ, prauū illū
dogma quod his abiurauerat, non destitit dissemi-
nare p̄ ecclesias & diuersa loca. Propter quod a
Gregorio septimo (q̄ Nicolaū secundū uno dunta-
xat interstite summo pōtifice, ut puta Alexandro
secundo, in modērāda sede apostolica est subsecu-
tus) ad conciliū Rom. celebratū circa annū redēp-
tionis humanæ millesimū septuagesimū nonum
uocatus: condēnatur ob impietatem illā de sacra-
mento eucharistiæ, longo a se rēpore disseminatā.
Qui se grauer errasse corā frequenti illa synodo
confessus, rursū adiurauit antiquū errorem suum
ueniāque postulās, ex apostolica benignitate can-
dē promeruit, Iureiurādo præterea se obstrinxit,
se nunquā deinceps illud improbū dogma resusci-
taturum, sub hac publicæ cōfessionis forma. Ego
Berengarius corde credo & ore cōfiteor, panē &
uinū quæ ponūtur in altari per mysterium sacræ
orationis & uerba nostri redēptoris, substācialiter
conueri in uerā ac propriā & uiuificatricē carnē
& sanguinē domini nostri Iesu Christi. Et post cō-
secrationē esse uerum Christi corpus, quod natū

Posterior
Berenga-
rij retra-
ctatio

EVCHARISTIAE. I. 3

est de uirgine, & quod pro salute mūdi oblatū in
 crucē pepēdit, & quod sedet ad dexterā patris. Et
 uerum sanguinē domini nostri Iesu Christi: q de
 latere eius fluxit, non tantū per signum & uirtutē
 sacramēti: sed etiā in proprietate naturæ & uerita
 te substātie. Sicut in hoc breui cōtinetur, et ego le
 go & uos intelligitis: sic credo, nec contra hanc fi
 dem ulterius docebo. Sic me deus adiuuet: &
 hæc sancta euangelia. Tunc summus pōtifex præ
 cepit Berengario, ex autoritate dei omnipotentis
 & sanctorum apostolorum Petri & Pauli: ut de
 corpore & sanguine domini nūquam ulterius cū
 aliquo disputare. uel aliquem docere præsumeret
 nisi causa reducendi ad hāc fidem eos, qui per eius
 doctrinam ab ea recesserant. Porro hæc postremo
 dicta: ex actis concilij Romæ celebrati sub Gre
 gorio septimo, ob hanc de eucharistia quæstionē
 deprompta sunt. Quinimmo quæcunq; hoc in lo
 co de Berengario sunt enarrata: diffusius comme
 morantur ab eximio patre, eruditione & religio
 nis candore, præstantissimo, Thoma Vualden, in
 capite quadragesimotertio sui luculenti operis de
 sacramentis. Vbi probatos citat illius temporis
 scriptores, Lanfrancum & Guimundum. Beren
 gario contemporaneos, & horum quæ modo ad
 ducta sunt enarratores. Qui etiā æditis præclaris
 opibus: improbæ illius asserfioni acriter & eru
 dite tūc restituerūt. ¶ Ecce p septē summorū pō
 tificū tēpora. & pene per triginta annorū curriu
 lū, debacchatus est Berengarius in ecclesiā dei, hac
 pestilēti sua hæresi de sacramento eucharistiæ. A q
 tū, non sine mutatione dexteræ excelsi diuinoq;
 adiutorio, post correctionē postremā integre pe
 dē reuocauit, salutaremq; peregit poenitentia in

A 3

Thomas
 Vualden.

Lanfran
 cus

5

DE SACRAMENTO

Roberrus
Gaguinus

paupes rebus suis subleuandos admodum propensus, & continentiae puritate spectabilis, ut laudabili exitu diem clausit extremum: & egregijs insignium uiroꝝ laudibus sit excellenter honoratus. Quēadmodum cōmemorat uenerabilis pater & egregius nostro tempore scriptor, Robertus Gaguinus, in opere suo compendiaro de gestis regum Francorum: in uita Henrici regis Franciae cuius tempore: Berengarius has contentionū turbas in ecclesia excitauerat. Vnde & ipse sibi conscius q̄ multos corruerat sermō pestiferæ suæ doctrinæ, qui necdū reducti fuerāt opera eius ad mentem saniorē: cum extremo decumbēs morbo sentiret uicinā mortis horā in die festo Epiphaniæ domini, hæc dixisse fertur: alludens ad latinā eiusdem solennitatis denominationē. Hodie mihi apparebit dominus meus Iesus Christus: uel ad gloriam sicut spero, propter p̄niam meam, uel ad dānationem, sicut formido: propter alioꝝ corruptionem, quos ad uia ueritatis reducere non potui. Ut refert honorandus pater & doctor eximius, Ioannes Gerson: in sermone secundo de cœna domini, qui est de p̄niā, circa eius finem. Utinam & ij qui nostra ætate sequuntur illum prius errantē: ipsius inducti exemplo, eundē sequantur & poenitentē, atq; a suo errore plene resipiscant. ¶ Veruntamen non cōtendat hic quispiam: cum hæreticis, ubi secundo aut tertio in abiuratam hæresim fuerint relapsi: indulgentius agendū esse & benignius, ut sp̄ ad p̄niam recipiantur sine inflictioe pœnæ corporalis: quemadmodum de Berengario factitatum esse, superior recensuit narratio. Siquidem eo tempore necdum constitutæ creduntur fuisse sanctiones canonicæ de puniendis extremo supplicio hæ-

Ioan. Ger

6

EVCHARISTIAE I. 4

reticis: qui pertinaciter in suo persistunt errore, aut in illū semel abiuratū relabuntur. que tamē postea ad improbā illorū coercendā peruicaciā: recte & utiliter sunt decretæ. Illis igitur legibus, seuerē in hæreticos animaduertentibus, nunc standum est: neq; priuilegium remissionis & ueniæ, uni indultum: est ab alijs is consequentiam & communem legem trahendum. Neq; quēpiam moueant Oecolampadij uerba: quibus in suo opusculo (de quo in sequente capite diffusior erit sermo) erroris huius infandi approbatorio, Nicolao papæ imposturam factam ait: cum Berengarium abiuraret anathematizare piam, ut inquit, sententiam, & asserere impiam coegit. Qui etiam conciliū Vercellense, Turonense & Romanum (in quibus dānata est Berengarii sententia) indocta & improuida blaterat: Ephesinumq; conciliū, longe illis doctius fuisse asseuerat. in quo tamen eadē assertio etiā est cōfutata: ut postea ostendemus. Nam id hæreticorū propriū est, summos pontifices quī eorū dānarunt insaniam, floccipendere: & sacrosancta ecclesiæ cōcilia in euerسیونē improborū dogmatū ipsorū cōuocata, nihili facere. ut soli sapere credantur: & cæteros oēs, doctrinæ titulo præcellere. Est enim semper hæresi cōiuncta superbia: atq; in superiores inobedientia, & contemptus.

¶ Ioannem Viclesum, eandem hæresim circa eucharistiam, etiam resuscitasse: quam & Oecolampadius & sui affectatores, hac itidem tempestate renouare student. Ca. II.

DEinde circa annum ab aduentu domini in carnem, millesimum & quadringentesimum: Ioannes Viclefus multarum hæresum sator & propagator, hanc rursum

DE SACRAMENTO

**Ioannes
Viclefus.**

impietatem nagantem ueram corporis dominici in eucharistia existentiam, penitus extinctam reuocauit in orbem, & quamplurimos ea peste uenosa contaminauit. Sed obuiatum est eius insanix, per exactissimam sacrosancte synodi Constantiensis censuram, quæ quinque & quadraginta eius articulos in sessione sua octaua, seuera castigatione damnauit, impietatis & uesaniæ plenissimos Quorum tres primi, ad hanc ptinent materiam: & erroris huius perniciosi fermentum continent. hoc modo. Primus. Substantia panis materialis, & similiter substantia uini materialis: manet in sacramento altaris. Secundus. Accidētia panis non manet sine subiecto: in eodē sacramento. Tertius. Christus nō est in eodē sacramento identice & realiter, in propria præsentia corporali. Fuerūt & ij dē articuli cum cæteris oībus, decreto apostolico. Martini papæ. 5, rursus cōdemnati, post cōsummationē prædicti Constantiensis concilij, oīno conformiter ad acta illius octauæ sessionis. ¶ Cæteræ hæc exitialem Viclefi doctrinā de sacrosancta eucharistia, doctrinali stilo copiose præclareq; cōfutaui uenerāduſ pater & eruditionis eximix Thomas Vualden, doctor theologus & Carmelitanae religionis illustre iubar, in ope suo præclaro de sacramētis, sub Mar. qnto, ædito, & post diligētē recognitionē ab eodē, approbato. Nepe a decimo septimo opis illius capite, cōtinuo progressu sine interpolatione ad caput usq; octogesiū sextum eiusdem uoluminis, tot sanctorū patrum sententijs, tot etiā sacrarū literarum testimonijs, tot denique rationibus elidit & cōuellit hæc trium adductōre articulorū impietatem, ut nihil amplius requirendū mihi uideatur, ad omnimodā erroris illius ex-

**Thomas
Vualden.**

2

EVCHARISTIAE I. 5

irpationem. Doctrinalem præterea determinatio-
nem, diuinæ scripturæ testimonijs, sanctorumq;
patrum & iuris pontificii autoritate multiplici
suffultam, sup eadem materia, catholice & uber-
tim conscripsit nostro seculo insignis eruditione
singulari uir, Gabriel Biel, in expositionis suæ su-
per canone missæ, lectione tricesimanona, & tri-
bus cæteris lectionibus proxime sequentibus.

Gabriel
Biel

Quæ profecto determinatio sufficere etiam debe-
ret cuique, pie in deum & sanctam ecclesiam affe-
cto, ad persuadendam huiusce rei ueritatem. Neq;
ipse post tam copiosa & recta aliorū scripta, ten-
tasset eade re uerba facere, & calamus ad hæc
exaranda arripere, nisi hydra illa Lernæa incredu-
litas in deum & illud sanctū sanctorum, rursum
uirulentum caput extulisset orco, & sibila dirade-
disset, in multarū animarū exitium & perditionem.

Verū ut illa, clauo sinceræ ueritatis, telisq; ortho-
doxæ fidei & mucrone literario cõtundatur, cõfo-
diatur, ac iterimatur, mutuabimur a strenuis illis
duobus militibus interdum arma, & sagittas ex
illorū deprõptas pharetris iaculabimur in atrū ui-
rosæ illius hydre caput. Neq; uerebimur, & id
quoq; de nobis dici posse, q̃ sanctis apostolis dixit

Ioan. 4

æterna ueritas. Alii laborauerūt, & uos in labores
eorū introistis. ¶ Reduxit aut hãc hydrã, seuera sa-
cro san. synodi Cõstantien. cẽsura, & apostolici de-
creti autoritate (ut mō dictū est) penitus elisam,
denuo in orbẽ Christianū supioribus annis Ioan-
nes Oecolampadius cum suis complicibus potissi-
mū libri illius in publicū emissionem, cui titulum in-
scripsit de genuina uerborum dñi Hoc est corpus
meum, iuxta uetustissimos authores, expositione
Quem cum totum oculis perlustrassem, inueni in

5

Ioannes
Oecolam-
padius.

A 5

DE SACRAMENTO

eo ornatissimas uerborū phaleras ad concinhandū
mendacium & uerba dolosa. sanæ uero doctrinæ
religiosæq; pietatis nihil: imo plurimū erroris &
impietatis in deum atq; ecclesiam, sanctam Chri-
sti sponsam, quā totam euertere nititur. Deprehē-
di insuper & titulum prædictum fronti libri illius
præfixum: mendacē prorsus esse, & fucum onta-
re præclari cuiusdam opis, sed specioso uultu oc-
cultare fallaciam, illorū more cauponū: q̄ hederā
exponunt ramumq; uirentē, quo designent bonū
uinum uenale, sed suis uasis nihil nisi uapam cōti-
nent: aut acore corruptum, uenenoue illitum ui-
num. qđ ementibus exhibentes: tristē illis inferūt
interitum. Non. n. genuina est illa uerborū dñi ex-
positio, quam proponit Oecolamp. sed adulterina
& obtorta. Neq; iuxta uetustiss. autores (ut iacti-
tat) eadem est dominicorū uerborū explanatio: sed
iuxta Berengarij & Vicle. insana deliramēta, quos
in hoc negotio magistros sequitur & duces erroris.

4 ¶ Quod ut dilucidius euadat oībus: attendendus
est præcipue scopus ipse, quo tendat oīs eius ser-
mo, & totius illius operis cōtextus. Is autē est: ut
persuadeat oībus, illa dñi uerba. Hoc est corpus
meum. nō secundum rei proprietatē, sed per tro-
pum quendam & figurate esse dicta. eaq; tantun-
dem ualere: atq; si diceret. Hoc est figura corporis
mei, uel. Hoc significat corpus meum. Vt secun-
dum priorem interpretationē, ibidem corpus su-
matur nō pro ipsa corporis substantia & uitate.
sed tantummō pro symbolo siue signo corporis, ibi-
dem minime pntis, Iuxta posteriorem uero expo-
sitionem: ab Oecolamp. assignatam (utranq; siqui-
dem eaz; approbat & amplectitur: ut suæ asserti-
oni consentaneam) uerbum est, nō substantiue ca-

EVCHARISTIAE. I. 6.

piatur, sed significatiue: tantundemq; sonet, atq; significat. Et qm̄ magister sententiarum in quarti sui libri, distinctiōe 10. & duabus proxime sequētib; hunc perniciosum errorem perdocte & plurifariam refellit, improbens illos merito: qui hęc domini uerba: Hoc est corpus meum, uolunt in eodem prorsus sensu accipi debere, sicut hęc Pauli uerba ad Corinthi. Petra erat Christus, ubi manifestus est omnium confessione, tropus, clareque demonstrans: q; nequaquam simile putari debet esse iudicium de hac & illa propositione: quoniam diuersi omnino sunt generis, sugillat eundem Oecolampadius amaris conuicijs: consarcinatore sententiarum ipsum appellans, & gnomologum quē potius deberet pro assiduo illo labore, quo desudauit in uinea dñi per quadrifidi illius operis elucubrationem: præclaris extollere laudibus, ut et facit uniuersus doctorū uiroꝝ chorus, qui ingenue fatetur totam candidatorum theologiæ posteritatem plurimum illi debere: pro hoc ingenij sui monumento percelebri, studiosis relicto. Sed non demiretur quispiam has Oecolampadij contumelias: quas eructat in uirum, doctrina & pontificali dignitate spectatissimum, Petꝝ Lōbardum. Pro more siquidem id facit hæreticoꝝ, acerbis probris insectantium uiros eruditione illustres: q; insanijs eorū contradicere student & aduersari. magnamq; famæ suæ, honoris ac laudis accessionem factam putant: si alto supercilio cæteros contemnant atque fastidiant, quo gloriosius doctrinæ nomen apud imperitos sibi uendicent & arrogant.

¶ Porro summa assertionis Oecolampadianæ in prædicto libro contentæ: hæc est. Post uerba cōsecratoria a sacerdote rite prolata; nequaquam

Pet. Lombardus

1. Cor. 10.

”
”
”

¶ Impia
Oecolāp.
de euchar.
sententia.

DE SACRAMENTO

sub speciebus panis & uini subsistere uerum corpus & sanguinem Christi in eucharistia. sed solummodo substantiam materialem panis & uini. sicut & ante illorum uerborum domini prolationem. ibidem suberat. Neque Christum ipsum re ipsa & corporali presentia ibidem adesse. post dictorum uerborum pronuntiationem: sicut nec ante. sic praesens affuit. Ipsumque solummodo ad dexteram patris. secundum corporis assumpti ueritatem. consistere astruit. & esse: nec alibi quam illic. quod aequum eundem esse aut adorandum. In sacramento siquidem eucharistiae (ait) tamen est Christus: uti in signo quodam & symbolo nobis relicto. ut conuenientes illud. reducamur in memoriam acerbae passionis eius. quam in cruce pro nobis protulit. feramur etiam hoc spectaculo in recordationem effusionis preciosi sanguinis domini. pro totius humani generis redemptione in hora amarissimae passionis eius. factae. Addit & hanc insaniam. quod Christus in cena nouissima nequaquam suum proprium corpus & sanguinem tradidit discipulis suis. secundum rei ueritatem & corporalem substantiam. sed tamen modo panem sacratum. quod esset monumentum sui corporis. pro ipsis in morte tradendi. quod uinum similiter sacratum. ipsidem tunc dedit. peculiariter ad illud officium. deputatum. ut esset memoriale & significatiuum sanguinis eius effundendi in remissionem peccatorum. panemque illum et calicem a Christo tunc apostolis traditum. solum figuram fuisse. umbramque & imaginem. sui corporis & sanguinis re praesentatiuum. ¶ Proinde per uicaciter inficiatur in sancto altaris ministerio panem & uinum reuera conuerti in sacrum corpus & sanguinem Christi. quod tamen uniuersa per orbem terrarum conficitur ecclesia fidelium. Transubstantiationis itidem

Impia Oe
colampa
dij de Eu
charistia.
sententia.

EVCHARISTIAE. I. 7.

nomen (sicut & rem ipsam) subsannat & abiicit. quod tamen ecclesia catholica pie & religiose suscipit. Rursum sicut substantiam panis & uini manere in eucharistia post consecrationem sacerdotalem autumat, sine corporali Christi pntia: ita et accidentia utriusque signi sacramentalis, suis tunc inherere subiectis & semper inesse perhibet. ridiculum id existimans & penitus explodendum, quod dicantur ibidem accidentia panis & uini sine suis subiectis existere. quod nihilominus sincera fidelium confitetur deuotio, & fides. Hæc est o candidi lectores, bella illa & egregia doctrina Oecolampadiana: in illo opere, tam præclari tituli fucis adornato, contenta. Quam si quis conferat ad tres illos articulos impij Viclefi, iam olim (ut diximus) damnatos, quid oro discriminis inter illam & hos inueniet? Ut persuasum habeant omnes, in Viclefo, & Oecolampadium tanquam reuiuum Viclefum, fuisse cum suo hoc libro, a concilio Constantiensi & Martino quinto, in spiritu condemnatum:

¶ Assertionis illius erroneæ de eucharistia, consecratores, non modo anathematis censuram incurrere: uerum etiam infideles habendos esse, quod expressis catholicæ fidei articulis repugnent.

Cap. III.

Quam detestanda & abominabilis sit ea assertio, ab Oecolampadio rursum in orbem inuecta, quæ abnegat ueram sacri corporis dominici in eucharistia pntiam: demonstrant graues poenæ, ab ipso iure pontificio in hominibus temerarios assertores definitæ. Quarum una hæc est, quod sen-

Errores
Oecolampadij circa eucharistiam.

DE SACRAMENTO

Lucius 3.

tentia excommunicationis decernuntur subiacere, cōio-
neq; fidelium priuandi declarantur: per canonē il-
lum Lucij tertij, q̄ in 5. lib. epistolaz decret. tit. de
hæreticis. ca. ad abolendam. in hunc modū depro-
mitur. Vniuersos q̄ de sacramento corporis & san-
guinis dñi n̄ri, Iesu Christi: uel de baptismo, seu
de p̄ctōrum confessione, matrimonio, uel reliquis
ecclesiasticis sacramentis, aliter sentire uel docere
nō metuunt: q̄ sacrosancta Rom. ecclesia prædicat
& obseruat, & gñaliter quoscunq; eadē Romana
ecclesia, uel singuli episcopi per Dioceses suas cū
concilio clericorū, uel clerici ipsi sede uacante, cū
concilio (si oportuerit) uicinorū episcoporū, hære-
ticos iudicauerint: uinculo perpetui anathematis
innodamus. Hæc ibi: Atqui positionis illius exe-
crandæ, negantis corporalem domini n̄ri in sacra-
mento eucharistiæ existentiam, obseruatores: lō-
ge aliter reuera sentiunt, & docent palam suis scri-
ptis, de sacramento corporis & sanguinis dñi no-
stri, q̄ sacrosancta Rom. ecclesia prædicat & ob-
seruat. Enimuero illa profitetur & inconculse te-
net: per uerba consecratoria sacerdotis, panem &
uinum cōuertere in uerū Ch̄ri corpus & sanguinem
finitaq; uerborū illoꝝ prolatiōe, protinus sub for-
ma panis & uini, p̄ns adesse domini nostri corpus
& sanguinem, secundū uerā eorundem substan-
tiam: ut sequentia dicta monstrabunt. Vtrunque
aut̄ horū omnino denegāt pestilentis huius doctri-
næ defensores. Sunt igitur ipsi, iuxta dictam san-
ctionem canonicam, perpetuo anathematis uin-
culo innodati: donec ab errore illo nefando resipis-
cant. ¶ Secunda uero p̄na nec minus formidan-
da, quam incurrunt addicti pertinacius huic pra-
uæ assertioni q̄ nunc discutitur: est, q̄ eo ipso infli-

2

EVCHARISTIAE I. 8

delitatis sibi notam inurunt, & tanq̃ apostate a fide catholica (quā in baptismo susceperunt) hñdi sunt: & ut tales, nisi mature pedem reuocent, publice plectendi. Nempe q̃ uerū Christi corpus secundum suā substantiā reuera cōtineatur sub specie panis: articulus est fidei, per unigenitum dei filium apostolis reuelatus, & in eloquijs euāgelicis atq; apostolicis aperte traditus: ex quo sanctū eucharistiæ sacramētum fuit a dño nostro in ultima cœna institutum. Quippe tres sacri euangelistæ, institutionē huius diuini sacramenti cōmemorantes, necnon & deiloquus Paulus ad Corinth. scribens: uno ore testantur, Christum pane manibus suis accepto, & apostolis porrecto, dixisse: Hoc est corpus meum. Et B. Ioannes in euang. suo: uerba summæ ueritatis de excellentissimo hoc sacramēto in propatulo dicta, recenset. præsertim hoc ipsum, q̃ panis quem daturus erat Chrs: caro sua sit pro mundi uita. q̃ item manducans carnē eius, & bibens eius sanguinem, habeat uitam æternā: qm̃ ipse, panis sit uitæ, & panis uiuus qui de coelo descendit. At nonne horū quinq; diuinorū scribarū testimonia, omnino consonantia in re tam ardua, & sublimi: sufficiunt ad ingenerandam nobis fidem de hoc proposito? Quid, n. expressius audācius dici poterit ad instruendum hunc fidei articulum: irrefragabili tantorum testium & talium testimonio corroboratum? Est igitur ea propositio, haud dubie habenda ut fidei articulus: in scriptura contentus. Qui igitur eam repudiāt: impingunt in uerum fidei articulum. & tanquam abnegantes fidem, quam in susceptione lauacri regenerationis professi sunt: ob apostasiam ueniunt puniendi. ¶ Verum hic instabit quispiam, hunc

Matt. 26.

Marci. 14

Luc. 22

1. Cor. 11

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

de sacramento eucharistiæ articulum. nequaquam
 contineri aperta enunciatione in aliquo trium sym-
 bolorum fidei, ab ecclesia receptorum. ut puta nec in
 simbolo apostolorum, nec Niceno, nec Athanasij.
 Et proinde ipsum habere non deberi, tanquam fidei ar-
 ticulum, cum omnes tales articulos complectatur alii
 quod illorum trium symbolorum, ut est sanctorum omni-
 sententia. ¶ Adhibenda illi est responsio. primum
 hanc inuvalidam esse consecutionem, si quid aliquo
 trium dictorum symbolorum non contineatur aperte.
 protinus ipsum ut fidei articulum haberi non de-
 bere. Nullum siquidem illorum symbolorum, expri-
 mit Christum octavo post natiuitatem die fuisse
 circumcissum, a Magis deinde adoratum, in templo
 presentatum quadragesimo post transactum na-
 talem die, & circa tricesimum ætatis ipsius annum
 a Ioanne Bapt. ipsum fuisse in Iordane baptiza-
 tum. Nullum itidem eorum symbolorum, plane memi-
 nit miraculorum domini nostri, neque ingressus ipsius in
 Hierusalem cum honoratissimo totius populi ap-
 plausu; neque lateris ipsius in cruce pro nobis mor-
 tui apertionem, effluxusque sanguinis & aquæ ex
 huiusmodi lateris confossione. Denique nec missionis san-
 cti spiritus in discipulos domini, decimo post glorio-
 sam illius ascensionem die. sicut nec aliorum multo-
 rum mentionem facit, in Evangelica narratione
 plane expressorum. Attamen addubitat nemo,
 quodque eorum quæ nunc explicata sunt: tanquam
 articulum fidei habendum esse. Et si quis cum per-
 tinacia quodpiam illorum negauerit: eundem tan-
 quam hæreticum, infidelem & apostatantem a fi-
 de, censeretur debere. quod inficiari fuerit aggressus idi-
 otum, quod Evangelica lectio, aut apostolica hi-
 storia, clarissime astruit. Non igitur recte confici-

Obiectio
 nis dilutio

EVCHARISTIAE. I. 9.

as, mysterium uerae & substantialis praesentiae do-
minici corporis in eucharistia, non esse fidei arti-
culum: quia in nullo trium symbolorum ecclesiasti-
corum aperte continetur. Insuper cum articulum fi-
dei dictum astruant auctores non incelebres, quod ar-
ctet fideles omnes ad illum expresse credendum ex
publica ecclesiae professione. quis hanc orthodo-
xam de eucharistia assertionem, quod in ea uere Chri-
sti corpus contineatur: addubitauerit secundum
hanc peculiarem rationem, articulum fidei dici de-
bere, cum eam explicite credendam atque tenendam
proponat ecclesia sancta: tum ex annua diei festae
corpori dominico sacrae celebritate; summorum
pontificum auctoritate, instituta: tum etiam ex obli-
gatione suscipiendi quotannis sanctam euchi-
ristiam: adultis indicta, tum denique ex obligatoria
lege audiendi diebus festis missam, ecclesiastico de-
creto sancita: ut sequens apertius ostendet sermo.
Ad expressam itaque illius fidem: tenentur omnes.
¶ Secundo, & id pro responsione illi praedictum ca-
uillum obiectanti proponendum est: ipsum diui-
nae eucharistiae mysterium modo dictum, conti-
neri in illo symboli apostolorum articulo, quo profi-
temur nos credere communionem sanctorum. Quip-
pe huiusmodi sanctorum communio, quae ibidem cre-
denda proponitur: accipienda est pro communica-
tione omnium fidelium in omni re sancta, siue fi-
de, siue charitate, siue etiam in sanctis orationibus
atque operibus: sed maxime in participatione sa-
cramentorum, quae potissima est Christianorum inter
se communio. Atqui inter omnia sacramenta, co-
munionis nomen praecipue & peculiari quodam
modo, sanctae eucharistiae sacramento conuenit: ut
quod ceteris perfectius fideles omnes ad unitatem

B

4

Quid per
comunionem san-
ctorum in
symbolo de-
signatur

DE SACRAMENTO

Dionys.
Arcopag.

corporis mystici cōiuniat atq; colligat. Quemadmodum sacratiss. pater Dionysius in principio 3. capitis sui lib. de ecclesiast. hierarchia, plane testatur: inquirens primum, cur nomen cōionis, quod alijs quoq; sacramentis omnibus commune est: ipsi sacramento eucharistiæ singulari quadam appellatione asciscitur, ut cæteris excellentius atq; frequētius: apud sacros autores cōmunio dicatur. Cui quidem inquisitioni hanc adhibet responsionem, eo ipso id fieri: qm̄ ipsum eucharistiæ sacramentum finis est & consummatio, perfectioq; et cōplementum cæterorū sacramentorū. q̄ cum fidelibus ministrantur: per subsequentem illa ministreria eucharistiæ cōmunionem perficiuntur atq; cōplētur. Vnde efficax sumitur argumentū: ipsum corporis dominici mysteriū, cæteris amplius & consummatius, effectū cōmunionis fidelibus tradere. & ab hmoi integriore maioreq; cōmunionis efficiēdæ uī & efficacia: nomen ipsum cōmunionis, proprie quodam mō & peculiariter eucharistiæ sacramento attribui. Quemadmodū, inquit, sacramentum baptisimi: mō quodam speciali dicitur sacramentum illuminationis. qm̄ tametsi sacramenta omnia fidelem animam diuina illustrēt gratia: hmoi tñ sacræ ablutionis mysterium, primi luminis cōsortium tradit, omniumq; diuinarū illuminationum est principium. Idcirco ex effectu ipso: uerissimo illud illuminationis cognomine prædicatur. ¶ Astipulatur eidem & Damasco.

Damasce.

5
nus, in quarti libri sui de fide orthodoxa, capi. 14. ita de sancta eucharistia, loquens: Dicitur & cōmunio: & est reuera, q̄a cōmunicamus per ipsam Christo, & participamus eius carne & diuinitate & quia cōicamus & unimur inuicē per illā. Nā

quia ex uno pane participamus omnes: unū corpus Christi & unus sanguis, & inuicem mēbra effici-
mur, concorporati Christo existentes. Omni igitur uirtute obseruemus: ne participemus participatione hæreticorum, neque tribuamus. Nolite, n. sancta dare canibus, inquit dominus noster: neque seminare margaritas uestras ante porcos. ut nō participes erroris & malæ fidei eorum efficiamur: atque cōdemnationis. Hæc ille. Ex quibus liquido cōstat, quod sacra eucharistia præcipuum atque primū locum inter sacramenta, sub nomine sanctorum cōmunionis obtinet in symbolo apostolorum: ubi nos credere confitemur sanctorum cōmunionem. Et ita articulum hunc de eucharistia: contineri in alio quo symbolorum ab ecclesia receptorum, quæque in ea publice solent proferri. quod propositæ objectioni: plene satisfacere putetur. Porro quod in hac secunda responsione modo deductum est: eucharistia .s. mysterium sub eo comprehendit articulo symboli Apostolici, quo credere nos profiteamur communionem sanctorum: diffuse memonstrat & astruit uenerabilis pater, & doctrina theologica, maiorem in modū excellens, Thomas Vualden. in nonagesimo quinto cap. sui operis de sacramen-
¶ Demum tertio loco: & hæc propositæ objectioni reddenda est responsio. fidem de conuersione panis consecrati in uerum Christi corpus, & de reliquis eam conuersionem cōsequentibus dei mirabilibus, in altissimo eucharistia mysterio: apte explicari in decreto concilij generalis, sub Innocē-
tio tertio Romæ apud Lateranum celebrati: explicato in principio primi libri epistolarum decretalium, capitulum. firmiter credimus. quod nonnulli, symbolum Innocētiij tertij uocitant: & quæ-

1. Cor. 10.

Matth. 7.

Thomas
Vualden,
6

Innocenti
us III.

DE SACRAMENTO

ti symboli habere locum asseuerant. Vbi in hunc modum, de diuino hoc sacramento: sermo contexitur. Vna uero est fidelium uniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua, idem ipse sacerdos est sacrificium, Iesus Christus. Cuius corpus & sanguis, in sacramento altaris sub speciebus panis & uini ueraciter continetur, transsubstantialis pane in corpus, & uino in sanguinem, potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Hæc ibi. Quibus quidem uerbis, tota Oecolampadij assertio de eucharistia, quam construere nititur, penitus eueritur & destruitur. Nam si corpus dominicum in sacra eucharistia sub speciebus panis ueraciter continetur, ut ibi nobis credendum illud ab eccle. sancta proponitur, nequaquam illic est corpus Christi ut in signo tantum, & umbratili figura. Et si panis per uerba consecratoria in uerum Christi corpus transmutatur (quod addubitare, fidelium debet nemo, nam ita fide tenendum nobis esse, ibi catholica decernit ecclesia) non manet ibidem post uerborum consecrationis pronuntiationem substantia materialis panis, sed solum Christi sacratissimum corpus, sub speciebus panis integumento illic adest: accidentibus illius, sine subiecto diuina uirtute subsistentibus in eucharistia, ad nostræ fidei consolidationem. ¶ Neque illud quempiam moueat Oecolampadij improprium: quo confitentes transsubstantiationem in sumptu excellentem eucharistiæ mysterio, & eo utentes nomine atque nomine ipsius rem admittentes, contemptim papistas appellat, nonnunquam uero papisticos & interdum Romanenses. Nam id hæreticis peculiare est: apostolicam sedem, & eam ut par est reuerentes, contumelijs insectari, afficereque

EVCHARISTIAE. I. 17.

probris: contra illud dñi uerbum in Exodo. Dñs non detrahes: & principi populi tui nō maledices. Exod. 22.
 Qm̄ enim nouis peruersorū dogmatum adinuenti
 onibus aut iā olim damnatorū reuocatione: ab ec-
 clesiae unitate se dissecundunt atq; diuellunt, ut no-
 uam sibi constituant ecclesiam, imo conuenticu-
 lum & synagogam satanae: non desistunt unq; aut
 uerbis aut (si datur facultas) etiā factis inimiciter
 eos persequi, qui in sinu & gremio suae matris spi-
 ritualis. s. ecclesiae orthodoxae pmanentes: insanis
 eorum doctrinis aures patefacere nolūt. Quod in
 ueteri lege per Hismaelem persequentem Isaac, et Gal. 4.
 per Esau, fratrem suum Iacob diutius odio graui Gene. 27
 insectantem: est designatum.

¶ Ex oblatione panis & uini per Melchise-
 dech, & immolatione agni paschalis typici,
 recte colligi: in Sacramento Eucharistiae,
 Christi corpus uere cōtineri. Ca. III.

SED age rem ipsam propositam non ag-
 grediamur auctoritate sacrarum literarū
 & rationibus inde sumptis primum ful-
 cire: & in sancta eucharistia sacratissimū
 Christi corpus ueraciter contineri, osten-
 dere, & non tm̄ ut in figura & signo ibidē existe-
 re: quemadmodū dicunt aduersarij. Quis autem
 ad eam rem cōprobandam, sola fidelibus sufficere
 deberet ipsa summæ ueritatis auctoritas: cōtestan-
 tis frequēter in sa. scriptura, uerū suum corpus &
 sanguinem in sanctissimo eucharistiae sacramēto
 contineri cui solidæ basi innixa ecclesia catholica
 a spiritu sancto id edocta: inconcussam fidē illam
 semper tenuit hactenus, semperque tenebit. ut ta-
 men dilucidior euadat ipsa ueritas: ex limpido di-

B §

DE SACRAMENTO

uinarum literarum fonte latius eam deducamus. Et
 priore loco, ex sacra ueteris testamenti pagina de-
 ductis utamur testimonijs. Quorum id primum oc-
 currit: quod in genesi describitur de Melchisedech
 rege Salem, qui occurrēs Abraham patriarchæ, re-
 uertenti ex cæde quatuor regum: protulit panem
 & uinum. Non quidem in sustentationem & ali-
 mentum ipsius Abraham & sociorum eius, ut qui-
 dam autumant: sed in sacrificium quod tunc Deo
 excelso obtulit, in gratiarum actionem pro uictoria
 ipsi Abraham contra hostes a deo præstita. Quod
 aperte insinuant uerba scripturæ sacræ, proxime
 sequentia: & reddentia causam cur Melchisedech
 panem & uinum protulerit. erat enim, inquit, sa-
 cerdos dei altissimi. Et ergo ut sacerdotali fungens
 officio: ex panis & uini substantia, deo tunc sacri-
 ficauit. At non opus erat afferre sacerdotalis ipsi-
 us muneris ibi rationem: si tantum protulisset pa-
 nem & uinum tunc Melchisedech, in subministra-
 tionem uictus corporalis pro Abraham & socijs
 eius. cum id per quolibet laicum & de media ple-
 be uirum: æque imo cōmodius fieri potuisset. ut
 diligentissimus totius sacræ scripturæ iuxta sen-
 sum literalem expositor, Nicolaus Lyranus: ibi-
 dem recte annotat. Obtulit igitur tunc ipse Mel-
 chisedech, deo panem & uinum in sacrificium: quod
 erat figura altioris alterius sacrificij, in iisdem re-
 bus pane, s. & uino postea instituendi. Quēadmo-
 dum glossa interlinearis inibi hoc ipsum innuit, di-
 cens: Hæc sacramenta nostrorum sacramentorum fi-
 gura fuerunt. Et sacer Ambrosius, perhibet in libri
 sui de mysterijs initiandis, capi. 8. antiquiora esse
 sacramenta ecclesiæ quæ synagogæ, quàm prius p
 significationē utpote hanc oblationē Melchisedech

Gene: 14.

Ibid.

Nic. Lyr.

Ambros.

EVCHARISTIAE. I. 12.

repræsentata fuerunt & in sua figura demonstra-
ta, sacramenta ecclesiæ sanctæ, præcipue sacra-
mentum eucharistiæ, omnium longe præstantissi-
mum, quæ exhibita sacramenta synagogæ in multi-
modis oblationibus & hostijs, post datam legem
per Moysen institutis. ¶ Et ipse dominus noster
unigenitusque dei filius, dicitur a deo patre, esse sa-
cerdos in æternum secundum ordinem Melchise-
dech: quoniam in suo (nouæ scilicet legis) sacerdo-
tio, sacrificium solenne instituit, in quo corpus e-
ius & sanguis uere immolaretur in sancti altaris
officio, sub speciebus panis & uini, quemadmo-
dum sanctæ eucharistiæ mysterium præfigurans
Melchisedech: panem & uinum secundum sub-
stantiam, domino obtulerat. Itaque secundum eun-
dem ordinem & ritum: Melchisedech & Christus
panem & uinum offerunt, ille in figura & umbra
Hic autem in ueritate, & multo sublimiore gra-
du. Confirmat sane id ipsum B. Hieronymus: ex-
ponens uersum illum psalmi centesimi noni, de sa-
cerdotio Christi secundum ordinem Melchisedech,
loquentem: in hunc modum. Hoc solum ergo in-
terpretemur: tu es sacerdos in æternum, secundum
ordinem Melchisedech. Hoc solum dicamus: qua-
redixerit, secundum ordinem. Nequaquam sacerdos
eris secundum uictimas Iudaicas: sed eris sacerdos
secundum ordinem Melchisedech. Quomodo
enim Melchisedech rex Salem, obtulit panem &
uinum: sic & tu offeres corpus tuum & sangui-
nem, uerum panem, & uerum uinum. Iste Mel-
chisedech, ista mysteria quæ habemus, dedit no-
bis. Ipse est qui dixit: Qui manducauerit carnem
meam, & biberit sanguinem meum: habet uitam
æternam, secundum ordinem Melchisedech: tradi-

2
Psal. 109.

Hierony.

Gene. 14.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Cassiodo-
rus,

Ioan. 6

1. Cor. 11

Gene. 14.

dit nobis sacramentum suū. Hæc ille: Cui astipu-
latur Cassiodorus: in eiusdē uersus expositione di-
cens: Hoc etiam (utpote sacerdotiū æternū: secun-
dum ordinem Melchisedech) propheta promississe
filio cōmemorat patrem Cui enim potest ueraci-
ter & euidenter aptari: nisi dño saluatori? qui cor-
pus & sanguinem suū, in panis ac uini erogatiōe
salutariter consecrauit, sicut ipse in euange. dicit:
Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & bibe-
ritis eius sanguinem: nō habebitis uitā æternam.
Sed in ista carne ac sanguine: nil cruenrū, nil cor-
ruptibile, mens humana cōcipiat, ne sicut dicit a-
postolus: Qui corpus domini indigne manducat,
iudiciū sibi manducet, sed uiuificatricem substan-
tiam atq; salutarem & ipsius uerbi propriam fa-
ctam: per quam peccatorū remissio & æternæ ui-
tæ dona præstantur. Quem ordinem p mysticam
similitudinem, Melchisedech fuisse, rex instituit:
quando domino, panis & uini fructus obtulit. Cō-
stat em̄ pecudū uictimas perisse, q̄ fuerunt ordi-
nis Aaron: & Melchisedech manere potius insti-
tutum, qđ toto orbe in sacramentorū erogatione
celebratur. Qđ adhuc Iudæi non intelligunt obsti-
nati: cum eorum & sacerdos & sacrificia, de me-
dio probentur ablata. Hæc ille. At uero si in pane
& uino consecratis iuxta Christi institutionem,
nō uere & scđm substantiam cōtineretur Christi
corpus, sed tantum mō ut in figura: quō tunc dif-
ferrent panis & uinum oblata in noua lege secun-
dum ritum legitimum ecclesiæ: a pane & uino ob-
latis p Melchisedech? Reuera, nullo modo. Nam
utrobq; secundum substantiam esset panis & ui-
num: & secundū figuram, corpus & sanguis Chri-
sti. Non esset igitur potior oblatio noui testamen-

EVCHARISTIAE. .I. 13.

si in sancta eucharistia. quam oblatio Melchisedech, neq; hæc foret figura. & illa, ueritas qd omni-
bus ante dictis, & probatissimis sanctorum patrum
sententijs, prorsus repugnat. ¶ Insuper agnus pas-
chalis typicus. secundum ritum Mosaicum quotan-
nis immolari solitus: figura erat oblationis Chri-
sti in cruce, pro totius mundi redemptione. de quo
ait apostolus: quod pascha nostrum, immolatus
est Christus. Ipse enim (ut sacrosancta concinit
ecclesia) uerus est agnus: qui abstulit peccata mun-
di. qui mortem nostram moriendo destruxit: &
uitam resurgendo reparauit. Quod si panis in alta-
ri rite consecratus, etiam solum sit figura corpo-
ris dominici in cruce passi. & non ipsum uerum cor-
pus: qd discriminis assignabitur inter agnum ty-
picum & panem sanctum uitæ æternæ: cum utrum-
que horum duntaxat haberetur ut figura corporis
Christi. Cur etiam dominus ipse in ultima coena, cum
manducauit agnum paschalem: non protulit sup-
eum uerba illa. Hoc est corpus meum, secundum intelli-
gentiam Oecolampadij: id est, figura corporis mei
sed eo manducato, ad consecrationem panis azi-
mi se contulit: qd etiam secundum aduersarium, so-
lum est figura diuini corporis. Cum tamen agnus
ipse paschalis maiorem habeat conformitatem ad san-
ctam carnem domini nostri immolatam in cruce, quam
ipse panis azimus quod & ueram habuerit agnus
typicus carnis substantiam. & de genere fuerit uiuen-
tium. Quocirca tandem eo deuenietur, quod in ue-
teri lege non fuit sacramentorum uirorum, & potissi-
mum mysterii eucharistiae figura, & in noua le-
ge eorum exhibite ueritas, sed qd adhuc nunc in ipsa
figurarum umbra uersamur. Et quemadmodum de anti-
q; patribus dictum est a Paulo, qd omnia in figura con-

Exod. 12.

1. Cor. 5.

B S

DE SACRAMENTO

Math. 27

4

Ioan. 1

Obiectio
dilutio

tingebant illis: ita & de nobis idem uere nunc diceretur. Neq; uelum templi adhuc diruptū esset: ut referarentur nobis diuina mysteria, figurarum inuolucro obiecta. sed uelamen illud, in toto legis euangelicæ decui su adhuc nostris obiectū oculis foret: & in eadem cū priscis illis patribus cōditio ne uersaremur. ¶ Quinimmo cum figura ipsa ad ueritatē, lege relatiuorū & correlatiuorū referatur: si in euangelicæ legis tpe, non minus sit eiusdem ueritatis, s. corporis dominici, figura in eucharistia, quam in antiqua lege, in agno paschali: consequens est necdum exhibitam nobis esse ueritatem uetustarum figurarū. quare etiā protinus conficeretur, gratiam & ueritatem p̄ Iesum Christum nondū factam esse: sed adhuc adesse nobis figurarū umbras & imagines, & ita antiquæ legis tpe, non fuisse figuras mysteriorū noui testamēti: q̄tum ad hanc eucharistiæ materiā. Cum em̄ figura & ueritas adinuicem referantur: perempto eorum uno, perimitur & alteru. Et nō solum id habebitur, nullum nouæ legis ultra ueterem, esse dignitatem & excellētiam: sed & inter illas duas leges nullam prorsus esse discrepātiā, q̄nimmo eas adinuicem confundi & indistincte conuolui: idq; unum habere inter se cōe, quod ambæ figurarū inuolucris obnubilentur. ¶ Neq; ea sufficit re sponsio, ad subterfugienda hæc incōmoda: quam assignant aliqui, agnum uidelicet typicū designasse corpus Christi in cruce immolandū: panē uero sacratum, nunc designare corpus eiusdē immolatum, iam diutius pacto ipsius sacre passiōis mysterio, ipsumq; nos reuocare in memoriam illius immolationis transactæ: & excitare in gratiaru actionem de tanto redemptionis beneficio nobis

exhibito. & idcirco latum esse discrimen signifi-
candi; uarietatem; inter illa duo. Nempe quem-
admodum priscorum patrum antiq. ritus, & eo-
rum q. aduentum Christi in carnē sunt subsecuti,
eadem a sacris autoribus dicitur esse fides: quibus hi
iam uenisse mundi redemptorem, & illi ipsum uē-
turum, religiose crediderint. haud secus & confi-
milis rōnis dici deberet figura, & ipse panis in eu-
charistia, & agnus paschalis Iudæorū: tametsi hic
immolandū in cruce, & illo immolatū repræsen-
tares Christi corpus. ¶ Porro hæc oīa incommo-
da nihili facit Oecolampadi. & antiquæ legi plus
æquo tribuens, nostræ uero, longe minus quam
par sit: demū in huiusce materiæ pertractione ait.
Panis autem noster, agno illorum spūalium non
est preciosior, propterea non magis prædicandus
neq. patriarchis, fideles nrī: beatiores sunt, quos æ-
quauit fides: non reddunt inferiores sacramenta.
Hæc ille. Vbi spūales uocat priscos patres: q. ube-
riore diuini lumis illustrati splendore, una cum si-
guris intellexerunt, & earum ueritatem, & q. d. n. a
futurum designarent. quales fuerunt sancti patri-
archæ & prophetae: sacrique sacerdotes legis p. t. i.
Verg. omnino id falsum est, & a nullo sanæ mētis
uiro catholico admittendum: quod panis nost. ui-
uus q. de celo descendit & dat uitam mundo, non
sit preciosior illorū spūalium agno typico, cum ip-
so sit ille tanto eminentior: q. to cœlū est terra subli-
mius, & deus irrationali creatura supior, & pro-
inde improporionali laude magis quam agnus il-
le: prædicandus. Falsum est & illud quod sub-
nectit, fideles nrōs quantum ad status ipsius legis
conditionē: non esse beatiores ipsis patriarchis &
prophetis, cū plane dixerit in euangelio dominus

S

32

33

34

35

36

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Luc. 10

discipulis suis, & in eorū persona, quibusq; legis nouæ cultoribus. Beati oculi: qui uident quod uos uidetis. Dico enim uobis. quod multi prophetae & reges uoluerunt uidere quae uos uidetis, & non uiderunt: & audire quae auditis, & non audierunt. Et quis fides illos nobis æquauerit, immo in unam coadunauerit mystici corporis societatem: eos tamen nobis inferiores reddunt sacramenta, quantum ad temporis ipsius rationem, & status utriusque legis diuersitatem. Nam eorum sacramenta, uenturum designarunt Christum, & mundi peccata morte sua sublaturum: sub figurarum quodam umbraculo. Nouæ uero legis sacramenta, iam Christum in carne manifestatum prædicant, & in cruce mortem passum, mortemque deuicta rediuium in cælo regnare. Quis autem diffitebitur hæc sacramenta: illis esse potiora, & perfectiora? ¶ Demum pro antiquæ legis obseruatoribus nimio permotus zelo Oecolampadius, graue suo iudicio infert incommodum: consequens eos qui astruunt, nouæ legis id esse priuilegium, quod in eucharistia uere continetur Christi corpus, Sicut (inquit) patres per corpalem cibum instruebantur de spiritali: ita & nos quoque. Et sicut nobis corpus Christi est panis: ita illis Christus erat manna. Aut patribus & amicis dei dilectissimis & omnium sanctissimis denegatum fuisset: quod nunc in polutis impientissimorum hominum manibus tractari uulgo dicitur, Hæc ille. Quippe omnimodā similitudinē quæ prætenditur in istis duabus. primis propositionibus: prorsus abnegamus. Quod enim illis in figura tantū tradebatur: nobis in ueritate est exhibitum. Neque absurdum arbitramur id admittere, quod postremo colligit loco; ob solā conditionis tē

EVCHARISTIAE. I. 15

poris & status diuersitatem. quod debuerit figura ueritatem præcedere: & umbra lucem. Quod aut nouæ legis clarescente radio, impuri sanctam eucharistiam indignis attrectent manibus: non ex ipsius est legis constitutione, quæ id ipsum districte prohibuit, sed ex sola abutentium tam sanctis mysterijs puerilitate. ex qua nullum sumi potest efficax argumentum: ad eorum quæ in lege noua Christus exhibuit, improbationem.

Per manna populo Israelitico exhibitum in deserto, necnon per panes propõnis ueteris testamenti, & panem subcineritium. Helia ab angelo subministratum: idem ostendi de ueritate corporis Christi in eucharistia, propositum. Ca. V

Nunc ad alias transeamus antiquæ legis figuras, per quas sanctorum patrum testimonio præsignificatum est angustissimum sacramenti eucharistiæ mysterium: & ex illis ostendamus, ueritatem corporis dominici substantialemque præsentiam, sub forma panis subsistere. Certe non diffidentur sacri scriptores, manna cælitus subministratum populo Israelitico in solitudine per quadraginta annorum curriculum: fuisse figuram sanctissimi eucharistiæ sacramenti, nobis in hoc transitu per desertum huius mundi & peregrinatione nostra, pro salutari uiatice relictæ, ut eius alimonia demum perueniamus in terram promissionis spiritualem: regionemque uiuorum. Atqui figura nunc accedit ad suæ ueritatis perfectionem: sed longo intra eam subsidet interuallo. Alioqui non figura denominari deberet, sed esset ueritas: omninoque cum ea coincide

Exod, 16.

DE SACRAMENTO

- ret. Igitur in ipsa eucharistia nō ē nuda panis materialis substantia, quemadmodū in manna: s; est aliud longe sublimius mysteriū, substantia. s. uera corporis dñi sub spēbus panis delitecēs: in quam
- Ambros.** praeexistens panis materialis substantia est cōuer-
2 sa. ¶ Idipsum plane cōfirmat beatus Ambr. in li. de mysterijs initiandis, cap. 8. & 9: apposite cōfere-
 rēns manna illud Israeliticū ad sanctā eucharistiā longo uerborū contextu. quae etiam adducūtur in uolumine decretorū: de consecra. dist. 2. ca. reuera mirabile. in hanc formā. Reuera mirabile est qđ deus manna pluerit patribus: & quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictū est. Panē angelorū manducauit hō. Sed tñ panē illū qui manducauerunt: oēs in deserto mortui sunt. Ista autē esca quam accipitis, iste panis uiuus qui de cœlo descendit: uitæ æternæ substantiā ministrat. Et quicūq; hunc panē manducauerit: non morietur in eternū, quia corpus est Christi. Considera utrum præstantior nunc sit panis angelorū: an caro Christi, quæ utiq; corpus est uitæ. Manna illud de cœlo: hoc supra cœlū. Illud cœli: hoc domini cœlorū. Illud corruptioni obnoxium: si in diem alterū seruetur. Hoc alienum ab omni corruptione quicūq; religiose gustauerit: corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit: tibi sanguis ex Christo. Illos ad horā satiauit aqua: te sanguis diluit in æternū. Iudæus bibit & sitit: tu cum biberis, sitire non poteris. Illud in umbra: hoc in ueritate. Si illud quod miraris, umbra est: q̄tum istud, cuius umbrā miraris. Audi q̄a umbra est: q̄ apđ patres facta est. Bibebant (inquit) de spūali, consequente eos petra. Petra autē erat Chrīs. Sed nō in pluribus eorū complacitū est deo: nam prostrati
- Psal. 77.**
- Ioan. 6**
- Exod. 16.**
- Exodj. 15.**
- 1. corin. 10**

sunt in deserto. Hæc aut facta sunt: in figura nostri. Cognouisti potiora. Potior est enim lux quam umbra, ueritas quam figura: corpus creatoris, quam manna de cælo. Hæc Ambr. ¶ Quod si in eucharistia dicatur esse duntaxat panis materialis substantia, negeturque eius esse facta conuersio in uerum Christi corpus: quid amplius aut maius habebit id nostrum sacramentum, quam manna Israeliticum? Immo uero: longe inferiore subsidebit dignitatis gradu. Siquidem manna illud: de cælo subministrabatur in edulium filiorum Israel. Panis autem iste materialis: de terra tantum nascitur, & ex terræ frugibus conficitur. Angelorum quoque ministerio: præparabatur in uictum populo dei, idem manna. Panis uero materialis, quem dicunt aduersarij permanere in sacramento eucharistia: manibus tantum humanis & arte pistoria formatur. Demum manna illud, numerosa populi multitudini ad uictum quotidianum longo tpe sufficiebat. At panis ille materialis quem astruunt aduersarij: nequaquam ita ad alimoniam corporis sufficiens suggerit fomentum. Itaque in ipso manna: multa prædicantur dei uirtute facta mirabilia opa. In ipso uero pane eucharistia, si negetur substantialis dominici corporis præsentia: ne unum quidem miraculum assignari possit. Quocirca aut non fuit ipsum manna, eucharistia sanctæ figura: aut maior est ipsius figuræ quam ueritatis dignitas, si in ea non contineatur uere corpus Christi. Quorum utrumque, haberi debet graue incommodum: ex prædictis ostensum. ¶ Insuper panes propõnis, domino iubente singula quaque hebdomada tabernaculo exhibiti iuxta legem Moysi: etiam fuerunt figura quædam diuinæ eucharistia. Et ergo minorem habuerunt dignitatem & ex-

1. corin. 10
3

4
Leuit. 24

DE SACRAMENTO

cellentiam: q̄ panis noster domino cōsecratus, & in altaris officio oblatus. Quid autē assignare pos-
ses discriminis aut altioris eminentiæ in pane illo
eucharistico q̄ in panibus propositionis: si in utro
q̄ eorum sola sit panis substantia, solidaque mate-
ria: aut quare nō erunt pluri faciendi panes pro-
positionis: q̄bus sol secundum legis institutum ue-
scebantur sacerdotes, aut occurrente necessitatis
articulo laici: a mulierum cōsortio alieni? Eucha-
ristia autem: om̄ium, cuiuscunq̄ sint status & cō-
ditionis esui (mō legitima sint ætate: & seipso se-
cundum apostoli documentum rite probauerint)
adhibetur. ¶ Cæterum panes ipsos propositionis,
figuram fuisse sacræ eucharistiæ, & inferiori gra-
du collocari debere q̄ diuinum hoc altaris sacra-
mentum: ex ipso Hieronymo cognoscere prom-
ptum erit, q̄ in suis sup̄ epistolam ad Titum com-
mentarijs id ipsum affirmat: circa loci illius in pri-
mo cap. expositionem. Sed hospitalem (subaudi
ex præcedentibus: optet episcopum esse) bonorū
amatorem, castum, iustum, sanctum. Verba au-
tem eius sunt hæc. Si autē laicis impatur, ut pro-
pter orationē abstineant se ab uxoris coitu: qd de
ep̄o sentiendum est, q̄ quotidie pro suis populis
pctis illibatas deo oblaturus est hostias? Relega-
mus Regum libros, & iueniemus sacerdotes? Abi-
melech de panibus propositionis noluisse prius da-
re David & pueris eius: nisi iterrogaret utrius mu-
di essent pueri a muliere, nō utiq̄ aliena, sed cōiu-
ge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius ua-
casse ab ope coniugali: nequāq̄ panes, quos prius
negauerat, cōcessisset. Tātum autem interest in-
ter panes propositionis & corpus Christi, quantū
inter umbram & corpora, inter imaginem & ueritatem

1. Reg. 21.

1. Cor. 11

Titum. 1.

1. Cor. 17

1. Reg. 21.

tem inter exemplaria futurorū: & ea ipsa quæ per
 exemplaria præfigurabantur. Quō itaq; mansue-
 tudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lu-
 cri, hospitalitas quoq; & benignitas, præcipue eē
 debent in episcopo, & inter cunctos laicos eminē-
 tia: sic & castitas propria, & (ut ita dixerim) pudī-
 citia sacerdotalis. ut non solum ab opere immun-
 do se absteineat: sed etiam a iactu oculi & cogitati-
 onis errore, mens Christi corpus cōfectura, sit li-
 bera. Hæc Hierony. In quibus haud dissimulāter
 & adumbrate, sed apertissime, sacrosanctam eur-
 charistiā uocat beatus ille pater: corpus Christi
 & sacerdotem sacra in altaris officio faciētem: te-
 statur etiam corpus dñi nostri conficere. Qui autē
 id fiat: si in hostia cōsecrata tantummō sit corpus
 dñicum tanq; in signo: maneatq; penitus ibidē ea-
 dem panis materialis substantia, q̄ fuit ante conse-
 crationem, ut uult Oecolāpadius. ¶ Præterea, pa-
 nis ille subcineritius quem excitatus a somno He-
 lias propheta inuenit ad caput suū: eoq; (ut ab an-
 gelo fuerat admonitus) sumpto, ambulauit in for-
 titudine cibi illius quadraginta diebus & quadra-
 ginta noctibus usq; mōtem dei Oreb: etiam secū-
 dum sacros autores figura fuit & repræsentatio
 diuinæ Eucharistiæ, & panis illius sacratissimi
 (Christum dico) qui in utero uirginali sacratissi-
 mæ matris eius operatoria spiritus sancti uirtute
 formatus est: & sub nostræ mortalitatis cinere in
 cruce excoctus igne charitatis ardentissimæ & a-
 cerbissimæ passiōis. Qui etiam in edulium animæ
 sumptus, eam cōfortat cœlesti quodam uigore: &
 per totum uitæ huius decursum, quadraginta die-
 rum spacio significatum, ambulantes in huius pe-
 grinationis stadio & uia, demum, perducit usq;

5
2. Reg. 19.

G

DE SACRAMENTO

Psal. 83.

in mōtem diuinæ manifestationis: ubi uidetur de
us deorū in Sion, perpetuoq; uidebitur. Habet igitur
tur panis ille subcineritius, Helix oblatus: profecto
quiddam minus, q̃ sancta eucharistia. Alioq;
hæc, ueritas non erit: nec ille figura. Atqui si in ipso
altaris sacramento post uerba cōsecratiōis nequaq;
est secundū ueritatem corpus dominicum,
sed solum in figura, & si sub ipsa panis forma nihil
aliud, q̃ substantia panis materialis contineatur:
quid (oro) maius habebit hoc sacramētum, q̃
panis ille subcineritius: immo uero, multo minus
obtinebit. Nam panis ille, prophetæ oblatus, angelicis
manibus fuit præparatus: rep̃teq; exhibitus
tantq; sanctum dei uirginitate uirtute suffulit ac roborauit:
ut quadragenariū cōfecerit illius adminiculum
ieiuniū, nec nō continuam tanti t̃pis profectiōnem.
Panis autē ille, ad eucharistiæ usum accōmodatus,
si in eo ponas peracta cōsecratione substantiam
panis permanere q̃ prius aderat, & illius forme
nequaq; subesse uerū dñi nostri corpus: pistoris
t̃modo manibus conficitur & opera, neq; eā
suggerit corpori fortitudinem, ut tanti ferat t̃pis
inediam cum assiduo perfectionis exercitio. Quo
circa si rationem figure & ueritatis, & utriusque
testamenti habitudinem p̃scuratius attendamus
nostræ protinus super ueritate corporis Christi in
eucharistia, conficietur propositum. ¶ Insuper in
Deuteronomio, Moyses populo Israelitico diuinam
erga ipsum beneficentiam & familiaritatem
syncero explicans affectu, ait. Nec est alia natio
tam grandis, q̃ habeat deos appropinquantēs sibi:
sicut deus noster adest cūctis obsecrationibus
nostris. Quæ est enim alia gens sic inclita, ut habeat
cerimonias iustaq; iudicia, & uniuersam legem

Deut. 4

gem: quam ego proponam hodie ante oculos ue-
stros. Hmōi aut diuina dignatio, condescendens il-
li populo benigna familiaritate donorq; prae-
rogatiua: figura fuit eximiae condescensionis suae ad
nos per ineffabile incarnationis mysterium (quan-
do uerbum caro factum est, & habitauit in nobis
quādo itidem in terris uisus est Christus, & cum
hominibus conuersatus est) & p̄ excellentissima,
maximaq; beneficia: in mysterio redemptionis hu-
manae, morteq; sua & resurrectione, nobis exhibi-
ta. ut recte in praedicti loci iam citati expositione
annotat Nicolaus Lyranus. Est igitur quærenda
in hoc nouae legis tpe, maxima dei ad nos appro-
pinquatio atq; excellentissima: imo & qua maior
non possit assignari, ut ueritas ipsa suam figuram
ea superet qualitate & sorte: qua nouae legis popu-
lus & status, ueteris ritus populum & conditio-
nem excedit. Atqui si postq; perfecta humanae re-
demptionis dispensatione ascendit Christus in coe-
lum, non reliquisset nobis corporalem suam prae-
sentiam in superadmirabili eucharistiae sacramen-
to: non certe fuisset maxima & perfectissima ipsi-
us ad nos appropinquatio, qua adesset nobis dñs de-
us noster. Siquidem longe propinquior & magis
continua esset eius ad nos condescensio & prae-
sentia: quando usq; ad consummationem saeculi no-
bis etiam adesset secundū ueram corporis sui sub-
stantiam in excellentissimo Eucharistiae myste-
rio. Illam igitur appropinquationem summam et
assiduam non denegauit unigenitus dei filius & ue-
rus deus: sed plene exhibuit populo suo Christia-
no. Vt lōge potiore iure q̄ populus Iudaicus, ipse
ex intimo cordis affectu procubens añ eminentissi-
mum illud sacramentum; uoce laetabunda concia-

Ioan. 1.
Baruch. 3.

Nic. Lyr.

DE SACRAMENTO

Leuit. 26

Exo. 15.

nat cum pijs lachrymis. Nō est alia natio tā gran-
dis, q̄ habeat deos appropinquātes sibi: sicut deus
noster adest nobis. Adest, inquam, secundum ue-
rā uiuifici sui corporis p̄ntiam, uerus deus & ue-
rus hō. & secundum ueram sui preciosi sanguinis
substantiam, q̄ quotidie in sacro missæ officio of-
fertur deo patri pro nobis. ¶ Vnde & hoc ipsum
quod Israelitico populo pollicitus est dñs in Leui-
tico: iuxta hunc modū. Ponam tabernaculū me-
um in medio uestri: & nō abiciet uos anima mea
Ambulabo inter uos, & ero uester deus: uosq̄ eri-
tis mihi populus. Ego dñs deus uester, qui eduxi
uos de terra Aegyptiorū, ne seruiretis eis: & q̄ cō-
fregi catenas ceruicū uestrarū, ut incederetis e-
recti. Hoc ipsum, inquam, longe uerius in populo
Israel secundum spiritum, fideliumq̄ coetu Chri-
stianismum profitentium, est cōpletum: q̄ in anti-
quis patribus, sub nube & umbra Mosaicae legis,
diuersatis. Posuit enim ipse dominus deus noster,
tabernaculum suae diuinæ maiestatis & humanæ
substantiæ, in medio nostri: per hoc admirabile sa-
cramenti eucharistiæ mysterium. Et sub speciebus
panis & uini umbraculo, quasi regio quodam ta-
bernaculo delitescēs: ambulat ueraciter inter nos
per substantialem sui corporis præsentiā: seque
spectandum nobis & attrectandum, pientissime
exhibet. Ipse reuera est dominus deus noster, q̄ e-
ruit nos de potestate principis tenebrarū, cuius
seruituti eramus subiecti: quiq̄ confregit catenas
miserandæ nostræ captiuitatis, ut incederemus li-
beri & erecto in coelos animo, assiduasq̄ libera-
tori nostro gratias ageremus: exemplo filiorū Is-
rael, qui canticum laudis domino concinuerunt:
cum liberati fuissent de manu Pharaonis,

¶ Ex uerbis B. Iob, diuersisq; psalmoz locis
& prouerbior; sententia; etiam concludi ue-
ram corporis Domini nostri in sacramento
eucharistia; praesentiam. Cap. VI

Alia quoque diuinæ ueteris testamenti
scripturæ loca: manifestant rei propo-
sitæ ueritatem, ipsam. s. corporis dñici
substantiā: re ipsa in sancto altaris sa-
cramento contineri. Et primum: illud
beati Iob, in 31. cap. sui libri, uerbū. Si nō dixerūt
uiri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius ut
saturemur? Quem locum exponens S. Gregorius
in 22. lib. suorum moralium, ait: Quæ nimirum
sententia: potest quoq; per mysterium ex uoce re-
demptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi,
de carnibus eius saturari: cupierunt, uel Iudæi. s.
persequentes: uel gentiles credentes. Quia & illi
moliti sunt corpus illius quasi consumendo extin-
guere: & isti esurientem mentem suam desidera-
uerunt quotidiano sacrificio de eius carnibus sati-
are. Hæc ille. Quam sententiam etiam sequitur
glossa ordinaria ibidem adducta: iisdem pene uer-
bis eam exprimens. Ex cuius posteriore parte, di-
noscentur gentiles in Christum credentes, magno
affectu fuisse desiderio: ut de corpore eius secundū
animam reficerentur. Atqui desiderium pauperū
exaudiuit dominus: & præparationem cordis eo-
rum audiuit auris eius, ut inquit propheta in psal-
mo. Et de Hæbræis in deserto petentibus alimo-
niam sibi a dño ministrari: scriptum est, qd deside-
riū eor; attulit eis: qd nō sunt fraudati a desiderio
suo. Q;to magis decens fuit, & dñm nō fraudare

Iob. 31.
Gregori.

Psal. 9

Psal. 77.

C 5

DE SACRAMENTO

uiros tabernaculi sui atq; per uerę fidem ascriptos
 suę familię, pio desiderio: quo expetiuerūt sacro
 Christi corpore saturari? Et hoc laudabile cōple-
 uit eorę desiderium, qñ sacrū corpus suum & san-
 guinem in uerę animę cibum & potum instituit:
 quo reficerentur ij, qui tam sincero flagrabant af-
 fectū. ¶ Rursum, in psalmo 22. diuinus propheta
 deo de gratuita sacramentorę nouę legis instituti-
 one gratias agens, ait: Parasti in cōspectu meo mē-
 sam: aduersus eos qui tribulant me. & calix meus
 inebrians, q̄ præclarus est. Quem locū sacri scri-
 ptores ad literam intelligendum putant, de sancto
 eucharistię sacramento. Siquidē August. mēsam
 hic interpretatur (ut annotat interlinearis expla-
 natio) cōmunionem corporis Christi. Cui subscri-
 bit Cassiodorus his uerbis: in prædicti loci exposi-
 tione. Ecclesię mensa: est beata cōmunicatio, co-
 pulatio felix, saturitas fidei, esca cœlestis. Verum
 istam mensam aduersus eos paratam esse manife-
 stum est, qui in aliqua peruersitate demersi: eccle-
 siam dei suo grauius errore contristant. de quibus
 apostolus: Qui manducat & bibit indigne, iudici-
 um sibi manducat & bibit, non dñjudicans corpus
 dñi: datum. s. ad remissionem peccatorę: & uitam
 perpetuam possidendam. De hinc paucis interie-
 ctis: subiungit de calice inebriante. Nouū munus
 est sanguis dñi, quod sic inebriat ut mentē sanet,
 a delictis prohibens nō ad peccata pducens. Hęc
 uinolētia sobrios reddit: hęc plenitudo malis eua-
 cuat: Et qui illo poculo non fuerit repletus: æter-
 na redditur egestate ieiunus. Addidit, q̄ præclar-
 est (subaudi poculum) utiq; cum talia cōferat: ut
 ad cœlorę regna perducatur. De quo poculo: in Eu-
 angelio dicitur: Qui biberit ex aqua quam ego de

non sitiet unquam, sed fiet in eo fons aquæ salien-
tis in uitam æternam. Hæc ille: Quæ nequaquam
de pane materiali: qui sit figura corporis Christi,
aut de calice, uinoque secundū substantiam, quod
sit solummodo signū sanguinis dominici: possunt
intelligi. Quomodo enim mensa, tali instructa pa-
ne: dici posset parata in fidelium conspectu aduer-
sus tribulantes eos: aut quo pacto calix uino ma-
teriali (quale ponunt aduersarij) oppletus: spiritu-
aliter ē inebrians, & præclarus denominari mere-
atur? Planum est itaq; in his prædicti psalmi uer-
bis, uerum CHRISTI corpus uerumque san-
guinem eiusdem insinuari: datum ecclesiæ sanctæ
in sacramento eucharistiæ. Quod & Paulus Bur-
gensis, in suis ciica eundem psalmum annotatio-
nibus: ita confirmat. Consequenter, inquit, sexto
dicit. Parasti in conspectu meo mensam: scilicet
communione corporis CHRISTI. Aduersus
eos qui tribulant me: quia indigne sumentibus ob-
est. Qui enim manducat indigne, iudicium sibi
manducat, primæ epistolæ ad Corinthios undeci-
mo. Quo quidem sacramento debite sumpto: ca-
put, scilicet, mens sumentis, oleo laticiae, scilicet,
gratiæ spiritualis impinguatur. Vnde sequitur.
Impinguasti in oleo caput meum, secundum illud
Ecclesiastis. 9. cap. Oleum de capite tuo non defici-
at. Quæ quidem mensa, in antiquis non habuit lo-
cum, nisi figuratiue. Exodi. 25. capite. ubi legitur
de mensa posita in tabernaculo: super quam erant
panes propositionis. Et sequitur septimo. Et calix
meus inebrians: quam præclarus est, id est, Calix
sanguinis Christi. qui sic inebriat recte sumentem
q̄ dat obliuionem tetrenarum cogitationum. &
sic quam præclarus est, Distinguit tamen mēsam

Ioan. 4.

Pau. Bur.

1. Cor. II

Eccle. 9

Exod. 25.

DE SACRAMENTO

& calicem: non quia diuerſa ſacramenta, ſed quia ſub diuerſis ſpeciebus ſumpta. Et inter ea interpo-
nit. Impinguasti in oleo caput meū. quia impin-
guatio mentis debite ſumentium, oleo ſpiritualis
lætitiæ: communis effectus eſt utriuiq;. Hæc ibi.

Pſal. 77.

¶ Rurſum. Verſum hunc pſalmi ſeptuageſimi ſe-
ptimi, Et pluit illis manna ad manducandū, panē
coeli dedit eis: panem angelorū manducauit hō. ex-
ponunt ſacri interpretes de pane materiali dato ſy-
nagogæ, in figuram panis ſuper cœleſtis & uiuifi-
ci, corporis. ſ. domini noſtri: exhibiti in ueritate i-
pſi eccleſiæ in ſacramento eucharistiæ, ut benefi-
cium illud prius: fuerit præſignatio q̄dam benefi-
cij poſterioris, longē amplioris. Si quidem B. Au-
guſtinus in ſua explanatione ſuper pſalmos: hunc

Auguſti.

locum explicans, ait: Qui mandauit nubibus deſu-
per, & ianuas cœli aperuit: & pluit illis manna ad
manducandum, & panem cœli dedit eis, ut panem
Angelorū manducaret hō: qui cibaria miſit eis in
abundantia, ut ſatiaret incredulos: nō eſt inefficax
dare credentibus uerū ipſum de cœlo panē, quem
manna ſignificabat, qui uere cibus eſt angelorū.
Quod dei uerbum: incorruptibiles incorruptibi-
liter paſcit. quod ut manducaret homo: caro factū
eſt & habitauit in nobis. Ipſe. n. panis, per nubes

Ioan. 1

euangelicas uniuerſo orbi pluitur, & apertis præ-
dicatorum cordibus tanquam cœleſtibus ianuis,
non murmuranti & tētanti ſynagogæ: ſed creden-
ti & in illo ſpem ponēti eccleſiæ prædicatur. Cui
penitus reſpondet atq; concordat Caſſiodorus: ſic
eūdem prædicti pſalmi locum exponens. Manna

Caſſiodo.

interpretatur: quid eſt hoc? quod ſanctæ commu-
nioni decenter aptamus. quia dum admirando ci-
bus iſte p̄quiritur: corporis domini munera de-

clarantur. Addidit. panem coeli dedit eis. Quis est
alter panis coeli, nisi Christus dñs: unde coelestia
spiritualem escam capiunt, & delectatione inæsti-
mabili perfruuntur? Deniq; sic seqtur. Panē ange-
lorū manducauit hō. Panis ergo angelorū, bene di-
citur Christus: q̄a reuera ipsius laude pascantur:
Neque em̄ corporalem panem angeli manducare
credendi sunt: sed illam contemplationem domini
qua sublimis creatura reficitur. Verum hic panis
in coelo replet angelos: nos pascit in terris. illos cō-
templatione delectans: nos sancta uisitatione refi-
ciens. Hæc ille. Ecce sancti patres in huius loci ex-
planatione, a figura ad ueritatem tendentes: per
manna, panem celi, & panem angelorū: intelli-
gunt ipsum corpus dominicū: non figuram eius
aut signum, ecclesie a Christo exhibitum. ¶ Ad
hæc. Hunc psalmi octogesimi uersum, Et cibauit
eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturauit
eos. sacrarū literarū explanatores: mysterio etiā
sanctæ eucharistie accommodant. Quippe Hiero-
nymus locum illum edisserens: ait. Induxit eos in
terram repromissionis: cibauit non manna ut in
deserto, sed frumento quod cecidit, quod resurre-
xit. Hæc ibi: Illud autem frumentum, uerum est
dñi corpus: quod cadens in terram mortuum fuit,
sed demum tertia die factum est rediuuium, &
ad immortalitatem resurrexit. quo deus ipse ciba-
uit suos fideles: & educare non desinit. & de petra
Christo, melle diuinæ dulcedinis & exuberantiæ
gratiarum in eucharistia affluentium: saturauit
eos. Neque ab eo intellectu discrepat Cassiodorus:
phibens quod per adipem, frumenti propheta siue
manna significat, siue corpus dñi Christi Adipē
quippe dicimus: animalium pinguedinem cor-

4
Psal. 80.

Hieroni-
mus.

Ioan. 12

Cassiodo-
rur.

DE SACRAMENTO

pulentā. Quod nomen, ad frumentū abusive trans-
 latū est, ut significaret ei interius aliq̃ inesse boni-
 tatem. Hæc ille. Quæ omnia, uero corpori Christi
 apte cōueniunt: non aut figuræ & signo, quale cō-
 fingunt aduersarij. ¶ Adde q̃ in hoc psalmi cente-
 simi tertij uersu, ut educaſ panem de terra: & uinū
 lætificet cor hoīs: idem designari sacrosanctæ eu-
 charistiæ mysterium testatur sacri autores. quan-
 doquidem Hieronymus eundē interpretans locū:
 ait. A terreni corporis agro quem a nobis assumpsit
 Christus: mysterium proferens cœlestis panis ac
 poculi salutaris, quo reficiatur ecclesia, Et paulo
 post, hanc explanans sequentis uersus periculam.
 & panis cor hominis cōfirmet. subnectit. Ipse pa-
 nis, ipse corda nostra cōfirmat: q̃ descendēs de cœ-
 lo, uitam tribuit mundo. Conlonat eidem & ipse
 Cassiodo. Cassiodorus: eam periculam. & uinū lætificet cor
 hominis. ita exponēs. Vinum lætificat cor homi-
 nis: cum sacratum fuerit in sanguinē domini Chri-
 sti. Hinc nos inebriari licet: sicut scriptum est. Et
 poculum tuum inebrians: quam præclarū est. Ip-
 sum est enim reuera merum, quod lætificat men-
 tem: non qđ ad reatum uitiaq̃ perducatur. Ebrietas
 sobria, satietas felix: quæ merito lætificare dicitur
 quia nihil ibi culpabile reperitur. Hæc ibi. In qui-
 bus, & uerum ipsius domini corpus: insinuatur eē
 panis, de terra nostræ mortalitatis eductus. & ue-
 rus itidem eius sanguis: esse uinum, humani cor-
 dis lætificatiuum. De figura uero & horū symbo-
 lo: ne unum qđem uerbum hic profertur. ¶ Demū
 & hanc psalmi centesimi decimi (qui totus de san-
 ctissimo eucharistiæ sacramento: secundum pro-
 batos expositores peculiariter intelligitur) parti-
 culam, escam dedit timentibus se, elucidans glos-

Psalm. 103

Hierony.

Ioan. 6

Cassiodo.

Psalm. 23.

Psalm. 110

6

EVCHARISTIAE I. 22

sa: ibidem ait: Escam dedit, non carnalem: quæ & malis est cōmunis, sed spiritualement: id est corpus & sanguinē. Hierony. quoq; & Augustinus in eiusdem loci enucleatione: per escam inibi intelligunt panem qui de cœlo descendit. Deniq; Cassiodorus circa eundem locum dicit: Sicut promissus est in ueteri testamēto dominus saluator: ita in nouo aduenire dignatus est, in quo esca data ē timētibz eum, id est cōicatio corporis & sanguinis fieri, quæ est salus gentiū & remissio peccatorū. Sic ibi. Videre qdem & hic est, sacros authores mysterium sanctæ eucharistia explicantes: non figuram corporis & sanguinis domini cū Occolampadio proponere, sed ipsum uerum corpus & sanguinem Christi preciosum nominatim exprimere. quod hæc: in illo super excellenti sacramēto, secundū eorū sententiā solidamq; totius ecclesiæ fidem: reuera contineātur. ¶ Insup hanc in prouerbis diuinæ sapiæ uocem: oīem ad sui conuiuij participationem, inuitatoriam. Venite, comedite panem meum: & bibite uinū, quod miscui uobis. exponens ad Irām Nicolaus Lyranus. dicit eā, Christi (qui æterna est dei patris sapiā) esse uocem: benigniter uniuersos ita uocantē. Comedite panem meum: id est corpus meū, sub specie panis exhibitū. Et bibite uinū: quod miscui uobis. id est sanguinē meū sub specie uini: in quo admiscetur aqua. Ab eadem itidem intelligentia nō discrepat Hierony. in annotationibus suis sup eundem prouerbiorū locum dicens. In pane, diuina eloquia: in uino mixto, coniuncta in unam Christi personam, deitatis & humanitatis eius natura exprimitur, ut supra dictum est: Vel certe in pane, corporis ipsius; in uino mixto, sanguinis sacrosancti mysteriū

Cassiodo:

7
Præter.

Nico. Ly.

Hierony.

DE SACRAMENTO

(quo in altari, mēsa uidelicet eius, satiamur) ostēditur. Sic ibi, inuitamur itaque prædictis æternæ sapientiæ uerbis: non ad figuram corporis & sanguinis dominici, sed ad ueritatem utriusque secundum substantiam, sumendam. ¶ Postremum in libro Sapientiæ, Salomon beneficium quotidianæ alimonie populo Israelitico a deo impensum in deserto, commemorans: ait. Angelorum esca nutriti iussisti populum tuum: & paratum panē de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamētum in se habentem, & omnis saporis suauitatē. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam quæ in filios habes, ostendebas: & deseruiens uniuscuiusque uoluntati, ad quod quisque uolebat conuertebatur. Quem sane locum glossa ordinaria illic explicans: & a ueteris legis figura ibi proposita, trāsfrensens se ad ueritatem rei, in noua lege exhibitam & symbolo manne præsignatam: ait. Manna significat panem qui de cœlo descendit: & dat uitā mūdo, qui ait. Panis quē ego dederō: caro mea est pro mundi uita. Hæc ibi. Hic autē sup̄ cœlestis panis & hæc sanctissima caro: uerē est Christi corpus, quod in uenerabili eucharistiæ sacramēto re ipsa cōtinetur, nō autē duntaxat tanquā in signo. Occurrent denique studioso lectori & alij plerique ex sacra ueteris testamēti pagina loci: eandē ueritatē: quā elucidare paramus, astruētes. una cū sacrorū authorum expositionibus: inuolucra figurarum illius prisce tēporis, ad reuelatā nouæ legis lucem & detectiora sacramēta, referētibus potissimū in psalmo quarto. Hieremiæque tricesimo primo cap. Malachiæ itidē primo, & denique Zachariæ nono capite. Quos quidē locos aliorū diligentia disquirēdos relinquimus; ad ulteriora progredientes.

8

Sap. 16

Ioan. 6

Ex euāgelica lectione, clare etiā demonstrari vītatē corporis & sanguinis dñi in sacro sancto eucharistiæ mysterio. Cap. VII

IN noui uero testamenti scriptura, multo apertius habetur testimonium de uera corporis domini nostri existentia secundū realem præsentiā & substantiam, in eucharistia: quā in ueteris instrumenti pagina. qm̄ discussa iam figurarū nube & opacitate per aduentum Christi: ueritas lymphidius illuxit mūdo, re-ferataque sunt clarius alta fidei mysteria: quæ prius sub figurarum integumentis delituerant. Et primū id ipsum quod asseuerare constituimus: dilucide colligitur ex ea particula orationis dominicæ, apud Matthæum sexto capite posita. Panē nostrum supersubstantialē: da nobis hodie. Vbi per panē supersubstantialē: non recte accipitur panis materialis, qui transit in alimoniam corporis (quoniā is nequaquā supersubstantialis est: sed sublunaris & terrestris) sed panis supercelestis & uiuificus: uerum scilicet Christi corpus, nobis relictum in animæ nostræ cibum. Quod in primis glossa ordinaria testatur: ibidem dicens. Hic est panis uiuus qui de cælo descendit: cuius naturæ sublimitas super omnes substantias est Consonat illi & Nicolaus Lyranus: eundem locum de sacramento eucharistiæ exponens. Sed & beatum Hieronimum audiamus: in eiusdem loci enodatione, qui post enarratas diuersorum interpretum illius propositionis petitoria translationes, subnectit. Quando petimus ut peculiarem uel præcipuum nobis deus tribuat panem: illum petimus qui dicit, Ego sum panis uiuus: qui de cælo descendi

Matth. 6.

Hironi.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

- Accedit eidem & Ambrosius in libro quinto de sacramentis: capite quarto, ubi breuē totius orationis dominicæ constringit explanationē) dicēs. Memini sermones mei: cū de sacramentis tractarem: dixi uobis, quod ante uerbū Christi, quod offertur: panis dicatur. Vbi Christi uerba de prōpta fuerint: iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ postea sequitur: ait. Panē nostrū? Panem qd̄ em dixit: sed ἐν ὁσίοις dixit, hoc est sup̄substantialē. Non iste panis est quādit in corpus: sed ille panis uitæ æternæ, q̄ animæ nostræ substantiam fulcit. Ideo gr̄ce: ἐν ὁσίοις dicitur. Hæc Ambrosius ibidē. Omnīū itaq; hōr, & aliorū complurium (quos breuitati studentēs hic omittimus) sententia: in eo apud Matthæum loco designatur sanctissimū eucharistiæ sacramentum. & p̄ panē sup̄substantialē: ibidē accipi debet uerū Christi corpus, quī est panis uitæ. ¶ Quinimmo & beatus Cyprianus in tractatu suo de expositione orationis dominicæ: hanc eius particulam, panem nostrū quotidianum da nobis hodie: apud Lucā, expressam. primo exponit de pane sancto uitæ & salutis æternæ, scilicet uero Christi corpore: qđ in sacramento eucharistiæ nobis est relictum Quā etiam intelligentiam: sanctus Ambrosius in sui libri de sacramentis loco iam citato, & August. in secundo libro de sermone domini in monte (ubi petitiones orationis dominicæ: singulatim enucleat) & complures alij non cōtemnendi authores: sequuntur & assignant. Non igitur in illo sacratissimo eucharistiæ mysterio manet post consecrationem panis materialis & frumentarius: quī tm̄ sit figura corporis dominici & signū, ut uolunt aduersarij; sed
- Ambros.**
- Cyprian.**
- Lucā, 11.**
- Ambrosi.**

EVCHARISTIAE. 24

vere subsistit ibi secundū propriā substantiā: corpus Christi. ¶ Præterea Matthæi uicesimo sexto capite scriptū legimus, q̄ ipse dominus noster instituens hoc admirabile mysteriū: acceptū panē benedixit & fregit. deditq; discipulis suis dicens. Accipite & comedite: hoc est corpus meū. Quod non significatiue intelligendū ē, aut figuratiue: manifestat ipse Hierony. in commentarijs suis super Matthæū, prædictum locū ita explicēs. Post q̄ typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum apostolis comederat: assūmit panem qui confortat cor hominis, & ad uerū paschæ trāsgreditur sacramentū. Vt quō in præfiguratione eius, Melchisedech dei summi sacerdos panē & uinū offerens fecerat: ipse quoq; ueritatem sui corporis & sanguis repræsentaret. Hæc ille. Exhibuit itaq; dominus, teste & assertore Hieronymo, in cœna illa postrema ueritatem sui corporis, apostolis: non figuram aut signū tantūmodo. Qd & de precioso eius sanguine: ex eiusdē euangelistæ litera, liquido constat. Subdit em̄ ibidem, quod Christus postea accipiens calicem: gratias egit, & dedit discipulis suis dicens. Bibite ex hoc oēs. Hic est enī sanguis meus noui testamenti: q̄ pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Certe sanguinem dominicum, secundum substantiæ ueritatem dei traditum fuisse discipulis in calice: conuincit apte adiūcta illa particula. qui pro multis effundetur. quæ non nisi de uero sanguine secundum rē ipsā: potest intelligi. Nunquid enim in cruce, symbolū tantum signumq; sanguinis effusum est in remissionem peccatorū: & non uerus ipse domī nostri sanguis? Quis (oro) usq; adeo demens est & mente captus; ut dicat in cruce, uini esse duntaxat factū

Math. 26

Hierony.

Gen. 14

DE SACRAMENTO

effusionem e corpore Christi, quod representare
rit ipsius sanguinem, in precium nostrae redemptio-
nis. Tunc enim non uera fuisset sanguinis effusio
in hora passionis eius: sed phantastica tantum &

- 4
Mar. 14. ¶ Sed nunc ad Marcum euangelistā transeamus:
qui in decimo quarto sui euangelij capite, iisdem
pene uerbis cum Matthæo, describit primam au-
gustissimi eucharistiæ sacramenti sub utraque
specie institutionem. In cuius loci expositione:
Theophilus explicans hæc domini uerba. Hoc
est corpus meum, ait. Hoc etiam, quod nūc do: &
quod nunc sumitis. Non autem panis, figura tan-
tum corporis Christi est: sed in proprium corpus
Christi transmutatur. Nam dominus ait. Panis
quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Sed
tamen caro Christi non uidetur: propter nostram
infirmi-
tatem. Panis enim & uinum: de nostra cō-
suetudine est. Si uero carnem & sanguinem cer-
neremus: sumere non sustineremus. Propter hoc
dominus nostræ infirmitati condescendens, speci-
es panis & uini conseruat: & panem & uinum,
in ueritatē suæ carnis cōuertit & sanguinis. Hæc
ille. In quibus manifeste negat, panem a Christo
suis porrectum discipulis, fuisse figuram corpo-
ris Christi: sed sub speciebus illis uisibilibus, ueri-
tatem dominicæ carnis re ipsa contineri. ¶ Audia-
tur deinceps & beatus Lucas, qui in uicesimose-
cundo capite sui euangelij, idem recenset admi-
rabile mysterium: commemoratque dominum no-
strum in traditione panis sacri dixisse discipulis
suis. Hoc est corpus meum: quod pro uobis datur
id est, traditur in mortem. Sed nunquid figura cor-
poris dominici (utpote panis materialis secundū

Theophi-
lus.

Ioan. 6.

5
Lucæ. 22.

EVCHARISTIAE I. 25

Oeccolāpadiū: representās corpus Christi passū) tradita est in mortem pro nobis, & affixa cruci? Phātestica certe tūc fuisset & nō uera. Christi passio: apparisq; tm̄ & nō existēs, q; summe est blasphemū. Subiecta igitur ea particula, q; pro uobis datur plane indicat sermonē illic haberi de uero. Christi corpore: & tunc discipulis tradito, & paulo post crucifixo. Haud aliter cū in porrectione calicis benedicti, refert idē scriba cælestis: dñm suū is dixisse discipulis. Hic est calix, nouū testamen in sanguine meo: q; pro uobis fundetur. p subiectā hāc de effusione sanguinis futura sērentiā: clare patefacit, dñm nostrum de uera sui sanguinis substantia fuisse locutū, & nō de eius figura aut signo scilicet uino materiali. Vnde uenerabilis Beda in suis sup Lucā cōmentarijs: hunc euāgelij locū elucidans, ait. Fin itis paschæ ueteris solēnijs, q; in cōmemorationē antiquæ de Aegypto liberationis agebantur: transijt ad nouū: q; in suæ redemptionis memoriā, ecclesiā frequentare desiderat. Ut uidelicet pro carne agni & sanguine, suæ carnis sanguinisq; sacramētū in panis & uini figura substituens: ipsum se esse mōstraret, cui iurauit dñs & nō penitebit eū, tu es sacerdos in æternū: secū dum ordinem Melchisedech. Frangit & porrigit ut ostendat sui corporis fractionem, non sine sua sponte futurā. Agit gratias de ueteribus terminatis: & nouis incipiendis. Hæc ille. At quō terminata erāt uetera: si tūc Christus suis discipulistā tum tradidit figurā & signū sui corporis & sanguinis? Nōne tūc adhuc sub figurarū inuolucro tradidisset ipse sua sacramēta? q; eo ipso nequaquā fuisset Iudaicis sacramētis supiora & potiora: immo eadem prorsus cū illis, umbratica, s. & figuralia;

D

Ibidem.

Beda.

Psal. 109.

DE SACRAMENTO

Quomodo etiam in illa cena nouissima, inchoan-
da erant noua sacramenta: si illa itidem data fuis-
sent tantum secundum figuram, & non ueritatē.
Ecce cum iam teneamus syncerā res: sacratissi-
mā: & merā ueritatē, & in luce uersetur eūā-
gelicæ perfectionis: redigit nos denuo Oecolam-
padius ad sacramenta Iudaica, & in umbras atq;
figuras antiquæ legis rursus nos deuoluit. ¶ Acce-
dat insup istis & quartus testis fidelissimus, diui-
niloquus scilicet Paulus: qui in primæ ad Corin-
thios epistolæ suæ undecimo capite, eandē cōme-
morat huius altissimi mysterij institutionē. Et ac-
cepto qdem pane: dominū dixisse refert. Hoc est
corpus meum: q̄ pro uobis tradetur. Quod certe
uerbū: nō nisi de uero eius corpore secundū sub-
stantiā, potest intelligi. cū nō sit ipsum corporis
figurale signū: in mortē pro nobis traditū. Eadem
quoq; ratione, & uerba dñi: in porrectione calicis
tunc prolata, & a Paulo ibidē descripta. utpote.
Hic calix: nouū testamētū est in meo sanguine
intelligenda sunt de uero Christi sanguine: sub-
stantialiter ibi discipulis exhibito. Tantundem
enim illa ualent: atque si dixisset. hic calix est me-
us sanguis, siue continet meum sanguinem: in quo
effundendo confirmatur nouum testamētū. Atq;
non est facta noui testamenti confirmatio: in ef-
fusionē signi siue figuræ ipsius sanguinis. Neque
igitur tale symbolū atque repræsentationem con-
tinebat ille calix: sed uerā sanguinis substantiā.
¶ Porro his quatuor testibus fide dignissimis mo-
do adductis, conscriptum est hoc domini nostri te-
stamentum. ante quidem promissum his uerbis, a
pud Ioannem ante prolatis. Panis quem ego dabo
caro mea est pro mundi uita, quibus non suæ car-

6
Cenne. II.

7

Joan, 6.

nis figuram, sed substantiā se datum fidelibus pollicitus est in testamentū aeternū. Deinde uero illud est exhibitum a Christo, sub ipsum uitæ suæ exitū: cum esset ipse nostræ redemptionis mysterium p mortē crucis cōsummaturus. Testamentū inquā: de quo sic loquitur propheta in psal. Mandauit in æternum testamentū suū; Et rursum. Memor erit in seculum: testamenti sui. In quo admirabili testamento, ipse dominus q̄ fidelis est in omnibus uerbis suis, & sanctus ac iustus in omnibus opibus suis: sacratissimū suū corpus & sanguinē secundū substantiā, in memoriam suæ passionis nobis religt. At uero Oecolāpadius & sui affectatores, hoc rescindere & sublegere moluntur testamentū & alterū omnino cōmentitiū; supponere, quo nō corpus dominicū & sanguinem: sed amborum figuram & signū tantūmodo, legatum ecclesiæ sanctæ cōtendunt. Quod si quis in priuato negotio subdititiū aut supposititiū subijcere studeat testamentū, uero atq; legitimo clanculū sublato: graui profecto foret pœna mulctāda, ob fraudatū testatoris ultimam uoluntatē. Quale igitur censerī debet piaculū, & quam acerbo dignū supplicio: quod testamentum altissimi, morte unigeniti filij dei confirmatum, hi corruptores ueritatis & falsarij subducere nituntur toti ecclesiæ, & alterum adulterinum uasroq; confictum ingenio: in illius locum clandestina fraude supponere? Certe totus in eos Christianus orbis consurgere deberet, & tantæ impietati debitas pœnas ab ipsis exproscere: qm̄ & in testatorem ipsum & in eos oēs quibus tantū munus testamento est legatum, supra modum sunt iniurij & contumeliosi.

Psal. 110

Psal. 144

DE SACRAMENTO

¶ Verba Christi, in sexto euāgelij beati Ioannis capite dicta, de manducatione carnis eius: recte intelligi posse de sumptione sacramentali corporis ipsius, & non tantum de spiritali. Cap. VIII.

Sextum præterea euāgelij secundū Ioannem caput, continens sublimen illum & præclarū domini nostri sermonē de pane illo uitali & superadmirando: multis in locis manifeste prodit & comprobat, in sancto eucharistiæ sacramento uerum corpus & sanguinem Christi contineri secundum ipsā rei substantiam, & non solam figuram. Quod sane dilucidius euadet: si modo ante monstrauerimus, illa domini nostri uerba inibi descripta, etiam recte intelligi posse iuxta literalem sententiam de manducatione sacramentali, & (ut ita dixerim) reali corporis dominici: & non tantum de spiritali, ut contendit Oecolampadius. Qui uidens ex eo loco ualida contra se posse sumi argumenta ad comprobendam irrefragabiliter corporis Christi in eucharistiā ueritatem: ut illa declinet atque subterfugiat, hunc unum obiecit clypeum omnia illa saluatoris nostri uerba ibidem prolata, tantummodo intelligi debere de spiritali corpore & sanguine domini sumptione: per intimam mentis deuotionē, diuinæque gratiæ susceptionem ac unionem cum deo. & non de sacramentali eucharistiæ acceptione: per exteriorē manducationem aut haustum. Quod tamen a uero prorsus alienū esse, facile percipiet: quæque antecedentia illius capituli acta, & consequentia Christi uerba, apte cōcinna uerit. ¶ Siquidē prius cibo corporali; magnā ho-

Ioan. 6

2

EVCHARISTIAE. I. 27

minū multitudinē, diuina uirtute Christus satia
uerat in deserto. Deinde auidos adhuc illius cibi
& nihil sublimē in eo factō attēdētes: cœlesti ma-
gisterio ipse legifer noster & doctor optimus,
subiunxit ad contemplationem & desiderium ci-
bi illius supcœlestis. quasi eos a carne ad spiritus
a terra ad cœlū: a corpore ad mentē, traducens ac
eūchens. Quēadmodū & ante, mulierem Sama-
ritanā anagogica manu ductione ab aquæ corpo-
ralis usu: ad spiritualis aquæ diuineq; gratiæ notio-
nē & desideriū, trāsferre studuerat. Nō esset autē
huiusmodi assurrectio a cibo corporali & terre-
stri ad spirituale cibū atq; cœlestē dñici corporis
cōcinna & cōueniēs: nisi in eo sermone intelliga-
tur fieri mētio de mādicatione sacramētali diui-
næ eucharistiæ, ut hoc mō, cibo mortali corporis
respōdeat immortalis aīæ cibus longe omnīū ex-
cellētissimus & dignissimus. Adde, q̄ in toto il-
lius sermonis cōtextu nihil occurrit: qđ apte non
possit accommodari manducatiōi sacramentali,
absq; obtorta alicuius loci inuersione aut uiolen-
ta expositione. Siq; uero cōtendat, omnia illic di-
cta, solū de spiritali sumptione illius sacramenti
intelligi debere: cogetur plēraq; ibi posita ad sen-
sum trahere quasi literæ repugnantē, neq; tantam
inueniet sententiæ inter se cohærentiā & concin-
nitatem: quantam comperiet, eas etiā adaptando
sacramentali sumptioni. Quō enim hæc senten-
tia (ut alias multas prætermittamus: ibidem scri-
ptas) caro mea uere est cibus: & sanguis meus ue-
re est potus. similiter & hæc. Panis quē ego dabo
caro mea est pro mūdi uita. accōmode ad aliū ci-
bū & potū q̄at adaptari: q̄ ad sacramētalē. Qua-
lis autē est cibus: talis est & eius māductio. ¶ Ad

Ioan. 4.

Ioan. 6

3

D 3

DE SACRAMENTO

hæc, Orthodoxi patres doctrina celeberrimi, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Chrysostomus, Cyrillus, Alexandrinus, Nicolaus Lyranus, Rupertus Tuitienus. Theophilactus, & alij complurculi: locum illum euangelicum explicarunt de manducatione corporis Christi sacramentali, & non solum de spirituali. Quidni igitur eorum sequemur vestigia in huius viæ peragratione: & gressibus illorum insistemus? Quisq; enim illos imitari pergit: nec eum malus auferet error, nec in præcipitia aut diuerticula prauorum dogmatum abducat. ¶ Deniq; ecclesia sancta, auctoritate sua (quæ grauissima apud omnes haberi debet) approbat hanc intelligentiam uerborum domini illic positorum, de sacramentali manducatione. cum in officio ecclesiastico, in solennitate uenerabilis sacramenti eucharistiae decantari solito, & iam olim publico consensu recepto: euangelium & alias eiusdem officij partes, ex eo desumit loco. quæ minus congruenter adaptarentur illi celebritati: si non accommodarentur sacramentali sumptioni. In officio itidem missæ pro defunctis, plerumq; ex eo Ioannis capite desumitur euangelium: quod nullam haberet ad rem subiectam congruentiam, nisi intelligatur de sacramentali sumptione, qualis fit in missæ pro defunctis mysterio. ut intelligatur celebratio illa ac oblatio diuini sacramenti: non modo uiuis, sed & exemptis hac uita plurimum conferre. ¶ Neq; subuerendum est
4 cuiquâ, si locus ille euangelicus explanetur de manducatione sacramentali corporis domini: an sam inde preberi errori pestifero Bohemorum de cõicatione laicorum sub utraq; specie, quod copulatim illic a Christo texatur sermo de manducatione carnis eius & bibitione sanguinis: tanquam necessaria

quique ad salutē aternā. Ad quam hæreticorū cap-
tionem declinādam: adacti fuisse videntur nōnul-
li scriptores illius tēpis, eo confugere, quod uerba
illa domini apud Ioannem expressa de manducan-
da eius carne & bibendo sanguine: intelligi dun-
taxat debeant de sumptione illius mysterij spūa-
li. Quod tamen (saluo meliori iudicio) factū non
oportuit. Nam quicunque sub una specie. s. panis su-
mit eucharistiā: & uerū accipit Christi corpus,
& pariter sacrę eius sanguinē. q̄ conseq̄o quodā
naturalis: sanguis ipse comitetur corpus uiuum et
animatū (quate est: sacratissimū Christi corpus
in eucharistia) & eidē naturaliter uniatur ac insit
Quocirca laicus sub unica specie utpote panis, ac-
cipiens sacrā communionē: & māducat uere car-
nē domini, & uere bibit eius sanguinē. q̄ ut san-
cta concinit ecclesia: omnibusq̄ credendū propo-
nit) manet Christus totus sub utraq̄ specie. &
ita sub specie panis: & uerę eius corpus, & simul
eiusdē sanguis, reipsa continetur Porro hæc diffu-
sus pertractauimus in primo propugnaculi libro
circa finem ipsius. ubi huiusmodi materia de cō-
munionē laicorum sub una specie: latius est dis-
cussa. & aduersariorum captiosa argutia, quæ ex
illis sexti capitis sancti Ioannis uerbis trahitur: in-
ter cæteras obiectiones ibidem etiam est dissolu-
ta. ¶ Neque illud itidem obstaculo est, quo mi-
nus illa domini uerba in prædicto Ioannis capite
deprōpta, intelligātur de manducatione corporis
eius sacramentali: q̄ eo tempore quo habitus est
ille sermo Christi ad populū in Capharnaum, nō
dū fuerit institutum sacramētum eucharistiæ. sed
primū in ultima coena: sermonē illū multo tēpo-
ris interuallo subsecuta, neque debuerint uerba

Capit: 28
& tribus
sequentibus.

§
Iohan. 6
Obiectio
nis dilutio

DE SACRAMENTO

obligatoria ad illius mysterij sumptionē: a Christo explicari (qualia in illo capite contineri uidentur: si de sacramentali intelligentur cōmunionē) anteq̃ illud ad q̃ exprimitur obligatio: fuerat sanctum ac ordinatū. Nempe huiusmodi uerba Christi, obligationem sonantia: intelligenda sunt pro tempore, quo fuerit institutio sacramenti eucharistiæ facta, ac promulgata palam quandoq̃dem de futuro tm̃ mysterio se tūc corā prolog. Christus satis insinrauit: cū futuri temporis uerbo utens dixit. Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. quo quidem dicto, se nondū panem illum de quo loquebatur, dedisse: aperte denūciauit.

Ioan. 6

Ioan. 5

Sed nonne circa principium suæ prædicationis: Chr̃s dixisse scribitur Nicodemo. Nisi q̃s renatus fuerit ex aqua & spū sc̃to: non potest introire in regnū dei? Quo sane tpe, uero simile est necdū fuisse institutum ab ipso baptismum: aut saltem nō fuisse palam publicatum, & tamen ea uerba obligatoria accipienda tantū erant pro tpe: quo sacramentum illud regeneratiōis foret promulgatum. Cur ergo consimili ratione non poterunt uerba illa domini obligatoria ad sumendam eucharistiā, recte accipi pro illius temporis curriculo: quo fuit constitutum a Christo tam sublime mysteriū, & fidelibus sufficienter annūciatum? Neque præpostere aut nequicq̃ dicta putari debent uerba sacratissima dñi, de altissimo illo sacramento in proptulo habita: ante primariā illius institutionē posita facta. ¶ Cæterū hic rursus insisteret forsā aliquis, & cōtenderet: susceptiōem eucharistiæ nō esse iuris diuini, cuius tamen oppositam ptem, uerba illa domini interminatoria in eos q̃ non manducauerint carnē eius: si de sacramentali sumptionē itel

Ioan. 6

ligantur, plane indicare videntur. qm̄ si diuino iure ea diceretur sancita; obstringeretur promiscue oēs & sine discrimine, ad hmoi sumptionem, qđ tamen nō ita uidetur se habere. Nam & infantes, & debilitate stomachi laborantes, & alij legitimo impedimento detenti; ad talē susceptionē nō astringuntur. ¶ Cui adhibenda est responsio: sumptionem ipsam eucharistiā (si generalem eius rōnem solū attēdamus) haud dubiā iuris esse diuini. Determinationem v̄o particularem circumstantiarū eiusdem operis: ut qua aetate & quo tpe sumi debeat eucharistia, & a qualibus & quō: ex ipsius ecclesiā sanctā decreto & cōstitutione emanasse, censendum est. q̄ direttore spiritu sancto sancituit per temporū quādam interualla, salutaria statuta illius diuini iuris declaratoria. Neq; illud impedit sacram cōmunionē praecepti esse diuini: q̄ non omnes passim & indiscriminatim ad illam sumendam teneantur. Nam obseruare ieiunium, & dare elemosynā, & orationē Deo fundere, diuini sunt iuris: ut de ieiunio alias ostendimus. & tamen nō omnes semper astringuntur ad illa tria bonorū operum genera. quis enim infantulos & graui detentos morbo: dixerit ad ieiunium obligari? Haud aliter tametsi non omnes semper obligentur ad sanctam cōmunionem sumendam: id sufficiens non est argumentum ad colligendum, ipsam eucharistiā susceptionem non esse diuinā sanctionis, cum ad rationem talis praeceptionis, hisce uerbis explicata. Nisi māducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. id sufficiat. q̄ debeant omnes, cum cōgrua fuerint aetate, ecclesiastico decreto determinata, & nullo legitimo detinentur impedimento, sacrā

Lib. 3. pro
pugnaculi
cap. 8.

Ioan. 6.,

D S

DE SACRAMENTO

7 sumere eucharistiam. ¶ Denique nec illud quempiam moueat ad ea refutanda quæ impræsentiarum proponimus: quæ complusculi autores sacri, & uitæ sanctimoniam & doctrinæ splendore clarissimi, sextum illud Ioannis caput, quæ tum ad ea quæ de manducatione carnis filij hominis ibidem edisseruntur: censent esse intelligendum de manducatione spirituali eiusdem. Nam neque nos ipsi refragamur illi sententiæ: sed ingenue admittimus illa summæ ueritatis uerba, de illa spirituali sumptione etiam accipi posse. Id tamen unum hic adiicimus: eadē quoque uerba Christi haud incōgruēter intelligi posse & exponi, de manducatione carnis eiusdē sacramentali. In quo asserto: nequaquā alteri sanctorum patrum sententiæ reclamamus aut cōtradiciamus. cū utraq; dictarum expositionum, & pia & catholica, meo iudicio, censi queat. Quod si quis contendat, prædicta Christi uerba tantummodo de sumptione spirituali esse intelligenda, & nullo pacto de sacramentali: id moleste non ferat nec grauate, si rationibus supra positis inducti discedamus ab ipsius sententiæ, & in aduersam partem flectamur.

¶ Ex sexto quoque euangelij B. Ioannis capite plurifariam confici: quod uerum in sacramento Eucharistiæ sit Christi corpus, secundum substantiam.

Ca. IX

HOC igitur iacto solide fundamento, quod uerba illa Domini, in sexto Ioannis capite cōtenta, recte etiam accipi queant de sumptione Eucharistiæ sacramentali: nostram superextruamus hoc molimine fabricam, & cōceptum ita comprobemus ex eodem Ioannis capite, de ueritate dominici corpore

EVCHARISTIAE. I. 30

tis in eucharistia, propositum. Ipsi turbæ extenu-
anti miraculum de multiplicatiōe quinq; panum
in deserto, paulo ante facta: in comparatione ad
manna in solitudine patribus suis sub Mose exhi-
bitum (quasi hoc, maius esset signum: q̄ exatura
tio quinq; miliū uiroꝝ de quinq; panibus) respon-
dit dominus: Amen, amen dico uobis, Non Moy-
ses dedit uobis panem de cœlo sed pater meus dat
uobis panem de cœlo uerę. Panis enim uerus est, q̄
de cœlo descendit: & dat uitam mundo. Quib. uer-
bis aperte distinguit Christus panē illum spiritua-
lem q̄ in sacramento Eucharistiæ datur, a manna
Israelitico: tanq; panē uerę a figurali, & tanquam
ueritatē a sua figura. q̄ panis iste uerus, a deo p̄re-
singulari quodam dono est datus toti mūdo: cum
filium suū unigenitū misit in mundū, non uni po-
pulo particulari, sicut māna sub Moysē. Q̄ item
de cœlo, imo de summo cœloꝝ habitaculo & de
regalibus sedibus: panis iste uerus descendit p̄ in-
carnationis mysteriū. māna uero, solum de cœ-
lo aërio in modum roris pluerit. Deniq; q̄ panis
iste uerus uitam spiritus præstat mundo, uimque
habet animarum uiuificatricem: quod māna He-
bræoꝝ præstare neutiquam potuit. Quare per pa-
nem istum uerum, repræsentatum per manna Iu-
dæorum: intelligitur in hoc euangelij loco rectissi-
me sacratissimum Christi corpus unitum diuini-
tati, & in dignissimo eucharistiæ sacramēto nobis
relictum. Atqui panis ille materialis & cribrari-
us, quem ponit Oecolampadius tantum esse figu-
ram corporis Christi, & pro signo eius nobis di-
missum i eucharistia: quō uerus erit ille panis, de
cœlo descendens & mundū uiuificans? imo quo-
q̄ pacto figuralis nō erit, & ipso manna Iudaico

Exod. 16.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO

inferior non subsistet: ut supra iam est ostensum? Constat igitur, hæc Christi uerba mō adducta de ueri panis qualitate & efficacia: Oecolampadianæ eucharistiæ omnino repugnare, neq; quoquo mō conuenire posse: sicut ecclesiasticæ ipsa conueniunt eucharistiæ, & de ea uerissime prædicantur.

2 ¶ Rursum & alterā assignans differentiam in eodem loco dominus n̄r, inter manna datum patrib. in deserto, & panem illum uerq; quem daturus erat mundo: ut cognoscant omnes, q̄ta sublimitate et perfectione hic illud excedat, subiungit: Ego sum panis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens: ut si qs ex ipso manducauerit, nō moriatur. Ecce seipsum appellat hic Christus panem uitæ, & panem uiuum qui de cœlo descēdit. q̄ digne manducantem se, uita donet æterna, & a morte perpetua præseruet: quod, manna Iudæorū exhibere non potuit. Nā q̄ illud manducauerunt in deserto: mortui sunt: non tm̄ morte corporali, quæ etiam digne sumentibus sanctam eucharistiam est cōmunis: sed & morte spiritali & perpetua, quia mortui sunt in peccatis suis, a qua suos manducatores præseruat ipse panis uiuus, qui in sancto eucharistiæ mysterio nobis est diuina bonitate cōmunicatus: uerq; .i. Christi corpus, secundum substantiam ibidem subsistens. At uero Oecolampadius nunc proferat, quō panis ille materialis & ciuiarius, quem pro signo corporis sui Christum nobis reliq̄sse cōminiscitur: est panis uitæ & panis uiuus de cœlo descendens, & uitam æternam manducantibus cōferens. q̄ certe nō meliore esset cōditione, imo deteriore sortiretur locū, q̄ manna uetus, & sub Moyse patribus indultū. ¶ Ad hæc,

Ioan. 6

EVCHARISTIAE. I. 31.

Paulo post in eodem loco: subnectit dñs nŕ. Et panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Ecce pollicitationem summæ ueritatis (q̄ nec falli nec fallere nouit) clare & sine ulla uerborū ambage explicantem: quisnam est ille panis quem daturus erat. Et suæ promissioni tunc factæ, plene satisfecit, cū in ultima cœna accipiens panē, benedixit & fregit, deditq; discipulis suis, dicēs: Accipite & manducate ex hoc omnes. Hoc est corpus meum: quod pro uobis tradetur. Panis igitur ille quē tunc dedit suis discipulis: caro eius erat pro mundi uita. Quō igitur non uerentur nec erubescunt inimici ueritatis contradicere x̄bis adeo aptis & plenis: & oblatrare, q̄ panis quem tunc dedit Christus apostolis, non fuerit eius caro pro mundi uita: sed solum figura & signum carnis eius, in pane materiali sacramento nobis relictum. Iam uelim quēlibet Christianæ fidei caractere insignitum conuenire, q̄tumlibet sit idiota & expers literarū: atq; adeo sciscitari. utri potius credendum censeat: an Christo, attestanti q̄ panis quem daturus erat & postea dedit, caro eius sit pro mundi uita. an Oecolampadio, reclamanti his Chri uerbis, & proponenti: q̄ panis quē daturus se promissit dominus, & postea dedit in uitæ suæ termino, non sit eius caro & corpus: sed tantummodo figura corporis eius, & nuda repræsentatio. Neminē profecto arbitror futurū: qui nō Christo potius q̄ Oecolampadio, sup hac materia fidem habendā putet. ¶ Adde q̄ prædictis uerbis subiicit dominus nŕ & hanc interminationem. Nisi manducaueritis carnem filij hoīs, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat meam carnē & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: Hmōi autē

Io. 6

Matt. 26.

Io. 6

DE SACRAMENTO

manducatio, & sumptio salutiferi potus, fit in sanctissimo eucharistiae sacramento: in quo uerè Christi corpus & sanguis eius uerus, secundum substantiam sumitur. Refragatur autem his uerbis Oecolampadius, & astringit nos in eucharistia carnem filij hominis re ipsa non manducare, & sanguinem eius non bibere: sed duntaxat panem materiale atque frumentarium, & uinum etiam naturale illic sumere, in signum ac representationem corporis & sanguinis dominici: & tamen existimat idcirco nos non carituros uitae aeternae. Nonne igitur omnino ipse interimit & destruit illam domini comminationem? Imo & uitae aeternae hac manducationis uia nobis comparanda, praeccludit iter: cum asseuerat nos carnem & sanguinem Christi reuera sumere non posse. Quod si definiat manducare carnem filij hominis, & bibere eius sanguinem, aliud nihil esse: quam manducare panem triticeum, & bibere uinum materiale sacratum, ut signum & figuram corporis & sanguinis dominici: quod ita manducantes habent uitam aeternam, potius quam illi qui manducauerunt manna in deserto quod etiam fuit symbolum & figura corporis dominici? Et tamen inter manducantes hunc panem salutarem de quo fit hic sermo, & ipsum manna: magnum hic ponitur interstitium, & habitudinis discrimen. ¶ Demum subnectit supra dictis & ipse dominus noster, in eodem B. Ioannis capite: haec aeternae uitae uerba, uirtutis eximiae panis coelestis declaratoria. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in eo. Et qui manducat me: ipse uiuet propter me. Vbi particula illa, uere, bis expressa: magnam habere emphasisi putari debet, & non ociose adiecta, ad designan-

Ioan. 6

EVCHARISTIAE. I. 32.

dum. s. sacratissimam domini carnē in sancto eu-
charistiae sacramento nequaquam contineri ut i signo
tm & figura quadā: sed vaciter, & ut ita loquar,
realiter. & in eodem mysterio: sub specie panis, i-
psam uere & secundum substantiam sumi. Eadē
quoque ratione, sanguis eius uere est potus: quoniam
sub uini specie non figuraliter & significatiue tm
cōtinetur, sed essentialiter & substantialiter. ut ea
sola particula, uere: totā profecto elidat Oecolam-
padij assertionem. Est & caro domini nostri uere
cibus, & sanguis eius uere potus: qm̄ uerissimam
habent ipsa & excellentissimam cibi ac potus cō-
ditionem, & in altissimo huiusce denominationis
nobilissimoque gradu constituuntur, q̄ eam ipsam
quam educant naturam, scilicet, animam rationa-
lem, non modo enutriunt & uiuificant: sed & si-
bi (quantum fieri id potest) propemodum eam
assimilant, immortalemque ipsam reddunt atque
diuina gratia incorruptibilem: quinimo & uitæ æ-
ternæ illi conferunt, sui communicatione, confor-
tium. Quomodo autem hæc omnia compleantur
quæ proposita sunt, & quam rationem q̄s Chri-
stum uere manducare dicatur, si ueraciter non sit
ipse & substantialiter in eucharistia: difficile sane
erit ipsi Oecolampadio confingere. Et longe diffi-
cilius illi fuerit rectam prædictorum domini uer-
borum assignare intelligentiam: si in illis uoluerit
uerbum est pro significat sumi, aut carnem pro fi-
gura carnis & sanguinē pro figura sanguinis ac-
cipi. quemadmodum contendit in illis domini uer-
bis. Hoc est corpus meum, eadem uerba intellige-
re debere. Confimilis. n. in utrisque locis: militat ra-
tio. Et quod in uno, nisi inepte & ridicule, fieri nō
pōt: pariter, nec in altero. Denique possent hæc oīa

DE SACRAMENTO

euangelij uerba, p totū hoc caput adducta: diuersis sanctorū patrum hanc euangelicam lectionē exponentiū sententijs cōprobari. sed ad fugiendā prolixitatem nimiam: cōsulto hic prātermittitur.

¶ Q, ex uerbis beati Pauli in suis epistolis: etiam colligitur uerum Christi corpus esse in sacra eucharistia. Cap. X

Post euangelica autē uerba, nunc oportu-
nū est nos ad sacras deiferi Pauli episto-
las transferre sermonē: ad cōfirmandā
amplius nostri instituti ueritatem. mō
id unum in calce Euangelij scdm Mat-
thæum, positum protulerimus uerbum: præsenti
negocio nō incōgruum: quo dominus noster a su-
is discipulis per gloriosam ascensionem discessu-
rus, dixit illis: Ecce ego uobiscum sum omnibus
diebus: usq; ad cōsummationem sæculi. Quod sa-
ne uerbum, nōnulli interpretes sacri (ut Nicolau
Matth. 28
Nic. Lyr. Lyranus, & pleriq; aliī, quemadmodū secundus
huius operis ostendet liber) asserunt accipiendum
esse nō modo de occulta ipsius præsentiā per diui-
nitatis uirtutem & directionis in fide & moribus
efficaciam: sed & p ueram ī sancto eucharistiæ sa-
cramento sui corporis præsentiā, quā ad finem
usq; sæculi est exhibiturus suæ ecclesiæ. Atq; hoc
secundo mō nobiscum non fuisset nec esset Chri-
stus: si in eo mysterio tūmodo foret ut in signo, iux-
ta Oecolampadij placitū, & secundum assum-
ptum pro nobis corpus solum in cœlo consisteret
ad dexteram patris. Q, si admittatur ipse Chrūs
secundum spūm & gratuitam directionem nobis
semper adesse primo mō nunc assignato, ut etiam

EVCHARISTIAE. I. 33

non diffidentur aduersarij: nunquid ecclesiam, suā
sponsam ita destituisse credendus est ipse suo præ
sidio, directriceq; sua uirtute: ut permiserit eam a
principio legis euangelicæ ad hæc usque tpa cæ
cutire in tenebris, & caliginoso errore obduci cir
ca hanc eucharistiæ materiam: per tot annor; cur
ricula? & paucis ante annis ipsam rei ueritatē ma
nifestauerit Oecolāpadio, & eius affectatoribus?
utpote q; non est in Eucharistia uer; Christi cor
pus: sed tm̄ eius figura. Certe non debet sibi quis
quam persuadere, ipsum ecclesiæ sponsum ita di
lectam suam sponsam contra suam pollicitatio
nem deseruisse: ut hactenus eam fuerit passus tam
crasso teneri & pernicioso errore, & nunc primū
eam ignorantia nubē reſerata ueritate depulerit.
¶ Sed nūc (ut proposuimus) ex apostoli v̄bis ean
dem fulciamus ueritatē: & primum eam in medi
um afferamus propositionem, quā in decimo pri
mæ suæ ad Corinth. epistolæ capite scribit, dicens:
Calix benedictiōis cui benedicimus: nonne cōica
tio sanguinis Christi est? Et panis quē frangimus
nonne participatio corporis domini est? Vbi cali
cem benedictionis uocat cōicationem calicis con
secrati: & continentis uinum sacerdotali consecra
tione benedictum. Hunc autem dicit esse cōicatio
nem sanguinis Christi: qm̄ illum percipientes, ue
re sanguinis domini suscipiunt communionē: non
commemorationem tm̄ aut repræsentationem, ut
dicunt aduersarij. Eodem quoq; in loco, panē uo
cat apostolus, sacrosanctam eucharistiam & ho
stiam, sacerdotali benedictione consecratā: & spe
cies panis qui præextiterat, adhuc retinentem: ob
quas: eodem quoq; nomine, utpote panis, appella
tur. Et hunc frangi dicit, attendendo dissectionem.

E

2
1. Cor. 10.

DE SACRAMENTO

1. Cor. II

atq; p̄titionē: q̄ in exteriorib. fit ipsius hostiæ speciebus: atq; in superstite illius quantitate. Nam sacrum corpus dñi illis uelatum, omnino expers est illius fractionis: sicut nec afficitur illis accidentib. residuis. Hunc itaq; panem diuinus apostolus affirmat esse participationem corporis domini: quoniam ipsum manducātes, uere participant & re ipsa corpus Christi, secundū substantiam illic præsens. Non igitur in eucharistia, corpus dñi est tantū ut in figura aut signo: & per modum cuiusdam solius repræsentationis. Quoniam si ita se res haberet: sumptio calicis sacri non esset cōmunicatio sanguinis Christi, & manducatio panis sancti non esset participatio corporis eius: ut hic perhibet Paulus, sed tantum foret cōmemoratio corporis & sanguinis eiusdem, quod Paulinæ omnino aduersatur sententiæ. ¶ Præterea in undecimo eiusdem epistolæ primæ ad Corinth. capite, post enarratam diuini Eucharistiæ mysterij primam institutionem, subiungit apostolus. Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem domini annuntiabitis donec ueniat. In quo loco & sequentibus eiusdem capitis locis: noīe panis intelligit idem, sacri domini corpus, speciebus panis obuclatum, & uere sub illis contentum. & nomine calicis: preciosum Christi sanguinem, in calice sub uini speciebus delitescens. Quod uel eo plane conuincitur argumento: quoniā in cōsequentibus eiusdem loci uerbis, ubi in priore snia panem & calicem domini nominauit Apostolus: in posteriore quasi seipsum explicans, corpus & sanguinem domini nominatim exprimit, ut litera apostolica dilucide prodit. Itaq; in citatis postremo uerbis designat Paulus, q̄ quotiescunq; corpus & sanguis

domini sumitur a fidelibus: memoria passionis eius & mortis recolitur, & representabitur ad finem usque seculi: denec ueniat ipse ad iudicium uniuersale & extremum. Neque id quidem ab re. Nam ad illam commemorationem faciendam: institutum est primo illud admirabile mysterium a Christo, qui suis dixit apostolis, cum hoc institueret. Hoc facite in meam commemorationem. At si in eucharistia solum est corpus domini tanquam in figura & signo: quid opus est ad commemorationem mortis dominicæ, manducatione panis illius & sumptione uini? Nonne si illa duo signa reseruarentur incōsumpta & illesa: æque domini passionem referrent? Nonne & alio modo æque efficaci, ut pictura, aut statua imaginumue effigiatione representaretur mors dominica: atque panis & uini obiecto nostris oculis cōtuitur? Imo nero cōmodius & facilius. Quam igitur hic sapius à Paulo & apud Ioannem capi. 6. sui Euangelij, a Christo cōmendatur māductio & bibitio huius mysterij: certe nō sola cōmemoratio (ut astruunt aduersarij) sed & aliud quiddam sublimius. scilicet communicatio corporis & sanguinis domini, per ipsum illum & potum prædicatur ac celebratur. ¶ Insuper grauem interminationem intonat eodem in loco suæ epistolæ sacer apostolus ihs, qui indigne tantā contrectauerint mysteria: his uerbis. Quicumque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Et idcirco solícite admonet, quēque ante susceptionē tanti sacramenti seipsum exacte discutere debere: cum subdit. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem fiat, ut tam grauem quis reatum incurrat, quo corporis & sanguinis domini reus dicatur: si in pane

Luc. 22

4

1. Cor. 11

B z

DE SACRAMENTO

& uino, sacerdotali ministerio consecrato, corpus
& sanguis dñi tantum contineatur ut in figura, &
nō assit illic reuera corpus dñicum? Cur etiam ob
sumptionē panis & uini materialis, sacrati in me-
moriā dñicæ passionis, tanta opus fuerit indagi-
ne conscientię & sui ipsius præparatione: q̄tam
dicit apostolus regri ad dignam illius panis & cali-
cis sumptionem? Hæc igitur apostolica uerba cō-
uincunt: in pane illo cōsecrato & calice, uere Chri
corpus & sanguinem contineri. Quod adhuc apri
us ex consequentibus eiusdem uerbis colligitur: q̄
ita subiicit. Qui manducat & bibit indigne: iudici-
um sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus
dñi. Et ut exempli euidentiā suū confirmet dictū:
scribit ibidem multos Corinthiorū propter indi-
gnam sanctæ Eucharistiæ sumptionem grauer
fuisse afflictos aut morte præmatura, aut aduersa
ualitudine, aut corpis imbecillitate. Ideo, inquit,
inter uos multi infirmi & imbecilles: & dormiunt
multi. Cæterū quis recte & probe dixerit, propter
panis & uini materialis ad dñicæ passionis memo-
riam consecrati sumptionem immoderatam, aut
sine præparatione animi factam: aliquem sibi dā-
nationem acquirere, q̄ a cōmunibus cibis illā do-
minici corporis figuram non discernat? qui certe
nihil aut parū haberet discriminis: a cæteris cibis
corporalibus. Et de quo uere dixeris, q̄ non diju-
dicat corpus dñi: nisi de illo qui uere illud sumit. q̄
dem, sed a cōmunibus cibis ipsum non discernit.
cum id accipit impræparatus, & mente inquina-
ta? Certe & agnus paschalis erat figura dñicæ pas-
sionis: de quo tamen dictum est. Caput cum pedi-
bus & intestinis uorabitis: & comedetis festinan-
ter. Neq; aliqua in illo māducando, aut manna su-

Ibidem.

1. Cor. 11

Exod. 12

EVCHARISTIAE I. 35.

mendo (quod etiam typus erat magni mysterij) præcipitur moderatio: aut poena indigne sumentibus legitur infligta. Quocirca grauis poena, indigne suscipientibus eucharistiâ denunciata, & exemplo Corinthiorum cõprobata: arguit reipsius, in eucharistia uere contentæ, dignitatē & eminentiâ. ¶ Demum ad Hebræos scribens idem apostolus, ait de Christo, q̃ ingrediens mundū dicit ad patrē: Hostiam & oblationē noluisti: corpus autē aptasti mihi: Holocaustomata & pro p̃ctō: non placuerūt tibi. Tunc dixi: ecce uenio. In capite libri scriptū est de me, ut facerem uoluntatē tuam deus. Superius dicens, quia hostias & oblationes & holocaustomata pro p̃ctō noluisti: nec placita sunt tibi q̃ secundum legem offeruntur, tunc dixi: ecce uenio ut faciam deus uoluntatem tuam: aufert primū, ut sequens statuatur: hæc ibi. In quibus uerbis plane astruit apostolus, sacrificia omnia legis ueteris (q̃ tanq̃ figuræ præcesserant) exhibita ueritate, ablata fuisse & abrogata prorsus, tpe passionis dominicæ. Et pro illis unum successisse sacrificiū nouæ legis, deo acceptissimum: oblationem. s. Christi in cruce, pro totius mundi sanctificatiōe. Cuius qdē oblationis quotidiana cōmemoratio frequētatur in ecclesia, per sacrosanctæ eucharistiæ in officio missæ immolationem. Quinimo idem sacrificiū in cruce oblatum (q̃uis diuerso quodam mō) quotidie in missæ mysterio offertur deo patri in odorem suauitatis. Quod & Origenes confirmat homelia tertia super Leuiticum, dicens, Omnis quidem pene hostia q̃ offertur in lege: habet aliqd formæ & imaginis Christi. In ipsum nanq; omnis hostia recapitulatur: in tantum, ut postquam ipse oblatus est: omnes hostiæ cessauerint, quæ cum in

§ Heb. 10

Psal. 39.

Origenes.

DE SACRAMENTO

Gene. 14.
Leuit. 24
Num. 15

typo & figura præcesserunt. Hæc ille. Atqui si in ipsa eucharistia dūtaxat est corpus dñi cum tanq̃ in figura & signo, ut secundum substantiam nihil aliud ibi sit q̃ panis materialis & uinum naturale quemadmodum dicūt aduersarij: qñ in ipsius missæ celebratione offertur a sacerdote sacra eucharistia, necesse est fateantur ipsi nihil aliud ibidem offerri secundum rem ipsam: nisi panem secundum substantiam & uinum, quẽadmodum ab ipso Melchisedech fuit oblatum, & sicut in sacrificijs ueteris legis offerebantur panes propositionis, & uinum libaminum. Nihil ergo differt quotidiana oblatio ecclesiæ in missa: ab hostijs ueteris legis, & ita nō sunt hostiæ uetusti ritus abolitæ in lege euangelica: sed semper hæcenus cōtinuatæ, & ad cōsummationem usq; sæculi continuandæ atque frequentandæ, contra sancti apostoli sententiam mō adductam. Ecce quomodo Oecolampadius cum suis complicibus abnegat nouæ legis gratiam & unicum sacrificium: nosq; detrudit ad ueteris instituti uictimas, illasq; reducit & resuscitat cum earum cærimonijs, neq; sinit fideles abiecta figuræ opacitate: in luce ueritatis ambulare.

¶ Sanctionum canonicarū & scriptorū ecclesiasticorū autoritate etiam demonstrari: q̃ in eucharistia uerum Christi corpus re ipsa cōtinetur.

Ca. XI.

Post uaria sacrarū literarū, ex utraq; pagina ueteri & noua, desumpta testimonia: oportunū nunc est nos ad canonicarū sanctionū & probatissimarū diuinæ script. interpretū autoritates progr̃e

di, quibus eadem approbetur assertio, in sancta uide-
licet eucharistia uere Christi corpus & sanguinem
contineri: neque illic tamen esse ut in signo. Illarum autem sen-
tentiarum quae plurimae, coadunatae sunt a Gratiano,
copaginatores decretorum pontificalium, de consecra-
tione distincti. 2. Vt si ab illius distinctionis initio
progressu continuo ad finem usque, singula capita e-
uolueris: rara admodum inuenies, quam alicuius sacri
autoris testimonio, decreto uel pontificio, aut uni-
uersalis concilii autoritate, non suffulciant praedi-
ctam ueritatem, ac solide non astruant. ¶ In primis
itaque, Alexander papa huius nominis primus: in praedi-
cta distinctione, ca. nihil. inquit: Nihil in sacrifici-
is maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nec
ulla oblatio hac potior est, sed omnes haec praecellit.
Quae pura conscientia deo offerenda est: & pura men-
te sumenda, atque ab hominibus ueneranda. Et si-
cut potior est ceteris: ita potius excoli & uenera-
ri debet. Haec ibi. In quibus uerbis aperte contestatur
ipse sanctus pater, in sacrosancto missae myste-
rio cum secundum ecclesiae ritum offertur eucharis-
tia: corpus & sanguinem Christi offerri sub panis
& uini speciebus. & non nudam panis & uini sub-
stantiam materiale: quae sit figura tantum & re-
praesentatio sacrorum mysteriorum. Qui autem id fiat
nisi post peractam consecrationem, corpus & san-
guis domini, uere in eucharistia contineatur?

¶ Consonat eidem Eusebius Emisenus uerbis ap-
pertissimis: quae etiam adducuntur in codice De-
cretorum, de consecr. distinctione 2. cap. quia cor-
pus, in hanc formam. Vnde coelestis confirmat au-
toritas: quia caro mea uere est cibus, & sanguis me-
us uere est potus. Recedat ergo omne infidelitatis
ambiguum: quoniam quidem qui autor est mu-

Gratianus

Alexan. I.

2

Eusebius.
Emisenus
Ioan. 6

DE SACRAMENTO

- neris, ipse etiam testis est ueritatis. Nam inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, uerbo, secreta p̄tate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita: accipite & bibite, ait: hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutū pr̄cipientis domini: repente & ex nihilo substiterunt excelsa cœlorū, profunda fluctuū, uasta terrarum: ita pari potestate in spiritualib. sacramentis, ubi pr̄cipit uirtus: seruit effectus. Et paucis interiectis ibidē: subiungit circa finē. Et cum reuerendum altare, cibus spiritualibus satiandus ascendis: sac̄ dei tui corpus et sanguinem fide respice, honora, mirare, mente cōtinge, cordis manu suscipe: & maxie totum haustum interioris hoīs assume. ¶ Rursus Leo pa. in synodo Ro. idem affirmat (ut in eadem distin. cap. in quibus cōstat) hoc uerborū cōtextu, In illa mystica distributiōe spiritualis alimōiæ, hoc imp̄titur, hoc sumitur: ut accipientis uirtutem cœlestis cibi, in carnē ipsius q̄ caro n̄ra factus est, transeamus. Idem est cibus refectiōis, & cibus sanguinis. Sicut. n. caro Dñi, uere est cibus: ita sanguis, uere est potus. Idem est corpus: unde dictum est. Caro mea, uere est cibus & sanguis meus uere est potus. Circa hoc corpus agl̄æ sunt: q̄ alis circumuolant spiritualibus. Unde & idem Christi corpus edimus: ut uitæ æternæ possimus esse participes. ¶ In eadem præterea distinct. cap. iteratur, afferuntur hæc uerba Paschalis: ex eius libro de corpore & sangu. Christi. Quia quotidie labimur: quotidie Christus mystice pro nobis imolatur, & passio Christi in mysterio traditur, ut q̄ semel moriendo, mortem uicerat: quotidie recidiua delictorū, per hæc sacramenta corpo
- Matt. 26.**
- Gene. 1.**
- Leo papa**
- Ioan. 6**
- Paschalis**

is & sanguis, peccata relaxet. Vnde oramus. Di-
mitte nobis debita nostra. Quia si dixerimus, quia
pccatū nō habemus: nos ipsos seducimus, & ue-
ritas in nobis nō est. Hæc ille. Vbi mystice dicit
Christū quotidie pro nobis immolari: non quia tūc
in figura & signo repræsentetur immolatus sed
quoniam ipse idem, qui in uisibili conspicuaque sui corpo-
ris forma semel in cruce oblatus est: etiā quotidie
in sacro immoletur altari, sed sub panis & uini
forma, uere suū corpus & sanguinē cōtinente, Et
iuxta eundē sensum, in eodē missæ officio, passio
Christi in mysterio traditur: quoniam sub aliena specie
sensibili, panis scilicet & uini, ipsa ibidē repræsen-
tatur, & fidelium oculis obijciuntur. Cū enim prius pa-
nis, & deinde uinū separatim cōsecratur: precio-
sus Christi sanguis uini speciebus obiectus, a sa-
cro eius corpore sub forma panis subsistente, in
cruce effusus fuisse & disseparatus insinuatur. Et
ergo istud ineffabile nobis sacramentū dicitur in
uerbis sacri calicis cōsecratorijs, mysteriū fidei
(ut dicit Innocentius tertius in epistolis decretali-
bus titulo de celebratione missæ, cap. cū Mar-
thæ) quoniam aliud ibi creditur quæ cernatur: & aliud
cernitur quæ credatur. Cernitur species panis & ui-
ni: & creditur ueritas carnis & sanguinis. Quæ quæ
de Innocentij uerba: ualide etiā cōfirmant propo-
sitā fidei catholicæ de eucharistia ueritatē. ¶ Insu-
per. In eodē uoluminis decretorij loco: utpote de con-
secra. distinctio. secund, cap. corpus Christi. ad-
ducuntur uerba Hilarij papæ: in eandem tenden-
tia sententiam, hoc mō. Corpus Christi quod sumi-
tur de altari: figura est. cū panis & uinum uidetur
extra, ueritas autem: dum corpus & sanguis Chri-
sti in ueritate creditur, interius, Vbi nō corpus

Matth. 6.
1. Ioan. 1

Innocentius
tertius.

Hilarius,
papa.

DE SACRAMENTO

Christi q̄ sumitur de altari: intelligit prædictus au-
thor sacramentū corporis Christi, q̄ percipitur ex
ipsa altaris cōmunionē, in quo nimis: & figura
est, & ueritas. Figura quidem attendendo exte-
res panis & uini species, quæ repræsentāt sacrum
Christi corpus & sanguinem, sub illis uero cōten-
tum. Veritas uero: cōsiderando ipsam corporis &
sanguinis dominici substantiam, sub uisibilibus il-
lis speciebus ueraciter præsentem. ¶ Rursus. In ea-
dem dist. ca. necessario. ex Ephesina synodo depro-
mitur decretum: eandem etiam cōsolidans uerita-
tem. quod desumptum traditur ex epistola Cyril-
li Alexandrini: nomine illius concilij Ephesini, ad
Nestoriū (qui in eo fuit deniq; damnatus) conscri-
pta. Est aut̄ illius decreti: cōtextus huiusmodi. Ne-
cessario igitur & hoc adiicimus. Incruentam cele-
bramus in ecclesijs sacrificij seruitutē: & sanctifi-
camur participes corporis & preciosi sanguinis
Christi. Nō ut communē carnē percipientes: nec ui-
ri sanctificati & uerbo cōiuncti secundū dignita-
tis unitatem. sed uere uiuificantē: & ipsius uerbi
propriam factam. Hæc ibi. Quæ sane uerba, & ca-
tholicam q̄ astruimus corroborant assertionē: &
impiū Nestorij dogma prorsus euertūt. Docuit
enim Nestorius & sensit Christum, solum homi-
nem fuisse, non etiam deum. & solam in eo fuisse
naturam humanam: non unitam diuinitati. Verū
propter exuberantiam græ & sanctitatis, ipsum
ad hanc fuisse dignitatem a deo euectum: ut par-
ticipatione quadam (non natura: nec naturali ori-
gine) deus & dei filius in scriptura dicatur. Quā
execrabile impietate acriter elidūt prædicta syno-
di uerba: quæ asseuerāt nos in sancto eucharistia
sacramento percipere uerū Christi corpus, nō ut cō-

Cyrillus.
Alexandri-
nus.

Decretū
concilij

Nestorij
impiū do-
gma.

munē & solius hominis carnē: ut est aliorū homi-
nū caro. neq; ut carnē uiri diuina grā sanctificatā
ut fuerūt sancti prophetæ & apostoli. neq; ut car-
nē hominis, p unionē gratiæ & amoris: uerbo, dei
q; filio cōiuncti. quemadmodū uiri sancti: unum
cū deo fieri, in scriptura dicuntur. Sed precipimus
in eucharistia (inquit prādictū decretū) carnem
uere uiuificantē: propter unitā cū ea deitatē, quæ
est fōs uitæ. Vnde & seipsum recte appellauit do-
minus panem uitæ: & panē uiuū q de cœlo descen-
dit, & dat uitā mūdo. Eandē quoq; sumimus car-
nē: ut ipsius uerbi propriā factā, qm̄ in ipso san-
ctæ incarnationis articulo: a uerbo, deiq; filio est
assumpta, eidemq; hypostatice & in unā eandem
que personā unita, a quo accipit ipsa: illā uim ui-
uificā. Nullius em̄ puri hominis caro: efficiā il-
lam animarum uiuificatricem, secundum legem
a deo ordinatam, obtinere potest. Ex his itaq; sa-
cro sanctæ synodi uerbis supra citatis, perspicue
liquet: fideles in diuina eucharistia ueram Christi
carnem sumere, non nudam qdem sed uerbo con-
iunctam. ut nō hominis tm̄: sed dei & hominis sit
caro. Et p eadē uerba: non minus Oecolampadij
q Nestorij detestabilem impietatem penitus de-
strui: etiam liqdo cōstat. ¶ Deniq; in eodem uolu-
minis decretorū loco: ut puta de consecra. distinc.
secunda, cap. in Christo. adducuntur uerba beati
Hilarij ex octauo libro de trinitate: eandem confir-
mantia fidei ueritatem, hoc modo. Si uere carnem
corporis nostri Christus assumpsit: & uere homo
ille Christus est, nosque uere sub mysterio car-
nem corporis sui sumimus. & per hoc, unū eri-
mus: qā pater in illo est, & ille in nobis. Et paulo
post: i eodē capite, Ipse Christus ait, Caro mea ue-

Ioan. 17.

Ioan. 6.

7
Hilarius:
Pictaue-
sis episco-
pus.

Ioan. 17.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO

re est esca: & sanguis meus uere est potus. Qui es-
dit carnem meam & bibit sanguinem meum: in
me manet & ego in eo. de ueritate carnis & san-
guinis: non relictus est ambigendi locus: Nunc em
& ipsius dñi professione & fide nostra: uere caro
est, & uere sanguis est. Et hæc accepta atq; hau-
sta efficiunt: ut & nos in Christo & Christus in
nobis sit. Ergo est ipse in nobis: per carnē. Deniq;
in fine eiusdē capitis habentur eadē prorsus uerba
quæ paulo ante in præsentī capite, ex cap. corpus
Christi. de consecra. distinctione secunda: Hilario
papæ sunt attributa. Vnde dilucide constat: illa,
beati Hilarij Pictauiensis episcopi: & non alterius
cuiuspiā Hilarij (quod tamen ipse titulus prædi-
cti capitis: subinsinuare uidebatur) esse uerba.

¶ Quatuor insuper præcipuorum ecclesiæ
doctorum autoritate: confirmari ueritatē
corporis & sanguinis domini, in sacrosan-
cta eucharistia. Cap. XII

EX eadem quoque distinctione secunda,
tituli de consecratione: colligi haud ma-
gno negotio possūt testimonia, quatuor
illarum ecclesiæ catholicæ columnarum
quibus in sanctarum scripturarum inter-
pretatione solide nititur atq; fulcitur. quatuor
scilicet primorum ecclesiasticorum doctorum:
quorū in eluc i dandis sacræ fidei mysterijs maxi-
ma semp fuit, effectq; debet apud oēs autoritas.
Hieronymi inquam: Augustini, Ambrosij &
Gregorij: q in suis scriptis unanimi sententia & u-
no (ut ita dixerim) ore: astruunt sacrū Christi cor-
pus & sanguinē, uere & secundum rē ipsā in eucha-

EVCHARISTIAE. I. 39

rística contineri. ¶ Siquidem prædictæ distinctionis cap. singuli. adducuntur hæc Hieronymi uerba: ex sermone dominicæ quinte post epiphaniam domini. Singuli autem totum accipiunt Christum dominum: & in singulis portionibus totus est. nec per singulos minuitur. sed integrum se in singulis præbet. Et in eiusdē distinctione cap. nec Moyses. afferuntur hæc sacri eiusdē authoris uerba ad Edibiā. Nec Moyses dedit uobis panem uerum: sed dominus Iesus. Ipse conuiuia & conuiuium: ipse comedens & qui comeditur. Denique cap. accipite (quod proxime sequitur) citatur & Hieronimus super Matthæum: exponens hæc domini uerba. Accipite & comedite: hoc est corpus meum: in hunc modum. Post quod typicum pascha fuit completum. & reliqua. ut supra fuere adducta: neque hic sunt integre repetenda. Cæterum quomodo singuli in eucharistia totum sumunt Christum dominum: & se integrum in singulis præbet. quod itidem ipse dominus noster in eodē uenerabili mysterio conuiuium est. & qui comeditur quod denique in ueritate sui corporis & sanguinis re-præsentauit Christus, quod Melchisedech in pane & uino præfigurauerat (quæ admodum Hieronymi uerba, hic tertio annotata loco, & superius integre citata: testatur) si corpus eius & sanguis non uere continetur in eucharistia: sed tantum ibi est sicut in signo. re-præsentatiuo, iuxta Oecolampadii placitum? In eandē omnino conspirat sententiā & beatus Augustinus: in multis suorum scriptorum locis. Nempe in libro sententiarum Prosperi (ut in supra dicta distinctione cap. nos autem. recitat Gratianus) ita ait. Nos autem specie panis & uini quam uidemus: res inuisibiles, id est carnem & sanguinem honoramus. Nec similiter comprehendimus has duas species: quæ

Hieronymus

Idem.

Idem.

Capite. 7

Gene. 4.

Augustinus.

DE SACRAMENTO

Idem.

admodū ante consecrationē cōprehendebamus. cū fideliter fateamur, ante consecrationem: panē esse & uinum. quod natura formauit. post consecrationē uero: carnē Christi & sanguinem, quod benedictio cōsecrauit. In eodem etiam libro dicit idem, consimile assertum: quod in eadem dist. tituli de consecratione, cap. hoc est. sic adducitur. Hoc est quod dicimus: quod modis omnibus approbare contendimus. sacrificiū ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare: uisibili elemento rum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. & sacramento: & re sacramenti, id est corpore Christi. Et paulo post: eodem in loco. Caro eius est: quam forma panis opertam in sacramento accipimus, & sanguis eius: quem sub uini specie & sapore potamus. Rursum in eadem dist. cap. utrum sub. hæc Augustini adducuntur uerba. Vtrū sub figura, an sub ueritate, hoc mysticū calicis sacramētū fiat: ueritas ait. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Alioquin: quō magnū erit. Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. nisi uera sit caro? Sed quia Christum fas uorari dentibus non est: uoluit dominus hunc panem & uinū in mysterio uere carnem suam & sanguinem suū consecratōe spūs sancti potenter creari, & quotidie pro mundi uita mystice immolari. Ut sicut de uirgine per spiritū sanctum uera caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & uini, mystice idē corpus Christi consecretur. Et reliqua: ibidem sequētia. Arrigant (uelim) hic aures aduersarij: & animaduertant totam suam positionem de eucharistia, ab August. his uerbis elisam atq; subuersam ait, nō sub figura, sed sub ueritate hoc mysti-

Idem:

Ioan. 6

EVCHARISTIAE. I. 40

eum eucharistiæ sacramentū fieri, & ueram ibi
esse Christi carnē, uerūq; sanguinem. ¶ Sed & bea-
tum patrem Ambrosiū tertio audiamus loco: ei-
usdem ueritatis egregium assertorem. qui in quar-
to libro de sacramentis, capite quarto: his uerbis,
in eadē distinctiōe secunda tituli de cōsecratione
capite, panis est. adductis: eam sic astruit. Panis
est in altari usitatus: ante uerba sacramento & ubi
accessit cōsecratio: de pane fit caro Christi. Hoc
igitur astruamus. Quō autē pōt q̄ panis est: esse
corpus Christi? Cōsecratio igitur: quibus uerbis
est, cuius sermonibus dñi est Iesu. Et paulo post:
in eodē cap. Quod erat panis ante consecrationē:
iam corpus Christi est post consecrationē. Quia
sermo Christi creaturā mutat: & sic ex pane fit
corpus Christi. & uinū cū aqua in calice mixtū:
fit sanguis, cōsecratione uerbi cōlestis. Et infra: in
fine eiusdē capituli. Deinde ipse Christus testifica-
tur, q̄ corpus suū & sanguinē accipiamus: de cu-
ius fide & testificatione, dubitare non debemus.
Idē quoq; sacratus author in libri sui de mysterijs
iniciandis cap: nono: efficacissimis p̄suasiōibus (q̄
in eadē dist. referuntur: ca. reuera mirabile) idē af-
firmat propositū. Vbi post multa miracula reci-
tata ex ueteris instrumenti pagina: quibus ostēdit
possibilitatem conuersionis substantiarum panis
& uini in uerum corpus & sanguinē Christi, sub
iūgit. Sed quoad argumētis utimur: suis utamur
exemplis: incarnationisq; astruamus mysterij ue-
ritatem. Nunquid naturæ usus præcessit: cum do-
minus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinem q̄ri-
mus: uiro mixta fœmina generare consueuerat. li-
quet igitur: quod præter naturæ ordinem uirgo
generauit. & hoc quod conficimus corpus: ex

Ambrosi

Idem.

Idem.

DE SACRAMENTO

Math. 26

uirgine est. Quia hic quæris nature ordinem in Christi corpore: cum præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex uirgine: Vera utique caro Christi: quæ crucifixæ est, quæ sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus. Hoc est corpus meum. Ante benedictionem uerborum celestium: alia species nominatur post consecrationem: Christi corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem: aliud dicitur, post consecrationem: sanguis nuncupatur. Tu dicis amen. hoc est. uersum est. Quod os loquitur, mens eterna fateatur quod sermo sonat: affectus sentiat. Hæc ille. Vbi id obiter annotandum occurrit, quod cum dicit illic sacer Ambrosius. post consecrationem: Christi corpus significatur. uerbum significatur, tantum ibi ualere: atque designatur, uocatur, & appellatur: non quidem figurati sed uero nomine. Neque ibi uerbum illud accipi debet: ut designet idem quod representatur, aut figuratur tanquam in signo. Quemadmodum ipsum accipit Oecolampadius: qui uerbum illud Ambrosianum & dictum, mordicus arripit, & in testimonium suæ assertionis apprehendit: quasi pro se faciat. cum ex antecedentibus & consequentibus Ambrosii uerbis: dinoscatur illud omnino ex opposito cum eo pugnare. Idem quoque improbus sacre communionis hostis. ut hæc supra dicta ex Ambrosio adducta testimonia, ualidissime contra se militantia subterfugiat, & callidius declinet: hunc obtendit umbonem & clypeum obiecit. quod liber ille de sacramentis, non sit Ambrosii sed falso eidem ascriptus, quod phrasim eius (ut ait) non sapiat. Sermones itidem eiusdem per contumeliam confutitios uocat. Librum denique de mysteriis: nomine Ambrosii prætitulatum, non eius esse opus com-

Oecolampadius
fri
uolater
giuersatio

tendit, sed alterius cuiuspiam incerti autoris: & c.
 mentiti cuiusdā Ambrosij. In qua sane calumnia
 cauillatoria, Viclefū magistrū suū, & ducem
 huius impietatis de eucharistia, secutus uidetur: q
 non erubuit sacratissimū patrem Ambrosiū,
 ab ecclesia catholica cum primis approbatū, uo
 care doctorem apocryphū: q̄ illius contranite
 retur improbitati & insanī. Verū nō debent hęc
 hæreticorū lucifugarū subterfugia & uasamenta
 quēpiam mouere. q̄bus id germanū est & sa
 miliare: autores sacros & eorū scripta (q̄tumlibet
 illa probentur a toto fidelium & eruditione præ
 stantium uiroꝝ choro) q̄ erroneas eorū assertiones
 conuellunt ac destruunt: negare, & illis ascriptitia
 appellare. Sic plane nostra tempestate eo dementi
 tiæ progressi sunt nonnulli: q̄ epistolā canonicā
 Iacobi apostoli ausi fuerint astruere nō fuisse a b.
 Iacobo cōpositā, aut apostolico spiritu non esse
 conscriptā: q̄ una cum fide, necessaria perhibe
 at esse & opera bona ad salutem, contra eorū pla
 citum. Alij uero secundum Machabæorū librum
 (quem teste August. in 18 lib. de ciui. dei, cap. 34.
 Ecclesia inter canonicos habet sacræ scripturæ li
 bros) oblatrant esse apocryphū: q̄ aduersus eo
 rum placita, ex ipso apertum proferatur testimo
 nium, confirmans orationes uiuentium prodesse
 uita defunctis. ¶ Præterea eundem B. patrem su
 gillat Oecolampadius, tanq̄ dialecticæ imperitū:
 q̄ in comprobanda sacræ eucharistiæ ueritate per
 ueteris instituti exempla, diuinā attestantia uir
 tutem, ab eo quod fieri potest ad ita factum esse
 progrediatur. quasi hanc cōtexuerit ratiocinatio
 nem Ambrosius. Christus potuit immēsa sua uir
 tute panem & uinum in corpus suū & sanguinē

Viclefus.

Iacob. 2

Augusti.

2. Mac. 12

S

F

DE SACRAMENTO

nem conuertere: erga re ipsa id effecit, & hanc operatus est conuersionem. Quod certe, a ueritate esse deprehendet alienum: quisquis exacte totum illum Ambrosianæ rationis progressum expendit. In qua non solum id assumit ipse sacer antistes, quod Christus potuerit illam transmutationem facere: sed insuper, quod eandem uoluerit & tentauerit efficere. quandoquidem uerba ipsa euangelistarum admirabilem illam eucharistiæ institutionem referentium: etiam in ipso prædictæ ratiocinationis cōtextu adducat in robur & testimonium suæ deductionis persuasoria. Ex eo autem, quod Christus potuerit homini conuersionem panis & uini in suum corpus & sanguinem efficere, & quod id ipsum uoluerit atque tentauerit operari: recto cōsequio colligas, quod illud idem fecerit. Omnia. n. quaecumque uoluit, dominus fecit, in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Hallucinatus est igitur hac in parte Oecolampadius: quod non integre assumpsit totum id antecedens, quod in hac ratiocinatione sua præmiserat & assumendum insinuauerat Ambrosius. ¶ De-

Psal. 134.

6

Gregor.

Rom. 6

mum B Gregorius, hunc sacrum cōplens quaternarium: in homelia paschali eandem testificatur ueritatem, præclara quidem sententia, quæ etiam adducitur in eadem distinctione sæpius citata, ca. quid sit. hisce uerbis. Quid sit sanguis agni: non iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super utrumque postem ponitur: quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Hæc salutaris uictima: illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat. Qui licet resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter & incorruptibiliter uiuens, iterum in hoc mysterio moritur. Eius quoque

hic corpus sumitur, eius caro in salutem populi patitur: eius sanguis non iam per manus infidelium, sed in fidelium ora profunditur. Hinc ergo pensamus, quale sit hoc sacramentum: quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit: in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem coelos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio: angelorum choros adesse? summa & ima sociari: unumque ex inuisibilibus atque uisibilibus fieri? Vno eodemque tempore ac momento, in coelo rapitur ministerio angelorum, corpori Christi sociandus: & ante oculos sacerdotis in altari uidetur. Et nonnullis interiectis: subnectit in eodem capite. Quotidie ipse Christus comeditur & bibitur in ueritate: sed integer, uirgatus atque immaculatus manet. Et ideo magnum & pauendum est mysterium: quia aliud uidetur, & aliud intelligitur. Haec ibi. Quibus abunde refellitur improba aduersariorum assertio: quam impugnamus. Cum enim quotidie ipse Christus, comedatur & bibatur in ueritate, ut hic testatur Gregorius: planum est utique sacrum eius corpus, & sanguinem in Eucharistia ueraciter contineri, & non in figura tantum siue signo. Caterum cum in praemissis uerbis ait Gregorius, quod Christus iterum in hoc mysterio moritur: ita id accipiendum est atque si diceret, in hoc mysterio: mortem passus representatur. Et quod protinus sequitur: eius caro in salutem populi patitur. tantundem ualet ac si dicat: eius caro crucem passa insinuat. Possent & ex praedictorum quatuor ecclesiae luminarium scriptis, plura in hanc rem colligi testimonia: sed quae adducta nunc sunt, sufficere praesenti negotio putantur.

Gregor.

DE SACRAMENTO

¶ Sanctorum etiam patrum: Dionysij, Damasceni, & Chrysostomi dictis: corroborari ueritatem dominici corporis & sanguinis in eucharistia. Cap. XIII

Dionysius
Areopag.

A Vdiendi sunt insuper uenerandi patres antiquitate doctrina & sanctitate spectabiles: quorum in ecclesiasticis dogmatibus magni semper habita est auctoritas. Et in primis Beatus pater Dionysius, apostoli Pauli discipulus: qui in 3. cap. sui libri de ecclesiastica hierarchia, mysterium sacrae communionis secundum ritum apostolicum describens, inter cetera ait: At uero pontifex cum diuina munera laude prosecutus fuerit: sacrosancta & augustissima mysteria conficit: & quae ante laudauerat uenerandis operta atque abdita signis: in conspectum agit. Diuinamque munera reuerenter ostendens ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur & reliquos ut communicent, hortatur. Sumpta deum atque omnibus tradita communione diuinam: gratias referens finem mysterijs imponit. Haec ille: Nunc uero rogandi sunt aduersarij: quoniam illa sunt sacrosancta & augustissima mysteria, quae pontifex conficit, quaeque uenerandis operta sunt atque abdita signis: & quorum communionem sumit sacerdos atque alijs tradit. Nunquid ea, panis sunt materialis & uinum naturale: peracta consecratione secundum suam substantiam manentia, & solummodo gloriosum Christi corpus, quod in coelis confidet ad dexteram patris, representantia? ut aiunt. Nequaquam profecto. Nam penitus desiperet: qui nunc illam panis & uini materialemque substantiam sacrosancta & augustissima uocaret mysteria.

Sed ea ipsa sunt, sacratissimum Christi corpus & sanguis: sub speciebus panis & uini ut signis sensibilibus, secundum Dionysij sententiam, contenta. Quod & ex uerbis eius, paulo post in eodē capite subiunctis: ubi spiritualementem aperit intelligentiam eorū, q̄ de hoc mysterio sacrae communionis proposuit manifestius elucescit. Inquit. n. Peracta uero laude, uenerandaq; ipsorū & intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus: tū uero etiā ad sacra mysteria insignis celebranda progreditur, idq; ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul & ex pōtificali officio, post sacras diuinorū operū laudes: q̄ hostiam salutarē (q̄ supra se est) litet, se excusat, id ipsum primo decēter exclamans. Tu dixisti: Hoc facite in meā cōmemorationem. Hæc ibi: Quænam aut illa salutaris hostia, q̄ supra ipsum est sacerdotem, illoq; eminentior: quam parat immolare? Nunquid materialis substantia panis & uini: longe inferior iuxta naturæ conditionem sacerdote sacrifico? Minime sane sed sacrosanctum Christi corpus: non mō sacerdote, sed & cœlis ipsis sublimius. Quid item iussit Christus ī cœna fieri: in sui cōmemorationem? an naturalem panis & uini terrestremq; substantiā? Nautiq;: nam hanc uinitor aut uindemiator añ fecerat: & illam pistor arte sua decoxerat. Sed cōsecrationem panis in suum corpus, & uini in suum sanguinem: illis uerbis, ab apostolis & successuris deinde sacerdotibus, tunc fieri præcepit in sui memoriam. ¶ Astipulatur aut eidē & Io. Damascenus, nō aspernandæ autoritatis scriptor: in quarti sui libri de fide orthodoxa, capite 14. dicens: Si uolens ipse deus uerbum, factus est homo, & ex sanctæ uirginis purissimis & illibatissimis sanguini-

Idem.

Lucæ. 22.

Damasc.

DE SACRAMENTO

Gene. 1.

Matt. 26.

Lucæ. 22.

Luc. 1.

3
Damascæ.

Matt. 26.
Ioan. 6

bus in seipso sine semine carnē sustentauit: non potest panem, sui ipsius corpus facere, & uinum & aquam: sanguinem? Dixit in principio. Producat terra herbam uirentem: & usq; nunc p' uiria facta producit germīa, diuino coadiuta & uigorata præcepto. Dixit deus: Hoc est corpus meū, & hic meus est sanguis: & hoc facite in meā cōmemoratio nem. & omnipotenti eius præcepto, donec ueniat efficitur. Et paulo post, in eodē capi. subdit. Quō fiet mihi istud? dixit sancta uirgo: qm̄ uirx non cognosco. Respondet Gabriel archangelus: Spiritus sanctus supueniet in te: & obūbrabit tibi. Et nūc interrogas: quō panis sit corpus Christi, & uinum & aqua, sanguis Christi? Respondeo tibi & ego. Spiritus sanctus obumbrat: & hæc operatur sup sermonem & intelligentiam. Panis autē & uinum transsumuntur. Nouit enim deus humanā infirmitatē: q̄ cōplura usu non trita auersatur, moleste ferens. Assueto igitur condescensu usus: per consuetam naturā, ea facit q̄ sunt super naturam. Hæc illa, & reliqua: in eandem sententiam cōtinuo progressu consequentia ¶ Demum, lapidem unū funda Dauidica contorquet idem sacer autor in frontem aduersariorū: quo totam hanc factionem Oecolampadianam prosternat & contundat. cū postea subdit. Non est figura, panis & uinum: corporis & sanguinis Christi (absit, n. hoc) sed est ipsum corpus domini deificatum. ipso domino dicente: Hoc est meum, non figura corporis: sed corpus. et nō figura sanguinis: sed sanguis. Et ante hoc: ipsis Iudæis. Qm̄ nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam æternam. Caro mea, uere est cibus: & sanguis meus, uerus est potus. Et rursus. Qui mandu

EVCHARISTIAE. I. 44

rat me, uiuet. Hæc ille. Verꝫ ut ic̃um hunc uali-
 dum declinet Oecolampadius: parui facit autori-
 tatem Damasceni, & repudiat eam (qꝫ suæ sit o-
 mnino contraria sententiæ) cum ita in suo qđ im-
 probamus, scribit opusculo. Fortassis Damasce-
 nus & posteriores quidam: tale quiddam magnifi-
 cant. Sed nō morabitur prudentem lectorem: qui
 multis argumentis parꝫ solidū se declarat. Hæc ibi
 Ceterꝫ cū ne unum qđem ex multis illis argumen-
 tis, ut ait, afferat illie Oecolampadius, quo parꝫ so-
 lidum esse Damascenū cōuincat: cōstat profecto
 hæc gratis esse in ipsum eiaculata, & pro more hæ-
 reticorꝫ. qui libros omnes insigniū autorꝫ suo nō
 sapientes stomacho, aut aduersos suæ impietati,
 reijciunt: & tanqꝫ nullius sint ponderis aut momē-
 ti, alpernantur. ¶ A credit prædictis & Chryso-
 mus in 3. libro dialogorꝫ de dignitate sacerdotali,
 capite 4. dicens. Cum immolatum dominum no-
 strum, & incenso astantem uideris sacerdotem at-
 qꝫ imprecantem. omnesqꝫ pariter precioso imbui
 sanguine: adhuc te esse cum hominibus arbitrarise
 & non continuo animo translatus in cælos, omne
 qꝫ de mente sensum carnis excludens: nuda anima
 sensuque mundissimo, ea quæ sunt in cœlestibus
 contuerise? O miraculum. O Dei in nobis beneuo-
 lentia. Qui sursum sedet ad dexteram patris: sacri-
 ficiꝫ tamen tempore, hominum manibus contine-
 tur, traditurqꝫ lambere cupientibus eum, & cum
 generatione complecti. sitque hoc totum: sub o-
 culis humanis. Hæc ibi: Nescio plane, quid his
 uerbis apertius dici posset: ad exprimendam sa-
 cri corporis CHRISTI in sancta Eucharistia
 præsentiam, aut quid concitatus: ad commouen-
 dos fidelium animos in reuerentiā & deuotionem

4
Chrysol.

DE SACRAMENTO

Idem.

Dux uision-
es sacrae
diuinitus
ostensa.

ad tam sublime mysterium, quod certe ueneratio & pietatis obsequentia, nequaquam debetur pani materiali & uino: quantumlibet accommodaretur in representationem corporis & sanguinis Christi. **C**ur-
sus idem in 6. lib. eorundem dialogorum, cap. 4. ait: Cum uero etiam spiritum sanctum sacerdos aduocauerit, & reuerendam illam immolauerit hostiam communemque omnium dominum subinde contigerit: ubi illum, dic mihi, nostra aestimatione ponemus? Quam ab illo splendorem poscimus: & quam religionem? Expende enim, quales oporteat eius esse manus: tantarum rerum ministras, qualem linguam: uerba illa fundentem: aut quo genere non mundior, & sanctiorem animam, talem spiritum recepturam esse? Tun enim etiam angeli circumstant sacerdoti & tribunal atque altaris locus, coelestibus uirtutibus adimpletur, ad honorem illius qui immolatur. Quod quidem: ex ipsis quae aguntur, ostenditur. Ego autem audiui referente aliquo, quoniam presbyter quidam uitae sanctitate mirabilis, & qui reuelationes soleret uidere: retulisset illi, tale spectaculum se aliquando uidisse, id est, sacrificij tempore conspexisse angelorum multitudinem: sicut ei possibile erat intueri, stolis fulgentibus circumdantem & altare coronantem: cum officio, quo circa regem suum milites stare consueuerunt. Quod mihi facile persuasum est. Alter uero mihi retulit, non ab alio se audisse dicens: sed quod ipse uidisset quosdam de seculo hoc recedentes, qui participes mysteriorum illorum in conscientia munda fuerant: cum efflauerant ultimum spiritum, subuehi eos alacres manibus angelorum. Sic Chrysostomus. Quis autem sanae mentis tantam exposcat sanctimoniam; & puritatem animi; ut rite a sacerdote contrectetur

EVCHARISTIAE. I. 45.

panis & uinum materiale, quod solum esset sym-
bolum & signum dominici corporis et sanguinis
aut q̄s sanctorū choros angelorū diceret sacro as-
sistere altari: in quo tantū panis frumētarius attri-
taretur in memoriā Christi; Hæc igitur oīa ar-
guunt: tātis sācti altaris mysterijs uere adesse cor-
pus dñi, & ipsum Christū: regē angelorū & hoīm.
¶ Ceterū illud ipsum quod a Chrysostomo supra
est explicatum, de angelicorū spirituum obsequio
sa præsētia, q̄ exhibent sacræ immolationi eu-
charistiæ in altari: a beato etiam Gregorio asseri-
tur in iis uerbis, quæ in precedēte capite adducta
sunt ex uolumine decretorū. de consecra. distinc.
secunda. capite quid it sanguis. quorū initium est
Quis fidelium habere dubium possit. & cætera
ut ante sunt citata. Astruit & id ipsum sanctus
Ambrosius in suis sup̄ Lucam cōmentariis: ex-
ponēs illū euangelij locū, in quo describitur Za-
chariæ sacerdoti ingressō templū ut offerret incē-
sum apparuisse angelus dñi: stans a dextris alta-
ris incensi. Vtinā (inquit) nobis adolentibus alta-
ria, sacrificiaq̄ deferentibus assistat angelus: im-
mo se præbeat ad uidendū. Nō em̄ dubites assiste-
re angelum: quando Christus immolatur. Etenī
pascha nostrum: immolatus est Christus. Nec ue-
reare: ne turbetur cor tuū, angeli uisione. Idē enī
angelus q̄ occurrēt nobis, cōfirmare nos poterit:
sicut turbatū ante Zachariæ animū confortauit
Hæc ibi. In q̄bus dictis absq̄ uerborū inuolucro
plane sentit Ambros. quando ad altare sacrificia
deferimus: Christū immolari, & de angelorū præ-
sentia nequaquā esse hæsitandū Ex quo cōsequēs
est: uerū Christi corpus in eucharistia contineri.
Quod & in libri sui de mysterijs initiandis capi

Gregoria
us.

Lucæ. 1.

Ambrosi-
us.

1. corin. 5.

D 5

DE SACRAMENTO

te octauo & nono, nec non in librorum suorum de sacramentis, tribus postremis: idem sacer antistes multifariam demonstrat.

Sanctum præterea Ignatium, & Cyprianum: graues poenas indigne sacra mysteria attrectantibus a deo inflictas, explicantem eandem de v̄itate dñici corporis in eucharistia, astruere sententiam. Cap. XIII.

A dñciendi sunt insup supra dictis & alijs sacri scriptores, non aspernandæ in ecclesia authoritatis: qui eandem sustul-
ciant doctrinam catholicam, de præsen-
tia dominici corporis in eucharistia.

Ignatius.

Quam in primis non obscure insinuat beatus Ignatius: episcopus Antiochenus, & sacro martyrij titulo insignis. Qui in decima suarum epistolarum (quæ est ad Ephesios ex Smyrna) ita scribit ad fideles, Ephesi agentes. Festinate frequenter accedere ad eucharistiam: & gloriam dei. Quando em̄ assidue hoc ipsum agitur: expelluntur potestates satanæ, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas ad peccatum. Vestra autem concordia & consonans fides, ipsius est interitus, & consentaneis eius tormentum. Nihil enim melius est, quam pacem habere: in qua omne telum euacuatur acriorum & terrestrium spirituum. Et circa finem eiusdem epistolæ subnectit. In Iesu Christi nomine congregamini communiter: frangentes panem qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriēdi sed uiuēdi p̄ Iesum Christum in deo, Hæc ibi. Atq̃ nuda panis materialis substantia, ramet si in cōmemorationem dñicæ passionis sit sacrata: uirtutē non habet aut efficaciam expellendi pote

Idem.

EVCHARISTIAE. .I 46

states satane. Neq; illa, medicamentū est immorta-
litatis, neq; antidotū salutare. cōtra noxium pec-
cati uirus & mortem aīa. Sed panis ille sup coele-
stis & dñs uirtutū: in sacra eucharistia commu-
nitione, hāc prāstat fidelibus beneficia. Sentit igitur
hisce uerbis Ignatius, in sancta eucharistia uerū
Christi corpus cōtineri, cuius cōmunionē: & tela
neq;ssimi ignea extinguantur: & alimonia uitae p-
petuae suscipiatur. ¶ Ad hāc, Beatus etiā Cypria-
nus, episcopali dignitate & martyrij tropheo uene-
rabilis, in epistola ad Ceciliū fratrem de sacramēto
dñi calicis: prāclare inibi ostendens in calice be-
nedictōis nō solū aquā poni debere, sed uinum a-
quae cōmixtum: eandē de sancta eucharistia con-
firmat ueritatē, cū ait, Admonitos aut nos scias:
ut in calice offerendo dominica traditio seruetur.
neq; aliud fiat a nobis: quam quod pro nobis do-
minus prior fecit: ut calix q in cōmemorationem
eius offertur: mixtus uino offeratur. Nam cum di-
cat Christus, Ego sum uitis uera, sanguis Christi
non aqua est utique: sed uinum. Nec potest uideri
sanguis eius quo redempti & uiuificati sumus,
esse in calice: quando uinū desit calici, quo Chri-
sti sanguis ostenditur: qui scripturarum omnium
sacramento ac testimonio comprobatur. Hec ille
Quod si sanguinis Christi quo redempti sumus,
est in calice sub specie uini, ut hic testatur Cypria-
nus: nonne simili omnino ratione consequens est,
& corpus Christi pro nobis in mortem traditum
esse in eucharistia sub specie panis? Deinde pau-
cis interiectis: idem subiungit. Quod autem Mel-
chisedech, typum Christi portaret; declarat spiri-
tus sanctus in psalmis, ex psona patris ad filiū di-
gena. Iurauit dñs & non poenitebit eum: tu es sa-

Cy pri-
nus.

Ioan. 15.

Idem:

Psal. 109.

DE SACRAMENTO

cerdos in æternū, secundū ordinē Melchisedech. Qui ordo, utique hic est de sacrificio illo ueniens & inde descendens: q̄ Melchisedech, sacerdos dei summi fuit, q̄ panē & uinū obtulit, q̄ Abraham benedixit. Nā q̄s magis sacerdos dei summi: quā dñs noster Iesus Christus, q̄ sacrificium deo patri obtulit Et obtulit hoc idē, quod Melchisedech obtulerat: id est panē & uinum, suum scilicet corpus & sanguinē. Et circa. Abrahā benedictio illa præcedens. ad nostrū populū ptinebat. Sic ille Vbi p̄hibens Christū obtulisse panē & uinū, suum scilicet corpus & sanguinē: plane indicet, in sacrificio altaris subforma panis, Christi corpus et sub forma uini, sanguinem eius uere cōtineri.

Gene. 14.

3 Rursus idē sacratissimus author in sermone ad modū luculento & amplo de lapsis cōtestatur nō nullos q̄ post susceptā fidei professionē Christū negarūt: præteranea dei ultione interdū esse p̄culos ad cæterorū terrorē & exemplum, his uerbis. Aut si in credulis q̄busdā minor fides est futuroꝝ uel præsentibus terreatur. Ecce eorū qui negauerunt, quæ supplicia conspiciamus: quos eorū tristes exitus flemus. Nec hic esse sine pœna possunt: quamuis necdum pœnæ dies uenerit Plectūtur interim quidā: quo cæteri dirigantur. Exempla sunt omnium: tormenta paucorum. Et post enarrata aliquod rei propositæ exempla, cōtinuo sermonis illius contextu descripta: subdit. Cum quædam, arcam suam in qua domini sanctum fuit tentasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et quis alius, & ipse maculatus, sacrificio a sacerdote celebrato: partem cum cæteris ausus est latenter accipere. Sanctum

Cyprianus.

Duo exempla, irreuerentiā in eucharistia fugiendā esse, monstrantia.

EVCHARISTIAE: I. 47.

dei edere & cōrectate nō potuit: cinerē ferre se,
 aptis manibus inuenit. Documento unius ostēsū
 est: dñm recedere, cū negatur, nec immerentibus
 ad salutē prodesse q̄ sumitur: quando gratia salu-
 taris in cinerē, sanctitate fugiente, mutatur. Quā
 multi hodie immundis spir̄tibus adiplentur: q̄
 multi usq; ad insaniam mentis excordes dēmen-
 tia furore quatūtur. Nec necesse est: ire p̄ exitus
 singulorū. cū p̄ orbis multiformes ruinas tā deli-
 ctorū poena sit uaria: q̄ delinquentiū multitudo
 numerosa. Vnusq; cōsideret, nō qd̄ alius passus
 sit: sed qd̄ pati & ipse mereatur. Nec euasisse se cre-
 dat: si eū interi poena distulerit, cū timere potius
 debeat: quē sibi dei iudicis censura seruauit. Hāc
 ibi. ¶ Percōtari v̄o hic aduersarios ueli qd̄nā in
 utroq; exēplo: mō explicator, sacratu ipse pa-
 ter p̄ sanctam dei intelligat, an panē materialem,
 sacerdotali benedictione sanctificatū: sicut cibus
 corporalis, teste Paulo sanctificatur p̄ uerbū dei
 & orationem, an ne potius sacratissimum Christi
 corpus q̄ uere est sanctum dei: secundum illud
 angeli Gabrielis uerbum ad sacratam deo uirgi-
 nem, & q̄ nascetur ex te sanctum: uocabitur fili-
 us dei) sub specie panis in eucharistia contentum
 Rogare & illud uelim, quare tam grauis poena a
 deo immissa eos corripuit: q̄ indigne mēsam domi-
 nicam accedere sunt ausi, quemadmodū hic testa-
 tur Cyprianus si in illa tantūmō propōitur panis
 materialis terrestrisq; uinum in eduliū? Cur iti-
 dem mulier illa tentans cōtingere sanctam eucha-
 ristiam, igne ex arcula illa erumpente prohibita-
 est ne contingeret: si in ea arca nihil nisi panis triti-
 cius & materialis cōtinebatur? An tātū est nefas,
 panē illū simplicem & nudū manibus cōrectare

4

1. tim. 4

Luca. 1.

DE SACRAMENTO.

ut repentina ignis eruptione debeat cohiberi cū
 tñ singulis diebus dñicis in multis ecclesiæ Galli-
 canæ locis, panis sacerdotali orōne benedictus: di-
 stribuatur pueris innuptisq; puellis, iuris item &
 mulieribus in monumentū & repræsentationem
 sanctæ cōmunionis: quæ in primitiua ecclesia a fi-
 delibus, singulis diebus dominicis frequētabatur.
 Quid autem differat eucharistia Oecolampadia-
 na ab hmoi pane benedicto, singulo quoq; die do-
 minico laicis distribui solito, quicq; impune ab o-
 mnibus contingitur: non uideo. Et siquid fortasse
 est discriminis: parui certe est momenti, nec tan-
 ti: ut tam atroci pœna decernatur. Quam etiā ob
 causam, is qui abnegatiōe fidei maculatus erat: p-
 tem sacrificij a sacerdote acceptā, uidit aptis ma-
 nibus in cinerem uersam, ut refert hic Cyprianus
 si in illa p̄tula aliud nihil continebatur, q̄ nuda
 panis terrestris substantia, iuxta assertū aduersa-
 riorū? Certe ex grauitate uidiētæ, et horrifica diui-
 næ uirtutis oñsione, in irreuerentes circa hæc sc̄a
 eucharistiæ mysteria: dilucide monstratur subli-
 mitas & magnitudo rei in ea contentæ. ¶ Cæterū

- 3 Oecolampadius, cōmemorata Corinthiorū pœna
 1. Cori. 11. ipsis inflicta ob indignā eucharistiæ sumptionem
 ut beatus Paulus testificatur: & enarratis itidē a
 se punitionibus, irrogatis in eos q̄ irreuerenter eā
 attrectarint: a sc̄o Cypriano in prædicto sermōe
 de lapsis (ut supra est dictū) recitatis: suā deidē in-
 credulitatē depromit in opusculo illo suo quā im-
 probamus, his uerbis. Nō contradico: manū eē do-
 mini, sed hac rōne non euincitur: unitū panis cor-
 pus, uel corpus in pane. Etiā symbola sanctæ ære
 10 rū polluisse: ultionē a iusto deo exigit, ut in Nadab
 & Abiu, Nonne & q̄ baptisma irrident: flagellari

V CHARISTIAE. I. 48.

a deo meretur? Et non ambigo, qm̄ multi male p-
diti sunt: qui mala conscia tigi se fecerūt. nec tamē
propterea, aquæ additū corpus uel sanguinē fate-
mur, tametsi abluti sanguine Christi se ablutos glo-
rientur: in quo baptismus consecratus est. Hæc il-
le. Verū his uerbis nō apte ref. Illic rōcinationē an-
te positam: nec uim eius euacuat. Nempe non soli
huic rōni innituntur fideles ad cōprobandā eucha-
ristiæ ueritatē: qm̄ indigne eā tractantes, a deo fla-
gellantur. sed multo potiorē & priorē habent rō-
nem: ad hanc fidem, eos inducentē. diuinorū. s. uer-
borū testimoniū, totiusq; scripturæ sacræ apertā te-
stificationē: concordem insup oīm sanctorū patrū
sententiā. Quibus oīmib. accessoria est & hæc cōpro-
batio: q̄ indigne contrectantes eucharistiā, præ-
senti etiam ultione interdū plectantur: quasi dño
sermonē suū confirmante seq̄ntib. signis. De aqua
uero baptismi uel oleo consecrato, nullū tale habe-
mus testimoniū a domino nrō, nec a scriptura sa-
cra, nec ab ipsis doctorib. ecclesiasticis: q̄ in illis
uere contineatur corpus Christi & sanguis. Idcir-
co ex ultione præsentanea, a deo contemptoribus
illorū sacrorū signorū illata: nequaquā potest efficax
trahi argumentū, q̄ illis assistat corpus dominicū
& adsit, sicut eucharistiæ. Et certe flagella, a deo sa-
cræ eucharistiæ contemptoribus inflicta, si sola su-
mātur: non sufficiētia sunt argumenta ad nrī pro-
positi comprobationē. Alijs tamen ante numera-
tis ratiocinijs adiuncta: multum adminiculi & ro-
boris conferunt a. I. astruendam (q̄ elucidamus) 6
ueritatē. ¶ Præterea in alio eiusdem libelli sui lo-
co, Oecolāpadius consimili ingenio subterfugiēs
callida tergiuersatione cōfessionē vitæ: nō causā
pro causa sophistarū more assignāt, cū ait, Quando 33

Marci. 16

DE SACRAMENTO

1. cor. 11

„ dicit apostolus q̄s ederit panem hunc, aut bibe-
 „ rit de poculo dñi indigne: reus erit corporis & san-
 „ guinis domini. docet in Christū redundare pecca-
 „ tū eius q̄ indigne sacramenta contrectarit uel sum-
 „ pserit. eo quod multo grauius sit symbola nostræ
 „ religionis polluisse: quam ea q̄bus patribus con-
 „ credita beneficia celebrabantur, tametsi futura

Heb. 12

„ præsignant. quemadmodum & in epistola ad
 „ Hebræos colligit dicens. Videte ne aspernemini
 „ eum qui loquitur. Nam si illi nō effugerūt qui a-
 „ uersabantur eum qui loquebatur in terra multo
 „ magis nos, si eum qui in cœlis est auersemur Hæc
 „ ibi. Enimvero quod indigne manducantes panem
 „ & bibentes calicem domini: constituentur rei cor-
 „ poris & sanguinis domini ut dicit apostolus. non
 „ ob eam fit cūctam, quoniam immanius sit piacu-
 „ lum: sacra nouæ legis signa polluisse, quam sacra-
 „ menta Mosaici ritus, quæadmodū obtendit Oeco-
 „ lampadius. sed quoniam sub illis, panis & uini sa-
 „ cri indigne sumptorū speciebus: uerū Christi cor-
 „ pus & sanguis contineantur. Et ergo non in ipsa
 „ signa tantum: sed & in ipsa signata uere ibidem
 „ præsentia, corpus inquam & sanguinem domini
 „ cum: huiusmodi irreuerentia redundat.

¶ Miracula, circa eucharistiæ sanctæ cōtre-
 „ ctationē a dño plerunq̄ ad fidei cōsolidatio-
 „ nē ostēsa: nō parū etiā cōferre ad ueritatē dñi
 „ ci corporis in ea astruendā. Cap. XV.

Consimilis etiam supradictæ, adhiben-
 „ da est responsio ad idipsum quod prio-
 „ ribus suis dictis modo citatis subiicit
 „ Oecolampadius, de miraculis: ob sa-
 „ cre eucharistiæ præsentiā factis, hoc

EVCHARISTIAE. I. 49

pacto. Sicut, igitur, temeratores mysteriorum iure po-
 nā luunt: ita religiosis cultoribus ad miraculū usque
 prodest simplex & in adulterata pietas. Quale est,
 quod Ambrosius de F. Satyro narrat: quē munitum
 eucharistia in colliario ligata, & naufragiū non
 perdidit. Quale & hoc est quod de sacerdote le-
 gitur: quod per medios ignes eucharistiā gestans eua-
 sit. At nulla his exemplis efficaciam probandi est. quā-
 quidē similia cōtingunt & alias ob causas. Conua-
 luerunt a corporalibus morbis baptizati. Sanarunt
 multos sudariola ac semicinctia: & umbra Petri.
 Dabimus igitur & omnibus illis: immixtā quādam
 diuinā uirtutē. Quod si fecerimus: quā diuinā ad
 umbratio uirtutis erit. hāc ille. ¶ Quā sane aliquā
 haberēt uerī similitudinē, & rōcinationis efficaci-
 am: si solis niteremur illis miraculis, ad cōuincen-
 dam dñici corporis in eucharistia ueritatem. Atque
 solis illis nequaquā innitimur ipsi, tanquā prācipuā
 basi nāe assertionis: sed multo ualentioribus, & po-
 tioribus argumētis: aeternae. scilicet ueritatis & sacrae
 eloquiorum testimonio: sanctorumque patrum diuinā scri-
 pturae interpretum unanimi sententia. Cui accedens se-
 cundo quodā loco miraculorum uirtus, a dño ad fi-
 delium aedificationē interdum exhibita: testatiorē
 reddit & probatiorē ipsam ueritatem. De sacra-
 uero unda baptismalis lauacri, de sudariolis itidē,
 & semicinctiis Pauli, & denique de umbra Petri,
 nullum tale habemus a deo testimoniū: quod illis as-
 sistat & insit uerū Christi corpus. Non igitur simi-
 le censerī debet iudicium de his ipsis ab Oecolam-
 padio adductis: & de sacrosancta eucharistia.
 ¶ Quocirca nullo pacto recipiendum est a catho-
 licis: quod cōtinuo ille subiicit. In summa, inquit,
 scriptura tam nullis miraculis hoc sacramentum

Ambrosius
Satyrus

Act. 19. 5.

G

DE SACRAMENTO

„ insigniuit, q̄ baptismum: in hoc, ut delitescens cor
 „ poraliter sit corpus in pane. Etiam si irreligiose tra
 „ ctantes sacra: pro sua impietate dignā luerunt pœ
 „ nam. Hæc ille. Quinimo penitus sentiendū est di
 „ cti illius oppositum. Testatur, n. scriptura, diuino
 rum uirtute uerborū panem materiale in uerum
 Christi corpus conuerti: & uinum in illius sangui
 nem. quod profecto insigne est miraculum: & ma
 xime omnium memorabile. Nihil tamen tale: asse
 rit fieri in baptismo. Tradit itē diuina pagina: nō
 in pane illo materiali, secundū substantiam supsti
 te, aut cum ipso pane reipsa manente: subsistere
 Christi corpus. ut sonare uidentur prædicta Oe
 colampadij uerba: sed in forma panis, amplius se
 cundum substantiam nō remanentis: delitescere p
 hibet uerū Christi corpus. Atqui nō dicit scriptu
 ra: consimili mō in specie aquæ baptismalis: cor
 pus aut sanguinem christi cōtineri. Taceo in præ
 sentia, reliqua non minus stupenda miracula: q̄ in
 sacramento Eucharistiæ operatur quotidie diuina
 uirtus, & nō in baptismo: qm̄ illis enarrandis: opor
 tunior postea occurreret locus. ¶ Attē hoc in loco,
 § nō est diffitendum: diuina quadam ad nostram in
 firmitatem condescensione, interdum facta fuisse,
 & apparuisse hominibus miracula circa sanctam
 eucharistiam. Quæ ostendere pro sua dignatione,
 uoluit summa Dei bonitas: aut ad hæsitantium
 animorū in fide confirmationem, aut ad ampliōre
 credentium cōsolidationem, uel ad incredulorū cor
 reptionem siue conuersionē: aut alia quauis pia de
 causa, nobis q̄dem incognita, deo aut nota. Quē
 admodum, exempli gratia, interdum legitur inter
 manus sacerdotum, cum sacra facerent in altari te
 nentes eucharistiam; apparuisse forma pueri, aut

Miracula:
 interdū cir
 ca euchar
 istia cōspe
 cta,

EVCHARISTIAE. I. 50

forma carnis, aut ex hostia sacra in subiectum ca-
licis sanguis purpureus distillasse est uisus. Inter-
dum uero ex sacrosancta hostia, impio Iudæorū
cultro aut pugione confixa: largus effluxisse legi-
tur sanguis, in testimonium ueræ præsentiae corpo-
ris Christi in eucharistia. Quemadmodū antiqua
harū rerū monumenta ad posteros traducta, atque
in nostram usq; ætatem a priscis sæculis asseruata
indubitatam fidem faciunt: Sicut etiam approba-
ta illustrium autorū scripta, idem satis testificatur:
quibus nō est ea in re detrahenda fides, sed ubi suf-
ficiēti & fideli suffulta sunt testimonio: magna cū
pietate sunt amplectenda, debitaq; reuerentia pro-
sequenda. Corroborant. n. h. mōi sacra monumēta
& ostēta diuinitus exhibita: maiorem in modum
fidem nostram: neq; paruum afferunt emolumen-
tum cōprobandæ nostræ, imo totius Ecclesiæ de
eucharistia sententiæ: quōd in illa ueraciter Chri-
sti corpus contineatur. ¶ Porro Oecolampadius
horū quidem miraculorū obiter meminit: in suo li-
bro quem confutamus. Sed more Phalangij, quæ
cunq; contigerit, suo inficientis ueneno: ea non di-
uina uirtuti sed præstigijs dæmonicis ascribit. In-
quit enim. Alibi dicitur panis uersus i carnem, ali-
bi digiti formam induit: alio in loco uisa est in eo
puelli figura. Est ubi cruētari: asseruaturq; in nō-
nullis locis cruor ille, & festos dies meruit, nouæ
seruies idololatriæ. Quæ q̄tum moueāt alios: faci-
le ex cultu patet: me uero, ne tantillum quidē qui
non ignorem: quid p̄mittat deus propter p̄cā no-
stra, & didici a domino, regnaturū antichristū in
signis & prodigijs mēdacibus: angelumq; satanæ,
in angelum lucis se transfigurare. Hæc ille. Quo
autē tendant ea uerba: nemo uel stupidus ignorat.

G A

4

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

2. Cor. 2.

1. Tim. 1.

DE SACRAMENTO

eo siquidem tota hæc spectat oratio: ut persuadeat lectori, ea omnia miraculorū gēna meras esse dæmonum imposturas. Quod ut amplius affirmet: adducit consequenter ex gentiliū historijs multa prodigia portentosa, q̄ apud eos miraculorū habentur loco: præstigijs & astu dæmonū haud dubie procurata. Illisq; assimilare contendit ea miracula: q̄ circa sanctam eucharistiā interdū sunt uisita: & inde argumentū ducere: hæc oia, etiam fata nra uasitritie & illusionibus, apparuisse hominibus.

Luc. II
Ioan. 10.

¶ Quia in re, p̄similis profecto mihi uideatur Oecolap. scribis & pharisæis Iudæorū: perpetuis mirabilium Chri operū calūniatoribus. Qui cum nō possent negare admiranda in eiectione immundorū spirituum, ipsius signa: attribuerunt illa diabolicæ uirtuti, ore blasphemando, dicentes, q̄ in Beelzebub principe dæmoniorū eijceret ipse dæmonia: q̄que dæmoniū haberet & insaniret. Haud aliter Oecolampadius, qm̄ multorū illustrium scriptorū, aut locorū, in quibus sacer asseruatur sanguis, ex sacra hostia impiorū manibus transfixa profusus, testimonio conuictus: inficiari non audeat rem ipsam, oim̄ oculis cōspiciuam: modū rei ipsius euerit & fascinat, dicens fraude doliq; serpentis antiquæ hæc cōficta esse miracula circa eucharistiā, & commentitia. Quod haud dissimulanter in uerbis paulo ante præcedentibus insinuat, cū ait: Atq; satan, ut occultum (ubi nullū erat) miraculum fingeret: quot iterum ludibria molitus est? Quæ siq; cum præcedentibus eius uerbis & subsequētib; exacte cōferat & p̄siculatius exp̄dat: eo profecto ipsa tendere deprehēdet, ut colligat dæmonis esse uentū id dogma ecclesiasticū, imo euangelicū: q̄ in eucharistia uere cōtineatur Christi corpus. Vt

EVCHARISTIAE. I. 51.

cū id oībus persuaserit satanas : facile eos inducat
in idolatriā. Sed facessat ipse: cum extrema hac &
execranda impietate (nam secundū sapientis uers
bum, similiter odio sunt deo : impius & impieta-
eius) & de horrēda hac blasphemīa, dignam agat
pœnitentiā. ¶ At uero & hic, unum adhuc genus
miraculorū recensere non erit supuacuum: quod p
diuinam sanctæ eucharistiæ uirtutē nonnunq̃ ope-
rari dignatus est Dñs. ut spectatissimi & fide di-
gni, testantur autores: utpote q̃ per sacræ cōionis
susceptionē, uexati a spiritibus immundis: conti-
nuo liberati interdū fuerint. Qđ inter ceteros af-
firmat Cassianus, autor probatiss. in opere suo de
collatiōibus patrū, collationis septimæ (q̃ abbatis
est Sereni) capi. 30. in hunc modum. Cōmunionē
uero eis, q̃ spiritibus uexantur imundis, sacrosan-
ctam: à senioribus nostris nunq̃ meminimus in-
terdictam, quinimo si possibile esset: etiam quoti-
die eis impartiri eam debere censebant. Nec. n. se-
cundum euangelij sniam (quam incōgrue huic sen-
sui coaptatis) nolite sanctū dare canibus. ad dæmo-
nis escam sacrosancta cōmunio : & non potius ad
purgationem ac tutelam corporis animæq̃, perue-
nire credenda est. Quæ ab homine pcepta, eum q̃
in mēbris eius insidet spm̃, seu in ipsis latitare cona-
tur: uelut quodā exurens fugat incendio. Hoc nan-
q̃ mō, curatum & abbatem Andronicum nuper
alpe ximus: aliosq̃ cōplures. Magis nāq̃ ac magis
inimicus insultabit offenso: cum eū a cœlesti medi-
cina uiderit segregatum, tantoq̃ durius ac frequen-
tius ipsum attentabit: quanto eum a spiritali re-
medio lōgius senserit abdicatum. Hæc Cassianus
ibidem. Ecce abbas Serenus Andronicū abbatem
affirmat per sacræ cōmunionis susceptionem tu-

Sapie. 24.

6

Cassianus

Matt. 7

Androni.

G 3

DE SACRAMENTO

iste curatum a vexatione satanæ, qua prius agita-
batur: aliosq; cōpluscūlos. An & hoc miraculū (si
cut cætera supra dicta) ascribet Oecolampad. po-
testati dæmonicæ: ut satanas satanā eijciat? Quod
si dixerit: nōdē omnino uerbis & rōnibus confuta-
tū se dinoscat: quibus & scribæ & pharisei in euā-
gelio, calumniantes diuinā Christi uirtutē dæmo-
niorū eiectricem, & propulsatricem. ab ipso sunt
conuicti. Ad hæc, si satanas, id etiam operetur, q̃
sacram accipientes cōmunionem liberētur ab in-
festatione maligni spiritus, qua prius præmeban-
tur: cur suadet ipse Serenus ab. apud Cassianū, agi-
tatis vexatione satanica, sæpius exhibendam esse
sacram cōmunionem: ut mō citata eiusdem uer-
ba liquido produnt? Nunquid ut sæpius suā osten-
tet uirtutem satanas: in aliorū expulsiōe dæmoni-
orū? Obmutescat igitur Oecolampadi. linguamq;
suā cōpescat & cohibeat a tā detestabili blasphe-
mia. Et q̃ dei sunt, reddēs deo: fateatur posthac mi-
racula q̃ circa sacrā eucharistiā nōnunq̃ euenisse fe-
runtur, diuina tm̃ uirtute, mundo fuisse exhibita.

¶ Probatos itidem autores: Eusebium Emi-
senum, Anselmum, Cantuariensem, Raba-
numq; & Hugonem de sancto Victore: su-
is dictis astruere præsetiam corporis Christi
in eucharistia. Cap. XVI

CAETERUM ut inchoatus a nobis sermo re-
putatur, aliquanta interiectiōe sermo-
nis de pœnis in irreuerentes circa san-
ctam eucharistiā diuinitus inflictis, &
de miraculis circa eandē oñsis, interpo-
latus; audiantur nunc & alij autores sacri, testimo-

Matt. 12
Lucæ. 11
Serenus

EVCHARISTIAE. I. 52.

nium etiam perhibentes ueritati de pñtia corporis
dñi in eucharistia. Vt Eusebius Emisenus: ita i ser
mone de corpore & sangu. dñi, dicens: Cum bene-
dicendæ uerbis cœlestibus creaturæ, sacris altari-
bus imponuntur: anteq̃ inuocatione summi nois
cōsecrentur, substantia illic est panis & uini. Post
uerba aut Christi: corpus est & sanguis Christi:
Hæc ille. Quibus, qd apertius aut clarius dici pos-
set ad ueritatis supra dictæ testificationem: pror-
sus non uideo. ¶ Insuper Anselmus, Cātuariensis
archiepiscopus, in lib. suo de mysterijs ecclesiæ:
contra Berengarium, suum uirus tetrum & erro-
rem de Eucharistia quem improbamus, circa ea
tempora diffundentem in ecclesiam: ita scribit.
Christus dicit: ego sum ostiū: sed significatiue, non
substantiue, est ostiū. De hoc sacramento altaris
longe aliud dicendi modus habetur. Sic enim habe-
mus in Euangelijs: Accipit panem, benedixit, &
fregit, deditq; discip. suis, dicens: Accipite & man-
ducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meū,
quod pro uobis tradetur. Quando in manus acce-
pit: panis erat. sic enim dicit: accepit panem. Et p
illam benedictionem, fit panis, corpus Christi: nō
tantum significatiue, uerum etiam substantiue.
Neq; tñ ab hoc sacramento, figuram omnino ex-
cludimus: neq; figuram solam admittimus. Veri-
tas est: quia corpus Christi est. Figura est: quia im-
molatur quod incorruptibile habetur. Confidere-
mus utiq; uerba domini. Manducate, inquit, ex
hoc omnes. Hoc enim quod uobis ad manducan-
dū trado: est corpus meū. Et ut certi essent, q̃ reue-
ra esset corpus Christi: signa expressit quibus hoc
dinoscere possint. Hoc est, inquit, corpus meum,
quod pro uobis tradetur. Si hoc, corpus Christi, nō

Eusebi.
Emisenus

2

Anselmus
Ioan. 10

Mat. 29
Marc. 14.
Lu. 22

DE SACRAMENTO

Matth. 26

tñ substantiue, sed significatiue tm fieret, hoc est, figura corporis Christi tantū existeret; nihil ad figuram quod sequitur. quod pro uobis, inquit, tradetur. Nec panem nominauit postq̃ panem bñdixit, sed corpus; nec uinum nominauit postq̃ uinū benedixit, sed sanguinem Christi. Igitur sicut fides catholica credit, panis q̃ offertur sacerdoti ad cōsecrandum: per sacerdotalem benedictionem fit corpus Christi, non significatiue tm, sed substantiue. Hæc Anselmus. Quibus etiam uerbis confutatur aperte Oecolampadius, eiusdem Berengariani erroris assertor: & uno eodemq; telo ueritatis, uterq; confoditur. ¶ Subscribit Anselmo & Rabanus;

Rabanus.

in lib. suo de corpore & sanguine dñi, ita dicens: Figura esse hoc sacramentū uidetur: dum in specie uisibili frāgitur. Aliud intelligitur: q̃ quod uisu cer nitur, & gustu sentitur, dumq; uinum in calice simul cum aqua miscetur. Porro illud fidei sacramētum: iure ueritas appellatur. Veritas, dum corpus Christi & sanguis, uirtute spiritus in uerbo ipsi us, ex panis uiniq; substantia efficitur. Figura uero: dum sacerdote quasi aliud gerente ob recordationem sacræ passionis, ad arā, quod semel gestum est, quotidie imolatur agnus. Iure igitur: simul ueritas & figura dicitur. ut sit figura uel character ueritatis, quod exterius sentitur. Veritas uero q̃qd de hoc mysterio recte intelligitur aut creditur. Non. n. omnis figura: umbra est uel falsitas. Vnde Paulus de unico dei filio ad Hebræos loquēs, ait: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Hæc ille: Ecce in eucharistia, ueritatem corporis & sanguinis Christi, pie ac religiose profite tur Rabanus: & tamen ibidem figuram adesse nō abnegat. Et nos itidem, omnem talem figuram

Heb. 1

EVCHARISTIAE. I. 89.

quæ nihil detrahit substantiæ corporis Christi: illic
ingenue admittimus, nec unam tantummodo: sed
plures. Quandoquidem uerè Christi corpus, ibi re
ipsa præsens (quod reuera & sacramentū est, si ad
unum conferatur: & res sacramenti, si ad aliud) fi
gurat rem huius sacramēti quæ non est sacramē
tum. s. corpus Christi mysticum, & ecclesiam. Et
spēs ipsæ sensibiles panis & uini (q̄ solum sunt sa
cramentū geminæ rei: corporis. s. Christi, ueri &
mystici) figura sunt corporis & sanguinis domini,
& totius itidem coadunationis fidelium in uno cor
pore mystico. Præterea, mixtio aquæ cū uino in
calice sacro: aliud quiddam designat. Et tertiæ par
tis hostiæ in calicem immissio, & cōmixtio cum
uino consecrato: adhuc aliud repræsentat, ut faci
le sit plures, in eo mysterio oblationis eucharistiæ
figuras inuenire. Verūtamen hæc oēs figuræ: nihil
præiudicant ueritati corporis & sanguinis domini
in hoc sacramēto. Qm̄ cū omnibus illis, stat præ
sentia corporis & sanguinis dñici secundū substā
tiam: sub speciebus illis sensibilibus, quæ exterior
re p̄cipiuntur sensorio, & figura sunt interioris con
tentæ corporalis Christi substantiæ. ¶ Quod & ue
nerabilis pater, Hugo de sancto Victore, in secun
di libri de sacramentis pte octaua, capite uero se
xto: dilucide comprobat his uerbis. Sunt qui ex q
busdam scripturæ locis munimentū erroris du
cere putauerunt: dicētes in sacramēto altaris ueri
tatē corporis & sanguinis Christi nō esse, sed ima
ginē illius tantū, & spēm & figuram. propterea
q̄ scriptura aliquotiens dicat, id quod in euchar
istia altaris sumitur: imaginē illius esse uel speciē,
quod in p̄icipatione Iesu Christi p̄cipietur. Qui
profecto hunc erroris laqueū non incideret: si uel

Non oēm
in euchar
istia figurā
negari.

4
Hugo de
s. Victore.

DE SACRAMENTO

sacramēta dei, recta & humili fide susciperēt, aut scripturas cōuenienti intelligētia tractarēt. Nunc autē q̃a in sacramentis dei sensum suū fidei praeferunt: in scripturis sacris sanā interpretationis formā tenere cōtemnūt: Et sit ut sermo ueritatis amplius eos caligare faciat: dū nō recte intellectus, errorē pro ueritate ministrat. Quod tñ scripture uultū nō est: sed legentū & non intelligentū cecitas neq; sacramentorū dei confusio: sed praeuentū prauitas. Hic autē piculose errauerunt: tot manifestis sententijs & assertionibus non dubijs, quādā ambigua praeferentes, & in ipsis magis mendaciū quam ueritatem eligentes, non quia hoc ibi magis dicebatur: sed quia hoc ab illis magis credebatur. Hæc ille. Vbi luculenter edisserit unde eorū nascatur error improbus: qui ueritatē corporis & sanguinis domini negant in eucharistia. & consequenter in reliquo capitis illius cōtextu præclare illos confutat manifestis exemplis: qui contendunt sacramētum altaris ideo ueritatem non esse, quia figura est. ¶ In capite uero proxime sequente scilicet septimo, octauæ partis, secundi libri de sacramentis: idem author dilucide declarat, in sacramēto altaris & figuram esse & ueritatem, his uerbis Cum unum sit sacramentum: tria ibi discreta proponuntur. species uidelicet uisibilis, & ueritas corporis: & uirtus gratiæ spiritualis. Aliud est enim uisibilis spēs: quæ uisibiliter cernitur. aliud est ueritas corporis & sanguinis: quæ sub uisibili specie inuisibiliter creditur. atque aliud, gratia spiritualis quæ cū corpore & sanguine inuisibiliter & spiritualiter percipitur. Quod enim uidemus: species est panis & uini. Quod autē sub specie illa credimus: uerū corpus Christi est, & uerus sanguis Iesu Christi.

EVCHARISTIAE. I. 54.

sti, q̄ pepēdit in cruce: & qui fluxit de latere eius.
Nec p̄ panē & uinū, corpus & sanguinē tantum
significari credimus: sed sub specie panis & uini,
uerū corpus & uerū sanguinē consecrari. Et spe-
cie q̄dem uisibile: sacramētū esse uerī corporis &
uerī sanguinis. corpus autē & sanguinē: sacramen-
tū esse gratiæ spiritualis. Et quemadmodū species
illic cernitur, cuius res uel substantia ibi esse non
creditur: sic res ibi ueraciter & substantia liter prae-
sens creditur: cuius species non cernitur. Videtur
enim species panis & uini. & substantia panis &
uini non creditur. Creditur autē substantia corpo-
ris & sanguinis Christi: & tamen species non cer-
nitur. Hæc ille. Quæ, ubi nulla alia afferrentur sa-
croꝝ authorū testimonia: uel sola sufficere debe-
rent putari, ad cōuulsiōem perditissimi erroris de
eucharistia, quem impugnamus. usque adeo per-
spicue asseuerant & testificantur: ueram corpo-
ris & sanguinis Christi substantiam, in eucharis-
tia contineri. Quod si totam illam octauam secū-
di libri de sacramētis probatissimi illius authoris
partem percurrere cuiquam libuerit: inueniet &
illic permulta alia consimilis genere dicta, ad per-
uersi illius dogmatis (quod sequuntur): mendaciū
magis eligentes quam ueritatem, ut ipse ait) enet-
uationem, plurimum facientia. Quæ hic, ut bre-
uitati consulamus, dedita opera præter mittimus:
contenti locum annotasse, ad quem studiosus re-
currat lector, pro ampliore propositæ rei, notione
comparanda. ¶ Porro beatus Bernardus in quo-
dam sermone exponens hunc locū propheticum.
Iste formosus in stola sua: eidē astipulatur senten-
tia, dicens. Ne memineris priorū: noua ego facio.
Quid magis nouum; quā quod in mysterio domi

6

Esaiæ. 65
Bernard

DE SACRAMENTO

Ioan. 6.

nici corporis, mutatur materies, & spēs seruat. Pristia manet forma: sed noua gratia, quia noua substantia, noua qdem: non in se, sed in hmoi specie. Nouum plane, quod carnis dominicæ substantia in aliena specie sumpta: sanctificationem uirtutis, animæ confert, & spūalem mundat substantiā in mysterio altaris immaculata caro. Nouum qdē. & supra reliquorū usum sacramentorū: qd nō mō sanctificationis noua gratia datur, sed & substantia naturalis mutatur. Nam p sacramenti benedictionem: accipit oblatus panis hanc ineffabilem mutationē ex mystica consecratione. & uerbi uiuentis copulatione: hæc uiuifica gratia in carnem Christi redundat. Caro enim non prodest quāquam: sed spūs qui uiuificat, sacrosanctæ carni cōferens in solenni sacramento spūalem efficaciam: ad uiuificandos tanti participes mysterij. Formosus ergo in stola: hoc est i carne sua. sed multo formosior: in assumpto spū. qui utiq; carne præstantior: quia uerbo uicinior. Sic Bernardus. Quid autem ad hæc hiscere audebit aut poterit Oecolampadius uidens uenerabilem hunc patrem, non minus doctrina quā sanctitate conspicuum, dilucide testificari: quod in admirabili eucharistiæ mysterio, dominicæ carnis substantia in aliena specie sumitur. quodq; in pristina panis forma, noua est substantia: corporis. s. Christi, quod post cōsecrationē ibi ueraciter adest, & ante nequaquā, aderat.

Aliorum insuper illustrium authorum. Iuonis Carnotensis, & conscriptoris theologiæ naturalis, cum plerisq; alijs, testimonio: comprobari etiam corporis Christi in

eucharistia ueritatem.

Cap. XVII.

Sunt & complures alij authores sacri, nō incelebres: qui suis scriptis etiam confirmarūt uerā corpis Christi in eucharistia præsentiā. E quorū numero nūc prodeat in mediū Iuo Carnotensis epūs: eruditione sacra & uitæ probitate eximius, qui in epistola ad Haymericum Aquitinensem abbatem: aperiens rectam intelligentiam quorundā uerborum Augustini (q̄ iuxta corticem literæ: ingesserant quendam scrupum legentibus) eandē approbat ueritatem de præsentiā dominici corporis in sacra eucharistia, in hunc modū. Dixisti te hære in quibusdā uerbis beati Augustini, conātis de terminare uerba domini: duodecim apostolos instruentis qui remanserant, septuaginta ferme abeuntibus retro. Sunt autē hæc uerba. Non hoc corpus quod uidetis, manducaturi estis: neq; bibaturi illum sanguinē, quem fufuri sunt illi qui me crucifigent. Quod sic conuenienter intelligi pōt: quia ipsum est, & non ipsum. Ipsum quidem materiali essentia: sed non uisibili forma.

Iuo Carn.

Ioan. 6.
August.

Vnde & subditur. Et si necesse est illud uisibiliter celebrari: necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ipsi em̄ qui recesserunt a domino: putabant qđ carnes domini uiuentis, bestiali more essent in frustra scissuri, & aut elixas aut assas in uerubus comesturi. Quod si nollent: nō possent eius esse discipuli. Et paulo post. Neq; enim quod de altari sumimus, beatus Augusti. uerū corpus esse negaret: qui hoc in plerisq; tractatū suorū locis euidenter affirmat. Hæc ille. ¶ Et recte qđem sentit is author probatissimus: Augustinū in multis oporū suorū locis affirmare ueritatem corporis

Idem Iuo

DE SACRAMENTO

sti in eucharistia. Nā ut plurimos omittamus, se-
centiæ prædictæ assertorios Augustini locos: in ex-
positiōe psalmi nonagesimi octavi, unde sumpta
sunt prædicta uerba (q̄ hesitationē nōnullis iniece-
rant, ob intricatū ipsorū sensū) paulo ante ea ipsa:
præmittit Augusti. De carne q̄dem Mariæ, car-
nē Christus accepit, & in ipsa carne ambulauit &
ipsā carnē nobis manducandā ad salutem dedit.

Augusti.

Hæc ibi. Non potuit sane explicationibus uerbis
& euidentioribus declarare Augusti. hanc suā se-
tentiam: quod crediderit uerū Christi corpus sub-
stantialiter in eucharistia contineri quam cū dixit
quod carnem suam manducandam nobis ad sa-
lutem dedit. Non enim alio quouis modo suam
nobis exhibuit manducandam carnem: quam in
eucharistiæ sacramento. Sunt & aliæ plures sentē-
tiæ, supra adductæ ex Augustino: id ipsum perspi-
cue monstrantes, quod recte senserit Augustinus

Capite. 12

de hoc mysterio. Et complures aliæ: studioso le-
ctori in eius uersanti operibus, affatim occurrent
Deniq; idem sacer Carnotensium antistes Iuo: in
prædicta epistola, circa eorundē Augustini uerbo

Idem Iuo,

ait Nos immolatum Christum sic manducamus
& bibimus: ut integrum eum manere ad dexterā
patris credamus. Et cum semel distinctione mem-
brorū suorū in manifestatione corporis sui se obtu-
lit hostiā uiuentem, passibilem & mortalem: quo-
tidie tamen sub uelamento panis & uini a sancta
ecclesia immolatur. & non in prescissum neque
cruetum corpus eius: fidelium ore percipitur. Hæc
ille. Atq; talpa cæcior esset, & in meridiano palpi-
tans sole tanq̄ in tenebris: qui hisce uerbis non in-
celligeret sacrum illū authorē indubitato sentire,

EVCHARISTIAE I. 56.

uerq; Christi corpus in eucharistia secundum propriam substantiā contineri & sumi. ¶ Demū author libri admodū præclari, qui theologia naturalis inscribitur, siue liber creaturarū, & liber naturarū: ex uisibilibus & corporalibus ad inuisibilia et spūalia, rōnali manu ductione & miro quodā artificio luculenter procedens: necnō ardua catholicae fidei mysteria, sine fūco sermōis, efficaci tamē deductione & magno sententiarū pondere adaperiens, is inquā author, in illius sui opis titulo ducētesimo octogesimo quinto: eandem quam astruere molimur ueritatem de subsistentia corporis Christi in eucharistia, hoc mō proponit & confirmat. Sicut in sacramēto baptisimi, res uisibilis est aqua & ablutio p aquam cū uerbis ordinatis. & in sacramento cōfirmationis, res uisibilis est chrisma seu oleū: & unctio per chrisma cū x̄bis ordinatis. Ita in isto sacramento eucharistiae, res uisibilis est panis & uinū: cū uerbis ordinatis a Christo & deinde fit manducatio uisibilis: sicut in baptismo fit ablutio, & in confirmatione fit unctio. Sed est differentia inter istas res uisibiles q̄ sunt in hoc eucharistiae sacramēto: & inter res uisibiles aliorū duorū. Quia in baptismo, aqua remanet aqua: & in confirmatione, oleū manet oleum. Sed in isto sacramento, panis nō remanet panis, nec uinum remanet uinum. q̄a uerba huius sacramenti sunt alterius conditionis quam uerba aliorum sacramentorum quae significant effectum & operationem inuisibilem q̄ fit intus in anima, & nō significant effectum aliquē fieri i aqua nec in oleo. Sed in isto sacramēto uerba significāt effectum & opationē inuisibile fieri in ipsis rebus uisibilibus: scilicet in pane et in uino q̄a significant transmutationē rea-

§ Liber theologiae naturalis.

Author libri, theologiae naturalis

Verborū sacramentaliū baptismi et eucharistiae: differentia.

DE SACRAMENTO

Iē & uerā panis in corpus Christi : & uini in sanguinē eius. Et ideo sicut realiter & ueraciter dum uerba proferuntur in alijs sacramentis: fit effectus & operatio inuisibilis nouiter in aīa. ita similiter dū uerba proferuntur super res uisibiles, scilicet super panē & uinū: fit effectus & operatio in pane & uino, secundū q̄ uerba significant. Quia nō uidetur maior ratio de uerbis baptismi q̄ de uerbis istius sacramenti; q̄ habeāt maiore efficaciam: cū istud sacramentū sit nobilius & maius. Si ergo uerba q̄ proferuntur in sacramento baptismi q̄ est primū, habēt efficaciam ut hō baptizetur in aīa intus: sequitur q̄ uerba etiam istius sacramenti habeant efficaciam, scilicet ut panis mutetur in corpus & in carnem Christi ueram: & uinum in uerum sanguinem eius. ¶ Deinde in sequenti proxime titulo, idem author illam uerborum domini in sacramento eucharistie efficaciam, quam modo proposuit, ita comprobat & patefacit. Quod aut uerba Christi faciunt quod significant realiter & de facto: hoc manifestatur sic. Oportet enim de necessitate, quod uerba creatoris ascendant per unū gradum super uerba creaturæ: & necesse est dare unum gradum uerbo dei magis super uerbū hominis. Sed uerba creaturæ scilicet hominis: semper significant aliquid. Ergo uerba Dei magis debent habere ultra significationem, scilicet quod faciunt & significant, ita quod uerba dei: & significant, & faciunt quod significant. Aliter plus nihil haberent quam uerba hominis: quod est absurdissimū. Si ergo uerba hominis habēt uirtutē q̄ significant: sequitur quod uerba Christi qui est deus & homo, habent hanc uirtutem: quod significant, & ultra hoc faciunt quod significāt. Ergo uerba q̄ proferuntur

4
Idē author

Verba
Christi sacramenta-
lia: id facere, quod significant.

tur in sacramentis: significant, & faciunt quod significant. Sequitur ergo, q[uod] uerba q[ue] significant sunt corpus esse & existere in hoc sacramento faciunt ipsum existere ibi, mutando panem in corpus & uinum in sanguinem. Item etiam, uerba hominis semper significant, & non semper est ita sicut significant, in re, imo aliquando sunt falsa. Ergo oportet q[uod] uerba Christi, s[ed] Dei & hominis, habeant unum gradum magis. q[uod] significant & semper sit ita sicut significant in re, ita q[uod] non possint esse falsa: sed sp[iritus] sunt uera. Et hoc necesse est, aliter non plus haberent Christi uerba: q[uam] uerba hominis puri. Cum ergo uerba istius sacramenti sint uerba Christi, & non puri hominis: sequitur q[uod] semper sunt uera, & ita est sicut significant. Item etiam, si creatura habet uirtutem mutandi aliam creaturam in se ut caro mutat panem in carnem & in seipsam: quare etiam uerba Christi non haberent uirtutem, ut mutant panem in carnem suam & uinum in sanguinem suum: cum ipse Christus ordinauerit uerba certa & determinata ad hoc. Ergo necesse est q[uod] uerba Christi faciant quod significant, & sp[iritus] sint uera: cum ipse non possit mentiri. Ergo in isto sacramento necesse est q[uod] fiat uera mutatio in pane & in uino: ut sit ibi uerum corpus Christi, & uerus sanguis. Si enim dum proferuntur uerba in baptismo, fit mutatio in tus in anima inuisibili, & uere lauatur anima: multo magis dum proferuntur uerba Christi super panem & uinum eo modo quo ordinatum fuit: uera mutatio fit in pane & uino, q[ui] res sunt corporales & corruptibiles. Hæc ibi. ¶ Necq[ue] cōtemnat q[ui]spia aut fastidiat sermonis simplicitatem: qua utitur prædictus autor in explicandis huiusce altissimis mysteriis, sine aliquo uerborum lenocinio, phaleratoque lepore.

H

Cōmendatio lib. theologiae naturalis

DE SACRAMENTO

1. Cor. 4

Rom. 1

Sap. 13

**Authores
ab Oeco-
lāp. addu-
ctos: con-
tra ipsum
militare**

quoniam non in sermone est regnum dei, ut testa-
tur diuinus Paulus: sed in uirtute, sed magis ad-
miretur soliditatem doctrinæ & synceritatem ue-
ritatis, his nudis & simplicibus uerbis aperte pro-
positam. Et certe qui totum librum cum a uerti-
ce, ut aiunt, ad calcem usque euoluerit: perspicue di-
noscet, quod inuisibilia dei a creatura mundi, per ea quæ
facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quo-
que uirtus eius & diuinitas, ut ait Paulus. Perspici-
et etiam ex sedula eiusdem libri lectione: quod ex ma-
gnitudine speciei & creaturæ, cognoscibiliter po-
terit creator horum uideri, ut inquit Sapiens, & me-
cum demirabitur (ni fallor) in illo uale fictili sim-
plicium uerborum: tam preciosum doctrinæ sanæ et
catholicæ thesaurum de sacratissimis fidei sanctæ
mysterijs contineri. ¶ Ceterum ab adducendis pluri-
um autorum (qui profecto numerosi supersunt) testimo-
nijs, quæ rem propositam asseuerent: nunc est supple-
dendum, ne exuberantior æquo & nimia eorum copia
fastidium ingerat lectori: & prolixitatem tædiosam
inducat. Est & Oecolampadius in citandis autori-
bus qui suas fulciant partes: eo in libro quem im-
probamus, plurimus & copiosus, ut impensam
admodum collocauerit operam: in illis ad suam as-
sertionem astruendam afferendis, utpote Tertul-
liano, Ireneo, Cyrillo, Chrysostomo Augusti, Hie-
ronym. Ambrosio, & cæteris compluribus. Verum non
alijs opus esset testibus ad suæ positionis efficacem
confutationem: quæ ijs sacris autoribus quos pro se ad-
ducit, & illis ipsis eorum sententijs quas in suarum par-
tium citat robur. Quoniam quidem omnes illi autores in
suum aduocati auxilium, pro nostris stant casibus:
atque pro nobis catholicæ ueritate omnino mili-
tati, omniaque dicta ipsorum ab Oecolampa, illic addu-

Et astipulatur plane, synceræ ueritati quam prædicamus, ut copiosa certe tela & arma nobis subministrauerit: quibus ipse prosteratur: & tanquam Goliath, proprio confodiat gladio: Nihilominus totos ingenij sui neruos atque uires in illo opere suo certatim intendit: ut prædictas sacrorum autorum sententias inuertat, atque ad suum detorqueat sensum: prorsus repugnantem genuinæ illorum intelligentiæ, magnopere ad id contendens, ut mutatis illorum autorum insignibus & clypeis per obortam interpretationem: eius uideantur milites, qui reuera sunt nostri. Quod cuique, libere eius prædictum euoluenti, & sollicita indagine singula illustrium autorum dicta inibi citata expendenti: protinus obuium erit atque perspicuum.

I. Reg. 17

Ex publica ecclesiæ determinatione, assiduo usu approbata: efficax etiam sumi argumentum, pro ueritate dominici corporis in eucharistia, comprobanda. Cap. XVIII

Nunc uero rationibus aliquot etiam agamus nostræ institutum, ostendamusque nullum ambigendi locum cuique relinqui debere: quod in sacra eucharistia uerum Christi corpus, & uerus itidem sanguis eiusdem, secundum substantialem præsentiam contineatur. Id ipsum siquidem primū cōuincit publica totius ecclesiæ assertio: quod filios suos omnes hac semper imbuat fide, credendumque fidelibus omnibus a suæ cōstitutionis initio proposuit quod in hoc excellentissimo eucharistiæ sacramēto, ueraciter Christi corpus & sanguis subsistat. Neque unquam fides hæc incōcussa deficiet in ecclesia, quan-

H 2

DE SACRAMENTO

Lucā. 21.

Mat. 7.

Lucā. 6

Cypria. 2

diu uersabitur in hoc militiæ & pegrinationis studio. qñquidē rogauit pro ea in Petri persona Christus: ut non deficiat fides eius, q̄cumq; moliantur hæretici hanc firmitatē ipsius subuertere. Enī uero fundata est hæc domus supra firmā petram, Christum. s. qui huius ueritatis autor est & institutor. Venerunt q̄dem flumina hæreticarū adinventionum: & flauerunt uenti perturbationum ab hæreticis suscitatarū: ac ut alius inquit euāgelista, inundatiōe facta (prauorū. s. dogmatum) illisum est flumen domui illi: & non potuit eam mouere, fundata. n. erat supra firmam petram. Quicunq; igitur hanc fidem totius ecclesiæ, cū pietate ani non amplectuntur aut profitentur, sed abnegant & pueris molitionibus oppugnant: hi nō sunt amplius ecclesiæ legitimi filij, sed ab ea desciscunt ut degeneres & nothi, atq; ab illius se disseparant consortio. imo ut transfugæ inimica sequitur castra feraliaq; in matrē bella gerunt & mouent arma.

¶ Quod ex ipso discant S. martyre Cypriano, ita in epistola aduersus Nouatian. schismaticū, de unitate ecclesiæ, scribente: Ecclesia, inq̄t, dñi luce perfusa: per orbem totum radios suos porrigit. Vñ tamen lumen est quod ubiq; diffunditur: nec unitas corporis separatur: Ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter riuos latius expandit. Vñ tñ caput est, & origo una, & una mater, fecunditatis successibus copiosa. Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non pōt sponsa Christi, incorrupta est & pudica. Vñam domum nouit: unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos deo seruat: hæc filios regno, quos generauit, assignat. Quisq; ab ecclesia segregatur

EVCHARISTIAE I. 59

adulteræ iungitur: a promissis ecclesiæ separatur,
nec pertinet ad christi præmia: qui reliquit ecclesi-
am Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est:
Habere iam non pōt deū patrem: qui ecclesiā non
habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcā
Noe fuit: & q̄ extra ecclesiam foris fuerit, euadet. *Gene. 7*
Monet dñs & dicit: Qui non est mecū, aduersum *Lucā. 18*
me est, & q̄ non mecū colligit, spargit: Qui pacem
Christi & cōcordiam rumpit, aduersus Christum
facit. qui alibi præter ecclesiam colligit, Christi ec-
clesiam spargit. Hæc Cypria. Ex quibus clare cō-
stat, Oecolampadiū hanc ecclesiæ sanctæ de eucha-
ristia fidē euertere conantem: schismaticū esse, &
unitati ecclesiasticæ repugnantē. ¶ Insuper hanc
fidem suam, a primordio nouæ legis protestata est
ipsa sancta mater nostra ecclesia: obseruatione cō-
tinua & publica, sine interpolatione, hætenus fre-
quēta per usum assiduum, tum in ipsa fidelis po-
puli cōicatione: tum in officij altaris (quam mis-
sam dicunt) celebratione. Vt quid n. institutū fu-
isset præceptum de suscipienda a laicis (olim qui-
dem frequentius: posterioribus autem seculis, sal-
tem semel quotannis, utputa in festo Paschæ) Eu-
charistia, cum debita sui per expiationem animæ
solicitam præparatiōe: si in illa, panis tantum ma-
terialis contineretur: figurans Christi corpus in cœ-
lo gloriosum? Cur itidem ordinata fuisset lex illa
ecclesiastica non recentioribus sed priscis tempo-
ribus, de sancta eucharistia ad infirmos deferen-
da, ne sine illo salutari uiatico hinc migrarent: si ni-
hil illa nisi materiale, & terrestrem panis substā-
tiam contineret? Non enim panis ille corporalis,
tantopere necessarius ægrotis censerī posset. Cur
deniq; a sanctis apostolis in prima ecclesiæ funda-

3
Obligatio
ad cōionē
& missæ
auditionē,
ōndit Eu-
charistiæ
dignitates
& uerita-
tem.

H 3

DE SACRAMENTO

Cap. 6

tione fuisset celebrandæ missæ ritus ordinatus, secundū quem ipsa sacrosancta eucharistia offerretur pro uiuorū & mortuorū salute: si in hōi sacro officio nihil aliud q̄ panis materialis, & uinum idem materiale post uerba consecratoria exhiberetur in altari? Quid. n. tunc sacratius adesset illi mysterio, peracta consecratione hostiæ & calicis sacri: q̄ ante affuerit? Nihil profecto, cum idem secundum substantiam maneret panis & idem uinū quod ante fuerat: nulla in illis permutatiōe facta. An uero pro terrestri illa panis uinique substantia exhibenda deo in altari: tantis opus esset carimonijs, uestibus sacris, luminaribus, aris sanctificatis, & alijs: pio studio a primis ecclesiæ præsidib. quondam definitis: cū tunc talis oblatio: ab ipsius Melchisedech oblatione, panibusq; propositionis, & uino libaminū antiquæ legis, nihil omnino discreparet: ut ante monstratū est. Cur etiam tūc fidelis popu. tanta præcepti districtione adigeretur diebus dñicis & festis ad missæ auditionem: si in illa nihil prorsus tractaretur nisi solus panis & uinum materiale, haud aliter q̄ in mensa prophanæ? An credibile est, antiquos illos ecclesiæ primores, tā sedulo totū uoluisse pop. stans illis dieb. præceptoria obligatione acciri in templum: ut corā spectaret panis & uini benedictionem, in solam corporis & sanguinis dñici representationem: sine illorū præsentē secundum rem ipsam substantiā? Et ut paucis totam rem colligam, quicquid ab ecclesiæ lactentis infantia ad hæc usq; tpa fuit constitutū circa honorabile sanctæ Eucharistiæ uenerationē & usum, circa ministerium etiā missæ & eius celebrationem: circa rōnem & in casum fuisset ordinatum & inutiliter obseruatū, concideretq; totus

ordo ecclesiasticus & sacerdotalis functio: si ponatur in eucharistia abesse uerū Christi corpus secundum substantiam. ¶ Rursum. Sacrificijs omnibus diuersorumq; generū antiquæ legis, unicum 4
successit noui testamenti sacrificium salutare, quod tidianū & peculiare corporis. s. & sanguinis domini nostri, in sacro missæ ministerio sub uelamento panis & uini, oblati. Quod cum auctores sacri cēs, tum B. Augustinus testatur in libri decimiseptimi de ciuitate dei, cap. uicesimo: in hunc modum. In libro, inquit, alio, qui uocatur Ecclesiastes, ubi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, q̃ quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos, ille mediator testamenti noui: exhibet secundū ordinē Melchisedech: de corpore & sanguine suo. Id enim sacrificium successit omnibus sacrificijs uereris testamenti: quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod, etiam uocem illam in psalmo tricesimonono, eiusdem mediatoris per prophetam loquentis, agnoscimus. Sacrificium et oblationem noluisti: corpus autem perfecisti mihi, quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur. Hæc ille. Cui etiam accedit uenerabilis Beda, in libro quarto suorum commentariorū super Lucam: mystice exponens locum illum euangelij de uitulo saginato, a patre familias iussu occidi ad epulandum, cum filio conuerso & reduce: in hunc modum. Vitulus, inquit, saginatus, ipse dominus est: sed secundum carnem. Et bene saginatus, quia carius adeo spiritali est opima uirtute: ut pro totius mundi salute sufficiat in odorem suauitatis, in odorem scilicet immolationis ad Deum mittere.

H 4

August:
Eccle. 8

Psalm. 39

Lu. 15.

Beda:

DE SACRAMENTO

& pro omnibus exorare. Tunc aut eius caro comeditur: cū eius passionis sacramentum & ore ad emundationem percipitur, & corde ad imitationē cogitatur. Et paulo post: eodem in loco. Istæ epulæ atq; festiuitates nunc celebrantur: per orbē terrarū ecclesia dilatata atq; diffusa. Vitulus n. ille, in corpore & sanguine dñico & offertur patri: & pascit totam domum. Hæc ille. ¶ Atqui si in ipso missæ mysterio sub forma panis & uini non uere cōtinetur corpus & sanguis Christi, sed duntaxat materialis substantia tam panis q̄ uini: nullum nouæ legis assignari pōt solenne & peculiare sacrificium, ipsi statū euangelicæ institutionis proprie accommodatum. cum panis & uini oblatio, ab ipso Melchisedech legatur deo exhibita tpe antiqui ritus: & inter Mosaicas oblationes nūerentur panes propositionis & uinū libaminū. Sublato aut sacrificio proprio: aufertur & sacerdotium illi sacrificio addictum. Adempto uero sacrificio & sacerdotio: adimitur & lex, duobus illis respondens. Itaq; si in eucharistia negatur uerū Christi corpus secundum substantialem præsentiam cōtineri: prorsus subducitur nobis omne sacrificiū, destruiturq; sacerdotium Christi, & lex noua tota subruitur. Et quemadmodū dominus p̄ Osee prophetam dixit de populo Iudaico: q̄ dies multos sedebunt filij Israel sine rege & sine principe, & sine sacrificio & sine altari, & sine ephod & sine theraphim: ita & de pop. Christiano id dici posset: q̄ hactenus semper fuit & ad finem usq; mundi erit sine sacrificio, sine sacerdotio, & sine lege. qđ nemo sanæ mentis & uere fidelis: diceret unq̄. Quare Oecolampadiana assertio, abnegans Christi corpus uere in Eucharistia subsistere: totū penitus euertit Christianis

Gen. 14.
Leui. 24.
Num. 15

Osee. 3

EVCHARISTIAE I. 61.

¶ Præterea. In ipso sacro missæ canone, nō
semel ecclesia sancta plane profitetur: uerū corpus
& sanguinem Christi in eucharistia contineri. Vt
in eo loco ante consecrationē sacramenti, quo sic
orat deū patrē sacerdos sacra faciens, cū toto po-
pulo. Vt hæc oblatio, nobis corpus & sanguis fiat:
dilectissimi filij tui, domini nostri Iesu Christi. Et
paulo post consecrationem: rursum deum patrem
ita orat sacerdos cū toto populo. Vt quotquot ex
hac aliaris participatione, sacrosanctū filij tui cor-
pus & sanguinē sumpserimus omni benedictio-
ne cœlesti & grā repleamur. & in alijs plerisq;
eiusdē sacri canonis locis. In orationibus itidē &
collectis missarū, potissimū q̄ ante præfationē se-
creto dicuntur, & post cōmunionē propalā: eadē
ueritatis professio, plerunq; continetur uel mani-
festissime. Vt in hac oratione secreta festi epipha-
niæ. Ecclesiæ tuæ quæsumus domine dona propi-
tius intueri, quibus non iam aurum tus & myr-
ra profertur: sed quod eisdem muneribus decla-
ratur, immolatur & sumitur, Iesus Christus, fili-
us tuus, dominus nr̄. Similiter in feria sexta post
diem cinerum: hūc in modum orat ecclesia deum
in collecta, mysterij missæ consummatoria. Spiri-
tum nobis domine: tuæ charitatis infunde. ut quos
uno pane cœlesti satiasti: tua facias pietate concor-
des. Quis autem est ille unus panis quo satiati sunt
fideles: nisi sacrum corpus dominicum sub forma
panis in eucharistia cōtentum, & ab omnibus cō-
municantibus idem re ipsa sumptum? Quod si
sola dicatur panis substātia manere post consecra-
tionē expletam, ut uult Oecolampadius: iam non
uno pane satiatus esset populus Christianus in sa-
cra cōmunionē, sed multiplici, imo singuli totius cœ-

6
Ex sacro
canōe mis-
sæ: probat
ueritatem
eucharist.

Quō uno
pane cœle-
sti satiatur
fideles.

H 5

DE SACRAMENTO

tus: suū haberent & propriū panem, ab aliorū pane re ipsa diuersum: & totidē essent distributi panes in eucharistiæ cōmunicatione: quot essent eā percipientes ¶ Porro cōplures alias orationes ecclesiasticas. eandē cōtinentes sententiā: potissimum post cōmunionē (utpote q̄ corporis sacri præciosiq; sanguinis libamine uretati sint & repleti, q̄ sacrū illud missæ mysteriū peregerunt: aut illi nō dissimilē sensum explicantes) nunc omitto: & ad unā transeo antiphonam: q̄ in honorē sanctissimi eucharistiæ sacramenti a tota decantatur ecclesia hanc uidelicet. O sacrū cōuiuīū, in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis eius, mens impletur gr̃a, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. In qua profitetur uniuersus fidelīū chorus: q̄ in illo dominice mensæ conuiuio cum sacra eucharistiæ suscipitur communio, Christus ipse sumitur non quidem in figura: sed in ueritate sui corporis & sanguinis. Tres deinde proponuntur in eadem antiphona utilitates spirituales, secundum diuersam triplicis temporis rationem: ex huiusmodi digna conuiuīj cœlestis participatione provenientes. Præteritū quidem attendendo tempus quod in ea manducatione, recolitur memoria passionis Christi, secundū illud beati Pauli uerbū ad Corinthios: supra adductum. Quotienscunq; manducabitis panem hunc & calicem bibitis: mortem domini annunciabitis, donec ueniat Præsens uero tempus considerando, id beneficij consequetur cōuiuia mensæ dominicæ: quod mens eius impletur gratia. Quomodo enim non consequitur ex uberrantiā gratiæ: qui Christum, p̄ quem gratia & ueritas facta est, & de cuius plenitudine nos oēs accepimus, gratiā pro gratia, rite & religiose susci-

7

Pia de sacramento eucharistiæ: antiphona

I. corin. II.

Ioan. I.

EVCHARISTIAE. I. 62

pit cordis sui hospite? Denique in futurum tempus
acie mentis inflectendo, id proponitur in eodem lau-
datorio cantico: quod in eo sacrae eucharistiae convivio
futuræ gloriæ nobis pignus datur. Quoniam ipse idem
nunc obiectus forma panis nobis communicatur
quæ speramus reuelata facie demum contemplari in
gloria cælesti. In cuius futuræ visionis pignus: tra-
ditur nobis sacra cōio eucharistiae. ¶ Sed quod uni
tamen nunc imoror antiphonæ: & non potius totum
adduco officium ecclesiasticum, in celebri solenni-
tate sacri corporis Christi a tota ecclesia decantari
solutum? cuius prædicta antiphona, una est particu-
la: cantico sacratissime uirginis Mariæ in secundis
illius festi uesperis accommodata. Quod quidem
officium, suggerente Urbano quarto, summo po-
tifice: doctrina & sanctitate clarissimus, Thomas
Aquinas, præclare ac erudite composuit: & eccle-
sia catholica publico consensu recepit illud dein-
ceps in ea celebritate & poetarum eiusdem decan-
tandum: & hæcenus eodem sine aliqua reclama-
tione est usa. Cuius certe officij singulæ partes an-
tiphonæ, responsoria, lectiones, capitula, uersus,
& in missæ prædicti festi mysterio, orationes, epi-
stola, euangelium, ac reliqua omnia: hanc sonant
fidei professionem de ueritate corporis Christi in eu-
charistia. Omnium autem apertissime eam expri-
mit insignis illa prosa festi eiusdem: cuius initium
est. Lauda Sion saluatorem: lauda ducem & pasto-
rem, in hymnis & canticis, complectens pulcherri-
mo contextu, modulatiōeque canora: quicquid de
excellentiſſimo eucharistiæ sacramento credendum
& tenendum proponit fidelibus ecclesia catholi-
ca & potissimum corroborans eam de sacro Chri-
sti corpore: quam asserere conuincimur, ueritatem

Urbanus.
quartus
Thomas.
Aquinas.

DE SACRAMENTO

¶ Alijs insup rationibus, ut adoratiōe publica eucharistiæ, & cælebratione festi corporis Christi: comprobari, q̄ uere ipsum contineatur in eucharistia. Cap. XIX

PRædictis & illud adiiciendum est quod ex institutiōe laudabili ecclesiæ, proponitur in templis sanctissimum eucharistiæ sacramentum, adorandum a toto populo: aut in supremi præcipuiq; altaris eminente loco, aut ad latus ipsius aliquo interstitio spacio, in honesto aliquo & decente cōditorio, ut in ipso templi ingressu fideles ad genua suppliciter procumbentes: adorent ipsum regem cœlorum & dominū gloriæ, inibi corporaliter præsentem. Hanc uero Christi in eucharistia adoratiōem non improbant, sed magnopere commendant sancti patres, ut Augustinus, in expositione psalmi nonagesimi octauī: explicans hunc uersum: Adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. Ita enim ait. Quæro quid sit scabellum pedum eius: & dicit mihi scriptura. terra: scabellum pedum meorum. Fluctuās conuerto me ad Christū: & ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra: sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram quia caro de terra est, & de carne Mariæ, carnē accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est qualiter adoretur tale scabellum pedū dñi. & non solum non peccemus adorādo: sed peccemus nō adorādo. Nunquid autē caro uiuificat? Ipse dominus dixit: cum

Psal. 98

Augusti.
Esa. 66.

EVCHARISTIAE.

.I. 63.

de cōmendatiōe eiusdē terræ loqueretur. Spiritus est q̄ uiuificat: caro aut̄ nihil prodest. Ideo & ad terrā q̄libet cum te inclinas atq; prosternis: non quasi terrā intuearis, sed illū sanctū, cuius pedum scabellū est q̄ adoras. Propter ipsum em̄: adoras. Ideo & hic subiecit, Adorate scabellū pedū eius: quoniam sanctum est. Quis sanctus est? In cuius amore: adoras scabellum pedum eius. Et cū adoras illū: ne cogitatione remaneas in carne, & a spiritu nō uiuificeris. Spiritus em̄ (inquit) uiuificat caro autem nihil prodest. Hæc ibi. Quam expositionē approbās Cassiodorus: in eiūdem loci explanationē ait. Augusti. diligentissimus exquisitor corpus domini quod de Maria uirgine sumpsit scabellum diuinitatis eius asseruit debere sentiri propter naturam humanitatis quam est dignatus assumere. Illi enim uirtuti esse subiectū atq; unitum: omnibus creaturis cōstat ex cellius. sicut dicit apostolus. Quod infirmū est dei: fortius est hominibus. Et alibi, de eodem mediatore dei & hominum homine Christo Iesu: apostolus dicit. Propter quod deus exaltauit illum: & donauit illi nomen, quod est super omne nomen. ut in nomine Iesu, omne genu flectatur: cœlestium, terrestrium & infernorum. Hæc ille, Diuinus itidem Paulus ad Hæbreos scribens: eximiam Christi excellentiam declarat his uerbis. Et cum iterum introducit (deus scilicet pater) primogenitum in orbem terræ: dicit. Et adorent eū omnes angeli dei. Quē aut̄ totus angelorū adorat chorus: cur & homines nō adorabunt Christum igitur uerū deum & hominem, nō mō in cœlis regnātem, sed & in sacra eucharistia ueraciter & mirabiliter subsistēte: pie ac religiose adorat tota fideliū multitudo. Et sacræ

Ioan. 6

Psal. 98

Cassiodo.

I. corint. I.

Philipp. 2

Hebræo.
Psal. 96

DE SACRAMENTO

2 eius corpus inibi existens qm̄ a uerbo separari nō
pōt: deuota adoratiōe ē ab oīb. honorandū. ¶ Ac
uero si in eucharistia dicatur esse sola panis substā
tia, sine corporali præsētia Christi: q̄cunq; hono
rem latrē impenderent hostiæ consecratæ, rei es
sent idolatriæ. q̄ soli deo debitum cultum, exhibe
rent creaturæ: utpote panī materiali. Totus itaq;
mundus Christi nomen colens: a principio coru
sationis euangelicæ ad hæc usq; tempora, fuisset
infando idolatriæ errore detentus. q̄ hostiā cōse
cratā adorauerit in ipso missæ mysterio. & in cō
ditiōis sacris decenter atq; pro dignitate repositā.
Et solus Oecolampadius lumine sacræ fidei illu
stratus cum suis astipulatoribus: huius horren
dissimi euasisset reatum. cū sentiat non esse ado
randam hostiam sacratam: q̄ sola sit ibidē panis
triticeī substantia (ut ante sacerdotale consecratio
nem fuerat) iuxta eius placitum. Quis at id admi
serit unq̄, totum mundum hæcenus ī errorē tene
bris circa dignissimi huius sacramēti fidem & cul
tum, esse uersatū: & paucos hoc seculo natos, cras
si erroris huius atram deterfisse caliginē? Non enī
ita dereliquit dñs pop. suum, neq; sic spreuit hære
ditatem suam: ut passus fuerit omnes sui nominis
cultores hæcenus tā denso ignorantia & impieta
tis inuolui nubilo, plus minus mille & quingentis
annis. ¶ Insuper, Urbanus quartus, summus pon
tificatus instituit speciale festum quotannis per uniuersam
ecclesiam celebrari debere: in uenerationē & ho
no rem sacratissimi eucharistiæ sacramenti, feria
quinta post octauas pentecostes. Et assistentibus
officio ecclesiastico in prædicta solennitate & per
octauas eiusdem: distributiones contulit spiri
tuales admodum largas, multorū scilicet dierū rela

Gratia in
commoda
assertione
Oecolampadi
dij sequen
tia.

Urbanus
quartus

ratione de iniunctis poenitentibus. Quemadmodum
 siquid constat ex praedictae sanctiois tenore. integre
 explicato in Clementinorum constitutionum libro
 tertio, titulo de reliquijs & ueneratione sanctorum
 cap. si dominum. Vbi & Clemens quintus in co-
 cilio Viennensi, eandem Urbani ordinationem de
 celebrando singulis annis festo corporis Christi;
 districte & adamussim iubet obseruari. In quo q-
 dem sanctionum canonicarum capite modo citato
 multa afferuntur praeciosa & singularia praconia
 excellentissimi huius mysterij, q- linguis humanis
 satis laudari nequit. Et dignum profecto est caput
 illud iam annotatum: quod a uertice (ut aiunt) ad
 calcem usq; legatur ab omnibus. Nam & uerita-
 tem domini corporis in eucharistia, solide astiuit
 & huius fidei tanq; firmae basis innitens professio
 ni quamplurima ibidem commemorat diuinæ bo-
 nitatis in hoc sacro mysterio beneficia, piarum
 mentium excitatoria in deuotionem uberiores
 & uenerationem tam sublimis sacramenti. Quod
 autem opus illud institutionis praedicti festi, non
 ex hominibus fuerit sed ex deo (quemadmodum
 & Urbanus ipse illic refert. se cum necdum ad
 summi pontificatus apicem esset prouectus, intel-
 lexisse: quod fuerat quibusdam diuinitus reuela-
 tum, festum huiusmodi generatim in ecclesia ce-
 lebrari debere) hinc sumitur argumentum: quod ab
 eo tempore dissolutum non est, neque nunc dissol-
 uitur illud institutum, sed in dies maius sumit in-
 crementum: & magis in modum cernitur adaugeri
 fidelium deuotio ac studiū: circa praedicti festi cele-
 bratione. ¶ Nepe eo die in singulis ecclesijs solen-
 nis igitur supplicatio (quam processionē uulgo di-
 cunt) omnium longe celeberrima. In qua, cum toto

Clemens
 quintus.

Cōmenda-
 tio suppli-
 cationis so-
 lenis: q̄ fit
 4.
 i festo cor-
 poris
 Christi.

DE SACRAMENTO

cleri & populi conuentu delectur p uicos & plateas: cum summa ueneratione, sanctissima eucharistia: in canticis & laudibus iubilationis. Frequens quoque illi adhibetur tadar & luminarium numerus. Adornantur etiam parietes domorum tapetis & uiuentibus ramis: plateae uero, odore graminae & suauolentibus herbis resperguntur. Et quicquid officij, pietatis studio impendi potest huic solenni supplicatio: certatim exhibetur a deuoto populo. quod non nisi incitante deo: tam studiose & religiose fieri crediderim ubique locorum. Haud aliter quam Christo ingrediente ciuitatem Hierusalem, paulo ante suam passionem. populus Iudaicus cum magna laetitiae applausu confessioneque laudis eidem occurrit. alius uestimenta sua sternentibus. in uia: alius uero ramos arborum cadentibus, & iactantibus. in terram ad uiae ornamentum. denique alius Christo acclamantibus uera laudum praeconia: quae spiritus sanctus eis suggessit. Et illi quidem tunc mortalem & paucis post diebus ignominiosam passurum mortem: tam insigni profecti sunt honore. Nos uero iam immortalem & impassibilem, triumphatam morte regnantem in caelis, & pro ineffabili sua dignatione nobiscum sub tegmine uenerabilis eucharistiae uere praesentem: merito his ueneramur obsequijs, & officiosa hominum honoris debiti exhibitione colimus. At si in ipsa eucharistia solus esset secundum substantiam panis, sine corpali Christi praesentia, iuxta aduersarij assertum: quod dies festus esset illi dedicandus, aut quae solennitas foret exhibenda institutioni ipsius sacramenti? Quis item dignum duxerit, cum conferre panem illum materiale: cum thurificatione, tadar, cereis, & ceteris ornamentis, diuinam decentibus maiestatem? Cur praeterea tanta po-

Matth. 21

Marci. 12.

Luc. 21.

Ioan. 12.

EVCHARISTIAE. I. 65

populi frequentia ad tam celebrē solennitatem tunc concurreret: ut panē illū terrenae substantiae & materialē diuino propemodū cultu prosequeretur? Ex laudatissima igitur festi illius ordinatione, & cōmendabili eiusdem obseruatione, quotannis in maiorem exēscēte totius populi deuotionē: nō inutile sumitur argumentū, pntiae corporis Christi in eucharistia confirmatorium ¶ Porro Oeco- lampadius, molesto ferēs animo, tantam dño deo exhiberi in praedicta sacratissimi corporis Christi solennitate reuerentiam: ipsam celebritatem mō descriptam, his uerbis indigne sugillat in suo quod impugnamus opusculo. Palam autē est, q̄to fastu, q̄ immodico luxu, q̄ta solennitate: festum corporis Christi, quod uocant, agatur. In quo, qđ Chro dignum sit: uideo minimum. Intermittitur annuntiatio ybi: quo locus sit ludis & carimoniis. Ignoratur uerus eucharistiae usus: aperitur idololatriae fenestra. Exaggerantur supra modū superstitiones: in domibus, agrisq; lustrādis. Mulieres in cultu meretriceo: sacerdotes amasioꝝ more cōpti in fastu regio, milites in arma turatruculenti. Hac ille. Omitto lubens, q̄ continuo prosequitur ibidem in eandem tendentia sententiam. qm̄ satyram magis sonant: q̄ piam doctrinam, aut admonitorium sermonem. Sed quorsum hac omnia: ut damnet & infectetur religiosam fidelis populi in ueneratione tam sacri mysterij pietatem. Qm̄ id male habet uir: q̄ tanto honoris obsequio colatur ipse dominus deus noster in hoc admirabili sacramento, qđ nobis reliquit in sui monumentū & pignus amoris. Hinc ueram Christi in eucharistia adorationē: impio uocat ore idololatriam. Laudabilem quoque carimoniāq; obseruationem circa dignā eu-

Impius in
dānatione

„ festi
„ corpo.
„ Christi
„ Oeco.
„ lamp.
„ dius.

DE SACRAMENTO

charistiae uenerationem (q̄ synceriores fidelis populi testatur affectum) appellat superstitionem. Ornamenta uero uestium sacrarū ad hanc festi celebrationem spectantia & debitam dei honorationem, luxum uocat & pōpam, omnia in sinistram partem obuertens. ¶ Ceterū nō meminit ipse, aut meminisse se dissimulat, quīs in diuinarū scripturarum lectione diutius sit uersatus: cum q̄ra celebritate deduxit Dauid rex pientissimus arcam Dñi, de domo Obededom in ciuitatem suam: cum honoratissimo sacerdotum & leuitarū choro, & uictimis pinguibus. In qua deductione, regiae maiestatis oblitus, non solum cithara ludebat & organis: sed & totis uiribus saltabat ante dominū. Non uenit etiam illi in mentem: cum quanta sollemnitate Salomon filius eius, eandem arcam dñi transtulit de ciuitate Dauid, in templum illud magnificū quod recens extruxerat. Ad quam translationē cōuenisse scribuntur omnes maiores natu Israel, cū principib. tribuū: & duces familiarū filiorū Israel, cū sacerdotib. & leuitis, nūerosq; uictimarū immolatione. Erat autem arca illa: tanq; typus & umbra sacratissimae huius arcæ (Eucharistiam dico) in qua omnes thesauri gratiae sunt reconditi, & in omnes affatim exundant. Hæc certe arca est salutis & benedictionis: non bonorū tpalium largitatem (ut prisca illa arca: in domo Obededom) sed spiritalium donorū affluentiam cōferēs. Quid igitur damnat Oecolampad. & improbat, nostram hanc arcam superdiuinam circumferri a populo cū ingenti honore & reuerentia: in die sacro, huic solennitati quotannis designato? Quid igitur reprehendit decetem ornatum exteriorem in uestibus, & honesto fidelium cultu atq; amictu ad cumulationē

6

2. Reg. 6

5. Reg. 8

4. Reg. 6

tantæ rei decorem? Q. si in hac celebritate aliqua
fiât prater modum & rationem: imo per abusum
quendam, superinductum ab eo homine inimico
qui gaudet & assidue studet in agro dñico, bono
semini superfeminare zizania: nunqd idcirco da-
mnâda est ipsa festi institutio, aut celebris eius ob-
seruatio? Resecentur potius acuta falce ecclesiasti-
cæ seueritatis & autoritatis illa mala & noxia gra-
mina: q̄ ita succrescunt sensim, & p̄maneant recta
instituta: rōnabile hoim obsequiū circa hoc sup̄di-
uinum mysterium, cōsolidantia & cōfirmantia.

Matt. 13

¶ Q. uirtute uerborum Christi, consecra-
tioni faciendæ designatorum: panis in cor-
pus Christi uere conuertatur, & uinum ca-
licis in preciosum eius sanguinem.

Cap. XX.

OSTensum iam satis superq̄ putamus:
in sancta Eucharistia, uere & re ipsa
Christi corpus cōtineri. Nunc reliquū
est paucis aperire, quonam pacto illic
incipiat ipsum esse: quod ante ibidem
non fuerat. an transmutatione aliqua interuenien-
te: aut citra omnem permutationem. Ad quod di-
nosendum: id unum ante omnia firmiter habendū
sancit catholica religio. q̄ per prolationem
ueroꝝ a Christo domino institutoꝝ ad perfici-
endam sacræ eucharistiæ consecrationem: panis
ipse in altari propositus, ueraciter in corpus Chr̄i
cōuertitur, & uinū in calice bñdictionis contentū
in uerq̄ eius sanguinē. Pro cuius asserti solida com-
ptobatione, sufficere certe deberet illa publica toti
us ecclesiæ professio: q̄ ī prosa illa de sacrosctā eu-

Eccle. ca. 2
tholicæ
professio
de euchar-
istia.

DE SACRAMENTO

charistiae sacramento admodum praecleara (cuius paulo ante meminimus) religiose concinnitur. Dogma datur Christianis: quod in carnem transit panis, & uinum in sanguinem. Adiunge si lubet, & hymni illius modulatissimi. Pange lingua gloriosi corporis mysterium. hunc uersum, in maiorem corroboracionem. Verbum caro, panem uerum, uerbo carnem efficit: fitque sanguis Christi, merum. ¶ Verum ut exploratior euadat & perspectior haec fidei doctrina: sacrorum patrum testimonio eandem annitemur suffulcire & comunire. Et primum Eusebii Emiseni, dicentis. Inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas, in substantiam corporis sui & sanguinis: uerbo suo, se creata potestate conuertit. Et paulo post. Nouum tibi & impossibile esse non debet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertantur. Cui consonat Ambrosius in 4. li. de sacramentis, capite 4. dicens. Si tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant: quanto magis operatius est, ut sint quae erant & in aliud commutentur. Coelum non erat, mare non erat: terra non erat. Sed audi dicentem. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem, dico tibi, quod iam est corpus Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Et nonnullis interiectis exemplis, ex sacra depromptis scriptura: ad ostendendam diuinae uirtutis in operibus naturae usum transcendentibus magnitudinem, circa finem eiusdem capituli, ita rem propositam colligit. Ergo didicisti quod ex pane fiat corpus Christi. Et quod uinum & aqua in calice mittitur: sed fit sanguis, consecratione uerbi coelestis. Hanc Ambrosius, ibidem, eandem quoque sententiam

2

Eusebius
Emisenus

Ambrosi.

Psal. 148.

confirmat Augustinus: his uerbis. Ex substantia panis & uini mystice corpus Christi consecratur. Et paulo post. Corpus Christi & sanguis, in uirtute spūs sancti: ex panis & uini substantia efficitur. Rursum idē. Per spm̄ sanctū, hanc. s. panis substantiam, suam efficit carnē: & trāsit uinum in sanguinem. Et iterū. Credendum est: q̄ in uerbis Christi sacramenta conficiantur. Cuius. n. potentia creantur prius. s. panis & uinū: eius utiq; uerbo, ad melius procreantur. ¶ Insuper in epistolis decretal. tit. de celebratione missarū, cap. cum Marthæ. dicit Innocent. III. Christus panem & uinum, in corpus & sanguinem suum proprie cōmutauit. Et uenerabilis pater, Hugo de S. Victore, in secundi lib. de sacramentis parte octaua, secundoq; partis illius capite, inquit: Sacramentū corporis & sanguinis sui, ipse dominus Iesus Christus instituit: qm̄ post cōnam ueteris paschæ, panem & uinum in corpus & sanguinem suum diuina potentia transmutans, apostolis sumendum tribuit: & ut idem post, hoc in memoriam sui agerent, præcepit. Accedit illi & Damascenus, in quarti libri suarū sententiarū cap. decimo quarto, dicens: Corpus Christi secundum ueritatem coniunctū est diuinitati: quod ex sancta uirgine corpus est. non q̄ ipsum corpus assumptum ex cœlo descenderit: sed q̄ ipse panis & uinū transmutatur in corpus & sanguinem dei. Et paulo post, eodem in loco. Sic & propositiōis panis, uinumq; & aqua: per inuocationem & aduentū spūs sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi. & non sunt duo, sed unum & idem. Plura deniq; in eandem rem testimonio, facile colligas ex dictis sanctoꝝ patrū: supra adductis cap. II. & 12. præsentis libri: & ex

August.

3

Innocen. 3

Hug. de s. Victore

Damasc.

DE SACRAMENTO

canonicarū sanctionū libro ibidē diffusius citatis.

4
In eucharistia nō manere panē post consecrationem

Gene. 19

Exodi. 4.

Ioan. 2

¶ Ex his utiq; perspicuum est, non esse recipiendā illorū sententiam: qui astruunt post cōsecrationem manere substantiam panis simul cū corpore Christi, sub illius forma contento. & nihil præexistēs ibi ante cōsecrationem, desinere esse, sed qdā quasi consubstantiationem siue consistentiā corporis Christi & panis sub eadem forma uisibili fieri. Nā cum unum quippiā in aliud secundū substantiam conuerteri dī: facta ea conuersione, non manet conuersa substātia cū ea in quam dicitur cōuersa. Vt cum uxor Loth conuersa legitur in statuam salis non mā sit tota mulieris illius substantia cū ea statua, facta illa mutatione. Et cum uirga Moysi uersa est colubrū, ubi diuino iussu proiecta fuerat in terram: non simul fuit tota uirgæ illius substantia cum ipso colubro. Alioqui nulla ibi facta fuisset uersio: quod scripturæ sacræ uerbis aduersatur. Demum cum diuina uirtute, aqua in nuptijs facta est uinū: non superfluit aquæ prioris substantia cū uino, in quod conuersa dicitur. Atqui testimonio officij ecclesiastici ab omnibus approbato, & multiplici sacrorū scriptorū autoritate, mō cōmonstratum est: per uerba consecratoria panem in Christi corpus conuerteri, & uinū in sanguinē eius preciosum. Non igitur manet tota panis substantia cum corpore Christi: sub eisdem proprietatibus accidētarijs panis, neq; sustātia tota uini: cū eius sanguine. Alias nulla esset ibidem facta trāsmutatio, uirtute uerborū Christi: quod omēs sacri autores uno ore negant. Quocirca non est admittenda hmoi cōsubstantiatio corporis Christi cum pane materiali: neq; impanatio eiusdem corporis, ut aliorū utarū uocabula: qui impanatum Christi corpus ponunt.

& simul cum pane subsistens. Hanc autē assertio-
nem erroneam de permanentia substantiæ panis
materialis cum corpore Christi & uini cū sangui-
ne, post consecrationem: satis superque damnavit
sacrosancta synodus Constantien. in cōdemnatiōe
huius primi articuli Ioannis Viclefi. Substantia pa-
nis materialis, & similiter substantia uini materia-
lis manet in sacramento altaris, ut supra in secūdo
capit. libri præsentis: est dictum. Insuper ea ferme
omnia quæ per totum hunc librum ex sacris lite-
ris, sanctionibus canonicis, & orthodoxorū patrū
sententijs hæcenus sunt adducta: hanc etiam con-
futant impiam positionem: ut non opus sit nouis
rationibus aut testimonijs ad ipsam amplius im-
probandam. Eandem tñ pestilentem doctrinam:
Lutherus cum suis affectatoribus resuscitasse no-
scitur superioribus annis, inter cætera sua uirulē-
ta letiferaque dogmata: ut ipsi ecclesiæ catholicæ
(quam implacabili odio persequitur) hac etiā in
parte aduersetur. ¶ Neq; etiam probanda est illo-
rum sententia, q̄ dicunt q̄ substantia quæ fuit pri-
mo panis: postea est caro Christi. Nam id ipsum fi-
eri non posset: nisi deperdita forma panis, materia
eius manens susciperet in se formā corporis Chri-
sti, & ab ea aniretur. Quemadmodū cū substan-
tia aeris fit aquæ substantia: deperdita aeris for-
ma substantifica, recipitur in illius materia, for-
ma aquæ. Et cum substantia ligni fit ignis: deper-
ditur ligni forma, & eidem materiæ postea inest
forma ignis. Non. n. humana mens cōcipere posset
aut intelligere: unam substantiam postea esse aliā
sine facta prioris substantiæ saltem secundum for-
mam deperditione, cum sit impossibile, imo in-
tellectu incomprehensibile, substantiam unam,

Syn. Coñ.

De hoc,
amplius i
ult. cap. li.
sequentis.

S

In eucharī-
stia, panē
nō eē cor-
pus Chri.

DE SACRAMENTO

manentē omnino integram, esse postea aliā substantiam ut unam prorsus & eandē rem: esse panē & simul corpus Christi, eādē quoque esse aerem & aquam: unam denique substantiā esse lignū & ignē Naturali. n. conditione, ita illa sunt inter se diuersa: ut nullo mō unū esse possit aliud, ambobus in sua substantia integre manentibus. Vt igitur substantia q̄ fuit primo panis, postea sit corpus Christi: oporteret saltem formā substantiæ panis corrūpi, & deinde eidem materiæ panis subesse formā corporis Christi. Hoc autē prorsus est absurdū. Nam tūc quotidie glorioso corpori christi noua adijceretur materia: unde cōtinuum susciperet incrementum. Et certe iam in immensam excreuisset molē sacre illud corpus: si a tempore institutionis mysterij eucharistiæ, tota hostiæ consecratæ materia, fuisset ipsi adiecta. Deberet itidem illa de nouo animari ab anima rationali Christi: & uniri diuinitati. & ita lōge maior esset pars sacri eius corporis quæ non fuisset sumpta de substantia sacratissimæ uirginis matris, sed per usum frequentem consecrationis illi ab extrinseco adueniens: quàm ea quam accepisset de gloriosæ matris substantia, in qua passus fuisset mortē & resurrexisset a morte. Sed quam ratione (obsecro) corpori iam glorioso, & dote immortalitatis atque impassibilitatis adornato: fieret noua quotidie accessio materiæ? ¶ Repudiata igitur secundo loco ea sententia quā tot sequuntur absurditates: hæc tertia est firmiter amplectenda, q̄ per uerborum consecrationis prolationē, substantia panis definit esse in eucharistia: & manent solum eius accidentia, color, sapor, grauitas, figura, q̄ritas & similia, sine subiecto, & sub illis accidentibus incipit esse corpus Christi.

In eucharistia materia panis non adijci corpori Christi

6 Fides ecclesiæ, tenenda de eucharistia

quod tamen ipsis nequaquam afficitur. Et ita de uini secundum substantiam desitione, & sanguinis Christi subsistentia sub illis accidentarijs proprietatibus: est dicendum.

Transubstantiationem in eucharistia: & ecclesiae determinatione comprobari, & sanctorum patrum graui autoritate. Cap XX

Hanc autem conuersionis speciem, in fine precedentis capitis explicatam, & super omnes alias admirabilem: uocat ecclesia sancta & authores sacri, transubstantiationem. Quam esse diffiniunt conuersionem substantiae totius in alteram totam substantiam: non habentem communem materiam cum priore. Quam sane omnino diuersi esse generis ab alijs conuersionibus, cum naturalibus: tum supernaturalibus. haud difficile conuincitur. Tum quod in alijs (quae naturae fiunt lege) conuersionibus substantialibus: prioris substantiae materia substerni uult, & subiectum formae, substantiae posterioris, ut habeat succedens substantia, eandem communemque materiam: cum precedente. Quemadmodum cum ex ligno fit ignis, materia ligni substernitur atque subijcitur formae ignis producti: & manet integra: transmutatione facta. In hac uero conuersione panis in corpus Christi: non manet completa mutatio, materia panis, ut recipiat in se formam substantialem corporis Christi. sed tota deperditur simul cum forma panis: ut ibi sit totius substantiae panis desitio. Tum etiam, quoniam in alijs etiam supra naturam factis conuersionibus accidentia prioris substantiae non leguntur permanere: in columina post completam transmutationem:

Quid transubstantiatio.

Transubstantiatio nis, ab alijs mutationibus, differetia.

DE SACRAMENTO.

sed simul fuisse deperdita cum forma substantiali eiusdem substantiæ. & illis successisse accidentia, productæ recentis substantiæ consentanea: & materiæ eiusdem sequentis substantiæ inhærentia.

Exod. 7.

Ioan. 5.

Vt cum flumina Aegypti in sanguinem fuerunt omnipotente dei uirtute transmutata, & aqua in uinum in nuptiis factis in Cana Galileæ: neq; hic aquæ accidentia manserunt in uino, neq; illic qualitates fluminis, in sanguine aut eius materia. Hic autem & in altissimo eucharistiæ mysterio, prioris substantiæ pmanet in sua integritate accidentia: deperdito ipsorum subiecto, Et cum nullum habeant succedens subiectum cui insint (nam sacro Christi corpori, eandem dinoscuntur non inhære: neque ipsum denominare talibus affectu accidentibus) ipsa in sancta eucharistia, diuina uirtute (cui nihil est difficile, nihil impossibile) sine subiecto & per se subsistunt. Et ita cōmunem accidentium conditionem supergressa: euehuntur ad hunc dignitatis gradum, ut quandam substantiæ induant naturam, in ipsa per se subsistendi sorte: qua illa accidentia nobilitantur ¶ Tum denique, quia in alijs conuersionibus, unius esse solet substantiæ corruptio: & alterius generatio. Vt cum

In eucharistia neq; generatio nem fieri nec corruptionem.

ex aëre fit aqua, aut ex ligno ignis: aut cum in uinum commutata fuit aqua, aut unda Aegypti in sanguinē. At uero in hac singulari & admiranda transmutatione: nō est panis proprie corruptio, qm nō manet superstes eius materia. nec corporis Christi generatio: qm in deperditæ substantiæ materia nō acquiritur eius forma. Quinimmo nec ipsius sacri corporis Christi est creatio: qm ante cōsecrationē integrū subsistit in cœlo, & ita ad existentiam non producit, licet nouo in eucharistia subsi-

EVCHARISTIAE II. 70

stat mō: utpote sacramē tali. Nec ipsius panis materialis in eucharistia ante existentis est annihilatio: quāvis totius substantiæ ipsius oīmoda sit desitio quā illi altera succedit sub iisdem accidentibus licet sibi extrinsecis: substantia. Ad propriā autē annihilationis rationem id exigitur: quod huiusmodi omnimoda desitio substantiæ non terminetur in aliud ens, quod illi desinenti succedat. Sicut ad creationis rationē illud exposcitur: quod omnino ex non ente, & non præexistēte aliquo tanquā productionis illius initio, quāvis progrediatur ad ortū. Quo fit ut hæc transmutatio, extra omnium aliarū sortem & aleam uideatur reponenda: quinimmo supra cæteras omnes, ob nouam ipsius & admirabilem conditionem, iure collocanda, ut in qua deus (qui facit mirabilia magna solus) sua quotidie signa innouare: & omnefficacē suam uirtutem ostentare dignatur. ¶ Hanc igitur inconcussa fide tenendam transubstantiationem, amplecti libenter & profiteri debent omnes ecclesiæ sanctæ filij: qui nō uolunt a suæ matris aberrare uestigijs, nec præscriptam sibi sacræ fidei regulam prætergredi. Enimvero de sacramentis ecclesiasticis sentire debent omnes: quemadmodum ecclesia Romana cæterarum omnium parens & princeps, de illis tenendum prædicat, ut ex quinto libro epistolarum de cretaliū, titulo de hæreticis, cap. ad abolendam iuxta Lucij tertij canonem: supra est adductum. Atqui ipsa ecclesia catholica prædicat, & iā diutius determinauit: in consecratione eucharistiæ panem transubstantiari in corpus Christi, & uinum in sanguinē. sicut est principio epistolarū earundē, titulo de sūma trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus: iuxta Innocētij tertij canonem

Nec creationē; nec annihilationē: in eucharistiæ sacramento fieri.

Psal. 135.

Capite. 3.

Capite. 3.

DE SACRAMENTO

Innocenti
us tertius.

in concilio Lateranensi additū: ante est probatum
quem & hic repetere non piget. Ipse (inquit) Iesus
Chrūs. sacerdos est & sacrificiū. cuius corpus &
sanguis in sacramēto altaris, sub speciebus panis
& uini ueraciter continetur: transubstantiatis pa-
ne in corpus & uino in sanguinem, potestate diui-
na. Hæc ibi. Nemini igitur licet (si fidē catholicā,
utī debet, seruare uelit inuiolatam (transubstātia-
tionem inficiari; aut nomē eius & rem abijcere, si
cut utrūq; aspernatur & reijcit Oecolampadius.
4 ¶ Veruntamen in prædicto Innocēti (ut uocant)
symbolo: quod clarius quorundā credendorū ueri-
tatem referat, quā in symbolo apostolorū, Niceno
& Athanasij fuerat explicata: ecclesia ipsa p̄ cele-
brem illam & publicam suam decisionem, non fe-
cit primo hanc ueram, q̄ panis transubstantiatur
in corpus Christi: cum illam ueritatem tunc tenen-
dam sanxit. Sed eā, ab initio institutionis sanctis-
simi eucharistiæ sacramenti fuisse ueram declara-
uit: quæ ante talem declarationem nō usq; adeo di-
lucide fuerat explicata. Fuit enim illa, panis con-
uertitur in corpus Christi & uinū in sanguinē: ab
ipso primordio institutionis tanti mysterij, semp
uera. sed nō fuit eius uitas tā manifeste prius de-
prompta: sicut postea, ad cōfutandas hæreticorū
uesanias. Per illam uero publicam concilij Late-
ranensis definitionem, apertius manifestata est to-
ti ecclesiæ, propositionis eius ueritas: quam ante
semp habuit. & obstricti sunt arctius p̄ eandē ec-
clesiæ determinationē fideles: ad tenendā illius fi-
dei cōfessionem. Quemadmodū & in cōcilio Nice-
no determinata fuit manifestius cōsubstantialitas
filii dei cū p̄re: q̄ uis hæc semp fuerit ante uera, si-
lius dei est consubstantialis patri, iuxta illud Chri

Quo mo-
do in cōci-
lio Late-
ranēsi trā
substantia-
tio fuit de-
finita.

EVCHARISTIAE. I. 71.

sti uerbū in euangelio. Ego & pater: unū sumus. Sed prædictæ propositionis ueritas, nō adeo clare prius expressa: ad reprimendas Arrianorū insanas in eo cōcilio cōcilio fuit patētius explanata, enodatioq; reddita. Sicut igitur in sacrosancta synodo Nicena, prædicata fuit dilucidius & enunciata filiū dei cū patre cōsubstantialitas: ante nō tā plane enucleata & reclusa. ita & in cōcilio illo Lateranē si sub Innocētio tertio, palā & expresse declarata est totius ecclesiæ autoritate, trāsubstātiatio panis in corpus Christi & uini in sanguinem, in sacra eucharistia: quæ prius non ita aperte detecta fuerat & reserata. ¶ Porro nō fuerit hic incōgruum, hanc ecclesiæ determinationē de fide transubstantiationis in eucharistia, firmiter tenenda: nonnullis illustriū authorū testimoniis cōfirmare. Et in primis eximii patris Anselmi: qui in epistola libminari sui operis de corpore & sanguine dñi, ait. Cum ad benedictiones mysticas opante inuisibiliter uerbo dei, corpus in corpus, substantia mutata sit in substantiam: sicut in mensa nuptiali aqua in uinum mutata, solū affuit uinū, in quod aqua mutata erat: sic in mensa altaris solū adest corpus domini, in quod uere mutata est uera panis substantia. Nisi q; de aqua: nihil remansit in mutatiōe illa. de pane uero mutato: ad peragendū sacri instituta mysteriū, sola remanet spēs uisibilis. Vnde beatus Ambro. Ne (inquit) horror cruoris fieret. ideo in similitudine accipimus sacramentū. Idem etiam Anselmus in opere supra dicto: ait circa principium. Similitudo illa panis, q; in altari carnis se oculis ingerit: per se inspecta, non est corpus dñi. Sed cū esset quiddā priori simile, id est, panis inhærens uel accidens; migrante in corpus dominicum sub

Ioan. 10

5

Anselmus

Ioan. 2

Ambrosi.

Anselmus

DE SACRAMENTO.

stantia, cui inhærebat, remansit ad peragendum sacri institutū mysterij. Quod quidem contra usum & rationē est mūdanz sapiētiz: ut sublata substantia, substantiæ accidens subsistat. Sed legi naturæ non subiacet deus: imo ipsius legis lex, est creator suus. pōtq; accidētia subducto substantiæ fundamento uel cōtinere, uel in aliā trāsferre substantiā

Iob. 26.

Psal. 23.

Idem Anselmus.

Augusti.

Ambrosi.

q; terram uel secundum unum prophetam appendit in nihilo. uel secundū aliū: sup maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Et paulo post, idē probatus author subnectit ibidē. Est igitur in mysterijs uera dñici corporis substantia: sed absq; uisibili specie sua. & est uera species uisibilis panis: sed absq; substantia sua. Vnde beatus Augusti. Quod (inquit) uides in altari: panis est & calix quod nobis renunciant oculi nři. quod autē fides postulat instruenda: panis, corpus est Christi, & uinum. sanguinis est Christi. Et Ambrosius. Vt sint: & in aliud cōmutentur. Nihil em̄ falsum putandum est in sacrificio ueritatis, uel sicut fit in magnor; præstigijs: ubi delusione quadam falluntur oculi, ut uideatur illis esse, quod non est omnino. Sed uera species uisibilis panis quæ fuit in pane ipsa f̄ acta præter substantiam suam, quodam modo in aliena pegrinatur, continente eam qui fecit eam: & ad suum transferente corpus. Quæ tamen translata ad corpus domini: non eo modo se habet ad illud, sicut accidens ad substantiam. q̄ corpus domini in substantia sua: nec album efficit albedo illa, nec rotūdum rotūditas: sicq; de reliqs

6

Hugo de sancto Victore.

Hæc Anselmus. ¶ Cui cōsonat omnino eximius pater Hugo de sancto Victore: in secundi libri de sacramentis parte octaua, illiusq; partis capite nono, in hūc modū, Per uerba sanctificationis, uera

EVCHARISTIAE. I. 72

panis & uera uini substantia: in ueræ corpus & sanguine Christi conuertitur. sola specie panis & uini remanente: & substantia in substantiâ transeunte. Conuersio autem ipsa: non secundum unionem, sed secundum transiitionem credenda est. Quoniam nequaquam essentia: in essentia augmentum accedit, ut per id quod accedit, id ad quod accedit, maius fiat. Sed transiitione, ut id quod accedit: cum illo ad quod accedit, unum fiat. Nec sic in pane, corpus Christi consecrari dicimus: ut de pane, corpus Christi, esse accipiat, nec quasi nouum corpus, subito factum de mutata essentia: sed in ipsum corpus ueræ mutatam essentia. Nec ipsam substantiam panis & uini in nihilum redactam: quia desinit esse quod fuit. sed mutatam potius: quia coepit esse aliud, quod non fuit. Et ipsum quod coepit esse: ex ea esse non recepit, quia prius panis fuit, sed ipsa, eius esse accepit: quando desinit esse quod fuit. Hoc expressius distinximus propter eos: qui ex sua ratione, fidei præiudicium faciunt & sensu suo incedentes asserere nituntur: uel hoc esse solum quod cernitur, uel tale esse quod creditur. Hoc est, quia sola panis & uini species cernitur: solam ibi esse panis & uini substantiam. uel quia ibi substantia corporis & sanguinis Christi creditur: possibiliter ei inesse speciem & qualitatem panis & uini, quæ cernitur. Quasi non possit species apparere: cuius non assit substantia. uel substantia latere: cuius non apparet forma. Hæc ille. Accedit his & Augustinus, in libro de corpore & sanguine domini, dicens: Non dubitare debet aliquis, cum panis & uinum consecrantur: ipsa transmutari in ueram substantiam Christi, ita ut non remaneat substantia panis uel uini. cum multa alia etiam in opibus dei; non minus miranda uideamus, Homi-

Hæc uerba Hugo-
nis sunt sum-
mope an-
notanda

Augusti.

DE SACRAMENTO

Gene. 19.

7
Eusebius.
Emisenus

Idem.

nem enim substantialiter mutat deus in lapidem: ut uxorem Loth, & in paruo artificio hominis: scelerum & filicem in uirum. Nec credendum est: quod substantia panis uel uini remaneat sed panis in corpus Christi & uinum in sanguinem conuertitur: solummodo qualitatibus panis & uini remanentibus. ¶ Neque ab horum sacrorum patrum sententia discrepat Eusebius Emisenus: dicens. Sicut quicumque ad fidem ueniens, ante uerba baptismi: adhuc in uinculo est ueteris debiti. his uero commemoratis: mox exiit omni fece peccati. Ita quando benedicendae uerbis coelestibus creaturae, sacris altaribus imponuntur antequam inuocatione summi nominis consecrentur substantia illic est panis & uini. post uerba autem Christi: corpus est & sanguis Christi. Quid autem mirum est, si ea quae potuit uerbo creare: uerbo possit creata conuertere? Rursum idem. Quanta itaque & quam celebranda beneficia, uis diuinae benedictionis operetur: attende. Et ut tibi nouum & impossibile non debeat uideri, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur: te ipsum interroga. Sicut enim sine corporali sensu, praeteritauilitate deposita: subito nouam indutus es dignitatem, & sicut hoc, quod in te deus lesa curauit, infecta diluit, maculata deterisit: non oculis sed sensibus tuis sunt credita. Ita & cum reuerendum altare, salutari cibo potuque reficiendus ascendis: sacrae dei corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare. Haec ille. Quamuis autem nonnullae particulae huius postremi authoris modo adductae, in superioribus huius libri locis etiam prolatae fuerint: eas tamen hic repetitas uolui, ut ceteris quoque inseruntur sententijs annexae: integram redderent & totam ex petiti testimonij sententiam. Demum quonam pacto

EVCHARISTIAE. I. 73

articulus ille transubstantiationis & subsistentiae
accidentium sine subiecto, in sacra eucharistia, ex
sacrae literae fonte euangelicoq; testimonio re-
cta ratiocinatione deducatur: eximius autor, erudi-
tioneq; praeclarus, Thomas Vualden: circa finem
septuagesimi quinti cap. sui libri de sacrament. lu-
culenter & egregie demonstrant.

Thomas
Vualden

¶ Quis horum Christi uerborum, hoc est cor-
pus meum, proprius est sensus: & quomo-
do illorum uirtute: fit cōsecratio sanctae eu-
charistiae.
Cap. XXII,

DEnum id superest disquirendū: qua
uirtute & efficacia fiat hmoi trāsmu-
tatio, & accidentiū sine subiecto per-
manentia, in ipsa cōsecratione eucha-
ristiae. Et paucis rōndendum est: hāc
omnia fieri uirtute uerborum Christi, ad perficien-
dam huiusmodi consecrationem, ab ipso designa-
torum. Quibus integre a sacerdote prolati, non qui-
dem in sua sed Christi loquentis persona: mox ad-
miranda perficitur hāc (quā ante explicauimus)
transmutatio. Vt in fine prolationis uerborum sup-
hostiam sacram: conuertatur panis in uerū Christi
corpus, & finita pronuntiatione uerborum ad con-
secrationem calicis accommodatorum: subito uinū
in preciosum Christi sanguinem sic conuersum.
Ad quod fidelibus psuadendum, non rōnibus phi-
losophicis aut demonstratorijs opus est: sed sola et
solida fide catholica, q̄ profiteatur non esse impos-
sibile apud deum omne uerbum. & firmiter tene-
at, q̄ sicut omnipotēti dei uerbo producta sunt o-
mnia q̄ ante nō fuerant: ita uirtute eiusdem ines-
t.

Luc. 1.

Gene. 1.

K

DE SACRAMENTO

Psal. 67

Eccl. 8

2.

Obiectio-
nis dilutio

Augusti.

fabili, q̄ subsistunt, in alia transmutari posse, pro
beneplacito suæ uoluntatis. Dedit. n. uoci suæ dñs
uocem uirtutis: & omni efficacem uim agendi q̄
uoluerit. atq; (ut ait Ecclesiast.) sermo illius: pote-
stare plenus est. ¶ Quid si quis obiecit. Sicut i prin-
cipio aut circa medium prolationis eorū uerborū,
transmutatio illa non fit: qm̄ necdum perfecta est
orō, & nondum ex omnibus suis partibus cōpa-
cta propositio. ita pronuntiatiōe illius cōpleta, cō-
uersionem illam fieri non posse illorū uirtute uer-
borū: qm̄ iā tota desijt oratio atq; defluxit, ob suc-
cessiuam & transitoriam uocis conditionem, q̄ cū
primū prolata est: protinus tenues uanescit in au-
ras. Et hoc pacto nullū uidetur assignari posse tē-
pus aut momentum quo fiat huiusmodi permuta-
tio: si fieri cēseatur uirtute prolationis uerborum,
consecrationi faciundæ assignatorum. ¶ Adhiben-
da illi est responsio, uoces quidem ipsas consecrato-
rias: euanidas esse & occiduas. atq; tum solum eas
subsistere: cū a loquente proferuntur. Virtus tñ dei
per uoces illas operatoria, permanens est & æter-
na: neq; minus efficax desitis uocibus, atq; si inco-
lumes adhuc persisterēt. Proinde cooperatoria uo-
cibus pronunciantis, dei uirtute, interitus & occa-
sus nescia: in puncto atq; articulo perfectæ prola-
tionis, hæc fit trāsmutatio panis & uini in corpus
& sanguinem Christi. Quemadmodum B. Augu-
stinus in libro 19. contra Faustum, cap. 16. de uer-
bis sacramentalibus consimilem profert sententi-
am, dicens: Quid sunt aliud, quæq; corporalia sa-
cramenta: nisi quædam quasi uerba uisibilia? sa-
cro sancta quidem: ueruntamen mutabilia & tem-
poralia. Deus enim æternus est: nec tamen aqua et
omnis illa actio corporalis quæ agitur cum bapti-
zamus, & fit, & transit, æterna est. Vbi rursus etiā

am illæ syllabæ celeriter sonantes & transeuntes, cum dicitur deus: nisi dicantur, non consecratur. Hæc omnia, fiunt & transeunt: sonant & transeunt. Virtus tamen quæ per ista operatur: iugiter manet. & donum spirituale quod per ista insinuat: æternum est. Hæc ille.

¶ At uero quoniam totius controuersie summa inter Oecolampadium & catholicos uersatur circa hanc materiam, in prædictorum domini uerborum, hoc est, corpus meum, ad consecrationem hostiæ pertinentium intelligentia: aperiendus est illorum germanus ac proprius sensus, ad quem tanquam scopum intendere debet religiosa mens fidelium: illique tanquam firmæ anchoræ fidei, indubitato inharere. Est igitur prædicta propositio, citra tropum omnem & figuram intelligenda de xpo Christi corpore: quod post debitam uerborum illorum prolationem, sub specie panis secundum substantiam & re ipsa delitescit. Pronomen autem illud demonstratiuum, id ipsum demonstrat: quod transacta prolatione, sub forma panis continetur, ut hic habeatur genuinus eorum uerborum sensus. Hoc, quod exacta uerborum pronuntiatione, sub specie panis delitescit: est corpus meum. Vnde ibidem non ad sensum corporalem, sed ad intellectum sit illius rei demonstratio: quæ diuinorum uirtute uerborum ueraciter & secundum rem, sub panis latitat forma. Et ea ipsa res: est uerum Christi corpus, secundum propriam naturam & substantiam. Quare idem prorsus designatur per demonstratorium illud pronomen: & subiunctam dictionem, corpus meum. Et ita per protritam dialecticorum regulam, prædicatiua illa atque affirmatoria propositio, cuius extrema pro eodē omnino

¶ Quis horum
dñi uerbo
rū sensus,
hoc ē cor-
pus meū.

DE SACRAMENTO

Matt. 26.

Luca. 22.

4
Quis horum
verborum
sensus. hic
est calix san-
guis mei.

Ambrosi.

sumuntur: est uera. Hanc autem uerborum domini intel-
ligentiam, & ipsa glossa interlinearis insinuat Mat-
thæ. 26. cap. pronomen illud demonstratiuum ita
explicans. Hoc, quod sub specie panis uidetur: est
corpus meum. Et eadem glossa Luca 22. capit. in
hunc modum a priore non dissimile, explanat ean-
dem periculum demonstratoriam. Hoc, quod sub
specie panis apparet: est corpus meum. In utraque
tamen expositione: uerba presentis temporis, ui-
detur, apparet, & est: referenda sunt ad punctum il-
lud & momentum temporis, quod ipsam claudit
uerborum dominicorum a sacerdote prolationem, quoniam
tunc primum & non anteriore temporis articulo,
uerum Christi corpus, sub specie panis illic uidetur,
apparet, & continetur. ¶ Eodem quoque prorsus modo
intelligenda sunt uerba, calicis sacri consecratoria
Hic est calix sanguinis mei, quod tantundem ua-
let: atque si quis dixerit. hic est calix: sanguinem meum
specie uini occultatum uere continens. Quod sane
dictum: uerissimum est, sicut & ab ore summæ ue-
ritatis prolatum. attendendo tempus, fini prolati-
onis eorum uerborum adiacens: & non præcedens. Quoniam
(ut modo dictum est) in tempore prolationis, finem
eorum uerborum antecedente: necdum facta est panis
in corpus, & uini in sanguinem Christi conuersio
sed in extremo pronuntiationis illius articulo, re-
pente & subitanie fit: immensa illa Dei potesta-
te, quæ mora temporis non indiget in admirandis
suis operibus. Nescit enim (ut ait Ambrosius.) tarda
molimina: spiritus sancti gratia. Hoc autem sacramen-
tum quod in altari conficitur: uirtute spiritus sancti
potissimum perficitur. cuius gratia operatoria
admirabilis illius mysterij: inuocatur a sacerdote sa-
cra faciente, circa ipsius missæ offertorium: his uer-

bis aut cōsimilibus. Veni inuisibilis sanctificator, sancte spūs: ueni, sanctifica hoc sacrificiū, ad honorem nominis tui pręparatum, in nomine patris & filij, & spiritus sancti, Amē: Vnde ex adductis sparsim in anterioribus huius libri locis sanctorū patris autoritatibus, constat hanc unam eorū oīm esse sententiam: q̄ uirtute immensa atq̄ efficacissima spiritus sancti, sit per uerborū consecrationis prolationem conuersio supra omnem naturę modum, panis in uerū Christi corpus, & uini in sanguinem. ¶ Porro hic uerborū consecrationis & panis & calicis sensus, mō assignatus: non mō ecclēsię sanctę & sacrorū autorū intelligentię, pietatiq̄ fidei est cōsentaneus: sed & facilis est captus & idoneus ad mille anfractus, ambages, & scopulos errorū intricatarūq̄ quęstionum deuitandos. Nihil enim scrupuli relinquitur amplectenti hęc mō propositam explanationē: neq̄ quicq̄ occurrat obuium aut interuenit perplexum, quod ueritatem offendant aut sacram lędat religionem. Q̄ si quis pergat ea uerba panis consecratoria, cum Oecolampadio exponere in hanc formā. Hoc est corpus meum, id est, hoc significat corpus meū, uel: hoc est figura corporis mei. demonstrato per id pronomen hoc, pane illo materiali: quem asserit post peractam consecrationem manere secundum substantiam, perinde atq̄ ante eam fuerat, nulla prorsus in eo demutatione facta: primū in hoc incidit impietatis barathrę, q̄ abnegat uerū Christi corpus post consecrationem sub forma panis re ipsa contineri: sed solum ibidem asserit esse panem materiale & frumētarium: qui sit figura, signū & repręsentatio corporis Christi passi pro nobis & nunc ad dexteram patris in cōlo consistentis.

K 5

Inuocatio
sa. spūs in
missa fieri
solita.

5.

Expōnis
uerborum
dñi, ab Oe
colamp. as
signatę cō
futatio.

DE SACRAMENTO

Mat. 26

6
Absurda
eorundem
dñi uerbo
rū exposi-
tio: ab alijs
conficta

Ioan. 2

Quod plane impium dogma: per totum hūc librum multipliciter elisum est & confutatū. Deinde in-
tempestiuum illum, & importunum esse tropum
(iuxta quem: uerba prædicta uolunt aduersarij in-
telligi) liquido produnt subsequētia Christi uer-
ba, de corpore quidem: continuo subnectentis. qđ
pro uobis tradetur. de sanguine uero, qui pro uobis
& pro multis effundetur. Ea siquidem uerba, non
figuræ corporis aut signo sacri sanguinis, cōpetere
queunt: sed uero tm̄ corpori, & uero itidem san-
guini. Verum nanq; Christi corpus: pro nobis in
mortem traditum est. & uerus etiam eius sanguis
(non figura illius, aut signum) pro nobis effusus
est in remissionem peccatorū. Cōstat igitur omni
ex parte (ut supra etiam est dictum) Oecolampa-
dianam illam expositionem: ueritati nequaq; co-
hærere. ¶ Sed lōge magis abhorret a uero, absurdi
orque censerī debet aliorū sententia: qua censent in
hisce uerbis: Hoc est corpus meum, Christū pro-
nomine illo hoc, nequaq; demonstrasse suum cor-
pus sub speciebus panis contentum: neq; panē il-
lum materiale, quem manu tenebat. sed propri-
um suum corpus in mensa recumbens: & sub mē-
broꝝ distinctione discipulis conspicuum. Haud
aliter q̄ Iudæis ante dicens: soluīte templum hoc,
pronomine hoc, suum ostendit corpus: sacꝝ deita-
tis tēplum. quoda Iudæis per mortem, animæq;
disseparationem erat soluēdum. Et ita cum de san-
guine dñs noster in cœna sermonem hunc subre-
xit: hic est calix sanguinis mei, proprium sui cor-
poris uenis contentum sanguinem sub forma uisi-
bili, demonstrasse ipsum cōtendunt hi improbi do-
gmatisæ: ut abnegent ueritatem dominici corpo-
ris & sanguinis in eucharistia. Verū si id astruere

pergant: consequens est eos asserere etiam debere,
 q̄ cum dñs ante dixit apostolis, accepto pane: Ac-
 cipite & manducate ex hoc omnes: ipsum eo pro-
 nomine etiam demonstrasse suū ipsius corpus men-
 sę accumbens, & oculis discipulorū obiectum. Et
 ita ipsis dixisse: q̄ ex illo suo corpe discipuli man-
 ducarent, singuli scilicet abreptam corporis illius
 in frustra dilaniandi particulam: ritu ferarū. Ean-
 dem enim prorsus rem demonstrat pronomen hoc,
 in priore illa uerborū domini parte: manducate ex
 hoc omnes, & in hac posteriore: continuo subse-
 quente, hoc est corpus meum. Coguntur itidem hi
 noui uerborū domini expositores admittere: q̄ cū
 porrecto calice dixit ipse discipulis suis: Accipite
 & bibite ex hoc omnes, ipsum eo pronomine eti-
 am demonstrasse suum preciosum sanguinem: in
 corporis sui, discipulorū obrutibus obuij uenis, di-
 stincte & materialiter consistentem, dixisseq̄, ut
 illum suis extractum receptaculis crudum & sub
 propria cruoris forma biberent, quandoquidē ea-
 dem prorsus res demonstratur pronomine hoc, in
 prioribus illis domini nostri uerbis. bibite ex hoc
 omnes, & in his posterioribus. hic est sanguis me-
 us. Sed quis hanc non exhorreat & detestetur ex-
 tremam impietatem: q̄ Christus Thyestęam at-
 que Diomedęam nobis mensam proposuerit? uo-
 lueritq̄ a discipulis suis carnē suam in particulas
 discissam: Anthropophagorū aut Cycloporū mo-
 re manducari, & sanguinem suum sub forma pro-
 pria uisibilisq̄ sanguinis potari? cum ab hac crassa
 & stulta intelligētia, tantopere studuerit Christus
 Capharnaitas & discipulos suos (quibus durus ui-
 debatur eius sermo) abducere: & ad rectum suorū
 uerborū sensum eisdem reuocare, Nulla certe alia

Matt. 16.

Cōfutatio
 expositio-
 nis: postre-
 mo data:

Ioan. 6

K 4

DE SACRAMENTO

7 *confutatione indiget hæc secundo loco adducta nõ
 nullorũ aduersariorũ expositio: quam cõsecratorijs
 dñi uerbis assignant. Nam extrema hæc absurdi-
 tas & impietas, ipsam e directo consequens. satis
 superq; eandem damnat & explodit. ¶ Caterum
 nunc claudendus est nobis huius libri sermo: q; ea
 sufficienter iam discussa hic uidentur, quæ ad sub-
 iectam pertinent materiam, proprijsq; animi no-
 stri institutum: utpote ad astruendam contra ad-
 uersarios dñici corporis & sanguinis in eucharis-
 tia ueritatem. Quam consolidare utcunq; sumus
 annixi, primũ sanctæ scripturæ tam ueteris q̃ no-
 ui testamenti autoritate: adhibitis sacrorũ interpre-
 tum in eosdem locos explanationibus. Secundo,
 canonicarũ sanctionum testimonijs: ex illustrium
 scriptorũ ecclesiæ doctoz operibus, citatis. Ter-
 tio uero loco, antiquorum & insignium autorum
 sacrorum sententijs: ex diuersis ipsorum scriptis,
 affatim adductis. Quarto deniq; ordine, idem con-
 struere sumus conati: ex ipsa ecclesiæ diutina ob-
 seruatione: assiduo usu comprobata. Postremo au-
 tem, ex ritu adorationis Eucharistiæ publico: &
 institutione festi corporis Christi: Non diffiteor
 equidem multo plura & sublimiora de hoc excel-
 lentissimo sacri corporis, & sanguinis Christi my-
 sterio afferri posse: quod humano ingenio cõueni-
 dari satis & explicari nequit. Verum ea ut minus
 proposito nostro congruentia, hic prætermitten-
 da duximus: & ab alijs sacris autoribus (qui ple-
 nis & explicatis uelis: illud æquor sunt emensi) po-
 tius exquirenda. Quales sunt eximij patres: Am-
 bro, in lib. de initiandis mysterijs, & postremis su-
 is libris de sacramētis, Guilhelmus Parisien. in o-
 pere suo diffuso de sacramentis, Hugo de S. Vu-*

*Epilo. eorũ
 q̃ i hoc li-
 bro sunt
 tractata.*

Ambrosi.

Guilh. Pa.

Hugo de

S. Victore

DE SACRAMENTO

ctore: in tota sui secundi libri de sacramentis, par
te octaua, & complures alii id genus scriptores sa
cri: supra nominati. Insuper sacrarum literarum
eruditione clarissimi uiri: Alexander de Ales,
Thomas Aquinas, Bonauentura: in suis sup quar
tum sententiarum librum commentarijs & sum
mis theologicis: Gabriel biel: in sua expositione lu
culenta de canone missæ. & cæteri doctores scho
lastici: qui in suis lucubrationibus disceptatorijs,
exactissime & amplissime materiam totam de ue
nerabili eucharistiæ sacramento pertractarunt.
Ex quorum diligenti lectione, ueritatis dinoscen
dæ studiosus uberius hauriet: quæ ad locupletio
rem huius altissimi mysterij pertinent notionem,
& ad augustiorem dei nostri, in tanto ac tali mu
nere nobis indulto, uenerationem. Cui sit honor
& gloria: atque gratiarum actio: in sæcula, sæculo
rum. Amen.

Alexan.
de Ales.
Thomas
Aquinas.
Bonauen
tura.
Gabriel
Biel.

PRIMI LIBRI DE SACRAMEN
to eucharistiæ, contra Oecolampadi
um: finis. K 9

DE SACRAMENTO
DE SACRAMENTO EVCHA-
ristiæ contra Oecolampadium, liber secundus: ra-
tiones Oecolampadianas, contra ueritatem domi-
nici corporis & sanguinis in eucharistia, obie-
ctas dissoluens.

¶ Magnum in sacro eucharistiæ mysterio
esse miraculum: neq; illud alia indigere at-
tentione quam euangelij, in quo idipsum pla-
ne explicatur. Cap. I.

¶ Vi magnum segetis prouentum ex agro
diligenter ex cultu colligere satagit, non
modo sedulam nauat operam ut bonum sulcis
illius maderet semen: uerum etiam soli-
citus inuigilat, ut succrescentes herbae
noxiae inrelax lolum lapæq; & tribuli euellantur
ne surgentem suffocent segetem & opprimant. Si
præterea uepres, sentes aut frutices innascentur ar-
uis quibus commendatum est tritici semen: summo
studio curat colonus spinas omnes & nociua uir-
gulta protinus succidi. ne sint impedimento exor-
ientibus culmis: expectataq; messe illum defrauden-
t. Haud secus qui spirituale ueritatis catholicae
semen, fidelium cordibus tanquam fecundis agris
inserere studuerit: magnopere debet eniti, ne ini-
micus homo superfeminet illis zizania errorum
& sterile gramen, ne increpant etiam ipsis aculea-
tae spinæ aut arbuta senticosa prauorum dogma-
tum. Proinde tricas omnes atq; argutias aduersario-
rum ueritatis, quas obijciunt in partem aduersa-
sam spiritualis ille seminator dissoluat oportet ut
acuta ueræ doctrinae falce, excisis uepribus captio-
num, syncerae fidei repugnantium; commissum ar-

Matth. 13.

EVCHARISTIAE II. 78.

uis animatis sacrum illud semen, copiosum denique proferat & salutarem bonorum operum fructum. Itaque post iacta multiplicium rationum semina in praecedente libro, ad radicandam in pijs mentibus fidem de ueritate corporis & sanguinis domini in sacramento altaris: elaborandum nunc est ut extirpentur superiecta illis, ab hostibus sanctae eucharistiae, zizania: illorumque rationes, certo quodam ordine diluantur. ¶ Ad quod commodius efficiundum, ex opusculo illo Oecolampadiano quod improbamus, obiectiones (ea, quae sparsi inibi ponuntur, serie: a uertice libelli eiusdem ad calcem usque) singulatim colligemus: & suam cuique earum dissolutionem (ut nobis indulerit deus) subnectemus. Neque semper nobis erit studium, & haec ipsius eo quo ponuntur contexturadamus referre: quamuis copulibus in locis id facturi simus. Quoniam interdum uis ipsa ratiocinationis, ut sit aptior & enucleatior: exposcet aut addi aliquid aut detrahi illi uerborum contextui, quem habet illius codex: quod integritati ipsius argumentationis nequaquam officiet, modo sententia ipsius non euarietur nec demutetur. A qua ne utique aberrare & discedere summo opere laborabimus: sed incolumen ipsam, & integram studioso lectori reddere, quo percipiamur illi e directo congruere: & ex aequo contrapugnare. ¶ Est igitur haec: prima Oecolampadij obiectionis. Si in eucharistia, uere contineretur Christi corpus, per conuersionem panis in ipsum: id in gentis miraculi loco esset habendum & ut, tale impenitus praedicandum. Atqui nullum in tali mysterio censeretur debet miraculum. Tum quia Augustinus in tertio libro de trinitate, capite decimodigressus in ordinem, nouem genera miraculorum & signorum

2
Secundus
ius libri
materia.

DE SACRAMENTO

„ quæ diuinitatis aliqd sensibus annunciet. Sub nul
 „ lo autem illorū, cōprehenditur tale miraculum:
 Augu. „ quale in eucharistia prædicatur. Tum etiā, q̃a Au
 „ gusti in catalogo mirabilium sacrae scripturæ: il-
 Gregori „ lud de eucharistia miraculū obticuit. Gregorius
 us Nazā „ itidem Nazanzenus q̃ miracula euangelistarū nu-
 zenus „ meris cōplexus est: nullam etiam illius, q̃ in eu-
 „ charistia fieri dicitur, miraculi facit mētionē. Tū
 „ deniq̃, q̃a apud solidos theologos receptum est:
 „ non esse celebranda miracula, q̃ canonicarum scri-
 „ pturarū autoritate nō commendantur. At si cor-
 „ pus Christi realiter esset in altari: plus miraculi in
 „ uno pane haberetur, q̃ in ullis dei operibus, fieret
 „ que illa nō semel: ut mundi creatio uel mortuorū
 Exod. 16 „ resuscitatio. non quotidie: ut in deserto, mannae
 Ioan. 5 „ pluuia. non certo tempore: ut in probatica piscina
 „ salutaris aquæ motus. sed quotidie, sapius, & in
 „ numeris in locis. Tanta autem miraculorū mul-
 4 „ tiplicatione: quid opus est? Non est igitur: illicha-
 „ bendum miraculum. Hæc Oecolampadius. ¶ Res-
 „ ponsio. Magnū profecto, & inter cætera sublime
 „ & eminens debet haberi & prædicari in euchi-
 „ stia miraculum: quod ad uerba Christi per sacer-
 „ dotem prolata, panis in Christi corpus conuertatur.
 „ quod item desinente omnino panis substantia
 „ eius accidentia sine subiecto permaneant integra.
 „ q̃ deniq̃ sub illis, uere & secundum corporalem
 „ præsentiam subsistat Christi corpus: modo quidē
 „ ineloquibili & ineffabili, & quo suæ placitum est
 „ optimæ uolūtati. Ad illud itaq̃ q̃ ex Augustino
 „ in libro de trinitate affert aduersarius: prompta est
 „ responsio, Augustinū ea solū miracula ibidē anno-
 „ tasse: q̃ a deo, angelorū uel hominum ministerio
 „ fiunt: non autem ea, quæ nulla causa secunda præ-

prie cooperante, agit diuina uirtus. Quod satis in
 sinuat ipse titulus capiti illi decimo, tertij libri de tri-
 nitate praefixus: & totam illius capitis sententiam
 paucis cōstringēs, hoc pacto. Designificatiōibus
 quā manifestandam uoluntatē dei: siue p hoīes, si
 ue p angelos ministrantur. Sic ibi. Sacramentū au-
 tē eucharistiae. non humana aut angelica fit uirtu-
 te: sed diuina: & uerbis Christi, sicut & institutū
 est: quibus humano ministerio sacerdotaliq; officio
 cōsecratur ac celebratur: nō tñ cōficientis pote-
 state fit sacerdotis, sed sola efficacia & uirtutē
 Christi: ad praelationē uerborū consecrationis,
 operatoria. Quare hoc ipsum miraculū, cēseri nō
 debet nec reponi in eorū numero ac sorte miracu-
 lorū de quibus ibidem agit Augusti. Præterea, id
 argumētandi genus qd hic ab Oecolampadio pro-
 ponitur: haud magno negotio a nobis refelli po-
 test. Nam Augustinus neq; creationem mundi ex
 nihilo, neque incarnationem domini, nec inteme-
 ratae uirginis conceptum & partum, nec resurre-
 ctionem ex mortuis: comprehendit sub illis mo-
 dis ibi positis. Nunquid tamen idcirco illa habe-
 ri non debent miracula, admirandaq; diuinæ uir-
 tutis signa: naturæ metas transcendentia? De in-
 ceptis ad Augustinū in libro de mirabilibus sacrae
 scripture, & Gregorium Nazanzenum in carmi-
 nibus euangelica miracula referentibus: adhiben-
 da est breuis hæc responsio. inualidam eē argumē-
 tationem: ab autoritate quippiam negatiue con-
 cludentem, ut norunt primis dialecticæ rudimen-
 tis imbuti. Proinde ab eo quod nec unus illorū au-
 thorū nec alter in suis dictis operibus meminerit
 miraculi quod i eucharistia prædicamus: infirmū
 sumitur argumentū, qd idcirco inter miracula nō

Augusti.

S
Georgius

DE SACRAMENTO.

debeat illud collocari. Neque enim oīa particula
tim miracula, in ante dictis locis recensere studue
rūt duo illi sancti patres: sed illa potissimū, q̄ ocu
lis subiecta apertam habuerunt facti euidentiam
reiq; gestæ manifestationē. Quale non est hoc in
eucharistia miraculū, q̄ oculos corporis oīno la
tet: & solis interioribus oculis aīæ, lumine fidei il
lustratis patet. ¶ Demū, q̄ tertio in hac obiectiōe
ponitur loco, nō esse recipiēda miracula quæ cano
nicarū scripturarū autoritate non probantur &
cōmendantur: haudquaquē est tribuendū. Quoniā
tunc nulla essent admittenda miracula: nisi quæ
in sacris literis aperte cōtinentur, quod manifeste
repugnat illi sententiæ euangelicæ: quam ita scri
bit Ioānes.

Ioan. 20.

Multa quidem & alia signa fecit Iesus
in conspectu discipulorū suorū: quæ non sunt scri
pta in libro hoc. Nulla identidem de sanctis essent
recipiēda nobis miracula: in sacrum literarum
pagina nequaquam expressa, quantumcunq; pro
bati authores & grauissimæ autoritatis, ea cō
scripserint: & quantumlibet ecclesia sancta in suo
officio illa approbauerit, quoniam canonicarum
scripturarum autoritate non commendātur: ne
que in ipso sacrarum literarum contextu expres
se continentur: Hoc aut, omnino erroneum est &

7

impium: totamq; eneruans atq; confundens eccle
siasticam autoritatem. ¶ Nihil o secius & istud
qđ tantope celebramus eucharistiæ miraculum
Phibemus canonicarū scripturarū autoritate cō
mendari, atq; in illis explicari, utpote in euangeli
ca Matthæi, Marci & Lucæ lectiōe: & in primæ
ad Corinthios epistolæ cōformi narratione. In q̄
bus locis cū uniformiter dictum sit, q̄ Christus ac
ceptū panē benedixit & fregit: deditq; discipulis

Matth. 26

Marci. 14

Lucæ. 22

1. corin. 11.

suis, dicens. Hoc est corpus meū: quod pro vobis
 traditur. nōne insinuat ipse diuina sua uirtute
 tunc panē in suū corpus permutasse? quod reuera
 insigne est miraculū. Atq; p huiusmodi conuersio
 nē, necesse fuerit totā panis substantiā desisse: eidē
 que sub sensibilibus illis speciebus Christi corpus
 successisse. aliq; nō fuisset facta illa cōuersio: q̄
 mō est dicta. Et hic rursus nouū est, quod naturæ
 uires excedit, opus diuinū: atq; miraculū. Demū
 ut inuisibile Christi corpus nobis signo aliquo ui
 sibili designetur esse præsens: ad peragendū hoc
 mysteriū, deprehenduntur accidentia panis prio
 ra adhuc superesse post conuersionē, tanq; uelamen
 tum & umbraculum sacratissimi corporis Christi
 illorum integumento uere contenti. Et cum nulla
 sit reliqua panis illius substantia cui inhæreant, ne
 que migrauerint in corpus Christi tanquam su
 um subiectum (nam formis illis accidentarijs: cor
 pus eius affici non potest) consequens est illa resi
 dua panis accidentia, sine subiecto ibi subsistere.
 quod rursum admirabile est opus excelsi: & no
 uum miraculum. Videmus igitur, cum sacra
 scriptura testificetur Christum corpus suum sub
 forma panis tradidisse discipulis (quod non nisi
 per transmutationē panis in suum corpus, fa
 ctum fuisse: prius abunde est ostensum (oia conti
 nuo miracula q̄ celebrātur in eucharistia: per scri
 pturæ autoritatē nobis cōsequio quodam com
 mendari. Ex hoc etiā loco dilucide constat: quomō
 articulus fidei de transubstantiatione panis in cor
 pus Christi & uini in eius sanguinem (nam quic
 qd in toto hoc ope, de uno dictorum signorum
 dicitur: de altero etiā scilicet posteriore, consimili
 ter debet iuxta suā rationē intelligi, tametsi non

Miraculū
 in eucharis
 tia ex sa
 cris literis
 trahi,

Cap. 2.
 libri præ
 cedentis.

DE SACRAMENTO.

semp exprimatur (ex sacra scriptura deduci queat
rectoq; ratiocinio desumi. ¶ Neq; rationi miracu
li in hoc sublimi mysterio obuiat: quod frequen
tissime imo quotidie, sæpius & innumeris in locis
id fiat. Nam illud frequentari mysteriū: ipse domi
nus nř eius institutor iussit, dicens. Hoc facite in
meā cōmemorationē. Et beatus Paulus exercēdū
illud edocuit in dominicæ passiōis memoriam us
que ad cōsummationē sæculi, & donec ueniat ad
iudiciū exteremū totius orbis. Factum est aut ha
ctenus illud mysteriū, & sit quotidie, fietq; perpe
tuo, uirtute diuina Christi: ad prolationē uerborū
cōsecrationis, mirabiliter illud operante. quæ nō
minus nunc est efficax, nec unq; fuit, nec erit: q̄ sue
rat, quando ab ipso primū institutū fuit hoc subli
me sacramentum. & ergo semper idem atque con
similis effectus: eam uim omni efficacem cōsequi
tur. Non est autem diuina potestas, ob sui immen
sitate: ulli ne tempori nec loco neque modo all
gata. sed quemadmodum omnia quecunq; uoluit
dominus ipse fecit ita & quando uoluit, & ubi &

Luce .22.
1. corin. 11.

Psal. 134.
Iob. 9.

Ecclens. 8

quoties, & quomodo uoluit ipse fecit. Et quis ei di
cere potest (ut ait sanctus Iob) cur ita facis: aut q̄
re tam frequenter & tam multis in locis ita facis:
Cui ita consonat Ecclesiastes. Omne quod uolue
rit dominus faciet, & sermo illius potestate ple
nus est: nec dicere ei quispiam uolet: quare ita fa
cis: Sicut itaq; aliqua mirabilia opera. semel fecit
& alia aliquanto quodam tempore, quotidie, alia
uero interpolatis temporibus frequenter: ita & ali
qua facere potest quotidie & plurimis in locis, eti
am usque ad mundi occasum, pro suæ optimæ uo
luntatis beneplacito. Est enim uirtus illa effectrix
infinita: quæ nullis constringi potest legibus.

Quāvis humanus sensus & ratio naturalis, nequāq̃ cōprehendant sublimitatem mysterij sacrosanctae eucharistiae: ob id tamen nō deesse in eo ingens miraculū. Ca. II

S Ecūda obiectio. Miraculorū singularium natura est: manifeste & efficaciter infirmorū animos in fide recreare. Hæc autem q̃ de eucharistia prædicantur: latentia sunt & inuisibilia, sensusq̃ fallentia. Et sic fidē non promouēt sed infirmant: cōscientiasq̃ sine fructu reddunt attonitas, ac torquent magis q̃ ullum aliud. Deniq̃ quod mysticis uerbis piē doctū est, demoliuntur: & a dominicæ passionis memoria in sui rapiunt admirationem. Est enim institutū eucharistiae mysterium: in cōmemorationem mortis domini perpetuam. In quo si ponantur ea q̃ prædicantur miracula: intenti in illorū contemplationē, & admirationem animi fidelium, prorsus abducētur a memoria dominicæ passionis, q̃ non queant simul acie considerationis ad plura innectere. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio: Abnegandum est, omnium miraculorū naturam esse: q̃ sensui manifestā sint atq̃ comperta, ut infirmos animos in fide consolident. Siquidem mūdi ex nihilo creatio: manifestaria sensus cognitione nunq̃ fuit perspecta, sed sola attingitur fidei luce. Cuius expertes plerūq̃ philosophi: mundum posuerūt anterioribus sæculis perpetuum, nec unq̃ exortum. Ita & futura mundi per ignem consummatio: miraculum apud nos habetur, suo complendum tempore, attamen nobis nullo sensus experimento est exploratū: sed sola fidei notitia persuasum. Qua destituti nōnulli naturalium rerū disquisitores, & physiologi: cen-

7

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

I. Cor. 13

2

Multa esse
miraculaq̃

L

DE SACRAMENTO

sensu non
cōprehen-
duntur.

Chrysost.

suerunt mundum hunc sensibilem perpetuo dura-
tur, nec interitum aliquando passurum. Nonne et
generalis illa mortuorum resurrectio i nouissimo
die seculi: miraculum censeretur debet etiam nunc a
nobis? Quis manifesta sensus notione nō deprehen-
datur: sed sola fide. Omitto Christi incarnationem
candidissimæ uirginis & matris dei conceptum et
partum, imo perpetuam uirginitatem: & consimi-
lia id genus admirabilia dei opera, quæ nullo sen-
sus iudicio cuiquam sunt cognita, sed sola fide in-
concussæ a nobis tenentur: attamen non deperdūt
illa ob id, ueram miraculorū rationem. Sic & uene-
rabile eucharistiæ mysterium, quæuis aperta sensus
cognitione non attingatur, imo sensus ipsi corpo-
rales in illo fallantur: haud tamen desinit esse mira-
culum. quoniam superior sensu & omni humana
ratione fides, cœlesti lumine mentibus fidelium ir-
radians: efficaciter edocet nos altitudinē tanti my-
sterij, illudque ut grande miraculum, ueneratione di-
gna prosequitur. Neque in amplectendo reuerēter
& firmiter hoc sacramento, ex sensuum nostrorū
aut humanæ rationis iudicio pēdere debemus: sed
ex solidæ & incōcussæ fidei indimobili firmamen-
to. Sicut sancta concinit & faciundum monet ec-
clesia: in hunc modum. Et si sensus deficit: ad fir-
mandum cor syncærum, sola fides sufficit. Et rur-
sum. Quod non capis, quod non uides: animosa fir-
mat fides, præter rerū ordinem. ¶ Admonet idem
præclare & Chrysostomus, in homelia octoge-
simatertia, super Matthæum hisce uerbis. Creda-
mus itaque ubique deo, neque repugnemus ei: etiam si
sensui & cogitationi nostræ absurdum esse uidea-
tur quod dicit, superetque & sensum & rationem
nostram, Quod in omnibus, & præcipue in myste-

EVCHARISTIAE. II. 82

ipsi faciamus: non illa quæ ante nos iacent solum-
modo aspicientes, sed uerba quoque eius tenentes.
Nam uerbis eius: defraudari non possumus. Sensus
uero noster: deceptu facillimus est. Illa, falsa esse
non possunt: hic sapius atque sapius decipitur.
Quoniam ergo ille dixit, hoc est corpus meum, nul-
la teneamur ambiguitate: sed credamus & oculis
intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile:
traditum nobis a Christo sub rebus sensibilibus.
Omnia uero quæ tradidit: insensibilia sunt. Sic &
in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est: do-
num illud conceditur. Quod autem in ea confici-
tur: intelligibile quidem est. Nam si tu incorporeus
esses: nude ipsa dona incorporea tradidisset tibi.
Quoniam uero corpori coniuncta est anima tua: in sen-
sibilibus intelligenda tibi traduntur. Hæc Chryso-
stomus. ¶ A cuius sententia non dissidens ue-
nerabilis pater, Anselmus Cantuariensis: luculen-
ter ostendit in libro suo, de incarnatione uerbi in-
scripto (in quo hanc pertractat quæstionem, quo-
modo solus dei filius est incarnatus, & non pater,
nec spiritus sanctus, cum tamen sint eiusdem sub-
stantiæ) hanc permultis fuisse in ipsis quæ ad fidem
spectant occasionem errandi: quod uoluerint ratione
humana capere ac comprehendere alta fidei myste-
ria, antequam crederent, & quæ intellectus capacita-
te ac iudicio attingere non potuerunt: regularint e-
adem & credere, fideque firma profiteri. Siquidem
in secundo libri illius capit. ita dicit: Sed priusquam de
quæstione differam: aliquid præmittam ad cõpe-
scendam eorum præsumptionem, quæ nefanda temerita-
te audent disputare contra aliquid eorum quæ fides
Christiana confitetur: quoniam id intellectu capere
nequeunt. Et potius insipienti supbia iudicant, nul-

Matth. 2

4
Opus An-
sel. de incar-
nat. uerbi.

Anselmus

DE SACRAMENTO

latenus esse posse quod nequeunt intelligere: q̄ hu-
mili sapientia fateantur esse multa posse, quæ ipsi
nō ualeant cōprehendere. Nullus quippe Christia-
nus debet disputare: qm̄ quod catholica ecclesia cor-
pus credit & ore confitetur, non sit, sed semper e-
andem fidem indubitanter tenendo, amando, & se-
cundum illam uiuendo: humiliter q̄tum pōt, quæ
rere rationem quō sit. Si pōt intelligere: deo grati-
as agat, si non potest, non immittat cornua ad uenti-
landum, sed submittat caput ad uenerandum. Citi-
us enim potest in se confidens humana sapiētia, im-
pingendo cornua sibi auellere: q̄ innitendo petram
hanc euellere. Solent enim quidam cum cōperint
quasi cornua confidentis sibi sciētia producere (ne-
scientes, q̄ si quis existimat se scire aliquid: nōdum
cognouit, quemadmodum oporteat eum scire an-
te q̄ habeant per soliditatem fidei alas spirituales:
in altissimas de fide q̄stiones præsumptuose assur-
gere. Vnde fit, ut dū ad illa quæ prius fidei scalam
exigunt (sicut scriptum est, nisi credideritis: nō in-
telligetis) præpostere prius per intellectum conan-
tur ascendere: in multimodos errores per intelle-
ctus defectum cogantur descendere. Palam nanq̄
est, quia illi non habent fidei firmitatem: qui qm̄
quod credunt, intelligere non possunt: disputant cō-
tra eiusdē fidei a sanctis patribus confirmatam ue-
ritatem. Velut si uespertilioes & noctuæ, non ni-
si in nocte cœlum uidentes: de meridianis solis ra-
dijs disceptent contra aquilas, solem ipsum irreuer-
berato visu intuentes. Hæc Anselmus ibidem:
Quæ si diligenter expēdantur: in Oecolampadium
recte dicta deprehenduntur, qui sublimitatem hu-
ius mysterij de Eucharistia, quoniam rōne non po-
tuit comprehendere, per incredulitatem & extre-

I. Cor. 8.

Esa. 7.

mam impietatem abnegat. ¶ Verū ut ab hac infirmitate mentis excata ipse liberetur: remittendus est ad scholam theologiae naturalis, siue libri creaturarū, de quo in praecedente lib. fecimus mentionem. Siquidem autor operis illius, in titu. 209. plane ostendit multiplici ratione, habendam esse fidem dei uerbis indubitatam, sine efflagitatione rationis aut probationis, sed dūtaxat: quoniam ipse dixit. ita rem ipsam proponens. Quoniam iam declaratum est, qđ deo debetur honor in summo: & homo debet deo summum honorem, & quia credere alicui & uerbis eius, est dare illi honorem: quare reputatur uerax. sicut qui non credit alicui & uerbis eius: reputat eum mendacem, uel uelle mentiri uel posse mentiri. Et ideo cum honor sit, credere alicui & uerbis eius: sequitur qđ homo debet credere deo. imo debet ei primo & per se, sine alio testimonio, sine aliqua probatione: pure & simpliciter suo simplici uerbo, solum quia ipse dixit uel dixit fecit, credere. Et per consequens debet hō credere: quicquid deus dicit. ita qđ tota causa, tota radix, totum fundamentū credendi uerbis dei: debet esse quia ipse dicit. Et talē honorē tenetur & debet hō deo & uerbis eius. s. credere omnia uerba dei, quia ipse dicit: Aliter sequeretur qđ ipse faceret deo maximum uituperiū contra suū honorē: quia reputaret eum mendacē uel uelle mentiri, uel fallere, uel posse falli. Si. n. non uolo credere uerbis dei propterea quia ipse dicit, sed quāro aliam probationem & aliud testimonium: tunc magis credo alicui alteri qđ deo, & reputo aliquid aliud magis uerum qđ deum: Et si credo deo & uerbis eius, eo quia mihi uidetur & propter meam rōnem: tūc magis credo mihi metipsi qđ deo, & reputo me magis uer-

Cap. 17

Autor theologiae naturalis.

Verbis dei simpliciter eē credendū sine aliqua probatione.,

L 5

DE SACRAMENTO

racem q̄ deum. Et sic facio deo maximum uitupe-
rium & contra suum honorem, & pono me supra
deum: quia primo credo mihi metipsi & rōni meæ
& sensui meo plus q̄ Deo. Sic ergo honor diuinus
probat modum & formam credēdi uerbis dei: ita
q̄ ratio credēdi deo & tota causa & tota radix de-
bet esse, q̄a deus dicit. ¶ Et iste modus & ista for-
ma credēdi deo: debetur etiam illi, ratione excel-
lentissimæ suæ maiestatis & autoritatis. Vnde ma-
gis creditur regi, q̄ alicui alteri de regno: & papæ,
q̄ alicui alteri de ecclesia. Q̄to ergo magis & ma-
xime debet credi deo, suo simplici uerbo: q̄ est rex
regum & dominus dominantū. Et quantam in-
iuriam & q̄tum uituperium faceret aliquis sub-
ditus regi: si nō crederet uerbis eius. Quis esset au-
sus dicere regi: non credo uerbis uestris? Quid igi-
tur: de deo debet esse? Item etiam ratione suæ infi-
nitæ bonitatis & purissimæ, debet ei credi, simpli-
ci uerbo: & debet homo credere quicquid deus di-
cit. Quia datur fides & credulitas uerbis & dictis
alicuius hominis: quia reputatur bonus. & quan-
to magis aliquis reputatur bonus: t̄to magis cre-
ditur uerbis eius. Ergo cum deus sit summe & in-
finite bonus: maxime debet credi uerbis & dictis
eius, suo simplici uerbo, & quia ipse dicit. Item et-
iam ratione suæ ueritatis infallibilis: quia est sum-
me uerax, & summe sapiens, qui non potest falli.
Et ideo, debet ei credi simpliciter. Sic ergo ratione
summi honoris qui deo debetur, & ratione sum-
mæ maiestatis & potentissimæ autoritatis & di-
gnitatis, & suæ infinitæ bonitatis, & rōne suæ ue-
ritatis & sapiētiae: debet ei credi & uerbis eius, pri-
mo & per se simpliciter, quia ipse dicit. Hæc ibi.
Quæ non aspernetur Oecolampa, licet simplici &

Apoca. 19

verbis dei
ob multas
cās: firmi-
ter est cre-
dendum

istud non
implicat
sed per
se autem
non potest
negari

EVCHARISTIAE. II. 84

rudis sermone sint contexta sine uerborum furco & le-
nocinio. quoniam solidam continent & piam doctrinam,
quadruplicique ratione innitenti naturali mentis di-
scramini atque iudicio: demonstrant, uerbis dei pro-
pter solam auctoritatem dicentis, esse credendum.
Cum igitur dixerit plane Christus: hoc est corpus meum Mat. 26
& hic est sanguis meus, cur non habetur fides uer-
bis eius firma & solida: sed quaruntur tergiversa-
tiones & obtorta uerborum illorum domini expositio-
ne a uero eorum sensu procul alienae? Captiuus itaque
Oecolampadius intellectum in obsequium Christi:
neque abneget subesse miraculum uenerabili sacra-
mento eucharistiae: quis id sensus non diiudicet, nec
humana ratio comprehendere queat. ¶ 7 Caterum
ad reliqua in praesenti obiectione proposita (ut eti-
am dissoluatur) est progrediendum, inficiandūque
penitus: quod haec quae eucharistia celebrantur mira-
cula, fidem non promoueant, sed infirmant, cum
ipsa nullo alio nitantur: quam firmitate syncerae fidei fun-
damento. Quanto enim illa ab experimento sensu-
um sunt remotiora: tanto amplius ipsius fidei pro-
mouent meritum pariter & profectum. eoque al-
tius solida fides in pijs mentibus agit radices circa
huiusmodi miracula. quo minus & sensus & ratio Miracula
eucharist.
nec fidei
nec cordium
tranquillita-
ti obesse
naturalis illa potest percipere. Neque eadem miracu-
la conscientias reddunt attonitas aut torquent sua-
pte natura: sed confortant potius, serenantque, &
in magnam rapiunt diuinæ dulcedinis atque beni-
gnitatis admirationem. Quod si qui scrupulis tor-
quentur & attoniti haesitant circa horum mysteri-
orum ueritatem: id sola ipsorum sit culpa, & ob su-
am in ijs quae sunt fidei incredulitatem, titubatio-
nemque & uacillationem infirmæ mentis ipso-
rum. Quemadmodum Christi miracula, credentes

DE SACRAMENTO

Matt. 12
Luc. 11

excitabant alacrius ad fidē: scribas autē & pharisaeos cōfundebant. q̄ illis uisis stimulabantur zelo atq; inuidia, erūpebantq; in blasphemias: non q̄dem ex ipsa miraculorū natura, sed propria Iudaeorū malitia. Deniq; negandū est obiectanti, q̄ attentior illorū miraculorū consideratio: q̄empiam abducatur a dñicā passionis memoria. Enimvero admiratio sublimitatis horū mysteriorū, & dominicā passionis cōmemoratio: nequaquā repugnant ad inuicem aut alienae extraneaeq; sunt una ab altera considerationes. sed maxima uicinia atq; affinitate sibi cōiunctae. & una alteram consequens. Nempe si quis intendat aīm in id miraculū, q̄ sub forma panis uerum Christi corpus continetur in eucharistia continuo adducitur & in hanc (adiutrice fide) animi considerationē, q̄ hoc ipsum Christi corpus in cruce pro nobis pependit, & in mortē est traditū. Cōsimiliter si qs acie mentis figit in id mirabile Dei opus, q̄ sub specie uini uerus Christi sanguis cōtinetur: statim subit eius aīm memoria dñicā passionis, q̄q; idem re ipsa sanguis in illa pro nobis fuerit effusus. Non igitur una datae duarū attentionum est alteri impedimento: sed ad eā directē promouet & dirigit. praestatq; miraculorū in eucharistia, sincera fides & attentio: cōmodiorem uiam ad cōmemorationem dñicā mortis. Hinc sacrosancta ecclesia: Christū hac supplicatoria uoce, uenerabunda cōpellat. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuae memoriā reliquisti.

¶ Apud Apostolos magno in precio fuisse miraculū praesentiae corporis Christi in eucharistia: neque illud aliquorū signorū argumentis debuisse comprobari. Ca. III.

Tertia aduersarij obiectio. Visis Christi miraculis etiam longe minoribus eo quod in eucharistia ponitur. apostoli soliti sunt magna duci admiratione. Sup hoc aut, non magis in admiratione ducti sunt: quam super esu agni paschalis. Vnde ne quicquam ea de re dominum interrogarunt: qui soliti fuerant intempestiuis interdum interrogationibus importune ipsum pulsare. Quod si credidissent illi mysterio inesse tantum miraculum, quantum asseritur: cum recubuerunt in cena, exsurrexissent profecto e mensa, & ipsum proni adorassent. Et nos quoque si uero & toto corde credemus Christum in eucharistia praesentem adesse: certe ab adoratione eius assidua auelli non possemus, quam solum statis quibusdam horis facimus. Huic accedit, quod resurrectio domini tot signis euidetibus: per dies quadraginta innotuit discipulis eius, & declarata est. Hoc autem eucharistiae mysterium: ne uno quidem signo per omnem scripturam est manifestatum. ad quod statuendum: multis opus erat signis & prodigijs. Non est igitur habendum illic miraculum. **C.** Responsio. In hac ratione, assumitur secundo loco negatiua propositio tanquam manifesta, & nulla probatione suffulta: quae tamen debuisset autoritate aliqua uel ratione corroborari. Non enim sufficiens est ea probatio nec satis solida, ad ostendendum apostolos eucharistiae mysterium admiratos non fuisse, quoniam id (quod admirati scilicet fuerint tam sublimis sacramentum) de eis non est scriptum. Multa siquidem ab apostolis facta sunt: quae expresse non sunt scripta. Et certe consimili ratiocinandi modo posset anniti quicquam ad monstrandum resurrectionem

DE SACRAMENTO.

Ioan. II

Marci. II.

Luc. II,

Lazari quatriderani a morte, nō fuisse miraculum quoniam non meminit euangelica lectio: apostolos illud (cum fieret) admiratos fuisse. Adde quod quamuis scribæ & pharisæi nulla ducti sint admiratione, cū uident palam a Christo admiranda fieri signa, sed ea calumniari studuerunt, & satanæ potestati ascribere: haud tamen illa idcirco destiterunt esse miracula. Quoniam ad propriam miraculi rationem nequaquā exigitur, quod illud uisum ducat in admirationem spectantes: sed id solum, quod opus sit, diuina uirtute supra naturæ uires. factum. Quamuis igitur non fuissent admirati apostoli singulare illud mysterium in eucharistia, quādo a Christo primum instituebatur: ex eo non recte potest colligere aduersarios: q̄ illud ipsum nō fuerit tunc miraculum. Est enim huiusmodi consecutio, manca penitus & inualida. Quod uero nihil interrogarint apostoli in cœna ultima de huiusmodi mysterio, cum institueretur: eo factum creditur, quod illis Christi uerbis omnino planis & apertis solidam habuerint fidem. & quoniam non fuerint eum interrogare soliti super uerborum propositorum intelligentia: nisi cum parabolica essent, & q̄piā ambiguitatis illis ingereretur. Nec opportuna tūc fuit hora cum in mensa recumberet, exurgendi ad corpus Christi in illo tēporis articulo adorandū in eucharistia: deflexis in terram genibus, quod tunc sufficeret interior mentis ipsorum adoratio: quæ ipsis tum defuisse nō putanda. Nempe si ex eo q̄ non surrexerint tunc apostoli ad eucharistiæ adorationem, recte conficitur nullus in ea esse miraculum, aut uerum Christi corpus illic non adesse: eadem prorsus ratio colligere posses, Christum non esse deum, quod discumbētes cum

EVCHARISTIAE. II. 86

eo apostoli non surrexerint a mensa ut eum adora-
rent. cum tamen scriptum sit. Dominum deū tuū
adorabis. Verum ut recte ait Ecclesiastes: omni ne-
gocio tempus est & oportunitas. & tempus man-
ducandi: & tempus orandi atq; adorandi, iubetq;
apostolus, rationabile esse obsequiū nostrū: tēpo-
riq; & loco accommodū. Quare neq; oportet nos
firmam habentes fidem de pntia corporali Chri-
sti in eucharistia: assidue intentos esse illius adora-
tioni, sed loco & tempore congruis. Alioqui nullū
cibo sumēdo, quieti ue nocturnae, aut negocijs ne-
cessarijs agendis: relinqueretur tempus, quod peni-
tus esset absurdum. Sed Christianae religioni id suf-
ficat: quoties sanctae eucharistiae aut i templis aut
in uia occurrimus, aut in missae celebratione ipsa;
manibus sacerdotum contrectari auspicamur: sup-
plici illam adoratione uenerari. Demū quoniam
circa domini resurrectionem, discipuli sapius &
diutius dubitarunt: ad auferendam a mentibus eo-
rum oēm ambiguitatis nebulam, solidandamq; in
ipsis fidem dominicae resurrectionis, quae omnium
prima erat & per eos toti mūdo prae dicanda: opor-
tunum fuit eam multis argumentis & aliquanto
tempore demonstrari. Eucharistiae uero mysteriū
fidelibus & recte credentibus uerbo domini (qui
summa est ueritas) primo est propositum: quibus
superuacanea sunt & inutilia signa. Proinde nō fu-
it opus: illud in scriptura aliquibus signis cōfirma-
ri. quandoquidem signa, non fidelibus sed infideli-
bus sunt exhibenda: quibus ad fidem prouehantur
& Iudaei propter suam incredulitatem, signa a do-
mino quaesiuisse leguntur; quibus ea in re non de-
bemus assimilari. ¶ Quarta obiectio. Post da-
tum spiritum sanctum; nihil super adoratione eu

Matth. 7.
Ecclesi. 8.

Roma. 12

Matth. 28
Marci. 16.

Matth. 12

Luca. 11

4

33

DE SACRAMENTO.

charistia, literis proditum est. sed sicut in uerbo dei
& precibus simpliciter permansisse leguntur: & ita
in hoc frangendi panis ritu. Quod si diuina lege debi-
tores sumus, ut panem illum sacrum nostris temporibus tan-
ta religione seruemus, colamus & celebremus: quod
ab eo cultu exemit apostolos: qui Christum sede-
tem in dextera patris in caelis: peregrini in hoc mo-
do & uiduari spolio requirebant. Vnde & postea
conciliorum decreto, genu flexionis interdicta dominicis
diebus: & erectis in caelum uultibus stationes ius-
sae sunt. Quo satis liquet ubi Christum adorarint in
caelo, uel in pane. Hinc, sursum corda, dicitur: non ad
panem, uel erga altare. Haec Oecolampadius. ¶ Res-
ponso. Reijciendum est omnino, quod hic primo pro-
ponitur loco: nihil. scilicet. super eucharistiae adoracione,
in legis euangelicae primordio literarum monumētis
esse traditum. Nam & beatus Paulus ad Corinthi-
os scribens, sumendi huius sacramenti cum debita
preparatione & reuerentia meminit: adiciens mul-
tos ob irreuerentem illius sumptionem grauibus
morbis afflictatos & multos itidem morte affectos
esse. Qui aut id fiat: nisi illi dignissimo sacramento
exhibeatur a summentibus cum sincera fide adora-
tio? Insuper probatorum authorum testimonio prodi-
tum est: beatum Petrum similiter & Iacobum
Hierosolymorum episcopum, haud multo post susce-
ptionem spiritus sancti in die pentecostes: missam
celebrasse: Quod & de ceteris apostolis, in dubium
non est trahendum: ut iniunctum sibi a domino sacer-
dotii officium, his uerbis, hoc facite in meam com-
memorationem, obtemperanter exercerent. Ne-
que cuiquam addubitandi relinquitur locus: quod missae
celebrandae ritus statim a principio nascentis eccle-
siae post acceptas sancti spiritus primitias fuerit

I. corin. II.

A princi-
pio nouae
legis: eu-
charistiae
adorari
coeptam.

Lucæ, 22

EVCHARISTIAE II. 87

institutus: licet p uaria tempore curricula multis fuerit incrementis subinde adauctus, Quod autē legi- tima fieri posset missae celebratio, sine sanctae ipsi- us eucharistiae adoratione: q̄ sumptionē eius de- bet praecedere? Rursum, sacerrimus pater Diony- sius Areopagita, in tertio capite sui libri de eccle- siastica hierarchia, praclare describit missae cele- brandae ritum: ex apostolorum institutione tunc ob- seruari solitū, quibus ipse erat contemporaneus. In quo inter cetera exprimit, cū quanta reueren- tia & ueneratione: sacrosanctae eucharistiae fiebat in ea celebratiōe adoratio, a sacrificante pontifice.

¶ Ad haec, Beatus martyr Ignatius exhortatur in decima suarū epistolarū, Ephesios: ad dignā, fre- quentemq; & deuotā eucharistiae sumptionē, ut in praecedente libro est adductum. Et hic quoq; circa apostolica tēpora floruit: ut q̄ beati Ioannis euangelistae fuerit discipulus, & tertius a sancto Petro episcopus Antiochenus. Sed qd multis mo- ror? Ipsa utiq; actū apostolicorū lectio plane re- fert apostolos dñi cū nouella ecclesiae sanctae plan- tatione quotidie pseuerasse in oratione & cōmu- nicatione fractionis panis. quod de sancto pane & sacramentali: sacri, illius loci interpretes exponunt Quis autē recte dixerit, hanc sacram panis uiuifici fractionē: simpliciter (ut ait Oecolampadius) & si ne aliqua adoratione aut cultu sacro: factam esse? ut nulla fuerit inter panis illius sancti, & prophani atq; cōmunis manducationem: in ritu aut modo sumendi, discrepantia? Constat igitur ex iam di- ctis etiam perspicue, sacrae eucharistiae usum ad- modū frequentē fuisse in primitiua ecclesia: etiam duplici mō quo nunc habetur, & quantum .s. ad missae celebrationem, & quantum ad fidelium lai-

Dionysius
Areopagi
ta.

6
Ignatius.

Cap. 10.

Actuū, 2.

DE SACRAMENTO,

eorū crebrā cōmunionem. Neuter autē horū fiebat sine de uota & debita sacrosanctæ eucharistiæ adoratione: cū alias rite nō fierit illius sumptio. Fuit ergo & usus adorationis & syncæri cultus sanctæ eucharistiæ: ab ipso legis euāgelicæ initio. neq; ab illo cultu exēpti fuerūt apostoli: ut præses assumit obiectio. Licer ingenue concesserim, multa postea prioribus seculis adiecta fuisse: ad ampliōrē tā sublimis mysterij uenerationē, excitandamq; fidelis populi circa hoc uenerabile sacramentū ardentiorē deuotionē quæ non modo improbanda non sunt: sed uel maxime cōmendanda. Verū qm̄ nunc celebrior est & longe magnificentior cultus ipsius eucharistiæ, quā prius fuerit: haud recte confeceris, prisco sanctorū apostolorū sæculo nullū ipsius fuisse penitus cultū. ¶ At uero prohibitæ non sunt diebus dominicis genuflexiones, sanctione sacrorū conciliorū: neq; lex posita, q̄ eo tpe, erecto in cœlum uultu oremus: ad significandū qd̄ in eucharistia nō sit corpus Christi adorandū, sed duntaxat in cœlo sedens ad dexterā patris, ut hic subinsinuat aduersarius. Alioq; singulis anni diebus eadem rōne debuissent prohibere genuflexiones & prostrationes in terram, ad idem significandū: ne. s. adoretur corpus Christi in eucharistia, cū singulo quoq; die sit usus sacræ eucharistiæ: in quotidiana missarū celebratione. Illud autē, contra laudabilem esset ordinationē ecclesiæ: cum diebus ieiuniorū & quadragesimalibus, iussæ sint fieri canonicis decretis, genuflexiones & prostrationes. quibus tamen & missa celebratur: & petentibus fidelibus cōio sacra non negatur, Sed sunt diebus dominicis potius quam alijs prohibitæ genuflexiones: non quidē in missæ celebrationē, aut sacræ eucharistiæ adoratione, sed

Quare diebus dominicis prohibitæ sūt genuflexiones

EVCHARISTIAE II. 28

officij ecclesiastici horarumq; canonicar; decanta-
 tiōe publica: ad letitiā gloriosā Christi resurre-
 ctionis exprimēdam, q̄ die dñico facta est. Quam
 q̄dem lētiā & exultationē obnubilare non de-
 bent signa luctus & pœnitentiæ: inclinationes .s.
 genuū & in terram prostratiōes, diuinæ misericor-
 diæ pro impetrāda peccator; uenia imploratrices
 Quod apte cōstat ex uolumine decretor;: distin-
 ctioe septuagesimæ sextæ, cap. scire debet. ubi hæc
 recitantur uerba Ambrosij. Scire debet sanctitas
 ur̄a: q̄ p̄ hos quinquaginta dies (q̄ .s. inter pascha
 & pentecosten occurrūt) debet nobis esse iugis &
 cōtinua solennitas. ita ut hoc omni tempore neq;
 ad obseruandum indicamus ieiunia: neq; ad exo-
 rādum dominum, genibus succedamus. Similiter
 idem innoscit ex eodem libro: de consecratione.
 diuinctione tertiā, cap. quoniam sunt. ubi ex concī-
 lio Niceno depromitur hic canon. Quoniam sunt
 in die dominica quidā ad orationem genua flectē-
 tes, & in diebus pentecostes: propterea constitu-
 tum est a sancta synodo (qm̄ consona & conueniēs
 per omnes ecclesias custodienda cōsuetudo est) ut
 stātes ad oratiōem, uota domino reddamus. ¶ Cæ-
 terum cum in ipsius præfationis missæ exordio te-
 statur fideles, se sursum corda habere ad dominū:
 nunquid idcirco designant, se nō habere etiam cor-
 da sua ad sacrum Christi corpus in eucharistia?
 quandoquidem idem omnino re ipsa est sanctum
 eius corpus, in illo contentum sacramento: & in
 celo gloriose residens. Et ergo quicumque men-
 tis suæ aciem intendunt in dominū sub forma pa-
 nis in sacrificio missæ contentum: etiam simul ha-
 bent corda sursum ad dominum. quod particula
 sursum, nō tā loci qualitatē ibi designet; q̄ rei cō-
 minum.

Ambrosi.

Cōcilij Ni-
 ceni canō.

Quō proffi-
 temur nos
 sursum
 corda ha-
 ber ad do-
 minum.

DE SACRAMENTO.

siderate & attēte habitudinē qua dicimur sursum
corda habere: cum non res terrenas & negocia hu-
ius seculi animo uolutamus, sed spiritalia tm̄ &
caelestia. At cū in sacrū Christi corpus, in eucharis-
tia præsens, ferimus obtutum animi: non seculen-
tū gppiā aut terrestres incolatus meditamur, sed
sup̄ caeleste corpus & sup̄ omnes coelos sublimatū
inuisibiliter etiā in eucharistia, specie panis ocul-
tatū. Sursum igitur & tūc habemus corda nra ad
dñm, neq; subsistentia illa sacri corporis in altari,
est impedimento: quo minus animus noster liber,
cōtemplatiōe in coelum feratur. ¶ Porro subiūgit
proxime adductis Oecolāpa. Testantur historiae
eucharistiā quosdam domi esitasse: quosdā pue-
ris in manus tradidisse, infirmis portandā, quosdā
uimineis canistris attulisse, quosdam & infantu-
lis cōmunicasse. Qui sane si hoc mō affuisse credi-
dissēt: exclamassēt Dñe nō sum dignus: ut soluam
corrigiam caliceamentorum tuorum. Et cum re-
gulo. Domine non sum dignus: ut intres sub tectū
meum Verum ex his nequaquam probe colligit,
in eucharistiae mysterio nullum esse miraculum:
aut sub eo, corpus Christi non uere contineri.
Nam nonnulla eorum quae historijs prodita nar-
rat: uituperanda non sunt, modo decenter & reue-
renter fiant. Vt infirmi graui morbo & qui mor-
tem intentat: delatam ad se sacerdotali ministerio
eucharistiam do mi citra omnem reprehensionē
manducant. & ex magno animi affectu clamant
cum Centurione: si id ore minus praeſtare neque-
unt Domine non sum dignus: ut intres sub tectum
meum. quemadmodum & omnes sacram cōmu-
nionem percipientes, quantum uis sano sunt cor-
pore; facitare solēt: & cū sancto domini baptista

Matth. 8.

humiliter profiteri, q̄ non sunt digni soluere cor-
 giam calciamentorū eius. Q̄ siquī minus a quo re-
 uerentes, ipsam eucharistiam pro dignitate nō de-
 tulerint aut reposuerint, aut etiam honorauerint:
 nunquid idcirco desinet in ea esse miraculum, aut
 Christus uere secundum corporis præsentiā illic
 non subsistet? Certe ipsa miraculi ueritas, & sub-
 stentia sacri corporis dñi in eucharistia: nequaquā
 pendet ex reuerētia & ueneratione aut etiam fide
 hominum, circa tanti sacramēti mysterium. Nam
 si quis incredulus illi fuerit, aut cōtemp̄tor aut ne-
 gligens illius cultor: haud minus idcirco & mira-
 culū illic erit, & uere præsens Christi corpus, pro-
 pter irrefragabilem uerborū domini ueritatem: ex
 uario hominū affectu nequaquā mutabilem. Et nō
 quia creditur ibi esse miraculum, aut Christus ad-
 esse: illic miraculum ponitur, aut corporis Christi
 præsentiā. Si. n. hoc admitteretur: cōsequens esset,
 si non crederetur ita se res habere: & eā etiam non
 se sic habere, quod falsum est. Sed quoniam ibi mi-
 raculum est, & uere Christus adest: credere debe-
 mus, & esse illic miraculum, & Christum uere i-
 bidem adesse.

¶ Non esse admittendam locutionem tropi-
 cam: in his domini uerbis. Hoc est corpus
 meum, sed propriam: & secunduū reꝝ pro-
 prietatem, accipiendam.

Ca. III

Quinta aduersarij obiectio. Multa Chri-
 stus in parabolis & anigmatis est lo-
 cutus: quæ non nisi per tropum acci-
 pi possunt. Vt cū de se dixit: ego sum
 ostium ouium: ego sum uitis ue-
 ra, & conuitalia. Quinimo & opa eius ferme oia:
 M

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Ioan. 10

Io. 15.

DE SACRAMENTO

Mat. 21 „ latens quiddam designarunt, ut cum ficui maledi
 Ioan. 2 „ xit, aquam in uinum uertit: & pedes discipulorū
 Ioan. 13 „ abluit, in quibus omnibus: sublimiora erant com
 „ mēdata mysteria. Proinde hæc domini uerba, hoc
 „ est corpus meum, exosculamur, ait, & ut uera am
 „ plectimur: sed illis subesse tropū idiomatis cense
 „ mus. qñquidem per panem ut sacrosanctum sym
 „ bolum, figuram corporis cōmendauit: cuius fra
 „ ctione & in mortem traditione alamur & uiuifi
 „ cemur. Vthic habeatur prædictorū domini uerbo
 „ rū sensus, hoc est figura corporis mei, uel hoc (de
 „ monstrato pane materiali) significat & repræsen
 2 „ tat corpus meum. Hæc Oecolampad. ¶ Responso.
 Fateor equidem Christum plæraq; figurate locu
 tum esse, sed nō omnia: imo etiam multa illius uer
 ba, ad literam & proprie sunt accipienda. Vt cum
 se testatus est esse Christum & dei filium: & cum
 Iudæis dixit: ego & pater unū sumus. & plæraq;
 talia. Quocirca in ualida est hæc Oecolampadij rōci
 natio, quam hic textit: & ex dialecticæ ignorantia
 procedens. Chr̃s plæraq; locutus est in parabolis.
 go & hæc uerba: hoc est corpus meum, figurate,
 & per quandam translationē protulit: Progreditur
 .n. ea consecutio, a superiore cōioreq; particulari
 ter sumpto: ad inferius atq; contractius quam col
 lectionem omnino mancā esse, norunt omnes: q
 logicā disciplinā uel a limine salutarint. pinde
 atq; hunc in modū necteretur argumentatio per
 multa animalia sunt ratiois expertia: igitur & hæc
 animalia (demonstratis Ioanne & Petro) sunt ra
 tionis immunia. In qua, quod assumitur, uerū est:
 & quod infertur, falsum: ob ineptā & infirmā
 colligendi eius formā. Sic etiā non diffiteor opa
 Christi quæ i terris gessit: aliorū fuisse mysteriorū

EVCHARISTIAE. II. 90

significatiua. nihilo secius illa etiam secundum rei
ueritatem & iuxta literæ descriptionē planam fa-
cta sunt: & non secundū tropum. Vt uere Christus
ipse ficui maledixit, uere etiam cōuertit aquæ sub-
stantiam in uini naturam: & nō apparenter, more
præstigatorū. Deniq; etiam idē: uere abluuit pedes
discipulorū suorū. licet hæc tria eius opera: occultū
aliquod mysterium etiam significarint. Non enim
abstrusorū designatio mysteriorū: tollere potest ab
operibus Christi quæ hic gessit, ipsius historiæ re-
rumq; gestarū ueritatē. Quare penitus abnuimus,
illa domini uerba, hoc est corpus meum. esse secun-
dum tropum accipienda: & corpus. ibi pro figura
aut significatiōe corporis sumi. cum supra satis sit
monstratum: in illis dñi uerbis, corpus accipi pro
substantia ipsa dominici corporis: proprie. s. & ci-
tra omnem tropum. ¶ Vnde Augustinus in libri
tertij de doctrina Christiana, cap. 10. hanc definit re-
gulam: magnopere necessariam ad rectam sacrarū
literarum intelligentiam, summoq; studio tenen-
dam. Huic autem, inquit, obseruationi, qua caue-
mus: figuratam locutionē, id est, translata, quasi
propriam sequi: adiungenda & illa est, ne propriā
quasi figuratam uelimus accipere. Demonstrandus
est igitur prius modus inueniendæ locutionis: pro-
priæ an figurata sit. Et iste omnino modus est, ut
quicquid in sermone diuino neq; ad morum hone-
statem, neq; ad fidei ueritatem proprie referri po-
test: figuratum esse cognoscas. Morum honestas,
ad diligendum deum & proximum: fidei ueritas,
ad cognoscendum Deum & proximum pertinet.
hæc ibi. Ex quo plane modo: secundum contrarij
sensus rationē, & hic ex opposito sumitur modus.
Vt si quid in sermone diuino, ad morum hone-

M 2

Chri opa,
in euange.
scripta, se-
cūdum rei
ueritatem
esse facta

August.

Vera regu-
la, ex Au-
gust. ybis
sumpta.

DE SACRAMENTO

statem uel ad fidei ueritatem, proprie referri pōt; non figuratum sed propriū esse cognoscatur. Hæc aut̃ propositio ore diuino prolata, hoc est corpus meum. ad fidei ueritatē accōmode refertur: q̃ ad deum & opus eius admirabile, cognoscendū, probe ptineat. Propria igitur censerī debet: in illa propositione esse locutio. quare per prædictam Augu-

4 ferēda, neq; ullus in ea dari pōt tropus. ¶ Rursum ad internoscenda Christi uerba proprie dicta a figuratis, obseruetur accurate & hæc Augustini regula: quam in tertij de doctrina Christiana ca. 15. sic exprimit. Seruabitur, inquit, in locutionibus figuratis regula huiusmodi: ut tam diu uerseur diligenti consideratione quod legitur, donec ad regnū charitatis perducatur. Si autē hoc iam proprie sonat: nulla putetur figurata locutio. Hæc ibi. At uero uerba illa Christi, hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus, post diligentem cogitationē animo uersatam dinoscūtur proprie sonare, & iuxta proprium sensum accepta: esse consona alijs domini uerbis, alio quidem loco & tēpore dictis. s. his.

Augustin.

Ioan. 6

5 Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Et rursum his: Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus, & cæteris consimilibus in sexto euangelij secundum Ioannem cap. de hoc mysterio propositis. Igitur iuxta prædictam Augustini regulam non est putanda in illis Dñi uerbis (de quibus agitur controuersia) figurata locutio. ¶ Demum audiendus est hic & Hieronymus præclare demonstrans non esse negandam historię ueritatem in uerbis & factis Christi, ad astruendā tropologiam. sed rei gestæ ueritati, tanquā basi & fundamento, superædificandum esse tropicum sen-

EVCHARISTIAE. II. 91

scdm. Siquidem in 3. lib. commentarioꝝ sup Amos prophetam: exponens hoc uerbum propheticum, qui ædificat in cœlo ascensionem suam, ait: Porro iuxta septuaginta, repromissionem suam fundauit super terram. ut om̃es illius repromissiones, quas sancti prophetæ suo cecinerunt ore: non inanẽ sonum habeant, & cassa solius tropologiæ nomina, sed fundentur in terra. & cum historia habuerint fundamenta: tunc spiritualis intelligentiæ culmen accipiāt. Vt uere Christus de uirgine natus sit, uere Lazarum mortuum suscitauerit: uere ad tactũ eius, hemorroissa sanata sit. uere in aduentu domini: cæci uiderint, claudi cucurrerint: contractæ manus extensæ sint, lepra mundata sit. Licet secundũ tropologiã: quotidie de anima uirginali nascatur sermo diuinus. quotidie peccato mortui & uitiorum funibus alligati: de sepulchro scelerum suorum iubeantur exire. quotidie: sanguinis opera constringantur. cæci in infidelitate: Christi lumen conspiciant. claudicantes prius fide: currant in uiam domini. & aridæ manus auaritia: extendantur ad eleemosynam. & lepra Mariæ. quæ cõtaminat quicquid attigerit: recipiat pristinam puritatem. Hæc ille. Sic & in in uerbis domini propositis, iuxta sensum literalem & proprium: accipere debemus corpus pro corporali Christi substantia, ueracq; corporis ipsius essentia. si solido ueritatis fulcimẽto uelimus inniti: & super terræ firmitatem, nostram expositionem fundare. Deinde tropologiam illi superextruentes fundamẽto: uere & id pronunciare possumus, q̃ uerũ illud Christi corpus sit figura corporis ipsius mystici. s. ecclesiæ: quod ex singulis fidelibus tanq; membris spiritualibus coalescit. Et ita facientes, syncarã uerborũ dñi serua-

Amos. 9.
Hierony.

Luc. 2.
Ioan. 11.
Matth. 9.
Matt. 11.
Mat. 8.

Num. 12

M 3

DE SACRAMENTO

Apt9 mo
6
dus discer
nēdi tropi
cā locutio
nem a pro
pria.
Ioan. 15.

Mat. 26

bimus ueritatem: & apto deinde tropo atq; figurā, suum relinquemus locum. ¶ Insuper ad discernendam locutionem propriam a figurata, potissimum confert antecedentia illam & consequentia dicta attēdere: ex quibus sumatur iudiciū, in quo sensu media illa propositio sit accipienda. Vt cum proposuisset de seipso Christus. ego sum uitis uera, protinus subiunxit de discipulis suis, & uos palmites. At manifestum est: discipulos ipsos non esse naturales palmites, sed mysticos. Ex quo cognoscere prōptum est: & Christum. se non dixisse ueram uitem, iuxta naturalem rei proprietatē: sed secundum mysticum sensum, & q̄rendum illic esse tropum. Haud aliter, cū dñs noster dixisset suis apostolis, hoc est corpus meum. euestigio subiunxit: quod pro uobis tradetur. qui quidē subsequens sermo, non nisi de proprio & naturali corpore, pōt sane accipi: quare nec prācedens. Et cum iisdem dixisset. hic est sanguis meus: siue calix sanguis mei (quod: in idem recidit statim subdidit. qui pro uobis effundetur, quod posterius: nō nisi de uero sanguine secundum substantiam, pōt accipi quare nec prius domini uerbum, de alio q̄ uero sanguine debet intelligi. Adiecta igitur prādicta particula, quod pro uobis tradetur: & qui pro uobis effundetur, quoniam panī & uino materiali, figuranti (ut ferunt aduersarij) corpus & sanguinē dñicum, ne quacūq; conuenire possunt: liquido produnt, q̄ illa domini uerba, hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, minime secundum tropum accipi pōt sed proprie sumi debent. ¶ Quocirca contendētes illa dñi uerba consecratoria, iuxta tropicam locutionem accipienda esse: haud minus reprehensionem obnoxij, q̄ ij qui paradisum terrestrem iū-

EVCHARISTIAE. II. 92

modo spiritualiter accipi debere uoluerunt. Contra quos agens Augustinus: in principio octavi libri de expositione Geneseos ad literam, ait: Non ignoro, de paradiso multos multa dixisse: tres tamen de hac re, quasi generales sunt sententiae. Una eorum: qui tantummodo corporaliter paradysum intelligi uolunt. Alia eorum: qui spiritualiter tantum. Tertia eorum, qui utroque modo paradysum accipiunt: ali-
 as corporaliter, alias autem spiritualiter. Breuiter ergo ut dicam: tertiam mihi fateor placere sententiam. Secundum hanc, nunc suscepi loqui de paradiso: quod dominus donare dignabitur, ut homo factus ex limo, quod utique corpus humanum est: in paradiso corporali collocatus intelligatur. Ut quemadmodum ipse Adam, etsi aliquid aliud significat, secundum id quod eum formam futuri dixit esse apostolus homo tamen in natura propria expressus accipitur, qui uixit certo numero annorum, & propagata numero
 sa prole: mortuus est, sicut moriuntur ceteri homines, etsi non sicut ceteri ex parentibus natus: primitus (ut oportebat) ex terra factus est. Ita & paradysus in quo eum collocauit deus: nihil aliud quam locus quidam intelligitur, terra scilicet ubi habitat homo terrenus. Narratio quippe in his libris, non genus locutionis figuratae rerum est: sicut in cantico canticorum, sed omnino gestae est, sicut in regnorum libris & huiusmodi ceteris. Haec Augustinus. Vnde sicut illi quos ita confutat hic celeberrimus autor: quoniam in canticis canticorum figurate dictum legerant: hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus, perperam putarunt etiam quod in Genesi etiam de paradiso legitur: omnino figurate & mystice intelligendum esse, Haud secus & Oecolampadius quoniam cogn-

August.

Trium sententiarum de paradiso: quae non est amplectenda.

Rom. 5.

Gene. 2.

Cant. 4.

M 4

DE SACRAMENTO

Ioan. 10.
Ioan. 15.
1. Cor. 10.

uit Christum dixisse de seipso per tropū: ego sum ostium ouium: & ego sum uitis uera. & Paulum quoq; de Christo dixisse tropice, petra autem erat Christus: nō recte colligit & prædicta Christi uerba de suo corpore & sanguine, iuxta tropicam locutionem esse sumenda. cum omnino altere sit elocutio. is genus in his uerbis: & in illis. Neque consequens est, si aliqua Christi uerba per tropū sunt dicta: protinus reliqua sunt omnia eiusdem uerba, etiam eo modo accipi debere.

¶ Post consecrationem, corpus Christi etiā recte Panem vocari: sicut & ipse Christus se ipsum hoc nomine scilicet panis, in euangelio sæpius insigniuit. Cap. V.

Act. 2.
Mat. 3.
Ioā. 20

¶ Extra aduersarij obiectio. Id frequēs est in scripturis: q; figuræ rerū, uocabulis rerū: quas significant: denotentur. Vt p linguas igneas, q; super discipulos apparuerūt, uel per columbam q; dñm manifestauit uere unctum, uel per anhelitum Christi: spiritum sanctum intelligimus. & ea: spiritum sanctum nuncupamus: quæ tamen constat nō ipsum spiritum sanctum fuisse, sed ipsius tantum indicia. cum nō sit spiritus sancti natura: corporalis, conuertibilis aut mutabilis. Quid mirum igitur si modo consimili panis ipse materialis, qui a sacerdote ut sit dominici corporis figura, consecratur: etiam corpus domini dicatur in illis uerbis CHRISTI, hoc est corpus meum? In cuius rei efficacius argumentum: in ipso canone missæ etiam post peractam consecrationem, panis nominatur: cum orantes dicunt sacerdotes. Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis; hostiā puram, hostiam

EVCHARISTIAE. I. 93

sanctam, hostiā immaculatā, panē sanctū uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Vnde sumitur sufficiens probatio, panē materialē manere substantiā post cōsecrationem: & illū nihil aliud esse quā figurā dominici corporis. Hæc ait Oecolampadius. ¶ Responso. Fatemur ingenue, aliquando re quā significat, nomē eius rei quā significat accipere (ut statua hominis, plerumque uocatur homo: & effigies depicta leonis, leo) inducti ad hoc sentiendum etiam auctoritate beati Augustini: id ipsum asserentis. Sed abnegamus omnino, id locū habere in cōsecratione sacerdotali: & uerbis domini illi accommodatis astruimusque hoc Augustini dictū plane uerū & rectū: propter hoc applicari rei propositæ. Vitiōsū reuera genus est argumētationis, quo illud tanquā notū supponitur: quod expetit approbationem, & negatur ab oppositæ partis agonistis. In quod utique uitiū: hic incidit Oecolampadius. Supponit enim in hac sua ratione tanquam indubitatum: quod panis materialis qui cōsecratur, perfecta cōsecratione sit tantum figura corporis Christi. & hoc iacto fundamento, causam nititur assignare: quare panis ille in uerbis consecratorijs uocatur corpus, & nomine corporis appellatur. cum tamen illud, panē scilicet consecratum esse figuram corporis Christi: sit summa totius controuersie quæ in hoc opere contra aduersarium agitur, & multifariam ostensum sit in præcedente libro: id ipsum esse falsum & erroneum. ¶ Cum uero in præsentī obiectione subnectit, post consecrationem adhuc nomen panis assumi in sacro missæ canone: uerum id quidem est, sed non in ea significatione accipitur ibi nomen panis, quam prætendit aduersarijs: scilicet pro pane materiali & triticeo, qualis fuit ante cō-

Augusti.

Quid significat nomen panis in canone missæ, post cōsecrationē.

M S

DE SACRAMENTO.

secrationē. quinimmo in significato lōge alio ibi-
dem sumitur: s̄ pro pane spiritali, supercōlesti &
uiuifico, quod est sacrum & uerū Christi corpus
secundū substantiam. Quod attentius cōsideranti
protinus sit p̄spicuum per adiectas inibi dictiones
soli pani spiritali convenientes: utputa panē san-
ctum uitæ æternæ. Quis enim unquam panē terre-
strem qui trañcitur in corpus: uocauerit apte panē
sanctū uitæ æternæ? Luditur itaq; & hic Oecolā-
padius æquo co: existimant nomē panis in eo sacri
canonis loco sumi pro pane materiali, manu pisto-
ris formato. cū t̄m lōge aliud illud designet. Vide-
tur itidē ipse acie mentis adeo pani corporali & tri-
ticeo habere affixam: ut ultra illum attollere non
ualens animū, ubicunq; nomen panis in scriptu-
ra offendit: putet pro pane materiali hoc nomen sē
per sumi. sicut & ad tribulos asinus semper sua
somnia uertit: ut protritum est adagium. cum ta-
men multis alijs modis: prædictū nomē in scriptu-
ra diuina sumatur. ut eo in loco. Cibabis nos pa-
ne lachrymarum: & potum dabis nobis in lachry-
mis, in mensura. Et ibi. Cibabit eum dominus: pa-
ne uitæ & intellectus. Et rursum hoc in loco. Bea-
tus qui manducabit panem in regno dei, & fre-
quenter alijs in locis sacrae paginae. ¶ Sed dicat ip-
se, cum Christus apud Ioannem de seipso dicit. e-
go sum panis uitæ. Ego sum panis uiuus: qui de
cœlo descendi, & consimiles sententias, an existi-
mat ibi panem sumi pro materiali pane, arte pisto-
ria parato? Quod si dixerit: ridiculus omnino &
impius cēsebitur, asserēs Christū esse huiusmodi
panē corporalem. Si uero (ut debet) illud negaue-
rit, & dixerit panē ibidem pro mystico & spiritua-
li pane sumi: q̄ ita enutrit & reficit mētē, sicut pa-

Psal. 79.

Ecc̄i. 15.

Lucā. 14.

Ioan. 6.

EVCHARISTIAE.

I.

94

nis pistorius educat corpus, immo q̄ uiuificat ani-
mā & donat immortalitate: quod panis triticeus
corpori nequaquā pręstare pōt, consequenter fate-
atur oportet: nomē panis alio plerūq; mō q̄ pro
pane terrestri & corporali sumi. quemadmodū &
in roto illo sermone luculento de sublimi eucharis-
tię mysterio, q̄ in sexto euangelij Ioannis capite
diffuse describitur: id ipsum nomē semp accipitur
Vnde quemadmodū in illo Christi uerbo ibidem
posito, panis quē ego dabo caro mea est pro mun-
di uita, & q̄ manducat hunc panē: uiuet in æternū
panis pro uero Christi corpore secundū substan-
tiam cōteno sub panis forma, accipitur ita & in
prædicto canonis loco, & quoties post cōsecratio-
nē in missa, oblatio panis nominatur: sumi intelli-
gitur. quod admodū frequens est in collectis eccle-
siasticis: in missæ officio post cōmunionē dici solū
tis. ¶ Neq; ab re id contingit, q̄ sacrū Christi cor-
pus sub sensibilibus panis speciebus uere subsistēs
nominetur panis. Primo quidem, quoniam in scri-
pturis, quod ex aliquo factum est: plerūq; uoca-
tur nomine illius ex quo factum est, quamuis id
iam desierit esse. Quemadmodum Adam primus
homo uocauit Euam uxorem suam, os: quoniam
de ossis sui facta fuerat substantia. Sic & serpens
formatus diuina uirtute ex uirga Aaron, dictus
est uirga in Exodo (quamuis ita non esset secun-
dum rei substantiam) cum ait scriptura. Sed deuo-
rauit uirga Aaron: uirgas eorum, s. magorū. signi-
ficare legentibus uolens: q̄ serpens factus de uir-
ga Aarō, deuorauit serpentes ex uirgis magorum
præstigiosa hallucinatiōe cōfectos. Rursū in euā-
gelio legimus. Cum gustasset architriclinus aquam
uinū factum, Attamen id ipsum quod gustauit: iā

Ioan. 6.

Gene. 2.

Exod. 7.

Ioan. 1.

DE SACRAMENTO

aqua nō erat (desierat enim iā aquæ substantia) sed
uinū erat ex aqua factū : & noīe rei unde ortū ha-
buit, adhuc partim expressum. Ita sanē qm̄ ex pa-
ne p̄ cōsecrationē fit corpus Christi: ipsum nō ab-
surde interdum panis noīatur, ratiōe præcedentis
materiæ. ¶ Secundo, q̄a cōsuetudinariū est oībus,
appellare rē aliq̄: noīe illius rei sub cuius forma
apparet: quod & ab usu scripture nō est alienum:
Abrahā q̄ppe dicitur uidisse tres uiros: & Tobī-
as uocauit Raphaelē uirg. & discipulis intuētibz
Christum ascendētē in cœlum: dicuntur illis asti-
tisse duo uiri in ueste alba. cum tamen illi non es-
sent uiri: sed angeli in uiroz specie apparentes. Ni-
mirū igitur & sacrum Christi corpus in eucharis-
tia quoniā in specie panis nobis apparet, n̄risque
6 obijcitur oculis, etiā panis interdū noīatur. ¶ Ter-
tio, quoniā a sanctis prophetis deducta est forma
huiusmodi appellationis: qua corpus Christi, no-
mine panis designatur. Dicit enim Hiē remias: in
persona Iudæoz, Christum inique p̄sequentium.
Hiēre. II. Mittamus lignum in panem eius, & eradamus
eum de terra uiuentium: & nomen eius non me-
moretur amplius. Vbi secundum glossam interli-
nearem: p̄ lignum, crucem, & per panem Christi
corpus accipit propheta. ut hic habeatur sensus.
Hiēronym. : Mittamus lignum in panem eius: id est crucem in
corpus ipsius. Quæ q̄dem expositio, ex beato Hiē-
ronymo uidetur desumpta: ita in suis super Hiēre-
miam cōmentarijs eundem prophetæ locum ex-
plicante. Mittamus lignum in panem eius: crucē
Ioan. 6, uidelicet in corpus saluatoris. Ipse est enim: q̄ ait.
Ego sum panis: q̄ de cœlo descendi. Hæc ille. Sic
& noīe uini, in dictis propheti cis intelligitur pre-
ciosus Christi sanguis: q̄ eum nobis sub forma ui-

ni erat relicturus. Vt in illo oraculo prophetico patriarchæ Iacob de Christo. Lauabit in uino stolam suam: & in sanguine uiræ pallium suum. Quo dicto designatur sanctissimum Christi corpus (quod stolam est & pallium siue uestimentum latentis in eodiuinitatis) sanguine suo perfundendum fuisse, atque rubricandum: quod in acerbissima eius passionis est completum: Vnde & glossa interlinearis eo in loco: uino, inquit, id est sanguine passionis, quod pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Stola uero ibidem interpretatur: carnem uel ecclesiam. Nihil igitur absurditatis est: si corpus Christi in eucharistia, panis appelletur. & sanguis eius, uinum. cum id loquendi schema: a prophetis esse deductum, iam constet. Veruntamen ne quis corpus Christi, panem dici audiens: aut ipsum Christum, panem nuncupari, cōfestim torqueat mentem ad panem materiale terrestriusque substantiæ: sed ad mysticum & metaphorice dictum panem, spiritualem. scilicet & celestem: ut plurimum ad iunguntur illi locutioni dictiones aliquæ, aperte designantes non ibi panem summi uulgariter pro pane triticeo & sensibili: sed mystice pro uitali pane & supercaelesti. Vt sacer missæ canon in loco ante citato, uocat sacratissimum Christi corpus: panem sanctum uitæ æternæ. Et dominus noster seipsum panem nominans, dicit Ego sum panis uitæ. Et rursum. Ego sum panis uiuus: qui de cælo descendi. Et hæc dictiones adiectæ, piam mentem & ueritatis agnoscende auidam præseruant lapsum errorem: eandemque dirigunt in synceram ueræ cognitionem, rectamque intelligentiam. Neque id solum frequens est apud sacras literas & sanctos patres earum interpretes, crebrumque ecclesiæ totius usum: quod corpus Christi uocetur

DE SACRAMENTO.

panis, propter rationes supradictas, uerum & illud edidit uerso locum habet saepenumero apud sacra scripturam, & communem fidelibus loquendi morem: quod sensibile illud signum ipsius panis, facta consecratione & deperdita panis substantia manens, sub quo uere occultatur corporalis Christi substantia: uocetur corpus Christi. Vt in illa oratione ecclesiae, dicitur a sacerdote solida: cum imponitur tertia particula sacrae hostiae tripartitae, ipsi calici, sanctum Christi sanguinem sub specie uini, continent. Haec commixtio corporis & sanguinis tui domine Iesu Christe, sit mihi & omnibus sumentibus salus mentis & corporis: & ad uitam capeffendam aeternam, preparatio salutaris. Non enim ibi corpus domini, re ipsa eius sanguini commiscetur: cum naturaliter sanguis ipse facit in sancto eiusdem corpore & receptaculis eius atque uenis continetur. Sed species panis (quae ibi corpus Christi dicuntur) commiscetur tunc in calice, speciebus uini: quae dicuntur illic eius sanguis, quoniam ipsum continent atque signant. Neque etiam hoc ipsum quod nunc proponimus: citra rationem contingit. Nam signa ipsa (ut in principio huius dissolutionis atque responsionis: etiam est dictum) appellare consueuimus earum rerum nominibus: quas signat. quemadmodum ait Augustinus in libro de octo quaestionibus Dulcitius: quaestione sexta. Solent (inquit) imagines, earum rerum nominibus appellari: quarum imagines sunt. sicut omnia quae pinguntur atque finguntur ex aliqua materia metalli aut ligni: uel cuiuscunque rei aptae ad opera huiusmodi. quae etiam uidetur in somniis & omnes fere imagines, earum rerum quarum imagines sunt: appellare solent nominibus. Quod quidem dictum suum, ibidem continuo progressu diffusius pro-

Comixtio
corporis
& sanguinis
Christi in cali-
ce: quod est
intelligenda

Augustinus.

sequitur idem sacratus author: comprobās ipsum
quotidiana loquēdi cōsuetudine, apud hoēs prori-
ta in picturā denominatione & somniorū enarra-
tione, ac duplici scripturæ sacræ exemplo: illud ap-
tissime cōfirmās. Idē quoq; in epistola ad Bonifa-
cium: inquit. Si sacramenta quandā similitudinē re-
eas, quarū sacramenta sunt, non haberent: omnino
sacramenta non essent. Ex hac autem similitudi-
ne: plerunque iam ipsarum rerum nomina accipi-
unt. Si ergo secundum quendam modum, sacra-
mentum corporis Christi, corpus Christi est: &
sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi
est: ita sacramentum fidei, fides est. Hæc ille. Si igitur
pictura leonis repræsentans tantum leonem &
non uere illum in se continens: uulgato loquendi
more dicitur leo, & statua hominis effigiata ad
cuius similitudinem, dicitur homo, quamuis ueram
hominis substantiam intra se non contineat: quid
mirum, si species panis sensibilis post consecratio-
nem peractam, non solum repræsentans sed etiā
uere continens Christi corpus: dicatur corpus eius
& species uini continens ueraciter Christi sangui-
nem in calice: cōsimili ratiōe dicatur eius sanguis?
¶ Quō eandē escam quam manducauerūt
patres antiqui sub Moyse: & nos manduca-
mus, eundemq; cū ipsis potū spirituale &
nos bibimus.

Cap. VI.

Sextima aduersarij obiectio. Cogit Paulus
ut fateamur & asseramus eundem spiri-
tualem cibum fuisse patribus: qui & no-
bis est, & petram illis fuisse Christum.
Vnde Augustinus de utilitate agendæ
penitentia, ait. Breuiter ego dixerim, quic un-
que in manna CHRISTVM intellexerunt; eun-

Idem.

¶

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

1. cor. 10.
Augusti.

DE SACRAMENTO.

de quem nos, cibum spirituale manducauerunt
 „ Quicunq; aut de manna solam saturitatem quæsi
 „ erunt, patres infidelium: manducauerunt & mortui
 „ sunt. Sic etiã eundem potum. Petra enim: Christus
 1, corin. 10 Eundem ergo potum quem nos: sed spirituale qui
 „ fide capiebatur, nõ qui corpore hauriebatur. hæc
 „ Augusti. Atqui patres antiqui etiã fideles & san-
 „ cti, cū manna manducarunt: Christum in manna in-
 „ tellectum, solummodo manducarunt in figura. & is ci-
 „ bus erat spiritualis: quem ore cordis tū sumpserunt
 „ p̄ firmam & synceram fidẽ. Ergo & nos cū man-
 „ ducamus eucharistiam: duntaxat corpus Christi
 „ in figura sumimus, & sacre panẽ manducamus in
 „ signum & repræsentationẽ corporis Christi, immo
 „ lati pro nobis: nõ quod presentis sub forma panis
 „ sed in cœlo sedentis ad dexterã patris. Et ita de po-
 „ tu deducenda est rationatio: eodẽ tendendum, q̄
 Exod. 17. quẽadmodum aqua petra largiter emanantem ex uir-
 „ gae percussione, bibentes antiqui patres: eam sumpse-
 „ runt ut figurã sanguinis Christi, qui ex sacro eius
 „ in cruce pendentis corpore effluxit: ita & nos ui-
 „ num sacratum sacerdotali benedictione potantes
 „ ipsum accipimus ut symbolum repræsentatiuum
 „ sanguinis eiusdem, ex corpore ipsius in cruce effu-
 „ si. & non uerum eius sanguinem, sub forma uini
 „ contentum. Alioqui neque eandem escam spiri-
 „ tualem manducaremus quem illi manducarunt:
 „ neque eundem sumeremus spiritualem potum cum
 „ 2 ipsis, quos & beati Pauli & Augustini dictis ad-
 „ uersatur. Sic Oecolampadius. ¶ Responsio. Faten-
 „ dum est ingenue, nos eadem escam in eucharistia
 „ manducare quam antiqui patres spiritu uiuentes
 „ in manna manducarunt, sed non eodem modo.
 „ Nam illi in figura tantum manducarunt illam es-

EVCHARISTIAE. II. 97

eam spiritualement, per manna repræsentatã. s. Chri-
 stum: pro qualitate status suæ legis. Nos uero ean-
 dem comedimus escam in eucharistia, sed in ueri-
 tate. nam in ea, corpus eius uere subsistit: imo &
 ipse totus, deus & homo. Quippe manna spiritua-
 libus illis patribus repræsentabat quidem Christum
 sed non continebat eum: ut qui nondum humanam
 assumpserat naturã. Sacra uero eucharistia, quum
 ad accidentarias species oculis nostris conspicuas
 non solum repræsentat Christum, ut manna Israe-
 liticum: sed etiam continet ipsum in ueritate cor-
 poralis substantiæ. Et hoc maxime congruit legis
 euangelicæ conditioni. in qua ueritas figuræ pri-
 oris testamenti: per Iesum Christum facta est &
 exhibita. Haud dissimiliter, nos eundem sumimus
 potum spiritualement, de petra Christo profluentem
 quem antiqui patres biberunt spiritualiter de pe-
 tra materiali, aquam exuberanter reddente per uir-
 gæ Mosaicæ percussione, sed non eodem modo.
 Nam illi, spiritus sancti illustratione intelligentes,
 per petram illam in deserto, Christum accipi, per
 uirgam Moysi, crucem: per aquam fluentem de pe-
 tra, illusione uirgæ, sanguinem Christi preciosum in
 cruce effusum pro nobis, cū aquã illã de petra in
 solitudine scaturientem hauserunt: in figura bibe-
 runt, sacrum Christi sanguinem, quum biberunt figu-
 ram, sanguinis illius repræsentatiuam: quam spiri-
 tualiter intellexerunt. Nos uero eundem potum spiri-
 tualem potamus in eucharistia: sed in ueritate. Nem-
 pe in ea, sub speciebus uini consecrati, uere subsi-
 stit sacratissimus eius sanguis: quem reipsa & se-
 cundum ueram eius substantiam sumimus. Itaque
 aqua illa quæ de petra fluxit illis in deserto, illis si-
 gnificabat quidem Christi sanguinem, in cruce pos-
 situm.

Magna eu-
 charistia
 sup manna
 excellētia.

Ioan. 1.

Exod. 17.
 Num. 20.

Aqua de
 petra flu-
 ens i de-
 to: symbo-
 lū sanguis
 Christi in
 cruce effu-
 si fuit.

N

DE SACRAMENTO

ea effundendum, sed non eum continebat. Vini uero uerbis consecratorijs benedicti species superstites, non solum signant eiusdem Christi sanguinem sed etiam reuera continent ipsum. & sub illis sacro sanctum illum sanguinem, secundum rei ueritate haurimus atq; sumimus. Longe igitur eminaentiore mō, escam illam spirituaalem (corpus. s. Christi) sumimus in eucharistia: q̄ patres illi antiqui eandem manducauerint in manna, quantumlibet fuerint spiritu sancto illustrati. Et multo itidem sublimiore ratione, potum illum spirituaalem (ut puta sacre Christi sanguinem) bibimus ex calice benedictioris: q̄ ipsum potauerint uetusti patres in aqua, quam euomuit & eructauit petra in deserto. Et tanto quidem excellentius atq; perfectius: q̄to ueritas suam exuperat figuram, corpus uiuens suam umbram, dies noctem, & hō uiuus suam imaginem. ¶ Octaua obiectio. Qui corpus Christi ponūt uere in eucharistia subsistere. in his uerbis eius

5 „ hoc est corpus meum, uolunt uerbum est, substan-
 „ tialiter exponi. At nunqd corpus est genus uel spe-
 „ cies uel differentia: q̄n pradicatur de pane? neque
 „ pradicatur idem de seipso: neq; facta est una natu-
 „ ra ex duabus non alteratis, neq; numerabis dua i-
 „ diuidua in uno indiuiduo. Neq; corpus Christi pos-
 „ set dici accidens, nisi relatiuum: ut puta signatū per
 „ panem. Nō relinquitur ergo illis aliud quod dicant
 „ q̄ q̄ uerbum est, illic contentiue, aut conuersiue
 „ exponant, hoc mō. Hoc est corpus meum. i. in hoc
 „ est uel continetur corpus meū: uel hoc uersum est
 „ in corpus meum. Sed non responder ea expositio,
 „ contextui uerborū Christi: neq; ipsa domini uerba
 „ hanc prae se ferunt intelligentiam. Poterat certe
 „ Christus, paulo pluribus uerbis dixisse; hoc mō.

EVCHARISTIAE. II. 98

Panis factus est corpus meum, uel in illo pane est
 corpus meum: uel panis iste conuersus est in cor-
 pus meum. Et explicari debuit illa subita rei in re
 conuersio: ut uirga Moyſi uerſa eſt in colubrū, &
 aqua facta eſt uinum. Ad hæc, ſi dixerint ſubſtan-
 tiam panis conuerti in corpus Chriſti: qd designa-
 bunt p pronomen hoc, dicentes: hoc eſt corpus me-
 um? Nunquid accidentia? Atq; corpus corpori: ac-
 cidentia nō mutuatur. Nunqd idem de ſeiſpo præ-
 dicatur? Et quare etiam in poculo nō dicitur. Hic
 ſanguis eſt ſanguis meus: ſed hic eſt calix ſangui-
 nis? Ad quod intelligendum Chriſti uerbum, ne-
 ceſſe eſt proſecto tropum aſſumere: fateriq; ſig-
 ratam ibi eſſe locutionem. Hæc Oecolamp. ¶ Re-
 ſponſio. Non ſunt dialecticis rationibus cōprehen-
 denda nec exquirenda ſacræ fidei abſtruſa myſte-
 ria: q̄ omnem mentis humanæ captum longe ex-
 perant. Quemadmodum ſcite admonent Chryſo-
 ſtomus & Anſelm. præclaris illis uerbis: quæ in ſe-
 cundo præſentis libri capite iā ſunt adducta. Iſtis
 ſiquidem aperte teſtantur duo illi celeberrimi pa-
 tres, indaginem ſublimium dei myſteriorū, & po-
 tiſſimū altiſſimi huius ſacramenti: nec ſenſus ex-
 perimento nec rōnum acumine eſſe faciēdam, ſed
 ſola fide ſolida, & ſyncæra tenendam eorū uerita-
 tem: Quod & ſacer Ambroſius confirmat in libro
 i. de fide ad Gratianū. dicens: Aufer hinc argumēta:
 ubi fides q̄ritur. Loquatur in iſtis gymnafijs: iam
 dialectica taceat. Non quæro qd loquantur philo-
 ſophi: regro qd faciant. Soli in ſuis gymnafijs re-
 manſerunt. Vide, q̄ fides præponderet argumen-
 tis. Illi quotidie a ſuis conſortibus deſeruntur q̄ co-
 pioſe diſputant. iſti quotidie creſcunt: qui ſimpli-
 citer credunt. Non creditur philoſophis: creditur

Exo. 4

Loan. 2

Mat. 26

4

Chrysoft.
Anselmus.

Ambro.

DE SACRAMENTO

Idem.

piscatoribus. Non creditur dialecticis: creditur publicanis. Illi uoluptatibus & delicijs orbem ligauerunt: isti ieiunijs & doloribus, exuerunt. Plures itaque iam cepit illicere iniuria: quam uoluptas. Et paulo post. Nunc uideamus: quid distant a gentibus Arriani. Nonne ex philosophia omnem impietatis suae traxerunt colorem? Illi idolum quod uenerantur amplificanti: isti creaturam, dei filium asserunt esse, qui deus est. haec ille. Ecce testatur planis uerbis Ambro. logicis argutijs aut captionib. non esse peruestiganda sanctae fidei sacramenta, quae tantum aduersarius hic molitur praedicabiliu uocum legibus & regulis arte constringere, dialecticeque praedicationibus concludere. ¶ Verum tamen ne uideamur obiectionis huius modo propositae nodum subterfugere uelle, aut caute declinare: ad singula suo ordine diluenda progrediamur. id unum in primis asserentes: in illis domini nostri uerbis: hoc est corpus meum, uerbum est, substantia liter uel substantiae sumi: & nomen corpus, pro ipsa domini corporis substantia, ibidem etiam accipi. & non alio quouis modo. Negamus tamen ibidem corpus de pane praedicari: cum non maneat facta consecratione illic substantia panis, sed transmutetur in corpus Christi, ut abunde in praecedente lib. monstratum est. Quare neque generis neque speciei, aut cuiusuis aliorum praedicabiliu ibi est praedicatio: sed indiuidui de indiuiduo, & attempta rerum significatarum identitate, eiusdem de seipso quicquidem id ipsum quod sub speciebus panis continetur consummata uerborum prolatione, quae eo pronomine hoc, demonstratur: uere est corpus domini unumque prorsus & idem est, quod per pronomenum hoc, & quod per dictiones corpus meum, designatur: uerum, scilicet, domini corpus. Admittimus insuper il

Cap. 20

Quae praedicatio in his uerbis comini, hoc est corpus meum,

EVCHARISTIAE. II. 99

lic non esse factam unam naturam ex duabus natura-
turis. s. panis & corporis dominici: nō alteratis &
transmutatis. sed dicimus unam naturam: in alte-
ram esse conuersam. Neq; numeramus ibi duo in-
diuidua in uno indiuiduo: cum illic unicum sit sub-
stantiae indiuiduum. s. corpus domini, & substan-
tia panis omnino defierit. Neq; ponimus corpus do-
mini illic esse accidēs aut absolutum aut respecti-
uum siue relatiuum: cum non sit accidens, sed uera
substantia. Quis aliqua illi accidentaria conueniat
aut relatiua denominatio: utputa q; signetur speci-
ebus illis sensibilibus. Insuper inficiamur, in prae-
dictis domini uerbis, dictionem est. aut contētiue
sumi aut conuersiue: cum (ut mō dictum est) solū
modo substantiue sumatur. Et quis uerū sit, i hoc
(demonstrata uisibili panis specie) cōtineri corpus
Christi: aut hoc (demonstrata panis substantia) con-
ueri in corpus Christi: neutrum tamen horū, ex-
primitur per illa Christi uerba. quoniā in eis, pro-
nomine hoc: nec species panis conspicua, nec ipsa
panis substantia demonstratur. sed idipsum dūta-
xat, quod facta consecratione continetur sub speci-
ebus panis: quod sane est uerum Christi corpus.
¶ Porro nō est illud æquo ferendum animo, quod
subdit Oecolampad. uolens præscribere ipsi Chri-
sto (qui æterna est patris sapientis) formā certam
uerborū, quibus debuisset potius uti, secundū Oe-
colampadi iudiciū: in illius altissimi mysterij ex-
plicatione. Nam cum in quo omnes thesauri sapi-
entiae & scientiae sunt absconditi, ferulae gramma-
ticae subdere nititur: & sus, ut aiunt, mineruā do-
cere, quasi uerbis minus aptis aut idoneis usus sit
Christus: ad illius sublimis sacramenti expressio-
nem, Potuisset certe dominus noster pluribus uer-

Quō uer-
bum est su-
mitur i his
uerbis hoc
est corpus
meum.

6

Coloss. 2

N 3

DE SACRAMENTO

bis explicuisse tanti mysterij ueritatem, & subitā
unius rei in alteram, conuersione m: sed noluit. Et
recte quidem noluit: qm̄ recta semper eius fuit uo-
luntas, & recta eius opa. Neq; sciscitari debemus
quare id noluit: qm̄ nobis pro rōne, sola debet suf-
ficere eius uoluntas, in obliquum inflexibilis.
Neq; illis uerbis, conuersionem subitariā unius rei
in alteram, exprimere: placitum ei fuit. sed rei facta
transmutatione subsisteretis, ueritatem: siue (ut phy-
sici utar uocabulis) illius conuersionis terminum
ad quem, duntaxat eloqui: qui est uerē eius corpus
sub forma panis uisibili subsistēs. ¶ Ad id uerō qd̄
deinde sciscitatur aduersarius: qui per pronomen
hoc, demonstratur in prædictis domini uerbis, a-
pud eos: qui ponunt substantiam panis conuerti,
in corpus Christi, iam adhibita est paulo ante re-
sponsio, nō illic accidentia panis demonstrari, qm̄
illa non sunt corpus Christi. non. n. accidentia, sub-
stantiæ coincidunt: Neq; panis, ipsi dñico corpori
sua immittit accidentia: qm̄ nō neq; illa insunt cor-
pori domini, neq; illud efficiūt. Sed demonstratur
illo pronomine, id quod sub accidentibus illis con-
uersiōe inuisibiliter subsistit. Et quoniam idipsum
est uere corpus dñi: idcirco in illis uerbis domini-
cis prædicatur idem de seipso, ut mō est dictum.
Deniq; cum percōtatur in postremo præsentis ob-
iectionis loco noster antagonista: quare in poculo
etiam non dñ. hic sanguis est sanguis meus: sed hic
est calix sanguinis. breuis adhibenda est responsio
quoniam Christus in benedictione uini, iuxta san-
ctorū Lucae & Pauli narrationem, calicem nomi-
nauit. & ita in consecratiōe eiusdem, postea dicen-
dū esse: per apostolos toti ecclesiæ constituit. Cur
uero ita dixerit in posteriore illa consecratione, &

7
Quid pro
noīe hoc
demonstra-
tur, in his
dñi uerbis
hoc est cor-
pus meū.

Luc. 22.
1. Cor. 11

EVCHARISTIAE. II. 100

non iuxta prioris formam: ratio præcipua est, quoniam ita suæ beneplacitum fuit uoluntati, quod optima est omnium eorum quaecumque dixerit aut fecerit, lex atque regula, neque figulus ex suo plasse debet quærere cur ita facis. Posset tamen non absurde ad eam questio nem: & hæc adhiberi ratiuncula. quoniam uinum ipsum transmutandum in sacre eius sanguinem, si quida est substantia, neque manibus contrectari potest nisi uasculo contineatur: calicem manibus acceptum quo uinum consecrandum in sanguinem, continebatur: haud incongrue demonstrauit, quous uirtus consecratoria in solum uinum ibi contentum ferretur. Panis uero solida erat substantia: & quæ manibus comprehendi facile potuit. & super eum, nulli impositum sustentaculo: potuerunt consecrationis uerba proferri. hinc altera dicendi forma Christus in uini quam panis benedictione est usus. Haud tamen idcirco tropum subesse oportet in uerbis dominicis super calicem dictis: cum planus omnino sit illorum sensus, huiusmodi scilicet. hic est calix sanguinis mei, id est, calix continens sanguinem meum. referendo id uerbum, ad tempus completæ eorum uerborum prolationi proximum: ut & de uerbis panem consecrantibus prius est dictum. Adde quod calicis nomen, accommodum est ad passionem Domini designandam: in qua effusus est sacer eius sanguis in precium nostræ redemptionis. Et sæpius id nomen: ad insinuandam CHRISTI passionem: in scriptura est accommodatum. Vt ibi. Potestis bibere calicem: quem ego bibiturus sum: Et rursum, Pater si possibile est: transeat a me calix iste. Et iterum. Calicem quem dedit mihi pater: non uis ut bibam illam? Ad ingerendam igitur nobis dominicæ passionis me-

Rom. 9
Eia. 45.

Quare in
consecratio
ne uini
Christi cali-
cem nominauit

Mat. 20
Mat. 29
Ioan. 18

DE SACRAMENTO

moriā: recte nomen calicis in consecratione uini a Christo est expressum.

¶ Idem esse Christi corpus in cœlo & in eucharistia, neq; in diuersis temporibus & locis esse diuersum, quod in altari offertur. sed omnino idem corpus. Cap. VII.

1 „ **N**ona aduersarij obiectio. Quid indigni
2 „ us Christiano: q̄ multos facere Chri-
3 „ stos, & multa sacrificia: unū eē Chri-
4 „ stum in cœlis: & alterū in terris: imo
5 „ innumerōs, & tot, quot sunt aræ: &
6 „ in una ara plurimos: id quod ex uestra sententia
7 „ sequi necessarium: si in pane corpus Christi reali-
8 „ ter est. Hanc absurditatē non ego: sed Chrysosto.
9 „ colligit in epist. ad Hebræos. Hæc Oecolampadi.
10 „ ¶ Responsio. Negandum est plane, hanc absurdi-
11 „ tatem sequi sententiam catholicorū: afferentium,
12 „ non quidem corpus Christi realiter esse in pane, se-
13 „ cundum substantiam manente: ut hic & sæpe ali-
14 „ as uidetur inuere aduersarius, sed ipsum adesse sub
15 „ speciebus panis: q̄ (deperdita ipsius substantia) su-
16 „ perstitēs manserunt. Nempe cum hac fide synœ-
17 „ ra de eucharistia, simul tota astruit ecclesia: unicū
18 „ esse Christum & unicum eius corpus atque idem
19 „ in cœlo & in terra, imo & in omnibus altaribus: in
20 „ quibus diuerso aut eodem tempore & loco offer-
21 „ tur, nec non unicum ubiq; esse sacrificium. ¶ Ad
22 „ qđ solide comprobandū, locupletissimus testis est
23 „ ipse Chrysosto. in eo quem citat aduersarius loco.
24 „ Cuius uerba, q̄ consequenter circa hunc locū pro-
25 „ se adducit in suo opusculo qđ excutimus, Oecolā-
26 „ padius; libet & hic integre referre, ut palā sit om-

Nō esse ad-
mittēdum
q̄ in eucha-
ristia, cor-
pus Chri-
sti sit i pa-
ne.

nibus, quō ipse nobis arma subministrat quibus confodiatur: & tanquam Goliath proprio iuguletur gladio, manuq; Dauidica trucidetur. Verba igitur Chrysostomi in homelia decima septima super epistolā ad Hebræos: sunt hæc. Nōne si ngulos dies offerimus & offerimus quidē: sed ad recordationē mortis eius faciētes. Et una est hæc hostia: non multæ. Et q̄a semel oblata est hæc hostia: oblata est in sancta sanctorū. Hoc autē sacrificiū: exēplar est illius, id ipsum sēper offerimus. Nec nunc quidē alium, crastina die alium: sed semper id ipsum. Proinde unum est hoc sacrificium, alioqui quomodo in multis locis offertur: multi sunt Christi nequaq;: sed unus ubiq; est Christus & hic plenus existēs, & illic plenus. Sicut em̄ q̄ ubiq; offertur, unū corpus est & non multa corpora: ita etiā unum sacrificium. Pontifex autem noster ille est: qui hostiam mundantem nos obtulit. ipsam offerimus & nunc: quæ tunc oblata quidem, & consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus: in commemorationē quidem eius sit, quod factum est. hoc facite (inquit) in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut nec pontifex: sed id ipsum semper facimus, immo recordationem sacrificij operamur. Hæc Chrysostomus. Ecce quem pro se testem profert Oecolampadius: omnino pro nobis & contra illum perhibet apertum testimonium. quātumnis luctetur ille uerba prædicta detorque in sensum obliquum: ut ad partes suas ipsum pertrahat atq; renitentē abducatur. Quod & in toto illo ope suo, cui in hac elucidatione cōtrahimur: frequētissime molitur ut ex omnibus, quos in suæ sētentia erronæ de eucharistia cōfirmationē, illic ubertim & affatim affert authoribus: ne unū g

N 5

1. Reg. 17.

Chrysostomus.

Lucæ. 22.
1. corin. 11.

DE SACRAMENTO.

dem illorum, secundum rei ueritatem, pro se habeat.

¶ Sed & alter audiatur testis propositi nunc negotii, non oportere. scilicet multos esse Christos aut multa Christi corpora: si confiteamur uerum eius corpus adesse in eucharistia. Is autem est magnus ille Gregorius: qui in homelia paschali id ipsum plane astruit.

Gregorius

& recitantur eiusdem uerba in uolumine decretorum: de consecratione, distincti, secunda, cap. quod sit sanguis. in hac forma. Tanta est ecclesie unitas in Christo: ut unus ubique sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis eius. Calix enim quem sacerdos catholicus sacrificat: non alius, nisi ipse quem dominus apostolis tradidit. Quia sicut diuinitas uerbi dei, uita est que totum implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus, illic consecretur corpus: non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices. sed unum corpus Christi & unus sanguis cum illo: quod sumpsit in utero uirginis, & quod dedit apostolis. Diuinitas enim uerbi replet illud, quod ubique est: & coniungit & facit, ut sicut ipsa, una est: ita & unum eius corpus sit in ueritate. ¶ Suc-

Deut. 19.

cedat & tertius eiusdem rei testis: ut in ore trium testium, steter ueritate subnixum istud uerbum, Anselmus

Hebræ. 10

scilicet Cantuariensis. Qui in annotationibus suis super epistolam Pauli ad Hebræos, exponens id uerbum decimo illius epistolæ capite conscriptum de Christo. una enim oblatione consummauit in æternum sanctificatos, conformiter ad Chrysostomum in

Anselmus

eiusdem loci explanatione modo citatum: ait. Et si nos quotidie offerimus: recordatio mortis eius est. & una hæc hostia est, non multæ: quia semel tantum oblata est. Nec a multis hominibus multi Christi offeruntur: sed unus ubique, & semper plenus est ubique unum corpus, semel oblatus nunquam con-

sumitur. Quod nos agimus: recordatio sacrificij
est. Nec causa infirmitatis eius repetitur: quia perficit
hominem, sed nostrae: quod quot idie peccamus. Hæc ille.
Ex quibus liquet: eneruatam prorsus esse totius præ
sentis obiectionis vim & molitionem. Caterum quod
in sententijs suis modo adductis Chrysostomus & An
selmus dicunt, nos in sacro missæ officio recorda
tionem sacrificij operari. & id ipsum quod egimus, re
cordationem sacrificij esse, nequaquam cum exclusio
ne intelligendum est. quasi in ipso missæ mysterio
duntaxat operamur recordationem sacrificij: se
mel in cruce oblatis, & illud nostrum opus: solum
modo foret recordatio sacrificij unici & singularis,
in cruce facti pro nobis, & non esset etiam sacrifici
um. Falsa siquidem & erronea esset illa intelligentia:
& præmissis sanctorum illorum dictis omnino repug
nans. cum manifeste phibeant in verbis supra citatis
Christum quotidie a nobis offerri, & proinde senti
ant sacrum Christi corpus & sanguinem, in missa im
molari: & uere etiam ibi esse sacrificium. ¶ Deci- 4
ma obiectionis. Si in pane apostolis in cœna oblato a
Christo post ea uerba hoc est corpus meum, uere con
tinebatur ipsius corpus: fuisset tunc Christus cru
cifigendus eo modo, quo erat in pane. quandoquidem
apud Paulum est. Corpus quidem: quod pro uobis
frangitur. Et si tale corpus: aut erat inuulnerabile,
& erat phantasticum. aut si uulnerabile: atterebatur
discipulorum dentibus, utpote nondum glorifica
tum. Dices, natura quidem uulnerabile: non autem
in pane. Quomodo igitur panis uere significabat
corpus: quod in illo testaris contentum? nam &
panis etiam ob fractionem: symbolum erat mori
turi corporis. Nihil autem tam repugnat sacra
mento: quam signando mentiri: Hæc Oecolam-

Oblationem
in missa, non
solum recor
dationem sa
crificij esse:
sed &
vere sacrifici
um.

DE SACRAMENTO,

padius. ¶ Respōsio. Nō est tribuendum quod hic primo colligitur loco. qm̄ ipsa consecutio, inualida prorsus est: & quod conficitur, omnino falsū. Nempe tamen idem erat secundum substantiæ ueritatem Christi corpus, in pane apostolis porrectum & postea cruci affixū, immo & in ipsa cœna mēse affidēs; nō tamē eundē habebat nec sortiebatur hic & ibi, subsistendi modū. Sigdem in ipsa mensa & postea in cruce, modū habuit subsistendi naturalē: sub forma uisibili & passibili, distinctioneque cōspicua membrorū. In ipso uero sacramento discipulis exhibito, nō huiusmodi naturalē consistentiam: sed nouā existendi rationem & modum passioni & lēsioni non obnoxiiū: citra ordinē scilicet & commensurationem suarum partium ad locum. Vnde cū manducabatur a discipulis in ipsa cœna: neque dentibus eorum secundum suam substantiam atterebatur, neque dissecabatur aut lēdebatur. Quocirca non est id aduersario tribuendum, Christum fuisse crucifigendum eo modo: quo erat in pane. cum in pane & sub forma panis fuerit in cœna: modo inuisibili & impassibili. Crucifixus est autem in forma uisibili: ac in corpore modum subsistendi passibilem illic habēte. ¶ Cæterum ut hæc paulo detectiora dilucidioraq; reddantur: cum probatissimis authoribus theologicarumq; inquisitionum pertractatoribus eruditissimis sentiendum est, quod Christus discipulis suis in cœna tradidit suum corpus, passibile & mortale suapte natura, iisdemq; præditum qualitatibus intrinsicis naturalibus: sicut erat suum ipsius corpus in mensa recumbens. Quod aperte testatur ipse magister sententiarum, in quarti sui libri distinctione undecima; circa finē illius dicens, Discipulis

Quale corpus dedit Christus in cœna discipulis.

EVCHARISTIAE II 105

Christus suū corpus tale dedit, quale tunc habuit id est mortale & passibile. nūc uero sumitur a nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficiētiā. Cui cōcordat & Innocētiū in hunc modū. Quia incredibile iudicetur ut secundū eandem naturā simul fuerit Christus mortalis & immortalis: quod tū ei cōgruebat secundū eandem psonam, pōt salua fide cōcedi, quod tale corpus Christi tunc dedit: quale tunc habuit, s. mortale & passibile. Nunc autē sumitur a nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficiētiā, sicut nec maiore potentiā. Quod ergo passibilis edebatur & tamen nō ladebatur: nō erat humanae naturae sed diuināe potentiā, qua ualebat quicquid uolebat omnino. Hæc ille. Eandem quoq; sequuntur sententiam uiri doctrina & sanctitate cōspicui: Thomas Aquinas, Bonauentura, & ceteri non pauci. Nihilō secius idem Christi corpus ante passionem, in sacramento subsistebat mō quodam impassibili: quoniam nulla illi lēsiōe, uulneratione, aut passione uiolenta potuit affici. Non quidem ob dotem impassibilitatis: qua adornata gloriosa corpora, ubi consummatam fuerint resurrectionis palmam consecuta: nullis amplius subiacebunt passionum iniurijs. Nam hanc præclaram dotem, sacrum Christi corpus ante suæ resurrectionis horam nequaquam habuit: sed eam cum ceteris glorificandorū corporū dotibus in ipso gloriosæ resurrectionis articulo primum accepit: quando ad uitam immortalem innouatum est, & reparatum. Sed huiusmodi immunitas corporis Christi ab omni lēsiōe, in sacramento eucharistiæ ante suā passionē: illi prouenit ex singulari mō subsistendi in illo admirabili mysterio, utpote sine cir-

Petrus.
Lōbardos

Innocētiū

Thomas.
Agnas Bo
etura.

Quia ante suam resurrectionem Christus dotē impassibilitatis nō habuit

DE SACRAMENTO,

enſcriptione ſuarꝝ partium ad loci habitudinẽ
 Quẽ ei contulit ac indulſit non naturalis, humanæ
 naturæ cõditio: ſed diuinæ uirtutis eſt ſcacia. Itaqꝫ
 q̃ ipſum Chriſti corpus in euchariftia diſcipulis
 oblatũ in cœna, paſſibile qdẽ fuerit: ſed nulla po-
 tuerit illic læſiõẽ afflictiari aut affici, ob ſtatũ illũ
 corporis & habitũ, ac nouũ ſubſiſtẽdi modũ: nõ
 erat humanæ naturæ (ut innocentij uerba repetã)

6 ſed diuinæ potentia: qua ualebat omnino, q̃cqd uo-
 lebat. ¶ Ex his autẽ facilis patet ad ea q̃ præſens cõ-

1. corin. 11.

Obiectio-
 nis ante
 propoſita
 dilutio.

tinet obiectio, & apta reſpõſio. Et primo loco, ad
 id beati Pauli uerbũ, corpus qdẽ quod pro uobis
 frangitur, ab aduerſario citatũ (quamuis idipſum
 ex Paulo uon habeatur ſecundũ noſtrã tranſlatio-
 nẽ, ſed iuxta eam qua ſanctus Ambroſius utitur)
 dicendũ eſt. illud ipſum referri non debere ad cor-
 pus Chriſti. tali ſubſiſtens mō, quo in ſacramento
 cõtinebatur. ſed ad idẽ corpus taliter exiſtens: qua-
 liter in cœna a diſcipulis coram conſpiciebatur.
 Et fractio illa panis ſacramentalis (quæ in ſpecie-
 bus illius tantum fiebat: & non in ipſo Chriſti cor-
 pore) ſignum plane erat corporis ipſius morte diſ-
 ſoluendi, & uulneribus ſauciandi. non quidem
 in eo modo & forma, qua in panis continebatur
 accidentarijs ſpeciebus: ſed qua ſecundum conſpi-
 cuam membrorũ diſtinctionẽ uiſibile hominibus
 apparuit. Et idcirco ipſum ſacramentum: ſignan-
 do nullum ingeſſit fidelium cordibus mendaciũ.
 cum ea ipſa ſignificatio, ad corpus Chriſti uiſibi-
 le & quatenus in cruce paſſum eſt mortem, refer-
 ri debeat: & non quatenus adeſt in euchariftia. Por-
 ro dandum eſt obiectanti deinde aduerſario, cor-
 pus ipſum Chriſti quod apoſtolis traditum eſt in
 cœna, natura uulnerabile fuiſſe ante paſſionem, ſi

mul & passibile. Verum idem corpus ibidem fuit
modo quodam inuulnerabili & impassibili: quod
illi secundū eum statum ac subsistendi modum,
nec uulnus ullū nec læsio potuerit inferri. Non tñ
ideirco ipsum Christi corpus tunc in eucharis-
tia subsistens, ob hunc corporis habitum quo uul-
neribus nō erat illic obnoxium: phantasticum fuis-
se putari debet, & apparens tñ sine uera existen-
tia. Siqdem post resurrectionē suā: gloriosum Chri-
sti corpus, inuulnerabile fuit & impassibile. Haud
tñ phantasticū, sed uerū erat corpus: ut quod ocu-
lis humanis obuium fuerit, & manibus it idē cō-
trectatum. Et si quis ea omnia q̄ non subsiciuntur
oculis aut uulnerum non patent iniurijs, phanta-
stica appellare pergeret: nimirum crassis errorum
phantasmatis obuoluerunt. Denique quamuis i-
dem Christi corpus, forma panis coniectum in
eucharistia tempore ultimæ cœnæ, dictum fuerit
natura tunc fuisse uulnerabile: haud tamen ex eo
recte colligit Oecolampadius in præsentī obiectio-
ne, quod discipulorū tunc identibus fuerit attritum
Nam (ut iam frequenter hic est dictum) ipsum i-
dem corpus ibidem tum erat modo quodam in-
uulnerabili, atque impassibili. quod secundum il-
lum, quem illic habebat in eucharistia, statum ac
modum: nec uulneribus imperi potuerit, nec den-
tium attritione consumi. quandoquidem impassi-
biliter, & (ut ita dixerim) inuulnerabiliter. inibi
consistebat. Neque quomodo Christus id facere
potuerit, quod corpus suum natura passibile, ibi
substituerit impassibiliter: est percontandum. ut qui
sit omnipotens: & apud quem impossibile non
est omne uerbum. Omnia enim (ut sacrum dicit
euangelium) cpud deum possibilia sunt,

Corpus
Christi in
euchari-
stia: nō es-
se phanta-
sticum.

Lucæ. I.
Matth. 16
Marci.

DE SACRAMENTO.

¶ Magnū esse discrimen inter patres anti-
quæ legis & nouæ: quantū ad beneficorū
deō utriusq; indultorū rationē. & sacramenta
noui testamenti: sacramentis antiqui effica-
ciora esse.

Cap. VIII.

Vndecima aduersarij obiectio. Si caro
Christi in pane esset, q̄ in manna uel in
agno esse non poterat: non solum reli-
gionis modus, sed & religio uariata
esset, & ita plurimū foret patribus de-
negatum. Nam pars aliquanta nostræ religionis
non cærimonialis, q̄a carne Christi pender: non ita
ac nobis, nota patribus fuit. Absit aut, ut spiritua-
les qui sub lege M^{essiam} expectabant: in fide pau-
periores nobis fuerint, q̄bus manifestatus est Tā-
tum obscuriora illis: manifestiora nobis sunt sacra-
menta. Neq; uideo quid inter illos & nos multum
inter sit: quam quod exhibitus est nobis Christus
quem illi magnis expectarunt desiderijs. & quē
nos sequimur: illi præcesserūt. Habuerūt illi fidem
in esu agni, in manna, in sacrificijs: nos habemus in
esu sacratī panis, utrosq; aut: idem uegerat Chri-
stus, cessarūt figuræ illorū: q̄a successit ueritas. Et
quā ueritas illuxit: ppetuo duraturus ritus institu-
tus est, quo beneficij accepti simus memores. Qd̄
igitur tantū discrimen in illis. Hæc Oecolāpadius
¶ Respōsio. Nō est id dandū, propter eucharistiæ
sanctæ relictū nobis monumentū & uerā corpo-
ris Christi in ea subsistentiā: mutatā esse religio-
nem antiqui & noui testamenti. Vnus enim & idē
in utroq; colitur deus, triuus & uerus: eademq; est
fides antiquorū patrū & nostra, quemadmodum

testantur omnes sacri doctores. Eadē est igitur ue-
tustae legis & nouae religio, nulloq; pacto uariata:
sed mutatus est tantum religiōis modus. Nam ex
dei institutiōe, alio ritu & sacrificijs colebatur de-
us in ueteri lege: & alio nunc colitur in noua, quē
& Christus & apostoli, eius decreto instituerunt.
Et quemadmodum uera Christi caro nobis exhi-
bita in eucharistia, nūc a nobis honoratur: ita a ui-
ris spiritualibus antiquae legis cognoscebatur ea-
dem nobis exhibenda, & uero cultu honoranda. I-
taq; denegata est eis reipsius ueritas, quam in um-
bra cognoscebant: & exhibita tantū figura, in qua
ueritatem expectarent. Quod quidem ex conditi-
one qualitateq; status utriusq; legis: nō ex ipsis pa-
tribus prouenit. Quēadmodū nec ex ipsorū est cul-
pa aut causa profectum: q̄ non fuerit illis manife-
stus Christus, sicut & nobis, sed qm̄ cum ipsi ui-
tam hic mortalem agerent, nec dum uenerat pleni-
tudo temporis: in quo decreuerat deus mittere fili-
um suum in terram. Neq; idcirco pauperiores ipsi
patres antiqui fuerunt in fide, aut inferiores: q̄ nos
ipsi sumus (saltem q̄tū ad ipsorū articuloꝝ sub-
stantiam & genus: tamen si clarius illi nobis & ex-
plicatius innotuerint, per rerū ipsarū exhibitionē)
cum eadem & tantae firmitatis fuerit eorū fides, si-
cut nostra. Sec id unum interest, quoniā quod nos
in ueritate colimus & iam exhibitum: id ipsi i um-
bra coluerunt & posteris exhibendum. Siquidem
adoramus uerū Christi corpus in eucharistia, no-
bis exhibitum: ipsi uero in agno paschali & in man-
na coluerunt idem corpus nō illic praesens, sed suo
tempore exhibendum, cum sublati figuris ueri-
tas euangelica illucesceret orbi. ¶ Quocirca nō li-
benter admiserim id praesentis obiectiōis dictum,

Eandē esse
legis antiq̄
& nouae re-
ligionē. sed
aliū in hac
& illa Dei
colendi ritū.

Gal. 4

DE SACRAMENTO

Querio-
ra & pfe-
ctiora sunt
nobis quā
antiquis
patribus
sacramēta

utputa illud tātum discriminis inter illos antiquae
legis patres & nos esse: q̄ obscuriora illis, & no-
bis manifestiora sunt sacramenta. Non. n. solū ma-
nifestiora nobis q̄ illis: sed & ueriora & efficacio-
ra sunt sacramenta. Perfectior. n. nobis est bap-
tismus: q̄ fuerat illis circumcisio. & longe dignior eu-
charistia est nobis: q̄ fuerit illis agnus paschalis &
manna. Deniq; & sacerdotium nobis longe subli-
mius est secundum ordinem Melchisedech: q̄ fue-
rit illis secundum ordinem Aaron. Et ita de cate-
ris illorū sacramentis est dicēdum, q̄ ad nostra col-
lata, non solum obscuriora deprehendūtur: sed &
imperfectiora & multo inferiora, quemadmodum
sequentis obiectionis dilut: o: amplius idipsum rese-
rabit. Vnde & in sequentibus huiusce cauillatiōis
(quam dissoluimus) uerbis, p̄ us aequo antiq̄s tri-
buitur patribus: & minus quā par sit, nouae legis
cultoribus, cum dicitur hāc sola inter nos, & eos
esse discrepantia: q̄ illis expectatus, & nobis exhi-
bitus est Christus, & quē nos sequimur, ipsi prae-
cesserunt. Non. n. id solum ultra eos habemus diui-
num bñficiū, q̄ nobis exhibitus est Christus. s; &
illud insuper, q̄ ipse per crucem suam operatus
est salutem mundi: resurrexitq; a mortuis, & cate-
ra redemptionis humanae peregit mysteria. Preci-
osa insuper nobis donaria reliquit & praeclara mu-
nera sacramentorū: in quibus ampla gratiarū recon-
dita sunt charismata. Deniq; & spiritū sanctū mi-
sit in discipulos: cuius directione, tota deinceps re-
geretur ecclesia. Hāc. n. omnia: Christi aduētum
sunt consecuta. ¶ Duodecima obiectio. Patres an-
tiqui quātum ad rationē sacramentorū attinet, no-
bis nō sunt inferiores: quemadmodum neq; quan-
tum ad rationem fidei. Sicut. n. illi crediderunt in

Actu. 2.

4

” sunt consecuta. ¶ Duodecima obiectio. Patres an-
” tiqui quātum ad rationē sacramentorū attinet, no-
” bis nō sunt inferiores: quemadmodum neq; quan-
” tum ad rationem fidei. Sicut. n. illi crediderunt in

Christum uenturum, nos uero in eum qui iam olim
 uenit: ita & eorum sacramenta designarunt figurarum
 que inuolucro annunciarunt ipsum uenturum, no-
 stra uero, ipsum iam diutius tenisse. Ergo quem
 admodum manna datum patribus in deserto, so-
 lummodo erat figura eius quod erat futurum: ita
 & panis sacra- tus sacerdotali benedictione, solu est
 commemoratio & representatio beneficii prae-
 riti, scilicet mortis Christi pro nobis in cruce: ut
 obliuione non intercederet tantum bonum. Hæc
 Oecolampadius. ¶ Responsio. Esto quantum ad fi-
 dei rationem, inferiores nobis non fuerint antiqui
 patres (potissimum attendendo ipsa fidei obiecta
 & articulorum substantiam in genere) cum sit ea-
 dem amborum fides: ut iam dictum est, quantum
 tamen ad sacramentorum conditionem attinet: lon-
 ge nobis sunt inferiores illi. quoniam digniora sunt,
 & perfectiora nostra: quam illorum sacramenta.
 Quod uel ex Augustino perspicuum euadit, dicen-
 te in prologo psalmi 73. Veteris & noui testame-
 ti praecepta eadem: sacramenta non eadem, promissio-
 nes non eadem. Videamus, quare praecepta eadem
 quia secundum hæc, uiuere debemus. Sacramenta
 non eadem, quia alia sunt sacramenta dantia salu-
 tem, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui
 testamenti dant salutem: sacramenta ueteris tes-
 tamenti promiserunt saluatorem. Cum ergo iam
 teneas promissa: quid quæris promittentia saluatorem, iam
 habes? Hoc dico: teneas promissa. non quod iam acceperis
 uitam eternam: sed quia iam uenerit Christus, qui per
 prophetas prænunciabatur. Mutata sunt sacramen-
 ta: facta sunt faciliora, pauciora salubriora, felici-
 ora Hæc ille. Rursum in libro 19. contra Faustum
 cap. decimotertio: idem eximius autor, postquam

Exo. 16

S

August.

Idem

DE SACRAMENTO

perhibuit: prima sacramenta utpote ueteris legis (quoniam Christi erāt prænunciatiua (per aduentum ipsius impleta esse & ablata: protinus subiūgit. Et alia sunt instituta sacramēta (nouæ, s. legis) uirtute maiora, utilitate meliora: actu faciliora, numero pauciora. Hæc ille: de nostris sacramentis.

Nouæ legis sacramēta q̄ antiquæ p̄fectiora esse

Ex 5 cap. primi libri

Quō igitur q̄tum ad sacramentorū rōnem attinet, non sunt patres antiqui nobis inferiores: cū & salubriora & meliora & feliciora habeamus (August. teste) sacramenta, q̄ ipsi habuerint. Eorū siquidem sacramenta, figuræ tantū erant: & gratiā non conferebant, aut saltem non tam cumalata ut nostra. Nouæ uero legis sacramenta, & ueritatē continent: & gratiam conferunt etiam ampliorem q̄ antiqui ritus mysteria. Cæterū Oecolampa. hoc in loco ut suæ assertioni cōgruentia proponat, & extenuet eucharistiæ sanctæ dignitatem: quemadmodum prius antiquos patres ferme nobis æquauit, q̄tum ad status utriusq; legis conditionem: ita & hic eorū sacramenta nostris propemodum æquiparare laborat. ut persuadeat omnibus, nullū aut admodum modicum inueniri posse discerniculum: inter māna populi Israel & sacram eucharistiam, q̄ tamen tāto a pane illo Israelitico distat intervallo: q̄to cœlum a terra, ueritas a figura, corpus uiuum ab umbra, & lux a tenebris. Vtrunq; autem horū: inique & perperam construere hic molitur.

7 ¶ Non recte etiam de uirtute sacramentorū nouæ legis sentit aduersarius: cum eodē in loco post objectionem nunc dissolutam subnectit. Non q̄ eam uim habeant nouæ legis sacramēta: ut præstent p̄ se salutem, & causa salutis in sacramentis possideatur, sed q̄ indicent manifestatum Chrm: non iam cū patribus expectandū. Vnde in finitione sacra-

EVCHARISTIAE. II. 107

menti: qñ dicitur. sacramentum est sacræ rei signū
ita ut imaginem gerat & causa existat. causa non
ad efficientiam: sed ad significantiæ evidentiam re-
ferri debet. Hæc ille. In quibus uerbis longe mino-
rem uim quàm ipsa ueritas exposcit, nouæ legis
sacramentis attribuit cum negat illa p se. i. ex sua
institutione quam a Christo acceperunt, & suppte
(ut ita dixerim) natura atq; ex opere operato, cō-
ferre salutem, & causam salutis in sacramentis re-
poni. Nempe unanimi sanctorū patrū snia, hmoi sa-
cramenta per uirtutem a Deo institutore eorū ac-
ceptam: conferunt gratiā salutarem digne sumen-
tibus ea, & ut præmissis August. uerbis utar, dant
salutem. Nonne igitur & salutem præstant: & cau-
sa salutis in eis possidetur: saltem adminicularia et
secundaria, q̄ primariā supponit: deum, s. benignis-
simam sacramentorū indultorem. Neq; solum ea-
dem sacramenta id hñt muneris, q̄ indicant Chri-
stum nobis exhibitum: sed præterea salutiferā con-
ferunt illa sibi asciscantibus gratiam. Hinc in diffi-
nitione sacramenti quam supra assignat: causa nō
ad significantiæ evidentiam referri debet, ut ipse
proponit, sed ad efficientiam salutis & gratiæ sa-
cramentalis. ¶ Demum q̄ postea proxime edisse-
rit: simili ratione falsa esse dinoscuntur. ut puta, qñ
patres dicunt sacramenta nouæ legis præstare sa-
lutem: respicere eos ad Christum ipsum incarna-
tum uel passum, multifariam in ueteri testamento
præsignatum. qm̄ & ipse mysterium & sacramen-
tum nostrū est: etiam si e medio tollantur oīa sym-
bola externa, quibus utitur ecclesia. Hæc Oecolā-
padius. Nēpe his uerbis ipse insinuat, huius asserti-
onis sanctorū patrum. sacramenta nouæ legis præ-
stant salutem, hūc solum esse sensum. Christus pro

Sacrā no-
uæ leg. gra-
tiā & salu-
tē cōferre.

6

DE SACRAMENTO

nobis incarnatus & passus, per sacramenta nouæ legis manifestatus: dat salutem. Quod plane inter pretamentum: falsum est & absurdum. Nam illis uerbis ipsi patres nostri explicare uolunt, peculia rem quidam efficaciam conferendæ salutis: sub eo & a deo sacramentis esse collatam. Rursum secundum propriam sacramentorum rationem qua utitur ecclesia cum septem astringit nouæ legis sacramenta: non est admittendum, quod Christus est nostrorum mysterium, & sacramentum: sed est ipsorum sacramentorum dominus, & autor. Et quis ipse sine symbolis externis, signisque sensibilibus: absolute præstare posset hominibus salutem, ut sine baptismo aquæ, & sine Eucharistiæ perceptione: secundum leges tamen ad eo promouende positas & nobis declaratas, nunquam sine illis salutem æternam daturus est, quoniam uult nos corporales, per signa etiam corporalia: ad spirituales uitam promoueri. Demum quod in quarto præcedentis libri cap. sunt dicta: multum etiam conferunt ad huius capituli clariorem elucidationem.

¶ Recte corpus Christi uere in Eucharistia præsens, & offerri fidei populo, & circumferri & reseruari. ipsumque esse salutare sacrificium, quod deo quotidie pro nobis offertur.

Cap. IX.

¶ **D**ECIMA tertia aduersarij obiectio. Est & hoc fidelibus auditu graue, si dicuntur per Christum facta quæ sapientiam eius non testentur: sed frustra & absque utilitate compareant. Quod, si ita ineptiret Christus: cuius omnia opera, in bonitate & sapientia fiunt? Referant igitur, quid agat in presence corporalis presentia; quod absque illa, sacramen-

tum per se non possit. Referant aliquid uel añ man
 ducatione; uel in manducatione. Et uideamus pri
 mum, ante manducationem cōmendetur ne aliqd
 amplius. Certe Christus dedit corpus ad mandu-
 candum: non ad ostentandū, uel ad circumferendū,
 uel ad reseruandum in arcis. Dicit. n. accipite & co-
 medite. Non dicit: circumferite, ostendite, & reser-
 uate. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio. Hic no-
 uus prodijt in lucem Momus, reprehensorq; diui-
 norum operū: qui audeat deo dicere, cur ita facis?
 Cuius tamen imperscrutabile sapientiam Iob con-
 siderans: ait de eodem. Qui facit magna & inscru-
 tabilia, & mirabilia: absque numero. Et rursum,
 paulo post. Qui facit magna & incomprehensibi-
 lia, & mirabilia: quorum non est numerus. Si re-
 pente interroget: quis respondebit ei? uel quis dice-
 re pote st: cur ita facis? Hæc ille. Sed intolerabilis
 est hæc animi arrogantia: quæ opera domini haud
 dubie in sapientia facta, tētat in ius uocare, & tan-
 quam inutilia sugillare. Detestabilis itidem est tan-
 ta mentis insolentia, ponens in cœlum os suum:
 quam merito damnat Esaias, dicens: Quis adiunxit
 spiritum dñi, aut quis consiliarius eius fuit, & o-
 stendit illi? Cum quo inijt consilium & instruxit
 eum, & docuit eum semitam iustitiæ: & erudiuit
 eum scientia, & uiam prudentiæ ostendit illi? Im-
 probat itidē eandē præsumptuosam temeritatem
 & diuinus Paul. ita scribens ad Roma. O altitudo
 diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, q̃ incomprehen-
 sibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uia eius.
 Quis enim nouit sensum dñi: aut quis consiliarius
 eius fuit? aut q̃s prior dedit illi: & retribuetur ei?
 Ecce ubi pro tanto beneficio indultæ nobis sacro
 sanctæ eucharistiæ; deberet Oecolampad. Christo

Mat. 26

2

Iob. 5.

Iob. 9.

Esa. 40

Rom. II

DE SACRAMENTO

illius munifico auctori gratias agere, & alios ad habendam animi gratitudinem in tam beneficium munus illius largitorem, prouocare: benefactorem amplissimum ipse insectatur, & beneficium se abnegat accepisse: ceterisque, ut ita faciant: persuadere nititur. Sed neminem uere fidelem pieque in ea quae dei sunt affectum: mouere debent eius imbecillae rationes, indultum nobis coelitus eucharistiae munus improbantes. Multum siquidem confert toti ecclesiae, & magnam affert utilitatem ad ampliorem salutis fructum consequendum: corporalis Christi praesentia in eucharistia, quemadmodum ex obiectionum utilitates illas deinceps impugnantium dissolutione: liquido constabit. ¶ Et ut praesentis (quae modo proposita est) cauillationi sua adhibeatur dilutio: primum illud repudiandum est, quod assumit aduersarius, ut puta Christum non dedisse corpus suum ad offerendum, circumferendum uel reseruandum. Nam illa tria, consequentia sunt debita ipsius manducationem. Vt. n. digne manducetur sancta Eucharistia: ostentari debet potissimum in ipso missae officio, quo a circumstantibus reuerenter adoretur dignaque ueneratione colatur. Quemadmodum B. pater Dionysius in tertio cap. suae ecclesiasticae hierarchiae: scribit pontificem ex ritu apostolico ostendere debere populo astanti sacratissima mysteria, uenerandis adoperta signis. Huiusmodi autem ostensionis sanctae eucharistiae ritus, in missae officio obseruandus: oraculo etiam prophetico praenunciatus traditur in illo psalmi 71. loco. Erit firmamentum in terra: in summis montium. Vbi secundum celebres loci illius expositores: praesertim Nicolaum Lyranum, Iacobum Valentinum, & Paulum Burgensem: per firmamentum intelligitur fru-

Dionysius
Ex 13. ca. li
bri praecedentis.

Psal. 71.

Nic. Lyr.
Iac. Valē.

mentū illud siue panis uiuus qui de cælo descendit & cor hoīs confirmat. Per montes uero ibidē accipiuntur sacerdotes: ob dignitatis suæ eminentiā Designat itaq; illud psalmographi uerbū: quod eu-
charistiæ sacramentū in celebratione mysteriorū erit in capitibus sacerdotū: per eleuationem. i. eius super eorū capita, in forma panis, & ostensionem illius populo astanti faciendam in sacrificio missæ Et idipsum plane figuratū phibetur Exodi uicesi-
mo nono cap. ubi deus præcepit crustulā panis eleuari sup capita sacerdotū corā populo. Similiter Exodi uicesimo quinto & Leuitici uicesimo quar-
to cap. de panibus propositionis: ut annotat Iacobus Valentinus. ¶ Insup ad ægrotos qui extremo laborant morbo, deferri debet hoc uenerabile sac-
ramentū: ne sine salutari illo uaticino hinc decedāt Quare & reseruari honestis cōditorijs etiā debet eucharistia: ut cum exigit necessitas, parata inue-
niatur quæ ad infirmos deferatur. Sicut in codice decretorū: de cōsecra. distinc. secunda, cap. presby-
ter. cautū est. in hunc modū Presbyter eucharistiā semp habeat paratā. ut quādo qs infirmatus fue-
rit: statim eum communicet, ne sine communione moriatur. Sic ibi. Itaq; ut in promptu habeatur eu-
charistia, quæ rite sumatur & cum de centi hono-
re: hæc tria, ostentatio, circunlatio & reseruatō eiusdem, sunt apprime conducentia. Et quamuis non legatur Christum dixisse discipulis de corpore suo, ostentate illud, circūferteq; aut reseruate, ex eo tamen non probe colligas: ipsum illud non dixisse. Est enim illud hæreticis familiare argumentum dignum profecto quo a pueris rideatur Non legi-
tur hoc fuisse dictum a Christo: ergo non dixit hoc Christus, cum multa ipse dixerit: quæ nō sunt scri-

Paulus.
Burgēsis.

Exod. 29.
Exod. 28.
Leuiti. 24

Multa
Christū di-
xisse & fe-
cisse: q̄ nō
sūt scripta

DE SACRAMENTO.

Ioann. 20.

Augusti.

ta. Eiusdem etiā formæ atque farinæ: est istud argumentandi schema. Nō legitur hoc fecisse Christus igitur illic nō fecit. Multa enim (teste euangelista) fecit Christus: quæ non sunt literis mandata. Rursum, sicut nō legitur Christus dixisse: quod ostentetur eucharistia, circumferatur & reseruetur, ita neq; dixisse legitur: quod nō ostēdetur, nō circumferatur, & nō reseruetur. Quare ea uia atque ratio: nō magis una pars proposita, q̃ altera probari posset. Demum non omnia quæ ad ritum tanti mysteriori obsei uanda posteris seculis erant: tunc Christus apostolis in cœna explicuit. sed multa reseruauit: postea magisterio spiritus sancti p̃ apostolos & eorū successor es ordinanda. Quemadmodū quod a ieiuniis sumatur eucharistia: auctore spiritu sc̃to (ut ait Augusti. & adducitur illa eius sententia, de consecra. distinct. secunda. cap. liquido apparet) post Christi in cœlum abitionē, in ecclesia est cōstitutum. Esto igitur quod Christus non dixerit in ultima cœna, ostendendam esse eucharistiam populo, aut circumferendam aut reseruandā: postea tamen illud ab apostolis aut sequentibus eos ecclesiæ primis præsilibus, concilioꝝue decretis, mature institutum est & prouide: quod sacra ostēdetur eucharistia, quod circumferatur, & reseruetur. Quare quodq; illorū trium: diligenter & sedulo est obseruandum ab ecclesia. ¶ Decima quarta obiectio. Nonnulli commemorant & hanc præsentiæ corporalis Christi in eucharistia causam: ne desit Christianis sacrificiū uel oblatio. Parē em̃ eis uideatur, pane simplicis creaturæ gr̃as agere: & creatorem ac datorem, sanctificatoremq; agnoscere, quemadmodum ueteribus morem fuisse comperimus. Verum nos scientes finem sacrificijs & obla-

EVCHARISTIAE II. 113

tionibus impositū, docente epistola ad Hebræos, unica oblatione consummari in perpetuū sanctificatos: asserimus, itēq; instaurare sacrificia, esse mortē Christi irritare. In ueteri lege cōtētus erat deus sola non nūq; gratiarū actione: etiam si nihil immolandū adhibitū fuisset. Quid igitur prohibet: gratiarū actione etiamnum absq; pane deum colere? Hæc Oecolāpadius. ¶ Responsio. In hoc cauilo cum probare nititur aduersarius, q; sacrę Christi corpus nō sit nobis relictum in eucharistia, ob hanc inter ceteras rationē: ne desit Christianis sacrificiū & oblatio (q̄ sane ratio: & uera est, & religiose amplectēda) totus plane desipit: & a recto ueritatis aberrat calle. Nā finē sacrificijs antiquæ legis esse impositū, ingenue fatemur. neq; illa instaurare nitimur. Verū necesse est illis multisformibus hostijs unū succedere nouæ legis sacrificiū quod omniū ueterę sacrificiorū sit ueritas, & quod p̄tineat ad sacerdotiū Christi secundū ordinē Melchisedech. Illud autē unicū & peculiare sacrificiū legis nouæ, maximeque omnium salutare: est sacramētissimum Christi corpus & sanguis, in sancto missæ officio sub specie panis & uini oblatum. Vt ab unde monstrauius in secundo Antilutheri libro: capite decimo, & sex proxime sequentibus capitibus. & in primo Propugnaculi ecclesiæ libro: capite septimo. Eandem quoque ueritatem de uno nouæ legis sacrificio quod inmissa offertur: diffuse & luculenter elucidauit ac asseruit acerrimus. Lutharanæ factionis profligator, catholiceque fidei propugnator inuictus, Ioānes Eckius: in suo præclaro ope, de sacrificio missæ in scripto, cōplectente tres libros sup̄ ea materia editos. Qui unus inter ceteros, ut alter Judas Machabæus pro ec-

Hebræ, 10.

Necessarium esse unū nouæ legis sacrificiū: sacerdotio Christi respondens.

Ioannes Eckius.

DE SACRAMENTO.

clesiae sanctae defensione interritus sepe stetit in a-
 ci e: & non minus ore quam calamo, inimica deo agmi-
 na animose prostravit. quod & adhuc quotidie in
 defessus agitur: militas assidue in castris domini. Ad hoc
 aut sacrificium stabiliendum (sine quo, nec Christi sta-
 ret sacerdotium, nec lex nova nec religio Christiana
 subsisteret) & quotidi rite offerendum, magis noper
 necessaria est & conducibilis, uera corporis Christi
 praesentia in eucharistia. quae tale oblationem reddit au-
 gustissimam: & ceteris hostijs omnibus impropor-
 tionaligradu sublimiorem. Quod si simplicem & nudum
 panem offerremus in altari: non esset illi oblatio quo-
 quo modo excellentior antiquae legis hostijs (ut & in
 praecedente libro sepius est dictum) quod nouae legis
 derogat dignitati. Porro illud beati Pauli uerbum
 de unica oblatione, qua Christus consummavit in
 aeternum sanctificatus: accipiendum est de ea oblatio-
 ne, quam forma uisibili & omnium oculis obiecta
 seipsum obtulit in ara crucis deo patri in odorem
 suauitatis. Quae semel tantum facta est: & nunquam
 postea secundum eam formam & modum, repeti-
 ta. Ea uero oblatio eiusdem quidem corporis &
 sanguinis domini re ipsa atque secundum substanti-
 am, alterius uero secundum qualitates & acciden-
 tarias proprietates: quae quotidie fit in sacro mis-
 sae mysterio, sub panis & uini speciebus: comemo-
 ratio est prioris illius oblationis, & a Christo fie-
 ri iussa in sui memoriam. Et haec saepius, imo quotidiana
 officio in sancta dei ecclesia repetitur: & ad consum-
 mationem usque seculi (teste Paulo) frequentabitur.
 Sed de hac secundi generis oblatione, non facit in
 ea sententia ad hebraeos scripta) quam in praesenti
 cauillatione affert obiectans) sermonem sacer Paulus;
 neque ad hanc, praedicta eius uerba sunt accom-

Ex cap. 18
primi libri

Cap. 4. &
5. & 18.

Hebr. 10.

1. corin. II.

EVCHARISTIAE. II. III

modanda. **I**nsuper non refutandum est, gratiarum actionem interdum sine oblatione fieri posse ut precibus & uerborum protestatione. Verum non est huiusmodi solutio gratiarum quae sine oblatione fit: in supremo gratiarum actionis collocata fastigio cum sit illa longe eminentior & in altiore constituta culmine: quae oblatione exoluitur, & ea potissimum oblatione, qua nulla inuenitur superior. Ad agendas igitur digne gratias deo de tanta in nos beneficentia quam in sanctae eucharistiae collatione nobis impeditur: congruentius exhibere ei possumus. quam ut illi idem offeramus munus, quod de manu eius accepimus. Ut ei dicamus libere: cum pietissimo rege Dauid: Tua sunt omnia: & quae de manu tua accepimus, dedimus tibi. Dicamus & cum sanctae ecclesiae in sacro missae officio. Offerimus praeclarae maiestati tuae: de tuis donis ac datis. Quinimmo & inter ueteris legis instituta, uariasque sacrificationum formas: specialis quaedam & peculiaris fuit hostia, diuina sanctione ordinata in gratiarum actionem deo exoluendam. De qua: in Leuitico textitur hic sermo. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit: offerent panes absque fermento, conspersos oleo, & lagana azima uncta oleo, coctamque simillam & collyridas, olei admixtione conspersas: panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quae immolatur pro pacificis. Et rursum in alio eiusdem libri loco. Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione domino, ut possit esse placabilis: eodem die comedetis eam. Non remanebit quicquam: in mane alterius diei. Sic ibi. Quod fit ut ad conuenientissimam gratiarum actionem deo de beneficiis humanae redemptionis exoluendam maiorem in modum sit utilis & congrua corporis Christi in eucharistia, praesentia, & ita habeatur

I. par. 26

Leuit. 7.

Leuit. 22.

DESACRAMENTO.

7 in ecclesia, etiam hostia excellentissima pro grata
rum actione: quæ hostiæ ueteri consimilis denomi
nationis, tanquam figuræ ueritas succedat. ¶ Por
ro quæ circa hunc libri sui locum: continentem,
eam (quæ modo diluta est) obiectionem, subiicit
aduersarius, satis longo uerborum contextu: errorum
& impietatis sunt refertissima, atq; ex Lutherana
officina deprompta, eoque tendentia: quod non sit
cuiquam agenda de peccatis commissis satisfactio
quoniam (ut ait) Christus in cruce pro omnibus sa
tisfecit. Quæ improba assertio: a nobis (utcumque
potuimus) in tertio Antilutheri libro, capite deci
mo quinto est elisa ac conuulsa. Proinde præter
missis illis, tanquam indignis quæ recenseri debe
ant: ad alia progrediamur eliminanda & discutienda.
¶ Quod ad cōplendā Christi promissionē,
qua se nobiscū futurā dixit usq; ad consum
mationē seculi: & ad syncæriorē ipsius in spi
ritu adorationē faciendā, corpus eius in eu
charistia recte adesse asseritur. Cap. X.

1 D Ecimagna aduersarij obiectio. Ad
ducitur a nonnullis & alia ratio: ob
ducitur corpus Christi in eucharis
tia præses esse. s. ut compleatur eius
Matt. 28. promissio: qua dicit se futurū nobiscū
usq; ad consummationē seculi: & ita non par
solationis relictum orphanis: scientibus sibi assiste
re regē & protectorem omnipotentē. Sed & hæc
ratio: friuola est & uana. Nam Christus se futurū
promisit nobiscum, uirtute sua inuisibili atq; gra
tia, spiritusq; efficacia: nō corpore. Quæadmodū
Matt. 18. ubi duo uel tres congregati fuerint in nomine ei u
se in medio eorum fore dixit, non corpus suum

neq; corpore se illis comitē futurę promisit. Quid igitur monstratis (inqt) sacramentū: ubi nō plus de Christo oculus q̄ cæcus uideat? Sacramentū monstrari potest: Christus nō monstratur. Sacramentū suo fungitur officio: etiā si corpus Christi solum sit in cælo. Hæc Oecolāpadius. ¶ Responso Admittitur inter cæteras & illa ratio præsentiæ corporalis Christi in eucharistia: q̄ affert hæc obiectio, ut, s. illa Christi promissio, de futura nobiscū ad finē usq; seculi, eius pmanentia: cōpleatur. Nā & hanc assignat Urbanus quartus, & recēset Clemens quintus in constitutionum suarū libro tertio titulo de reliquijs & ueneratione sanctorū, cap. si dominum. his uerbis. Alia, quorū memoriā agimus: spiritu menteq; complectimur, sed non propter hoc realē eorū præsentiā obtinemus. In hac uero sacramentali Christi cōmemoratione: Iesus Christus sub alia quidem forma, in propria uero substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum: dixit apostolis & eorum sequacibus. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus: usq; ad consummationem seculi. Benigna ipsos consolatione confortans: q̄ remaneret & esset cum eis etiam præsentiā corporali. Hæc ibi. Neq; promissio illa recte acciperetur de Christi præsentiā solum secū dum uirtutem diuinitatis, atq; efficaciam gratiæ & uirtutis: ut prætendit hic obiectans, Nam & eo modo, etiam præsens fuit dei filius antiquis patribus in lege Mosaica: & ambulauit in medio eorū ut promiserat. Atqui nouæ legis dignitas supra ueterem, exigit excellentiorē quandam & perfectiorē præsentiā Christi perpetuam cum dilecta sua sponsa: q̄ ante eius in caruē aduentum habuerat cum synagoga Hebræorum. Et hæc est præsenti-

Urbanus
quartus.

Math. 28

Leuiti. 26

DE SACRAMENTO.

Matth. 18.

tia eius corporalis in eucharistia: quæ suis discipulis
promisit affuturâ ad finem usque mundi. Non tamen infici
or interdum Christum congregatis in nomine suo
adesse solum secundum spiritum: & in medio eorum
esse per efficaciam auxilij duntaxat & directionis
ut cum illic non adest modo sacramentali, & in eu-
charistia. Nihilominus secius nuncquid deest præsentis eius
corporalis, ecclesiæ sanctæ: ubicunque aut consecra-
tur sancta eucharistia, aut asseruatur recondita.
Et hæc præsentia Christi secundum corporis substan-
tiam, longe est sublimior & cōpletior: quæ ea sacratis-
simæ humanitatis eius præsentia, quæ secundum solam
est uirtutis eius efficaciam & uigorem. Quæ admo-
dum rex terrenus etsi per omnem regni sui ambitum dica-
tur autoritate regia & maiestate præsens quoni-
am in omnibus & singulis regni sui locis habet dominatus
& principatus potestatem: longe tamen uerius &
integrius est præsens in ea regni sui urbe, in qua
suam exhibet corporalem præsentiam. cum duplici
modo illic assit: & potestate. scilicet & corpore. In alijs autem
sui regni locis a quibus abest corpore, uno tantum
modo adest: potentatus scilicet autoritate. ¶ Por-
ro alienum penitus a ueritate est: quod in hac obie-
ctione subiicitur ab aduersario, utpote non plus ce-
Christo in sacramento uidere oculatum: quam cæ-
cus uideat. Nam oculis præditus exteriores intue-
tur eucharistiæ species: sub quibus tanquam taber-
naculo suo candido uere continetur Christus licet
in sue substantia sit illic inuisibilis. Et hæc species
sensibiles, certam habent & non mediocrem ha-
bitudinem, ad Christum sub eis delitescentem: tan-
quam signa ad suum signatum, & tanquam operi-
mentum regis gloriæ ad ipsum cœli regem: quod
demonstrat eum illic corporaliter adesse, adminicu-

De Chri-
sto in sacra-
mento plus
oculatum
quæ cæcum
cōspicere.

EVCHARISTIAE. II. 113

lante fidei lumine. Cæcus uero & q oculis captus
est, tale umbraculū & integumentum regis æter-
ni non conspiciatur: neq; per illius contuitum iduci-
tur in cognitionem pñtiæ ipsius corporalis, & ado-
rōnem eiusdem. Multo igitur pius de Christo p sa-
cramentum eucharistiæ uidet oculatus: q̄ oculorū
præsidio & functiōe destitutus. Quem admodum
quispiam purpurā regis (qua totus ipse rex ita ob-
uolutus est: ut nulla pars corporis eius, oculis alie-
nis pateat) plus uidet de rege, q̄ alius non cernens
illam purpuram. Nam purpura illa, index est præ-
sentia regis: contuentibus eam. Et q̄uis non mon-
stratur illic Christus in propria sua substantia, se-
cundum quam mortalibus ibi est inuisibilis: mon-
stratur tamen in specie exteriori & uisibili eucha-
ristiæ, sub qua est præsens. sicut rex omnino obte-
ctus purpura: ostenditur in suo amictu extrinse-
co. quare concedendum est ingenue, Christum il-
lic monstrari: quod tñ aduersarius in hac negat ob-
iectione. Falsum est etiam: quod in præsentia cauil-
latione subditur. sacramentū s. eucharistiæ suo fun-
gi officio: etiam si corpus Christi solum sit in cælo.
Nam officium sacramenti eucharistiæ est, præsen-
tem in se Christum continere: & corporalem eius
præsentiam cernentibus illud insinuare. At si cor-
pus Christi solū esset scdm substantiā in cælo: nō
contineretur ipsum in eucharistia, neq; uere desi-
gnaretur illic esse præsens. Mendax igitur esset il-
lud signum, & fallens intuentes ipsum, atq; in er-
rorem ducens: neq; illud exhibens, ad quod signifi-
candum est institutum, & ita uanum foret atque
inane, imo fallax & deceptorium. ¶ Decimasexta » 4
obiectio. Assignant & aliam rōnem nonnulli, ob »
quam in eucharistia dicatur esse corpus Christi: ut »
P

Christum
in euchar.
monstrari
sub aliena
specie.

DE SACRAMENTO

„ .s. adoretur a fidelibus & debita ueneratione cola-
 „ tur. Ea aut̃ rō: etiam infirma est. Nam non q̃a ado-
 „ ratur, adest: sed quia adesse creditur, adoratur. Pri-
 „ mum igitur probetur adesse: ut deinde iustificetur
 „ adoratio. Imo & nō satis adhuc iustificabitur ado-
 „ ratio: etiā si corpus adesse conuincas. Qui. n. cor-
 „ pus, seorsum cogitat: ut sancta illa uerba dicunt:
 „ hoc est corpus meum: nō implet quod dicit deus:
 Deu. 6 „ Dñm deum tuū adorabis. Neq; soluisse credimus
 Ioan. 4 „ Christum, legem de adorando patre in spiritu: &
 „ adoratorē ad carnem suā transmississe, a qua semp
 „ reuocauit. Non est igitur sacramento eucharistiæ
 „ impendenda adoratio: cū etiam uiros sanctos deū
 „ hospitem in cordibus suis hñtes, non adoremus.
 „ Sed ea tantum ueneratio, eucharistiæ est exhiben-
 „ da: qualem libris & uerbis sacris impendimus. Ea
 „ uero cōmendanda est adoratio: qua quis hora cele-
 „ brationis mysterior̃ in terram procidens, adorat
 „ deum, regnantem in cōlis, & ad illum cor suum
 S „ erigit. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Admitten-
 „ da est inter ceteras & ea causa præsentix corporis
 Christi in eucharistia, quam assignāt catholici &
 „ assert hic obiectās: ut illic. s. a nobis suppliciter &
 „ reuerenter adoretur. cum iam sit in præcedente li-
 bro ostensum, & ex August. probatum: nos Chri-
 Cap. 19. „ sti corpus ibidem adorare debere. Non tamen quia
 „ adoratur: adest ibi sac̃ ipsius corpus, sed e diuer-
 „ so quia adest: ibi adoratur: ut non sit adoratio, cau-
 „ sa præsentix corporis Christi: sed contra, præsen-
 „ tia eius, causa sit adorationis. Neq; etiam q̃a adesse
 „ inibi creditur corpus Christi: adoratur. sed quoni-
 „ am adest & adesse creditur: adoratur illic. Ibidem
 „ autem. s. in eucharistia consecrata adesse sanctum
 „ eius corpus: totus liber præcedens multimodis o-

EVCHARISTIAE. II. 114.

stendit, neq; ampliore ad hoc opus est comproba-
tione. Caterq; non adoratur illic corpus Christi, co-
gitatione separatū a uerbo: ut subinsinuat hic Ce-
colampadius, sed ut ipsi uerbo indiuidue insepara-
bilitate unitum. Neq; in ipsis domini nostri uerbis,
hoc est corpus meum, demonstratur aut nomina-
tur corpus ipsius: a diuinitate notione mētis sejun-
ctum, sed indiuisum ab ea, & in unam unitum
Christi personam. Quis enim solum corpus ibi-
dem nominatim exprimitur: consequo tamē quo-
dam naturali & animam secum trahit qua sit ui-
uens, & sanguinem quo integretur, & ipsam dei-
tatem: sacro corpori indiuidua facietate unitā. Est
enim corpus illud: caro uerbi uiuifica. Quare ado-
rās sanctum illud corpus in eucharistia: uere & pie
deum adorat, cōpletq; consequenter p̄ceptum il-
lud. dñm deum tuum adorabis. Neq; propter hu-
iusmodi corporis adorationem sic factam: soluitur
illa lex Christi de adorando patre, in spiritu sit &
ueritate. Nam & illa adoratio, etiā in spiritu sit &
ueritate: per synceram. s. fidem, q̄ illic p̄sēns as-
sit uerus deus & hō, quamuis in forma sua huma-
na non percipiat: sed tantum credatur ueraciter
adesse. Vñ non transmīsit nos illic Christus ad car-
nem suam modo sensibili: & secundum distinctio-
nem membrorum nobis apparentem, neq; ad car-
nem suam deitate spoliātam: quoniam sic auocare-
mur a spiritu ad carnē. sed nos ipsos direxit ad ue-
ram carnem suam uerbo unitam: & in forma sensi-
bili p̄orsus illic imperceptibilem, & spū tantum
cōprehensibilem. Quo fit ut illa carnis Christi ado-
ratio, uere fiat in spiritu & ueritate: haud minus q̄
eiusdem gloriosae carnis confidentis ad dexteram
patris, sit pia & religiosa adoratio.

In Eucharis-
tia corpus
Christi a-
dorari ut
uerbo uni-
tum.

Deut. 6.

Ioan. 4.

¶ Verum 6

P 2

DE SACRAMENTO

Quid, ad-
rantes eu-
charistiam
dicēdi sunt
adorare.

tñ adorantes sanctam eucharistiam, non ipsam pa-
nis substantiam adoramus: qm̄ post peractam con-
secrationem nulla penitus superest, neq; species i-
plas panis q̄ superstites sunt ibidem adoramus: nā
& illæ, omnino creaturæ sunt, quibus non debe-
tur adoratio. sed ipsum Christi corpus sub illis spe-
ciebus uere cōtentum, suppliciter & religiose ado-
ramus. Neq; consimile censerī debet iudiciū de ui-
ris sanctis deum habitatorem cordis eorū & hospi-
tem habentibus: & de ipsa eucharistia. Recte fig-
dem uiros illos sanctos non adoramus: tum q̄ ipsis
quantalibet sanctitate conspicuis latrā non debe-
tur: sed dulia tantum, aut ob singularem excellen-
tiam, hyperdulia. tum etiam, q̄ ipsi non sunt signa
ad hoc autore deo instituta: ut in ipsis adoretur de-
us, cū nos plærūq; lateat, neq; perspectum satis
sit: an eorū corda inhabitet deus, nec ne? Corpori
uero Christi in eucharistia debetur latrā, & ad il-
lud ipsum est instituta eucharistia: ut Christi cor-
pus uere illic præsens nobis repræsenteretur & ab o-
mnibus rite adoretur. Quo fit ut penitus impium
censerī debeat, nedum falsum: quod in præsenti ob-
iectiōe subnectitur. eam. s. uenerationem tantum
modo deberi sacre eucharistiae. qualis debetur li-
bris & uerbis sacris. Quippe his, ne dulia quidem
honor debet exhiberi: sed duntaxat religiosa q̄dam
reuerentia ob significatas res sacras uel in eis con-
tētas. Eucharistiae uero, qm̄ sanctū sanctorū conti-
net: merito debetur honor latrā, cultusq; soli Deo
debitus. Neq; improbanda est illa adoratio, qua q̄s
tempore celebrationis mysteriū procidens i ter-
ram: adorat deum regnantem in cœlis, dum modo
simul etiam adoret Christum, in hostia sacra uere
contentum, Sed si hunc eo posteriore modo adora-

Maiore eu-
charistiae
quā uer-
bis & lib.
sacris ue-
neratione
deberi.

EVCHARISTIAE. II. 115

re recusauerit: uana est illa eius in terram prostratio, & Christi in cœlo regnantis adoratio. Nam infidelitas illa & incredulitas cordis, abnegans honorem deo debitum in altari: adimit omnem fructum salutis: em illi prostrationi & adorationi prædicta.

¶ Hinc impietatis plena dinoscuntur esse. q̄ subiungit hic Oecolamp. Dicant quæso, inquit, quid solus & ociosus in sacrariolo uel in arca Christus faciat: ubi cū mulierculæ in primis superstitioni obnoxia, cæreolis demereri credūt: quorū mouet animos nocturnus: & quō non semper in promptu reponitur & sanguis: quemadmodum & corpus. Nā ad mouendos animos: non minus energiam habet. Ipse quidem Christus tam panem q̄ uinum consecrauit, & ritum illum instituit: reservationē uero nequaquam instituit. At qm̄ corpus & sanguinem commendauit Christus & a se inuicem discreuit, quæ natura non seiunguntur (neq. n. uiuit corpus sine sanguine, nec sanguis sine corpore: uiua. n. commendauit) manifeste ergo protestatus est in geminis signis esse exemplaria rerū, non res ipsas. Exemplaria aut̄ tam diu suum officium agunt, q̄ diu rationem habent exemplarium, & nihil sibi timent ab acetositate uel uermiculis, uel putredine uel muribus. Hæc ille: Quibus haud difficile fuerit certo ordine respondere. Et in primis nō est id dandum aduersario, q̄ solus sit in sacrariolo, eucharistiaq̄ cōditorio Christus: sed ibidem consistit, multa angelorum spirituum frequentia (ut & in altari: cum sacra celebrantur missæ mysteria) stipatus. Neq. ociosus est illic. s. in sacrario Christus: sed idem quod in cœlis agens, cum non sit alius hic & illic, sed unus & idem. Quemadmodum & angeli sancti, custodes hominum seduli; semper uident faciem pa-

P 3

Ex cap. 13
pri. lib.

DE SACRAMENTO

Mat. 18.

tris qui in coelis, eumque collaudant. Neque est illud superstitioni, sed pie religiosæ pietati ascribendum: quod mulieres careolis & luminaribus illic uenerari Christum studeant, atque in eucharistia colere. Testatur. n. illa careorum accensio & oblatio, diuinæ eucharistiæ facta: synceram earum fidem, deuotamque mentem in deum. Noctu vero recondita in sacrario eucharistiæ, & in illa pñs Christus: religiosorum uiroꝝ & mulierum mouet animos ad adorationem sui: qui secundum regulam suam monasticam aut etiã ecclesiasticam, media nocte surgunt ad confitendum nomini dñi in officio matutino. Necnon eorum etiam mouet animos sacrosancta eucharistia, in ædibus sacris reposita: qui nocte intertempesta quauis occasione uigilias agentes, syncero deuotionis affectu feruntur in illius adorationem: corpore quidem absentes, & spū idem præ-

Psal. 118

Quare sanguis Christi sub specie uini non reseruatut sicut hostia,

8 sentes. ¶ At uero non ita reponitur in promtuariorio sacro sanguis Christi sub uini specie: sicut sanctum eius corpus in hostia sacra. nam propter effusionis periculum & acoris, cui subiaceret uinum diutius asseruatut: non ita comode potest in multis dies custodiri sanguis Christi sub forma uini, sicut eiusdem corpus sub forma panis: Et cum potissimum seruetur sancta eucharistia, ut deferatur ad infirmos, communionem sacram petentes ante exitum a uita præsentem: & illi communionem accipere non debeant ex recta & laudabili ordinatione ecclesiæ, nisi sub specie panis: parum admodum conduceret illa sacri sanguinis sub specie uini conseruatio diuturna. Neque enim ad mouendos animos uere fidelium in memoriam passionis Christi: necessaria est illa uini sacri seruatio. Nam fidei catholicæ documentis rite instituti: firmiter credunt, sub specie panis etiam uerum

Christi sanguinem, imo & totum Christum contineri. Ex qua solida fidei basi, penitus evertitur totum illud machinamentum captiosum: quod hic concinnat Oecolampad. Nempe quis quantum ad signa, discreuerit Christus corpus & sanguinem suum & illud sub pane, hunc uero sub uino præsertim commendauerit, ut repræsentaretur effusio preciosi sui sanguinis a corpore proprio, in hora acerbæ passionis facta. Quod tamen attinet ad rem signatam, illa non discreuit: sed & una commendauit. atque ad inuicem coniunxit. Nempe sub specie panis commendauit suum corpus: etiam sanguini illic coniunctum. & sub specie uini suum commendauit sanguinem: non quidem separatim illic a corpore, sed eide uere coniunctum. Quocirca non sunt in hoc eucharistiæ mysterio panis & uinum duntaxat exemplaria & figuræ rerum: ut hic colligit Oecolampadi. & perperam, sed sub illorum speciebus uere continetur res ipsæ, corpus. s. & sanguis Christi.

¶ Ad amplificandam Christi gloriã, testifi-
candamq; eius in nos beneficentiam & exi-
mum amorẽ, id pertinere, q; corpus Chri-
sti uere credatur esse in eucharistia. Ca. XI.

DEcima septima aduersarij obiectio.
 Contendunt quidam: gloriam Christi
 auctum iri fide nostra: si oñs in pane
 corporaliter credamus corpus, propter
 uerba quæ dixit: hoc est corpus meū.
 Sed timendum nobis, ingt, est: ne fidem uocemus
 errorem & falsitatē, aut eam opinionem qua relu-
 ctatē mentē & diffentiētē, proferimus ore, nos cre-
 dere, ibi esse corpus; aut duplici corde & abinuicē

Sub specie
panis, etiā
fanguinē:
& sub ui-
ni forma
Chri cor-
pus conti-
neri.

Mat. 26

DE SACRAMENTO

„ dis crep ante, ferimur ad eam fidem? Quare suffi-
 „ cit, Christum pro nobis mortuum esse credere: cu-
 „ ius corporis pro nobis oblato in cruce signū & me-
 „ moriale, est panis altaris. Q. si ad corpus Christi i
 „ pane cogitemus: auertetur mens nostra a meliori
 „ cogitatione circa mortem & passionem dñi. Hæc
 2 „ Oecolampad. ¶ Responsio Non est aspernanda &
 hæc ratio: quæ assignatur ad amplectendam liben-
 ter fidem de præsentia corporis Christi in eucha-
 ristia, ut, s. eius gloria hic adaugeatur. Non. n. pa-
 laudis inde accrescit domino: q̄ seruos habeat fide-
 les, & uerbis suis sine hæsitacione credulos, omni-
 noq̄ ueracem illum existiment. Quod uero timē-
 dum dicit aduersarius, ne fidem uidelicet uocemus
 errorem & falsitatem: ijs fatemur esse timendum,
 q̄ incredulitatis pulsantur uento, ancipitesq̄ huc
 & illuc feruntur: more nauis destitutæ remigio, et
 in medio æquore fluctuantis. Non autem est illud
 eis timendum: q̄ firmam habent fidei anchoram,
 cordibus suis infixam, quæ procellosis aquarum
 uorticibus agitata, nequaquam auellitur. Est. n.
 illorum mens, tanquam rupes in medijs consistens
 fluctibus: quæ quantumlibet tempestuosis quati-
 tur procellis, nunquam loco dimouetur. Ita & fir-
 ma subnixi fide, persuasum habentes indubitato il-
 lud esse uerum, quod sancta ecclesia credendū pro-
 ponit: certo cognoscunt, nec errorem, nec falsitatē
 posse subesse ei quod credunt. Neq̄ in eam ducun-
 tur opinionem, qua ore tenus profiteantur se cre-
 dere: mente tñ dissentiant & reluctentur ei qđ ore
 proferunt. Non. n. esset ea fides, integra & uera: q̄
 nullam in corde sedem haberet aut locum, sed i la-
 bijs tantum consisteret, aduersante uerbis animo,
 & ore mendaciter illam credulitatem expromen-

Fidei de
 eucharistia
 nec errorē
 nec falsita-
 tē subesse.

EVCHARISTIAE II 117

re. Siquidē ad firmam & illabefactā fidem requi-
tur & incōcussa cordis credulitas, & cōsentanea il-
lioris professio: secundū beati Pauli sententiam, ad
Romanos dicentis. Corde creditur ad iusticiā: ore
autē confessio fit ad salutem. & iuxta illud prophe-
tā psalmographi uerbū. Credidi: propter quod lo-
cutus sum. Quo insinuat, fidē ipsam corde primū
firmā haberi debere: & deinde consona ipsi cordi
locutione eandē esse explicandam. ¶ Deniq; neq;
uere fideles circa hoc augustissimū eucharistiā
mysteriū: duplici corde abinuicē discrepante ferū-
tur ad eā fidē, quod ibi sit uere corpus Christi. uno
qdem, cōsentiente uerbis dñicis: & altero, adhære-
te iudicio sensus, captusq; naturalis, & proinde
discrepante prorsus a prore animi sententia Nā si
qui tales essent, & ita circa id sacramentum affecti
quantum ad iudiciū rationem: ij duplici corde acce-
derent ad dominum, contra Sapientis monitum,
& maledictionem incurrerent: ac eodem Sapien-
te sibi interminatam. neq; quicq; in ea credulitate
petentes, obtinerent a domino: qm̄ non postularēt
id ipsum, in fide nihil hāsistantes, quemadmodum
beatus Iacobus in sua epistola canonica faciundū
admonet. sed per similes essent fluctui maris (ut i-
dem ait) qui a uento mouetur & circumfertur. Et
de eis uerē esset eiusdem apostoli uerbum: in eo-
dem loco. Vir duplex animo: inconstans est in om-
nibus uis suis. Sed ueri ecclesiā filij & sine fictio-
ne fideles, simplici corde & syncero suam tenent
fidem: qua reiecto sensuum fallaci iudicio, & om-
ni prorsus hāsitatione ambiguitateq; depulsa, cre-
dunt diuina uirtute in eucharistia esse uerē Chri-
sti corpus secundum substantiam & illud in spiri-
tu & ueritate adorantes: protestantur ore, menti

Roma. 10

Psal. 115

Eccli. 1.

Eccli. 2.

Iaco. 1.

Idem.

P 5

DE SACRAMENTO.

omnino consono, illam suæ fidei sinceritatē. Quæ
 liqui aut mentē gerūt uerbis suis in ea professione
 dissonā, aut duplici corde feruntur ad fidem, ut ti-
 mendum esse dicit hæc obiectio: id nequaquā ex ip-
 sius fidei conditione naturaue provenit, sed ex de-
 fectu atque imbecillitate fidei. cuius culpa, in illos
 prorsus est reiſcienda; q̄ suæ fidei fundamentū nō
 4 locauerint supra firmā petram, sed sup arenam in-
 stabilē & loco suo facile dimobilem. ¶ Proinde reiſ-
 ciendū est prorsus, illam nobis ad salutē sufficere
 fidē. quam in præſenti cauillo proponit Oecolāpa-
 dius. qua credamus Christum pro nobis in cruce
 mortuū: & panē i altari sacratū, symbolū eē dūta-
 xat & signū corporis eius, in cruce pro nobis ob-
 lati. Hæc em̄, illius est fides, immo incredulitas &
 error p̄niciosus in fide: omnino ueritati catholicæ
 cōtrarius. Et nō est etiā hæc Oecolampadiana sē-
 rentia: ipsius ecclesiæ sanctæ fides. sed ea potius ha-
 benda est orthodoxorū omniū & totius ecclesiæ
 sincera fides: q̄ hoc uersu hymnico ipsa mater ec-
 clesiana nostra uenerabūda deo proficitur, de sancta
 eucharistia loquens. Panis iste dulcedinis totus ple-
 nus & gratiæ; aluo gestatus uirginis rex est æter-
 næ gloriæ. Et quam beatus Thomas Aquinas, do-
 ctrina & uitæ sanctitate celeberrimus, sub eleua-
 tiōe salutaris hostiæ & calicis dominici in celebra-
 tione sacri mysterij missæ (cum illa ab alio quopi-
 am perageretur: & ipse illi interesset) protestari est
 solitus: deuota huius cantici ecclesiasti lectione.
 Tu rex gloriæ Ghriste, Tu patris sempiternus es
 filius. & reliquorū illius hymni uersuum ad finem
 usq; continua prosecutione. Demū ad illud quod
 subnectit præſens obiectio, nos p̄ attentionē ani-
 mi ad corpus Christi, auersum iri a meliore cogi-

Thomas.
 Aquinas.

ratione circa mortē & passionem eius: responsum
iam est prius in praesente libro, neque quicq; datae
responsioni adiungendum hic est. ¶ Decima octava
obiectio, Assignant & aliqui rationem aliam: ob
quam uoluerit Christus in eucharistia, sui corpo-
ris relinquere praesentiam, utpote ut suam in nos
eximiam demonstraret charitatem & beneficen-
tiam, seipsum nobis uere praesentem relinquendo:
quo inflammemur ardentius in eius amorem, & tā
preciosum donariū syncerius prosequamur affe-
ctu. Verū si carnis praesentia ad inflammandum a-
more tātopere pertineret: quā benignitas est Chri-
sti, non se magis conspicuum q̄ absconditum no-
bis offerre: eo quod uisa creditis magis mouet no-
stram infirmitatē. Verū quem non ad amorem ra-
pit, sedentis ad dexterā patris gloria: qd afficiet uix
credibilis in pane humilitas: qd in quā officiat hu-
militas illa quē antea nō emolliuit ignominiosa &
& amara innocentissimi crucifixi mors? Sufficit
certe acerbā Christi passio, qua tradidit seipsum
in mortem ut nos uiuificaret: ad excitandum nos
in sui amorem, testificandamq; suam in nos bene-
ficientiam. Sufficit & immortalis eius ad dexterā
patris gloria: ad rapiendos animos nostros in sui
desiderium, neq; ad hoc opus est nobis corpo-
rali eius praesentia in eucharistia, humilitatem po-
tius quam gloriam praeseferente. Hāc Oecolam-
padius. ¶ Responsio. Duae ille rationes a catholicis
assignari solitae, quas affert obiectio: sine refraga-
tione sunt recipiendae. quandoq; dem eas Urbanus
quartus in commendationem sancti mysterij eu-
charistiae praesertim adducit: cū in Clementis cō-
stitutionibus, titulo dereliquijs & ueneratione san-
ctorū, cap. si dominū, de charitate dei, nobis in hoc

Capite. 2.

Urbanus.
quartus.

DE SACRAMENTO,

Urbanus
quartus.

Psal. 8.

Hebræ. 1.

Idem Urbanus.

Gene. 3.

Gene. 2.
Ioan. 6.

sanctissimo sacramento demonstrata: ait. O diuini amoris imensitas, diuinæ pietatis superabundantia: diuinæ affluentia largitatis: Dedit enim nobis dñs oia, q̄ subiecit sub pedibus n̄ris: & sup̄ uniuersas terræ creaturas contulit nobis dominij principatum. Ex ministerijs etiam spirituum superiorum: nobilitat & sublimat hominis dignitatem. Administratores namque sunt omnes, in ministerium propter eos q̄ hæreditatē salutis capiunt, destinati. Et cū tā copiosa fuerit erga nos eius munificētia, uolans adhuc ipse in nobis suam exuberantē charitatē præcipua liberalitate mōstrare: semetipsum nobis exhibuit. & transcendens omnē plenitudinē largitatis, omnē modū dilectionis excedens: attribuit se in cibū. De munificētia uere Christi, in hoc nobili donario, munereq; singulari, nobis exhibitā: idē Urbanus continuo in eodē loco subiungit. O singularis & admiranda liberalitas, ubi donator uenit in donum: & datum. est idem penitus cum datore. q̄p̄ larga & prodiga largitas: cum tribuit q̄ seipsum Dedit igitur nobis se in pabulum: ut quia per cibum, in mortem homo corruerat: & per cibum ipse releuaretur ad uitam. Cecidit hō p̄ cibū ligni mortiferi: releuatus est hō p̄ cibū ligni uitalis. In illo pependit esca mortis: in isto pependit uitæ alimentum. Illius esus meruit læsionem. istius gustus intulit sanitatem. gustus sauciavit: & gustus sanauit. Vide quia unde uulnus est ortum: prodijt & medela. & unde mors subijt: exinde uita euenit. De illo siquidē gustu dicitur. Quacūq; die comederis: morte morieris. De isto uerō legitur. Siquis comederit ex hoc pane: uiuet in æternū. Hæc ibi, Quorū postremā sententiā, elegāti carmine sedulius poeta Christianus admodū

in signis, complexus est: ita ad Christum uerba dirigens. Qui per euntē hōiem ueriti dulcedine pomi: Instauras meliore cibo potuq; sacra

Sedulius.

Sanguinis infusum depellis ab angue uenenum.

7

¶ Ac uero (ut ad reliqua in præsenti obiectione proposita: suo ordine adhibeamus responsionem) non fuit expediens nr̄a salutē, quod, exhibuisset nobis assidue Christus sui corporis præsentiā in forma cōspicua & uisibili: quo nos amplius in sui inflammaret amorē. Nā tūc adēpta nobis fuisset materia meriti circa fidē huius sublimis mysterij: q̄ est de- ijs q̄ sensui nō subiacent, nec ratione capiuntur hu- mana. Fides em̄ non habet meritum, teste Grego- rio: ubi humana ratio capit expimentū. Repugna- ret itidē corporalis illa Christi præsentiā (si sub for- ma uisibili cōtinue nobis hic exhiberetur) præsenti- re; statui & conditioni: in qua uidemus per specu- lum & in enigmate tm̄, atque per fidem ambula- mus & non per speciem. Perinet enim huiusmo- mi uisio corporalis præsentiā, ad qualitatem & statum cōlestis patriā: ubi facie ad faciem uidetur deus deorū in Sion, positocq; omni uelamine conspi- citur rex regum Christus in decore suo. Consuluit itaq; mirē in modum dominus noster profectui no- stro & commodo spiritali cum in hoc peregrina- tionis nostrae stadio & se præsensem exhibuit: ut ardentius illius raperemur amore, & inuisibilem in forma propria seipsum nobis praebeuit, ut no- stra haberet fides suum meritum: & huius militiæ status congruum sibi seruaret modum & ordinē, neque ad triumphantis ecclesiæ eucheretur digni- tatem & gradum. Neq; diffitemur, igniminosae mortis Christi memoriam, pios animos acriter ex- citare in illius amorem; necnō insignem eius con-

Gregorius

I. corin. 13.

Psal. 83.

DE SACRAMENTO,

Per Christi
in eucha-
ristia præ-
sentia nos
ardentius
excitari in
eius amo-
rem.

fidens ad dexteram paternæ maiestatis in excel-
sis gloriam: magnū etiam dilectionis in illum, præ-
stare fomentū. Verū superaddita hisce duobus my-
sterijs vera eiusdē præsentia secundū substantiam,
in eucharistia: adiicit nouā flammā illi sancto amo-
ri, feruenti usq; excitat pias mentes in synceræ affe-
ctum ad ipsum. Perinde atque si unū & alterū ad-
moueas igni lignū aridū: concipitur flamma & e-
nutritur eo fomite, sed ubi tertium aut quartum adie-
ceris eidem foco lignū: quanto illi subministraueris
alimenti, tanto magis adaugetur & excrescit
ignis. Hæc itaq; præsentia corporalis Christi: pabu-
lū quoddam est pingue & succulentū, quo succen-
sa prius flamma inualescat amplius, incitetq; fide-
lē animā: ut gratulabunda ipsi sanctæ ecclesiæ cōci-
nat id canticum propheticum. *Lauda & exulta*
habitatio Sion: quoniam magnus in medio tui san-
ctus Israel. Certe magnus in medio nostri est ipse
sanctus sanctorū & deus Israel, omniumq; synceræ
fide deum uidentium: cum forma panis obte-
ctus suam nobis exhibet præsentiam, nostrum so-
latur exilium, nostraq; peregrinationis dux est &
focius. Vnde & eadem pia menseffusa toto affe-
ctu in deum suum: ob admirandam ipsius erga nos
in hoc sacro mysterio dignationem: eicem intimo
corde & hanc profundæ piæ laudis confessionem,
ex Esaia depromptam. Vere tu es deus abscondi-
tus: deus Israel saluator. Absconditus inquam: in re-
gio sanctæ eucharistiæ tabernaculo, cuius candor
o deus Israel saluator, purissimā nobis indicat tuæ
humanitatis innocentiam: maculæ prorsus immu-
nem. Circularis uero eiusdem hostiæ figura, prin-
cipio & fine carens: initij etiam & finis nesciā tuæ
deitatis æternitatē nobis conuenientē symbolo re-

Esaia .12.

Esa. 45.

præsentat. ¶ Demum hæc admirabilis Christi in
sacra eucharistia uere præsentis, condescensio ad
nos & humilitas: non subiaceret amplius signominæ
neque passioni ulli est obnoxia, sicut fuerat
an̄ peractū nostræ redemptionis in cruce mysteri
um. sed omnino gloriosa est illa humilitas & hono
rifica: immo celsitudinem gloriæ ipsius adaugens
Et ergo nullo pacto repugnat statui beatitudinis
eius neque eam obscurat: sicut neque perpetua hu
manæ nature ad diuinam, in ipso unio. Sed hac de
re: in sequenti capite latior ac diffusior futurus est
sermo.

¶ Sacrum Christi corpus cū māducatur in eu
charistia, neq; dentiū aut stomachi iniurijs
exponi: neque in corporis eā sumentis trans
ire substantiam,

Cap. XII.

DEcima nona aduersarii obiectio. Nō
necessariū est ut sicut carnaliter caro
Christi oblata est: ita & carnaliter pas
cat. Maior certe est gloria carnis illi
us benedictæ: q̄ ut dentiū & stoma
chi iniurijs se exponat, si uisibiliter siue inuisibiliter
quis id fieri dicat. Non enim parua humiliatio est:
si uel intacta, in uentris pistrina descendat caro illa:
q̄ ad dexteram dei collocata est. Tempus autem
humiliationis præterit: & glorificationis, tempus
adeſt. Quare sola spiritalis manducatio & fides
uerborū dei, cum contemplatione sufficit: q̄ reddat
nos suo mō hic beatos sicut angelus dei. Hæc Oe
colampadius. ¶ Responsio. Si intelligat aduersari
us nō uecessarium esse quod nos sacra Christi ca
ro pascat carnaliter: id est secundū uisibilē carnis
formā, oculis humanis obiectam, sicut fuit in cru

1
"
"
"
"
"
"
"
"
"
"
"
Quō cor
2
pus Chri
sti nos pas
cat carnali
ter: & quo
mō non.

DE SACRAMENTO.

Urban. 4

Anselmus

Matth. 15.

ce immolata: id libenter ei annuimus. quandoq̄
talē ex carne Christi pastum quærere inhumanum
prorsus foret & horridū. Si præterea intelligat etiā
nō esset opus, quod nos eadem Christi caro pascat
carnaliter: id est secundū modū naturalē & sensibi
lē, quo uirtutis altricis efficacia transeat ipsa in no
stræ carnis substantiam, more aliorū ciborū corpo
raliū: q̄ conuertūtur in eius quod nutritur naturā,
& illud etiam illi uero admittimus. Nepe ut in lo
co illo Clementinarū constitutionum, præclara sa
cramenti eucharistiæ præconia cōtinente, & iā sæ
pius citate: dicit Urbanus quartus. hic est cibus q̄
plene reficit, uere nutrit, summeq̄ impinguat: nō
corpus sed cor, nō carnem sed animam, nō uentrē
sed mentē. Et paulo post. hic panis sumitur: sed ue
re nō cōsumitur. manducatur, sed non transmuta
tur: quia in edentē minime transformatur. sed si di
gne recipitur: sibi recipiens cōformatur. Cui cōso
nat Anselmus: in libro de corpore & sanguine
Christi dicens. Sumpta ore carnis nræ caro Chri
sti: nequaquam æstimanda est lege communium
ciborum. hic enim cibus non est uentris sed men
tis: dissimilis omnino ab illis cibis, de quibus dici
tur. Omne quod in os intrat: in uentrem uadit, &
per secessum emittitur. Hic est cibus qui non ua
rit in corpus: quia nequaquam sicut alij cibi, in natu
ram uertitur corporis. sed corpus nostrum in su
am uertit naturam: & futuræ resurrectioni & per
petuæ incorruptioni illud præparans & coaptans
& in nobis est: & ubi erat, scilicet in dextera dei
3 patris. Hæc ille. ¶ At si intelligat, obiectās, nō esse
necessariū quod caro Chri nos pascat carnaliter:
id est secundū ipsius carnis suæ ueritatem & præ
sentiā corporalē, sed solū spiritualiter p gratiam

spiritus & uirtutem, sine uera eius substantia ibidem præsente; id prorsus inficiandum est. cum interminetur dñs nobis uitæ perpetuæ priuationem nisi eo mō & secundum ueritatem substantiæ, carnem eius manducauerimus. cum ait apud Ioannē: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem; nō habebitis uitam in uobis. Neq; per huiusmodi manducationem, exponitur ipsa sacrosancta Christi caro iniurijs dentium, aut stomachi; ut assumit præsens obiectio. qm̄ ipsa secundum suam substantiam nec dētium morsibus atteritur; nec natiuo stomachi calore concoquitur, aliorū more ciborū, cum sit impassibilis & incorruptibilis atq; immortalis: sed accidentia tantum & species sub quibus sacre Christi corpus cōtinetur disseccantur dentibus, & digeruntur in stomacho: sine aliqua tñ læsione, iniuria aut diuulsione domini corporis. ¶ Porro qm̄ diuina uirtute per consecrationē hostiæ, corpus Christi sub speciebus panis continetur: tam diu (secundum insignium doctorū theologicarū inquisitiones discutientium sententiam: admodum rōnabilem & iure amplectendam) manet sub illis speciebus sacrum Christi corpus: quamdiu illæ manent in sua dispositione naturali, in qua panem affecerunt, eundemq; afficerent: si conuersio illa admirabilis per consecrationem in eo facta non esset. siue (quod idem recidit) quamdiu sub illis speciebus maneret & conseruaretur substantia, formaq; substantialis panis, si ad huc ibidem adesset. Cum uero prædictæ panis species p̄ demutationem in ipsis factā decidunt a sua natua & propria cōditione, eo qdem mō, q̄ sub illis amplius nō maneret forma panis substantifica, si nulla fuisset in eo prius facta per cōsecrationem

Ioan. 6.

Q^d diu sub
spēbus pa-
nis, manet
corpus
Christi.

Q

DE SACRAMENTO

4.
Corpus
Christi: in
uentre su-
mentis
ipsum & i
stomachū
descendere

conuersio: tunc etiam illic definit esse corpus Chri-
sti: q̄ desinente signo: etiam secundum suam ratio-
nem signatum desinere solet. ¶ Quocirca nullum
putari debet incommodum, nec absurdū illud exi-
stimari: si admittatur sac̄ Christi corpus i eucha-
ristia & in uentrem manducantis ipsum descende-
re, & in stomachum. cum species ipsæ sacramenta-
les, & in uentrem demittantur & in stomachum:
illicq̄ aliquantulo tempore (ut uero est simile) in-
columēs ac inde mutatae permaneant. Neque illud
quoquo ignominiosum est aut dedecorosum glo-
rioso Christi corpori: ut quod exinde nullam con-
trahat aut labē aut maculam, sicut neq̄ ullam col-
luuiem: si in locum sordidum aut immundū p ne-
gligentiam decidere sinatur, aut per impietate pro-
iciatur. Vnde infirma dinoscitur esse aduersarij rō-
cinatio quam hic subtexit: proponēs maiorē a quo
uideri gloriosæ Christi carnis humiliationem, si ad-
mittatur in uentrem sumentis eam descendere. q̄n-
quidem ex huiusmodi demissione ipsius in uentrē
aut stomachum: nulla gloriosæ eius dignitatis sit
diminutio. Vt neq̄ extenuata fuit sacri corporis
Christi excellentia & eminentia, eo ipso: q̄ in uir-
ginali sacratissimæ suæ matris utero totos nouem
menses substiterit & requieuerit. Veruntamen il-
lud insuper est tenendum, q̄ sanctissimum Christi
corpus, siue uentre sumentis siue stomacho rece-
ptum: nequaquam more alimenti corporalis & na-
turalis transmutatur in substantiam eius qui illud
manducauerit, per natuam concoctionem aut di-
gestionem. Nulli siquidem demutationi aut cōuer-
sioni in alienam substantiam: ipsum iam immorta-
le, impassibile & gloriosum corpus est obnoxium.
Qd̄ & eximius p̄r Hugo de S. Victore, cōfirmat

EVHCHARISTIAE. II. 122

in libro secundo de sacramentis: cap. decimotertio octauæ partis, ita de dignissimo eucharistiæ sacramento loquens. Cibus iste: aīa, nō corporis est. Nō in illo q̄rere consuetudinē cibi corporalis. uenit ad te ut comedatur: nō ut cōsumatur. uenit ut gustetur: non ut corporetur. Augusti. uocē de cælo audiuit: quia hoc terrenis illi dici aut responderi nō. potuit. Cibus sum grandīū: cresce & manducabis me. non ut me mutes in te, sicut cibū carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Hec ibi. Ecce testimoniū probatissimū, ab hominibus, ecce testimoniū de cælo: quod cibus iste sacratissimus quantū ad substantiā corporalem carnis in eo præsente, non transmutatur in nos: nec in nostrā cōuertitur naturā, more naturalis alimēti. ¶ Proinde reijcēdi sunt prorsus ut inepti ac insulsi, q̄ arbitrantur p̄ māduca-tionē ueræ carnis Christi: ipsum corpus eius de bere nostrā ingredi carnē secundū suā substantiam illiq; per insitionē quandam uniri, ut cibus corporalis post sui concoctionem unitur corpori animato: quod ab eo nutritur. Est enim hæc, crassa nimirum cogitatio, & supinæ mentis: quæ super-cœlestia sunt carnaliter metientis, & non dijudi-cantis neque discernentis corpus domini a communibus cibis. Enimuero spiritualis est cibus (in quo tamen corporaliter & secundum ueritatem corporalis substantiæ: caro Christi sumitur) non traducitur in qualitates & proprietates corporis humani. sed e diuerso suas qualitates gratiarumq; dona, in eum qui digne ipsum manducat, transfert: animam eius replens charismatum mun-neribus, & corpus ipsum ad incorruptionē glorio-samq; immortalitē suo tēpore percipiendā præ-parans, quemadmodū ex Anselmo iā est auditum

Hugo de
sancto Vi-
ctore.

Corpus
Chrī non
transire in
nrī corpo-
ris substā-
tiam.

DE SACRAMENTO

Præterea, sacratissima Chri caro effrenas nostræ
carnis concupiscentias: iram, gulam, libidinē, trans-
fusione suæ uirtutis (ut ita dixerim in corpora no-
stra, sedat, mitigat, & comprimit. Vt salutare cense-
ri debeat & rectum eorū monitum: qui contra gra-
ues carnis tentationes consulunt utendum esse fre-
quenter antidoto sacrosanctæ eucharistiæ. cuius effi-
cacia: restinguuntur in nobis incendia libidinum.
Neq; id quidem: ab re admonent. nā cum cibis cor-
poralis suas qualitates salutaris & natiuas transmit-
tat in sumentes ipsum: nonne & cibus iste spiritua-
lis atq; cœlestis, utpote caro Christi purissima &
ex uirgine matre sumpta, in qua munditiæ uirgi-
nalis oīmoda est exuberantia: hanc puritatis suæ
transfusionē in eos q; digne ipsum sumpserint, eti-
am opabitur? ¶ Et quis eximie humilitatis Chri-
sti id sit argumentum, q; patiat se manibus hu-
manis in eucharistia cōrectari, sumiq; ore & mā-
ducari: hmōi tñ humiliatio nequaquā derogat aut
præiudicat gloriæ carnis eius sacratissimæ in cœ-
lo. qm̄ nec ignominia cōiuncta est nec passionis i-
iuria: sicut añ horā suæ resurrectionis fuerat: Præ-
terijt qdem tēpus humiliationis illius, qua factus
est pro nobis opprobriū hoīm & abiectio plebis:
quoniā tempus glorificatiōis iā adest, cui talis hu-
miliatio repugnat. Non tamen præterijt tēpus hu-
miliationis gloriosæ: qua sine extenuatione dimi-
nutioneq; suæ gloriæ, imo cum illius augmento,
ita condescendit hoīb;: ut se ab eis tangi & man-
ducari sinat. Non. n. contaminari potest immu-
ditis earum partium corporalium a qbus contin-
gitur: siqua fortasse in illis essent inquinamenta. ut
neq; solis radius polluitur sordibus feculentæ ma-
teriæ corporis inferioris: qbus irradiat & superfun-

6
Hūilitates
Chri in eu-
charistia:
nihil detra-
here eius
gloriæ
Psalm. 21.

ditur. Sed nonne cum nostræ naturæ formā assum-
psit dei filius in unitatem personæ: humiliavit se-
metipsum, formā serui accipiens & habitu inuen-
tus ut hō? Et qm̄ perpetua est illa uerbi dei cū hu-
mana natura unio: atq; indissiparabilis: perpetua
est etiam illa humiliatio, qua infinitum finito, im-
mensum circumscripto, & æternum non æterno,
ineffabiliter coniunctum est. Huiusmodi tñ nunq̄
desitura humiliatio, nequaq; glorificationi Christi
aduersatur, imo eam reddit sublimiorem & excel-
lentiorē. Haud secus & hæc condescensionis be-
nignissimæ Christi ad nos, qua se nobis in cibum
communicat, humiliatio: non est cōtraria eius glo-
rificationi neq; eam obscurat, quin potius efficit
eam cumulationem & ampliorem. Quocirca ab-
negandum est prorsus, solam manducationem Eu-
charistiæ spiritualem cum fide uerborū dei: ad salutē
nobis sufficere, cum ad sacramentalē sumptio-
nem nos Christus sub graui cōminatione obstrin-
xerit, dicens: Nisi manducaueritis carnem filij ho-
minis & biberitis eius sanguinem: non habebitis
uitam in uobis. Cum etiam frequētandum eucha-
ristiæ mysterium apostolis mādauerit dñs noster
his uerbis, hoc facite in meam cōmemorationem.
Cum deniq; ecclesiastico instituto, fideles aduerti:
quotannis ad illius sacramēti sumptionē sint astri-
cti. Neq; fides uerborū Christi, sine operibus man-
datorū eius, & obedientia tam ei q̄ ecclesiæ ipsius
præstanda, ad salutem sufficit: sed ociosa est & in-
anis atq; mortua, quoniam charitati non est cōiun-
cta. Certe B. Paulus fidem per charitatem opera-
tur: affirmat esse accommodam & utilem ad salutē.
At qui deum & ecclesiam aspernatur: quo-
modo hanc habet fidem.

Philip. 2

Ioan. 6

Luc. 22

Iaco. 2

Gala. 5

DE SACRAMENTO

¶ Sacrum Christi carnem digne manduca-
tam, animæ nostræ nō ingredi substantiam,
neq; in eam traducitur: sed copiosis gratiæ do-
nis eandem locupletare, & spiritualem red-
dere.

Cap. XIII

Vicesima aduersarij obiectio. Puerile
& iēptum est opinari: q; in animam
nostram ingrediatur caro. Quō enim
anima, capax est carnis: quæ non est
corporea, nec locum præbet corpo-
ri? Caro autem: non est nisi in loco. Insuper si omne
quod ex carne est, caro est: si caro Christi, mandu-
catiōis carnalis mō animam pascit: animam ergo
carneam facit, & iam non perficit eam sed infirmū
orem reddit, cum animæ expediat ut spiritualis e-
uadat ac diuina: quod assequitur unione uerbi po-
tissimum. Est igitur cibus animæ mysticus: cor-
pus Christi pro nobis immolatum, & uerbū eius
quod pollicetur remissionē peccatorū, & sanguis
eius: confirmatio noui testamenti. Neq; scdm ue-
ram carnis substantiam: corpus dñicum a nobis in
eucharistia sumitur: Hæc Oecolamp. ¶ Respōsio
Videtur aduersarius in hac obiectiōcula multum
per similes esse Nicodemo: principi Iudæorū. q; cum
audisset a dño nos oportere nasci denuo, atq; renas-
ci ex aqua & spiritu sancto: stupida mente & car-
nali sensu illud comprehendens, interrogauit. quō
posset hō nasci cum sit senex, & nunquid in uentrē
matris posset iterato introire & renasci. Qm̄ q; de
spirituali dicta fuerant regeneratione: crasso inge-
nio, de corporali tantū & carnali accipi debere na-
tiuitate, putauit. Haud aliter Oecolampad, quoniā

Ioan. 3

Ioan. 3

audiuit ex euang. Ioannis, ueram Christi carnē secundum substantiam, cibum esse animā: protinus in eam incidit opinionem, nequaquā id fieri posse: nisi animam nostram ingrediatur Christi caro secundum suā substantiam, inferaturque illi re ipsa: quē admodū cibus illi quod nutritur, quinimo nisi traducatur ipsa Christi caro in substantiam animā nostrā: illicque coalescat & fiat intima. Verū hæc omnino, carnalis est intelligentia, mētisque prorsus crassæ & supinæ: non attendentis cōditionem qualitatem & modū huius supcœlestis cibi. qui etsi corporaliter, i. secundū ueritatem substantiamque ueram corporis Christi sumatur ab anima: non tamen manducationis carnalis more (ut putat obiectans) subit animam: sed modo penitus spiritali, quoniam replet eam gratia & donis suorū charissimum. Et ita non ipsa Christi caro transmutatur in animam: sed potius contra, anima in ipsam transit alimēti sumpti naturam secundū qualitates spirituales, & fit quodam mō Christiformis. Perinde atque si ferrū igni inieceris, quod fiat ignitum & feruore igneo candens: non ipse ignis transformatur in ferrū, sed e diuerso ferrū ipsum induit qualitates ignis, ardorem, candorem, luciditatem, & cæteras eius conditiones. Est. n. caro Christi in eucharistia digne sumpta: ut ignis rapidus & efferuens. Anima uero eam rite sumens: est ut ferrum igni excandescens, & quod ab igne mutuatur illius proprietates eiusque speciem præfert. ¶ Proinde libenter id aduersario tribuimus: quod animam nostram non ingreditur Christi caro secundum substantiā, tanquam suum receptaculum, in quo contineatur tanquam locatum in suo loco. Illud enim nequaquam est cōsequens; ad ueram corporis CHRISTI in eu-

Non carnē
Christi animā, sed
cōtra animā
in eā spiri-
tualiter
mutari.

DE SACRAMENTO

Carnē chrī
nō reddere
āiā sumē
tis eā, car-
nalem.

Ioan. 3

charistia manducationem. Sed uirtus ipsius uiuifi-
cæ carnis & diuinitati unitæ: mētem ipsam digne
sumentis subit & penetrat mō quodam spirituali,
& eam sanctificat. Attamen inficiamur, q̄ eadem
sacra caro reddat animam manducantis carneam
aut carnalem. siue id secundum substantiam intel-
lexeris, siue secundum proprietates carnis, & cō-
cupiscentias. Non. n. caro Christi traducitur in ani-
mæ substantiam: ut ex ipsa sumpta carne tanquā
parte substantifica aut integrali, componatur ani-
mæ nostræ natura. Absona; n. nimis, & obtusi ani-
mi: esset huiusmodi cruda intelligētia. Neq; etiam
manducata Christi caro, ingerit animæ nostræ cu-
piditates ac desideria carnis: quemadmodū cibus
corporalis & delicatus abunde sumptus. quinimo
maxime eam auocat & abducit a concupiscentiis
& uitij carnalibus: redditq; ipsam magnopere spi-
ritualem. Quoniam. n. ipsa Christi caro summæ est
puritatis & munditiæ, hanc uim suam transfundit
in animam, atq; purificat eam a cōtagiis & spurci-
tiis carnis, mira efficacā. ¶ Neq; uero id cōsequēs
est ad ueram carnis Christi manducationem: q̄ a-
nimam sumentis ipsam reddat carneam aut carna-
lem, aut uno aut altero mō iam supra dicto. Quo-
niam ea propositio euangelica, quod natum est ex
carne, caro est: intelligitur ad literam de genera-
tione secundum carnem. & (si ita extendere lubet
illius sensum) de nutritione naturali ex carne, mō
quodam corporali & cōmuni. q̄ ipsa nutritio: par-
ticulari etiam generationi sit coniuncta, ut norunt
physici. Quod enim ex carne, iuxta naturæ legem
gignitur, caro est: & quod ex carne, modo natura-
li nutritur, etiam caro est. Atqui in manducatione
sancta corporis Christi; neq; generatio est ex car-

ne, neq; etiā nutritio naturalis. quare ex ea propo-
sitione nihil conficitur: quod obuiet sacramentali
corporis dominici manducationi. Quocirca nō est
admittendū, quod corpus Christi pro nobis imo-
latū: dūtaxat sit mysticus cibus, ad sensum Oeco-
lāpadij. sed ingenue cōfitendū: q̄ ipsum in eucharis-
tia sumptū etiā est uerus animæ cibus, secundū
illud domini uerbū in euāgelio. Caro mea, uere est
cibus. Adijciendū est insup: q̄ prāter uerbū Chri-
sti quod pollicetur remissionem peccatorū, & testa-
tur sanguinē ipsius esse confirmationem noui te-
stamenti: aliud adhuc exposcitur ad salutem. s. mā-
ducatio corporis eius in ueritate: secundum uerbū
ipsius, id fieri prācipiētis. ¶ Vicesima prima ob-
iectio. Beatus Ambrosius in epistola sexagesima
secunda testatur: uerbo dei & sapientia palci ani-
mam nostram. Et idem super psalmo, beati im-
maculati, plane perhibet fide satiari hominem in-
ternum: atq; ita ipso Christo. Quid igitur opus est
nobis ipsa Christi carne, quæ subeat animam no-
stram: cum prāter eam: cōueniētes suæ nature ha-
beat anima rationalis cibos spirituales. Rursum
Origenes super Matthæum dicit, quod panis ille
quem dat nobis deus: est uerbum Christi, & hic
panis est solum mysticus. Idem quoque super Le-
uiticum ait, quod non solum in ueteri sed etiā in
novo testamento: est litera q̄ occidit. Si enim secun-
dum literam quis sequatur hoc. nisi manducaue-
ritis carnē filiū hominis & biberitis eius sanguinē
nō habebitis uitam in uobis. occidet hæc litera. In
sup idē Origenes cōtra Celsū astruit: q̄ cibus p-
orationē sumptus reddit corpus sactius. Quod &
beatus Paulus cōfirmat dicens, q̄ illud quod in ali-
mentum corporis cum gratiā: actione sumitur.

Ioan. 6

4
Ambrosi.

Origenes.

2. corin. 3.

1. timo. 4:

Q S

DE SACRAMENTO.

sanctificatur p uerbū dei & orationē. Quare cibus
corporalis ita sanctificatus: etiam hoīem sumen-
tē sanctificat. Quid igitur opus est uera Christi car-
ne in eucharistia: cuius sumptiōe sanctificemur? cū
præter eā: tot habeamus ciborū aīæ & sanctifica-
tionum gñā. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio

Ambrosi.

Varios es
se cibos
aīæ spiri-
tuales: nō
unicum.

Origenes.

Recte quidē dicit Ambrosius, uerbo dei & sapien-
tia pasci animā humanam: & alio in loco, fide eam
dem satiari. Verū in neutro eorū locorū: excluden-
di particulam adijcit suis dictis. Neq; enim dicit,
solo dei uerbo ac sapientia pasci animam: neq; so-
la fide eam satiari. Quare nō negat Ambrosius il-
lis uerbis, aliū supeſse cibū potiorem & digniorē:
quo anima pascatur. Vnde cū corpus ipsum ho-
minis mortale & quotidie tendens interitū, diuer-
sa habeat alimentorū genera quibus enutriatur: pa-
nem, uinum, carnes, pisces, fruges terræ, & reli-
qua id genus: quid prohibet animam nostram im-
mortalem & occasus nesciam, diuersa etiam sorti-
ri genera nutrimentoꝝ suæ convenientia naturæ?
ut uerbum dei, sapientiam, doctrinam, fidem: &
cætera consimilia. Inter q̄, unum sit alimentum ip-
sius: cæteris longe excellentius, & in supremo si-
tum culmine ciborū spiritualiū: s. corpus Christi.
Consimiliter probe dicit Origenes, panem illum
quem dat nobis Christus: esse uerbum Christi.
Sed & hic non adijcit excludendī particulam: q̄a
significet, solum uerbum & sermonem Christi, ef-
se panem nobis a deo datum. Quoniam si id dice-
ret: plane aduersaretur scripturæ, Ioannis sexto ca-
pitæ alium panem qui de cælo nobis datus est, assi-
gnanti. Itaq; cū illo pane mystico nobis a deo da-
to q̄, uem profert Origenes, scilicet uerbo dei: est &
alius panis uerus qui de cælo descendit & dat uitā

mundo uera, s. Christi caro in eucharistia. ¶ Recipiendum itidem fatemur & illud Origenis dictū: q̄ in nouo testamento etiam sit litera occidens. Vt si ad nudū literæ corticē accipiatur illud quod in euangelica lectione dicitur de eruendo oculo, nos scandalizante; & de præcidenda manu aut pede nobis scandalū ingerente, de eunuchis itidē se castrantibus propter regnum dei, & multa id genus talia. Et siqs eadē uerba in præsentī obiectione adducta de manducatione carnis filiū hominis, acciperet de manducatione corporis dñi sub forma uisibili, p̄ dilaniationē carnis eius in particulas & frustra, more ciborū communiū (quēadmodū intellexerunt discipuli Christi, q̄ scandalizati sunt in eo uerbo, & abierunt retro) hic profecto sequeretur literā occidentē. Siqs uero eadē uerba dñi acceperit de uera quidē manducatione carnis eius secundū substantiā corporale uere præsentis in eucharistia: nō tñ sub forma propria & uisibili carnis, sed sub speciebus panis facienda: quemadmodum tradidit eam dominus noster discipulis suis quando primum instituit hoc sacratissimum mysteriū: is non sequitur literam occidentem, sed spiritum uiuificantem. Et hunc posteriorem eorum uerborum sensum amplectitur ecclesia catholica; & omnes sacri doctores, locum illum euangelij exponētes. ¶ Demum approbandū est & illud Origenis dictum, in præsentī obiectione adductum: cibum scilicet corporalem per orationem benedictum, & cum gratiarū actione sumptū, quodam modo sanctificare hominem. per orationē quoq; ieiunium, elemosynam, & cetera bonorum operū officia: sanctificari eum qui talia exercet. Sed nūquid Origenes illic astruit, eo solo, mō utputa per cibum

I. corin. 3.

Matth. 18.

Matth. 19

Ioan. 6.

7 Origenes.

Sumptiōe

eucharis-

ticiæ homi-

nē sancti-

ficari.

DESACRAMENTO.

Diuerfa
sanctifica-
tionū hoīs
esse genera

corporalis oratione sanctificati sumptionem, sanctificari hominem: & omnem alium sanctificationis modum excludit. Nequaquam, quoniam potius subinsinuat longe potiorē superesse modum sanctificationis: per sumptionem cibi alterius generis. Nam si corporalis alimonia per orationem sumpta, sanctificat hominem: longe ualentiore iure panis sanctus uitæ æternæ, panis ille uiuificus & supercælestis, benedictione sacerdotali & mystica prece consecratus: totum hominem sanctificat, quod sanctū sanctorū in se contineat. Et cum multa sint uitiorū genera quæ animam inquinare possunt, & a sanctimonialia in contaminationē abducere: nimis & multa debuerūt a sum. medico ordinari salutaria antidota & medicamenta contra hasce noxias animæ pestes, uariarūque sanctificationū genera. Inter quæ, summum tenet fastigium & apicem religiosa & deuota eucharistiæ sumptio: per quam & corpus & anima hominis eminentissime sanctificatur quod in ea sumitur totius sanctificationis author & indultor: dominus noster Iesus Christus.

Præter sumptionem corporis Christi spiritualē, necessariā adhuc esse sumptionē eiusdē sacramentalē: tempore congruo secundū ecclesiæ decretū faciendā. Cap. XIII.

Cyrillus.

Vicesima secunda aduersarij obiectione. Cyrillus in suis cōmentarijs sup Ioan nē phibet Christū esse panem mysticū & duodecim apostolos esse duodecim panes propositionis, figuratiue & secundū sensum spirituale. Nō ergo ita uocāndus est ipse Christus, panis: ut dicatur eius corpus uere in eucharstia subsistere, sed solū secundū quandam

metaphoram & translationem. Augustinus itidē in quodam sermone dicit, quēq; tunc corporis & sanguinis Christi esse participem: quando in baptismo fit mēbrū Christi. Et alio in loco: ait idē. Vt quid paras dentes & uentrem? crede & manduca sti. Vbi solam fidem dicit sufficere ad manducationem corporis Christi: sine exteriorē sumptionē eu charistiæ. Et plane ex ipso sexto Ioannis capite colligitur, idem esse: manducare carnem Christi, & uenire ad Christum. & credere in Christum, & in fide diligere Christum. quoniam ihs omnibus idem tribuitur effectus: scilicet habere uitam æternam. Atqui ut quis ad Christum ueniat, & in eū credat, fideque diligat: non opus est uera corporis Christi in eucharistia, sumptione. Ergo neq; idem requiritur: ut quis dicatur manducare Christum. quare omnia ibidem dicta, solum debent accipi de manducatione spiritali corporis Christi, quæ est p̄ fide: quod ea sola sufficiat. Hæc Oecolampadius ¶ Responso. Esto q; Christus per ueteris testamenti panes figuratus, dicatur panis mysticus: & duodecim apostoli, per duodecim panes propositionis fuerint designati, ut recte ait Cyrillus: nunquid ex illo probe conficietur, solum illo modo. s. per figurationem Christum debere panem appellari? & non modo quodam uerore & excellentiore: quo ipse seipsum, panem uerum nominauit de cælo datum? Certe non negat Cyrillus in illis uerbis suis, Christum sublimiore quadam ratione etiam panem nominari: quoniam .s. sub panis speciebus suum nobis commendauit uerū corpus, & reliquit in cibum animæ salutare. Quinimmo idipsum, in luculenta sua expositione sup̄ sextū capitulum Ioannis; idem præclarus author multis in lo-

Augusti.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Augusti.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Augusti.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Augusti.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Augusti.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

DE SACRAMENTO.

3 **Auguſti.** eis aperte teſtificatur. ¶ Auguſtinus etiã ubi ait
 que nque in baptiſmate fieri participẽ corporis &
 ſanguinis Chriſti: de participatione corporis my-
 ſtici loquitur, q̃p̃ aſſequitur q̃ſquis in baptiſmo ſit
 membrũ Chriſti. Inferitur enim per ſpiritualem il-
 lam regenerationẽ, corpori eius myſtico: aſcribi
 turq; familiæ Chriſti, & ſit filius adoptionis &
 gratiæ, q̃ prius fuerat filius perditionis & iræ. At
 cũ de ſancto eucharistiæ myſt. rio fit ſermo: de par-
 ticipatione ueri corporis Chriſti agitur, & nõ my-
 ſtici. Cũ uero dicit idẽ ſanctus pater credulitatẽ ſo-
 lã ſufficere ad dignã Chriſti manducationẽ: ſolum
 de ſpirituale manducatione loquitur q̃ eſt p̃ fidẽ cha-
 ritate formatam, qua fidelis Chriſtum intimis az-
 nimi penetrabilibus ſuſcipit per piũ mentis affectũ
 & ad illam manducationẽ: neq; uenter neque den-
 tes parandi ſunt. Cæterũ cum hac ſpirituale mandu-
 catione: interdũ etiam adhibenda eſt manducatio
 ſacramentalis qua ſub panis conſecrati ſpeciebus
 ſumatur uere & ſecundũ ſubſtantiã corpus Chri-
 ſti, quando .ſ. a deſt tempus & hora conſtituta legi-
 bus eccleſiaſticis: ad eam faciendam. Immo ſi nõ
 fiat illa manducatio ſacramentalis tempore ad eã
 ordinato: neq; ſpirituale habebitur mãducatio aut
 fructus eius, propter inobedienciã reatum quo ani-
 ma rebellis eccleſiæ conſtringitur. Itaq; ſpiritu-
 alis illa manducatio (quam prædictis uerbis cõme-
 dat Auguſtinus) ſine ſacramentali: prodeſt animæ
 quãdo non obſtringitur hõ ad faciendam ſacra-
 mentalem per ceptionem. Nam ubi hanc facere de-
 bet ſacramenti ſumptionem & non facit: omnino
 ſpirituale etiam manducationis fructu priuatur,
 propter eccleſiæ cõtempnũ. Vnde ſacramentalis p̃-
 ceptio, ubi digne & recte facta fuerit: ſemp ſpiri-

Duplicẽ ef-
 ſe mandu-
 cationẽ eu-
 charistiæ:
 ſpirituale
 & ſacramẽ-
 talem.

tuali manducationi est coniuncta. Vbi uero quis indigne sacramentalem facit manducationem: spirituales simul non obtinet, quod est diuinæ participationis preceptio, & Christi in hospitio cordis per gratiam susceptio: sed iudiciū sibi manducat & bibit, damnationemque sibi acquirit. ¶ Demū hæc tria: uenire ad Christum, credere in Christum, fideque eundem diligere: idem esse admittuntur quod manducare Christum spiritualiter. Verū non solū hanc manducationem commendat Christus & innuit in uerbis suis, sexto Ioannis capite descriptis: sed insuper adiicit & manducationem sacramentalem tanquam necessariam ad salutem, cū ait. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Quare frustra proponit hic nobis manducationem spirituales Oecolampadius: ut sacramentalem prorsus interimat, cum libere proclamemus, ita a Christo edocti: cum manducatione illa spirituali nonnunquam etiam requiri ad salutem, manducationem eucharistiæ sacramentalem. & quæ in sexto euangelij Ioannis capite dicuntur de manducatione carnis filij hominis: ad solam spirituales manducationem non esse trahenda, sed etiam ad sacramentalem, ut in præcedente libro latius est ostensum. ¶ Porro non est illud quoquo pacto recipiendum: quod circa hunc locum scribit aduersarius in hunc modum. Profecto ut iustiores dicendi simus: nequaquam ex sacramentis assequimur sicut neque ab alijs externis opibus iustificabimur. Et reliqua in eandem sententiam consequentia: quod consimile spirant impietatem. Quis enim nisi mentis inops & a fide alienus: negauerit sacramēto baptismi hominē iustificari, itidē & sacramento per-

Ioan. 6.

4
Capite. 8.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

DE SACRAMENTO.

Esa. 43.

Iac. 2

Ioan. 3

nitentiæ & cum scriptum sit. Dic tu iniquitates tuas
ut iustificeris. tū etiam in illorū susceptione sacra-
mentorū: depulsis peccatorū tenebris, infundatur
animæ lumen gratiæ. In alijs uero sacramentis p-
cipiendis: præcedenti gratiæ noua insuper adiji-
tur. Quis etiam edoctus a B. Iacobo, ipsum Abra-
ham ex operibus esse iustificatum, & non ex fide
tantum: recte negauerit hoīem ex operibus exteri-
oribus tanquā adminiculis & instrumentis salutis
assequendæ iustificari? Sed in his assertionibus,
& cæteris consequentibus, penitus olet Lutherū
Oecolampad. partesq; illius sequitur, idcirco me-
rito cū eodem damnatus hac in re existimari de-
bet. Neq; opus est hic ampliore talium dictorū cō-
futatione: ut quæ iam pridem ab alijs scriptoribus
qui contra Lutherū dimicarūt in acie literaria, a-
cerissime conuulsa sint. ¶ Consimilis omnino fari-
næ est illud: paulo post ab eodem antigonista no-
stro subiunctum. q̄ externorū usus symbolorū i sa-
cramentis: magis ob proximum q̄ ob ipsum utē-
tem ordinatur. Nam si adest fides, ait, externis illis
non eget. Nempe si id uerū esset: non foret puero re-
cens in lucem ædito & in articulo mortis consti-
tuto, conferendus baptismus. cū ex illius admini-
stratione nullum proximis daretur uirtutis exem-
plum: quo formarētur ad imitationem, quoniam
præsentēs omnes iam suscepissent baptismū. Quō
ergo uerū esset illud domini uerbum. nisi quis rena-
tus fuerit ex aqua & spiritu sancto: non pōt intro-
ire in regnum dei? Nulla etiam sacramenta ecclesi-
astica essent aliquibus secreto cōferenda, aut clan-
culum collata non proderent: quoniam tunc ades-
set proximus, qui exinde ædificaretur ad uirtutē.
Insuper si sola sufficeret fides: ad salutem: cur Phi-

EVCHARISTIAE. II. 129.

lippus eunuchum Candacis reginae, professum se credere Iesum Christum esse filium dei, baptizavit? Cur etiam Petrus Cornelium Centur. & ceteros qui audierant uerbum dei ex ore eius, accepto spiritu sancto uere fideles: iussit baptizari? Certe dominus noster ad fideles uerba sua direxit, cum ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Et tamen hoc sermone significauit, praeter fidem: ipsis esse necessariam ad salutem, manducationem carnis eius sacramentalem. In praedictis ergo uerbis Oecolamp. etiam subolet Lutherus, ponentem solam fidem ad salutem sufficere: & opera externa non esse necessaria, nisi ad proximorum aedificationem & exemplum. Quae assertio, omnino falsa est & erronea: & ab alijs iam satis improbata, necnon a nobis in primo Antilutheri libro etiam confutata. Dicendum est igitur cum ecclesia sancta: usum signorum sacramentalium esse necessarium utenti, etiam ad suam ipsius salutem, ut si illi non fuerint ipsi admota: non consequetur gratiam sacramentalem, & quolibet assit fides: hominem externis adhuc symbolis egere, ac uim sacramentorum percipiendam. ¶ Vicesimater-
tia obiectio. Cum quis credit uerbo praedicantis & fit fidelis, aut cum in scripturis discit Christum: car-
nem eius dicitur manducare, & tamen Christus non est
re ipsa in sermone percepto: aut membranis. Ergo
neque praesens est in Eucharistia: quous dicatur caro
Christi. Huic accedit, quod Hieronymus in Ecclesia-
stem, & Origenes super Leuiticum, hom. 13. dicunt
uerbum dei esse cibum animae. Beatus etiam Au-
gustinus prudenter monebat, non minus peccare ne-
gligenter audientem uerbum dei: quam corpus domi-
ni manducantem indigne, proinde non minorem

Actu. 8.

Actu. 10

Ioan. 6.

Cap. 26.
& 28

6

6

6

6

6

Hieron.

Origen.

August.

6

6

R

DE SACRAMENTO

- „ uerbi euangelici: q̄ eucharistiæ, habendam ratio-
 „ nem. At si constaret opinio de præsentia corporis
 „ Christi in eucharistia, habereturq̄ uera: innume-
 „ ris modis plus delicti haberet indigne contrectans
 „ panem illum sanctum: q̄ uerbum dei ex ore prædi-
 „ cantis contemnuens. Est igitur in illo pane solū tan-
 „ quam in signo, corpus Christi: & non re ipsa. Hac
 7 „ Oecolampadius. ¶ Responso. Improprius est ille
 sermo, & admodum extraneus: quo credes uerbo
 annunciantis fidem Christi aut in scripturis eam di-
 scens, dicitur manducare carnem Christi. Nisi ad
 hunc accipiatur sensum: q̄ is per obedientiā quam
 præstat fidei, inseritur corpori mystico Christi, &
 fit membrum eius. At non ita dicitur manducare
 carnem Christi, qui sanctam sumit eucharistiā:
 locutione scilicet metaphorica, & translative, sed
 maxime propria & citra omnem tropum. q̄ scili-
 cet sacram accipiat hostiam, in qua uere & re ipsa
 caro Christi continetur: quæ tamen non ita secun-
 dum substantiam adest uerbo aut scripturæ. Pro-
 inde non simile est iudicium: de hoc & illo loquen-
 di genere. ¶ At uero Hieronymus & Origenes re-
 cte affirmant uerbum dei esse cibum animæ: quo-
 niam id ipsum testatur & scriptura, dicens. Non in
 solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo quod pro-
 cedit de ore dei. Sed eo ipso non negant: sacrā Chri-
 sti carnem etiam esse ueræ animæ cibum, & mul-
 to quidem excellentiorem. Quemadmodum qui
 fructus terra progenitos dicit esse corporis cibū:
 non idcirco negat panem & carnes etiam conueni-
 ens esse corporis alimētum. Est enim animæ mul-
 tiplex cibus (sicut & corporis) diuersoque distin-
 ctus gradu. ¶ Demum Augustinus admonens nō
 8 „ August. minus peccare eū qui uerbum dei negligenter au-

Hieron.
 Origenes.
 Deut. 8.

August.

dit, q̄ qui eucharistiam indigne manducat: genus ipsum peccati tantum attendit, nō ipsam speciem & modum particularem. Vterque enim illorum, eodem peccati genere peccat: nam labem contrahit letiferam & æternæ morti obnoxiam, non autem eadem peccati specie aut qualitate peccat. Nam qui indigne corpus domini manducat: longe grauius delinquit, quàm is qui uerbum dei oscitanter audit. Quemadmodum lōge grauioris peccati reus est, qui manus nefarias iniicit in principē quàm, qui edictum principis contemnit & subsonat, quāuis uterq; eorum læsa maiestatis crimen incurrat. Et fortasse ex circumstantia posset contemptus uerbi diuini aut neglectus, tam graue esse crimen: sicut indigna eucharistiæ manducatio. Vt cū attenta uerbi diuini auditio: esset cuiquā summopere necessaria ut conuerteretur ad fidem, uel ad melioris uitæ frugem, quæ alias non posset commode haberi. aut si huiusmodi contemptus uerbi diuini proderetur cum ingenti uerborum contumelia: aut graue scandalum a ijs ingereret. Nihilosecius suapte natura, & ubi cætera eodem se habent modo: irreuerentia in sanctam eucharistiam longe est grauior, quam negligentia uerbi dei. neque idem prorsus de utroq; ferri debet iudicium: quantum ad ipsius culpæ qualitatem & modum particularem. Quod etiam ex ipsius pœnæ qualitate ac grauitate, quæ ob irreuerentem eucharistiæ sanctæ contrectationem diuinitus legitur inflicta: deprehendi facile potest. Nempe sacer Paulus testatur: multos Corinthiorū eam ob causam morbo afflictatos fuisse, et præmatura morte abreptos. Nihil autem tam graue: ob negligentiam diuini uerbi legimus ita accidisse,

Grauius peccare su mentē eucharistiam indigne: q̄ uerbū dei negligēter audiētem,

I. Cor. II

EVCHARISTIAE. II. 131

Iter dominus Iesus Christus, cum tempus passionis instaret: sumpta coena, in memoriā mortis suae instituit summum & magnificum sui corporis et sanguinis sacramentū: corpus in cibum & sanguinem in poculum tribuendo. Nā quotiens hunc panem manducamus & calicem bibimus: mortē do mini annunciamus. In institutione quidem huius sacramēti: dixit ipse apostolis. Hoc facite in meam commemorationem. ut praeipuum & insigne memoriale sui amoris eximij: esset nobis hoc praeclsum & uenerabile sacramentū. memoriale inquā mirabile ac stupendum, delectabile, suaue, tutissimum, ac super omnia preciosum: in quo innouata sunt signa, & mirabilia immutata. in quo habetur omne delectamentum & omnis saporis suauitas: ipsaq; dulcedo domini degustatur, in quo utiq; uitae suffragium consequimur & salutis. Hoc est memoriale dulcissimum, memoriale sacratissimum & memoriale saluificum: in quo gratam redemptionis nostrae recensemus memoriā, in quo a malo retrahimur & in bono confortamur, & ad uirtutum & gratiarū proficimus incrementa: in quo profecto proficimus, ipsius corporali praesentia saluatoris. Hæc ibi. Quæ omnia hic transcripta uolui: quoniam pia sunt & præclara dicta, atq; ad ampliorem uenerationem tam sancti mysterij, fidelium mentes inflammantia, sicut & reliqua uniuersa: q̄ in prædicto Urbani quarti canone deinceps dicuntur. ¶ Verū omnino renuendum est quod assumit præsens obiectio, & tanquā uerū proponit: hoc. s. sanctissimum sacramentum solā esse memoriā dominicæ passionis transactæ, sicut agnus paschalis erat præfiguratiuus illius futuræ. Nepe agnus paschalis præsignificauit quidē Christum passurū:

R §

1. Cor. 11

Luc. 22.

Eccl. 36

Sapi. 16.

§ Magna inter agnum paschalem Iudæorū: & eucharistiam, differentia

DE SACRAMENTO

In sancta eucharistia non solum esse nobis relictam memoriā passionis Christi: sed uerū etiam ipsius corpus, passum pro nobis, & ibidem re ipsa præsens. Cap. XV.

Vicesima quarta aduersarij obiectio.
In ultima cœna consecratus est panis a Christo: in memoriā corporis sui passi. & uinum itidem: in cōmērationē sanguinis ipsius effusi. quod quidem futurū: agnus paschalis præfigurabat. Et ita nihil inter nos & patres nostros antiquos interest: quod illis immolandum significabatur Christus; nobis autē immolatus. Et in recordationē atque gratiarū actionem de illo beneficio exhibito: nobis panis & uinum relictā sunt. Et sicut agnus Iudæis erat remoratio trāsitus de Aegypto: ita panis sola est memoria Christi immolati pro nobis. Nō est igitur Christus: in eucharistia nobis præsens. Nam si præsens illo mō esse uoluisset: quid sibi uult nomen recordationis, quod fere absentiu est? Nam passio abest; corpus autem adest, ut ponunt. At pari contentione diceremus: in præsenti corpus Christi tradi Iudæis & frangi, quod manifestū est nunc non dici: sed tunc & in ipsa institutione, de uicina tantum passione illud est dictum. Hæc Oecolamp.
Responsio. Admittendum est plane, uenerabile eucharistiæ sacramentum esse a Christo institutū in memoriā suæ passionis. Quemadmodum præclare ostēdit Urbanus quartus, in exordio sui decreti: quod sanxit de celebrando quotānis festo tanti mysterij, quod in Clementinis constitutionibus in titul. & capite sæpius ante citato: ita textitur. Transiturus de hoc mundo ad patrem saluator no

I „
„
Matt. 26.

Exo. 12.

Urba. III

DE SACRAMENTO

sed eum reipsa nō continebat. Hoc uero sacramen-
tum repræsentat passionem Christi præteritam: et
simul uere cōtinet sacre ipsius corpus, passum pro
nobis, & sanguinem effusum. Et ergo uon solum
est memoriale ipsius passionis Christi: sed etiam
exhibitorium atq; contētium secundū substan-
tiam, rei signatæ ibidē præsentis. Quare longe ma-
ius est discrimen inter patres antiquos & nos: quā
illud quod in præsentī obiectiōe assignatur. Nam
præter hoc, Christus iam olim exhibitus: in hoc sa-
cramento nobis reipsa & secundum ueram corpo-
ris substantiam est præsens, quod antiquis patri-
bus nequaquā fuit indultum. Non est ergo id dan-
dum aduersario, q̄ quemadmodum phase Iudæorū
siue agnus paschalis, a posterioribus ueteris legis
alūnis manducatus quorannis, longo tpe post trā-
situm ex Aegypto, erat rememoratio illius exitus
ante facti: ita hoc sacramentum eucharistiæ sit so-
la commemoratio passionis Christi quodā exhibi-
tæ. Nempe illud phase: nihil aliud præter figuram
in se mysticum continebat. Eucharistia uero, præ-
ter memoriā passionis domini, exhibet præsens
ipsum sacre Christi corpus & sanguinem: uere in
ea & secundum rem ipsam contentum. Duo itaq;
inter se diuersa: sunt per ipsam eucharistiam repræ-
sentata: utpote passio Christi, & corpus eius. Illi-
us, est recordatio & memoria: quoniam absens est
& iam olim trāfacta. Huius uero, nequaquā memo-
ria est: quia præsens habetur, sed tūmodo signū.
Neq; possumus simili ratione qua dicimus adesse
ibi uere corpus Christi: admittere ipsum nunc tra-
di aut frangi, sicut nec pati. Nam traditio illius cor-
poris & uulneratio & passio, iam diutius transijt in
præteritum, & ergo illius solum est cōmemoratio

In euchar.
nō solum
memoria
passionis
Chrī est: s;
& uere e-
ius corpus
præsens.

EVCHARISTIAE. II. 132.

& memoriale, ipsa eucharistia. Ipsum vero corpus
quod traditum est, uulneratum & passum mortē:
nunc uere est præsens, & sub sensibilibus euchi-
ristiae speciebus re ipsa contentum & latitans. Et er-
go eius ut præsens & ibidem subsistens: ipsa eu-
charistia sacramentum est, & non memoria. ¶ Vi
cesima quinta obiectio. Si substantiue exponere-
mus uerbum est, in his dñi uerbis, hoc est corpus
meum: oportebat panem etiam cum Christo cru-
cifigi, & sepeliri & resurgere, si quidē durasset pa-
nis ille post coenam: id quod uerisimile est reman-
sisse quasdam reliquias. Etenim si substantiue cor-
pus quod traditur, esset panis ille: etiam panis esset
corpus quod traditur, & quod corpori conueniret
pani conueniret. Et sicut cōmunicare possemus no-
stram indiuiduam substantiam: etiam indiuiduales
proprietas eidem cōmunicaremus. Atqui ridicu-
lum est existimare aut asserere: panē una cū Chri-
sto fuisse aut sauciaturum, aut cruci affixum. Ineptū
itidem est, ea quæ de corpe Christi enunciata sunt
tempore passionis eius aut triduanæ sepulturæ: eti-
am de pane consecrato & reseruato, ob coassisten-
tiam cum corpore eiusdem, enunciare. Tunc em̃
panis ille: & sepultus diceretur & mortuus, aut sal-
tem corpus ipsum in pane illo contentum: fuisset
obnoxium uulneribus & affixum cruci & mortu-
um, sanguineq; destitutum. Aut idem corpus, in cru-
ce quidem mortuum: & in pane uiuū, iacens in se-
pulchro: & extra sepulchrū in pane existens, q̃ im-
plicat contradictionem. Hæc Oecolampadius.
¶ Responsio. Quæ proponuntur in hac obiectione,
falso penitus innituntur fundamento, & huic prorsus
absurdæ sententiæ. q̃ simul cum corpore Chri
in eucharistia coexistat panis scđm substantiam;

R 4

DE SACRAMENTO

Cap. 20.

Id etiā re-
probatū ē
ca. 20. pri-
mi lib.

aut q̄ ipse panis secundum identitatem sit corpus Christi. Horū sane primū, diffuse reprobatur in fine libri præcedentis: ubi monstratum est nō manere substantiam panis superstitem post consecrationem, sed solum Christi corpus, speciebus panis uelatum. Quō ergo si in v̄bis dominicis sumatur uerbum est substantialiter: cōsequens esset panem etiā cum Christo crucifigi, sepeliri & resurgere debuisse: cum in ipsa eucharistia, etiā si per hypotesin fuisset reseruata in triduo: nulla mansisset residua panis substantia. Secundum uero quod mō propositum est sub disiunctione. s. q̄ panis est corpus Christi, & e diuerso: longe est absurdus, caprumq̄ fugiens humanæ mentis. Quomodo. n. possibile foret, duorum inter se specie diuersorum unum esse idem quod alterum: ut hominem secundum substantiam esse lapidem, & contra? Tunc enim unum aliquid, idem esset sibi ipsi & a se diuersum: animatum & inanimatum, sensibile & insensibile, homo & non homo, quod fieri neq̄t. Itaque neq̄ panis ipse materialis est corpus Christi, neq̄ ipsum corpus est panis: sed utrunq̄ eorū, ab altero est specie diuersum. Neq̄ cōmunicat unum illorū suas indiuiduales proprietates alteri: ut arguitur obiectās fieri debere. quoniam quemadmodum eorū substantiæ sunt inter se incommunicabiles: ita & indiuiduales proprietates eorum sunt abinuicem distinctæ & disseparatæ. Porro ex ipsis domini uerbis, hoc est corpus meum, sane intellectis: nequaquā colligere possis, aut ipsum panem sacro corpori Christi in eucharistia coexistere, aut panem ipsum, secundū substantiam esse corpus Christi. quemadmodum prius satis est patefactum: circa finem libri præcedentis: ubi illorū uerborū ex-

Capite, 21

ca finem libri præcedentis: ubi illorū uerborū ex-

EVCHARISTIAE II 135

plicatus est sensus & recta intelligentia, quæ ecclesia tenet catholica. ¶ Quid autem assumit hæc obiectio, uero simile id esse: quod panis illius consecrati aliquæ manserint post ultimam cenam reliquæ, quæ potuerint in triduum continuo subsequens asseruari: inficiamus omnino id ipsum habere aliquam ueri similitudinem. Quippe nullus fuit tunc panis consecratus: nisi is quem dominus noster in cena illa suorum uerborum uirtute consecrauit. Atqui totum illum apostolis in ea cena distribuit: neque illius residuum quicquam remansit, quod asseruari potuerit in crastinum aut reliquos dies sequentes. Perinde atque fidelibus aliquot sacre eucharistiam distributurus sacerdos post missæ celebrationem, ubi nullæ in promptu habetur hostiæ consecratae: tot in ipso sacro celebrationis mysterio consecrat hostias, quod sunt in eo temporis articulo communionem sanctam suscepturi. Et ita post pactam illam communionem, ex huiusmodi hostiis ne una quidem manet residua: quoniam non ad reservationem sed ad præsentem duntaxat distributionem faciendam consecratae sunt per hypothesein illarum hostiarum. Ita sane & tantum panis a Christo diuina benedictione coram apostolis est consecratum in cena nouissima: quantum sufficiebat pro dispartitione sacrae communionis, in singulos eorum agenda. Quare peracta huiusmodi distributione in illos omnes: nihil mansit sacri panis reliquum. ¶ At si contentiosus quispiam curiositate inutili ductus interrogare pergat: quidnam censendum fuisset de corpore Christi in eucharistia contento, si quippiam sacratum in cena panis mansisset residuum, in dies sequentes asseruatam. aut si quispiam apostolorum (quod omnes in cena dominica facti sunt sacerdotes) in triduo sepulturae Christi consecrasset panem sanctum

Matth. 26
Marci. 14
Lucæ. 22.

Nihil eucharistiae: post cenam reservatum fuisse in dies sequentes:

R S

DE SACRAMENTO,

Matth. 26

Quo se ha-
buisse cor-
pus Chrii
eucharistia
si post coe-
na fuisset

an in eo corpus Christi fuisset integre aut uulnera-
tū, uiuū aut mortuū, & an sanguis & anima fui-
sent illic ipsi corpori coniuncta. Reddenda est illi
responsio, nos nō debere de eo sollicitos esse: quod
nouimus omnino nō fuisse factū: qm̄ ea indago, cu-
riosa tantum est: & nō fructuosa: Planum est, autē
nihil panis consecrati: reseruatum fuisse post coe-
nam. & apostolos a Christo id edoctos: eo triduo
mortis Christi nihil attentasse circa faciendam cō-
secrationem. quod nonnulli probati authores sen-
tiunt Christum ipsis insinuasse atq; mandasse per
hæc sua uerba. Dico autē uobis, non bibam amō de
hoc genimine uitis, usq; in diem illum: cum illud
bibam uobiscum nouum, in regno patris mei. Et
rationabile quidē id erat, qm̄ uerus ille agnus, tunc
recens immolatus erat in arca crucis: cui oblatio-
ni, omnis alia circa idem tempus cedere debuit, ne
que alterius ritus & formæ immolatio: tū frequen-
tari aut exerceri. Proinde ostendat qui hoc percon-
tatur, aut quippiam panis in coena consecrati asser-
uatum fuisse in dies proxime sequentes aut quem-
piam apostolorū tunc consecrationem eucharistiæ
peregisse. & tunc propositis illis geminis inquisi-
tionibus: sua adhibebitur satisfactio. ¶ Verū hæc
mō data respō. multis uideri fortasse esset quædā
tergiuersatio atq; subterfugium, & declinatio a no-
do quæstionis utriusq; iam propositæ dissoluen-
do. Idcirco ne terga uertere uideātur: q̄ nulla nobis sint
tela responsoria q̄ retorqueamus in aduersarium:
paucis secundum probatissimorū authorū sententi-
am ad ambas nunc explicatas quæstiones ita res-
pondebimus. Ad priorem quidem, q̄ in sacramen-
to eucharistiæ ex coena reseruato in posteros dies
fuisset cōtentū Christi corpus, & hora passionis

EVCHARISTIAE. II. 154

ei⁹ & mortis, & post mortem, illabefactum & integrum nullisq; fauci⁹atum plagis: semper uiuū per animam illi coniunctam, & suo sanguine præditum. Qm̄ ut supra ex illustrium authorū sententia ac testimonio est cōprobatum: Christus in cœna tradidit apostolis corpus suū, impassibiliter se habens in forma panis propter statum & modū existendi, quem illic singulariter habuit. Et ergo in tali hostia reseruata ex hora cœnæ contentum corpus dñicum: nullis fuisset obnoxium uulneribus, nec effusioni sanguinis nec mortī, ob modum subsistendi sacramentalem: quē ibi habuisset uirtute consecrationis in cœna factæ, secundū quem nihil potuisset eam⁹ perpetipassionum: quas sustinuit idem eius sacre corpus, in forma sua uisibili & omnī oculis obiecta. Neq; diuinæ uirtutis immensitati id difficile fuisset aut repugnans, idem corpus tunc in cruce clauis fuisse confixum, uulneratum & mortuum: in illa uero hostia, expers uulnerum integrum & uiuens quoniam ob diuersum subsistendi modum & uariam locorum habitudinem ac qualitatem: illa nequaquam tunc clauderent aut implicarent contradictionem. Et ita de sanguine precioso Christi in cœna consecrato, si sub forma uini fuisset reseruatus in crastinum diem aut tertium: esset dicendum, quod nihil scilicet eorum quæ in puncto consecrationis uirtute diuinorum uerborum & consequio naturali ibi aderāt: fuisset posita illi ademptum propter afflictiones & cruciatus, eius sacro corpori extra sacramentum irrogatos, quoniam nihil illorum cruciatuum & uulnerū fuisset eius corpori in sacramento illatum.

¶ Ad posteriorem uero quæstionē ante propositam 9
succincte respondendū, quod si post mortem Chri

Cap. huius
libri septi
ma.

DE SACRAMENTO,

Quō Chri-
 corpus fu-
 iſſet in eu-
 chariſtia:
 ſi qſi tri-
 duo mor-
 tis eius eā
 cōſecraſſet

ſi & ante reſurrectionis ipſius articulū qſi cōſecraſſet hoſtiam: fuiſſet in illa corpus dominicū. exors quidem uulnerē, ſed anima & ſanguine deſtitutū & tantum mō diuinitati unitū qm̄ tunc cū ſequentia quadam, & anima & ſanguinis non forent ſacro ipſi corpori cōiūcta: ob uitalis ſunctionis priuationē & deſtitationem, quā ipſius conſecrationis tēpore, dominico corpori accidifſet. Si- militer ſi qſi illo temporis interuallo inter mor- tem, ſ. Chriſti & reſurrectionem eius conſecraſ- ſet uinū in calice: fuiſſet qdem p̄ illā cōſecrationē ibidem preſoſus Chriſti ſanguis uere ſubſiſtens: ſed non affuiſſet illic conſequio quodam aut cor- pus Chriſti aut anima. qm̄ in ipſo conſecrationis tempore: illa fuiſſent & a ſanguine & etiam a ſe in- uicem ſepata. Et per conſecrationes efficaciam non eſt alia partiū eſſentialium aut ſanguinis adinuicē habitudo in ſacramento, aut conditio, quantū ad eorū cōiūctionem aut ſeparationem: q̄ ea quā ip- ſi conuenit Chriſto aut partibus eius ſubſtantiſ- cis & ſanguis, in eius conſiſtentia naturali, & ex- tra ſacramentū, tempore ipſius cōſecrationis. Hæc obiter dicta ſint, ad obuiandū importunis diſqui- ſitionibus eorū: qui plus ſapere plerūq; tentant q̄ oporteat ſapere. Quæ ſiquis enucleatius diſcoſce- re uelit, & explicatiore diſcuſſa determinatione: cōſulat ipſos diſceptationū theologicarū delectos heroas, & præclaros inquisitionum arduarum per tractatores. in quibus hæc ipſa longe diffuſius e- nodata: exactiusque diſquiſita inueniet.

¶ Quāuis ſæpius cōſecretur calix bñdictio- nis in ſacro miſſæ officio: nō tñ idcirco in nouari, & ſp̄ nouū fieri teſtamētū. C. XVI

Vicesima sexta aduersario obiectio. Sanguis Christi, ac ipso dicitur testamentum: apud Lucam & Paulum. quia per ipsum, confirmatum est nouum testamentum: sicut uetus per sanguinem a Moyse aspersum. Quare si in uino est sanguis Christi: opus esset subinde toties innouari testamentum, quoties coenam dominicam manducaremus. Vbi enim nouum ibi antiquatur & prius. Vltra, si saepe nouum testamentum: saepe morietur Christus, quod absque morte testatoris uel sanguine non est sanctum. At semel tantum confirmauit Christus testamentum quod instituit: suo sanguine. Non igitur in uino: continetur uerus Christi sanguis, quare confimili ratione nec in pane: continetur eius corpus. sed utrunque illorum solummodo est signum: repraesentans nobis corpus Christi passum in cruce, & sanguinem eius pro nobis effusum. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio. Id uero consonum esse non diffitemur: calicem a Christo benedictum attendendo contentum in eo, appellari nouum testamentum a domino nostro: cum ait apud Lucam. Hic est calix, nouum testamentum in sanguine meo: qui pro uobis fundetur. Cui assipulatur & Paulus: hæc domini uerba in prima ad Corinthios epistola referens. Hic calix: nouum testamentum est in meo sanguine. In utroque autem loco: calicem benedictionis uocat Christus nouum testamentum in suo sanguine, iuxta eundem sensum. quoniam calix ille sacrum continens sanguinem dominicum: erat confirmatiuus noui testamenti. immo (ut ea in parte recte dicit obiectans) quoniam per ipsum Christi sanguinem, confirmatum est nouum testamentum quæ admodum in Exodo legimus per sanguinem ho-

1
" Luca. 22.
" 1. corin. 11.
" Exod. 24

"
"
" Hebr. 8.
"
"
"
"
"
"
"
2

Luca. 22.

1. corin. 11.

DE SACRAMENTO.

Exod. 24 locustorum & uictimarum pacificarum oblata
 rum a filiis Israel, a Moyse respersum in ipsum po-
 pulum: & per adiecta hæc uerba, post uolumen fœ-
 deris lectum coram toto populo. Hic est sanguis
 Ibidem, fœderis: quod pepigit uobiscum dominus super
 cunctis sermonibus his. cōfirmatū fuisse uetus te-
 stamentum. Et ad eundem cum superioribus Lu-
 cæ & Pauli uerbis sensum: Matthæus & Marcus
 hæc domini uerba in benedictione calicis referunt
 Hic est sanguis meus noui testamenti: q̄ pro mul-
 tis effundetur in remissionem peccatorum: quod po-
 Matth. 26 stremum: solus adijcit Matthæus. In utroq; enim
 Marci, 14 horum, secundo adductorum loco, Christi sanguis dici-
 tur noui testamenti: quoniam per ipsius effusione
 confirmatum est nouum testamentum. sicut per
 sanguinem uitulorum & pecorum atque aspersio-
 nem eius in populum: fuerat confirmatum uetus.
 3 ¶ Verum penitus abnegandum est, ob assertio-
 nem eam qua sub speciebus uini uere cōtineri san-
 guinem Christi dicimus: oportere toties innouari
 testamentum, quoties calicem domini bibimus.
 Nempe ea consecrationis uerba sicut a sacerdote
 dicuntur non in ipsius sacra facientis persona, sed
 solum Christi: ita neq; pro eo proferuntur tempo-
 re in quo pronunciantur a celebrante missam, sed
 pro eo temporis articulo in quo illa Christus pro-
 tulit in cœna nouissima coram discipulis suis. Et
 ad illud temporis punctum, uerba ipsa inibi posita
 sunt referenda: & accipienda, tanquam eo tempo-
 re prolata. Atqui eo tempore inchoabatur nouum
 testamentum: & cōfirmabatur sanguine eius pau-
 lo post effuso in cruce. Est igitur & hic sanguis q̄
 nunc in calice continetur, confirmatiuus nouite-
 stamenti: non quidem quod nunc inchoatur, sed

Pro quo tē-
 pore: yba
 cōsecratio-
 nis calicis
 a sacerdote
 proferun-
 tur.

quod tunc cum institueretur hoc sacramentum a Christo, inchoatum est. cum sit iste sanguis contentus nunc in calice, idem prorsus sanguis secundum substantiam: cum illo, qui in cruce effusus est. Non igitur quoties consecratur sanguis in calice: toties innouatur testamentum. quoniam testamentum illud novum a Christo tunc institutum, dicitur æternum: quod sine alterius subsequutione, ad finem usque mundi sit duraturus. Proinde diversis temporibus & locis factæ vini in sancto calice contenti consecrationes: ad unum & idem pertinent novum testamentum a Christo in cœna ultima institutum, ad cuius cœnæ tempus referuntur verba omnia: in forma consecrationis ipsius calicis posita. Quod si quis enixius contenderet ea verba referri debere ad tempus, in quo a singulis sacerdotibus proferuntur super calicem: consecratus esset & sanguinem Christi sapius in cruce effundi debuisse post eius in cœlum ascensionem: & adhuc in futuro effundi debere. quoniam de ipso sanguine in verbis consecratorijs super calicem proferendis dicitur, qui pro vobis & pro multis effundetur: in remissionem peccatorum. Id autem astruere: impium est & blasphemum. quoniam ut scribit apostolus ad Hebræos: Christus una oblatione (sui scilicet in cruce) consummavit in æternum sanctificatos. Sunt igitur verba illa consecratoria, referenda ad tempus: in quo Christus illa protulit, & novum testamentum primo instituit. ¶ Vi
cesima septima obiectio. Solidi omnes authores divinarum rerum tractatores, exponunt corpus Christi (ubi apud scripturam nominatur: in huius materia per tractationem) tantundem valere: atque sacramentum siue mysterium, vel sacram figuram corporis Christi, ita sanguinem Christi ijdem interpre-

Matth. 16
Lucæ. 22.

Hebræ. 10.

4

DE SACRAMENTO.

„ tantur: calicē mysticū, uel mysteriū, uel sacramē
Huldricus tum sanguinis. Vnde & Huldricus Zuinglius, Ti
Zuinglius gurinæ ecclesiæ antistes, dilectus frater noster in do
„ mino: editis libellis, neruose cōnincit ex multis san
„ ctōrū patrum dictis, pasci nos fide in corpus Chri
„ sti pro nobis passū: non sub pane uisibili inuisibili
„ ter (ut uulgus sentit) manducatū, fidemq; probat
„ nihil egere corporea manducatione. Est igitur ex
„ horū omniū autoritate: ita sentiendū de hoc sacramē
S to. Hæc Oecolāpadius. ¶ Respōsio: Nō sunt haben

In uerbis
cōsecrato-
rijs: corpus
& sanguis
nē, pro re
bus & nō
pro figurā
accipi.

di solidi authoris: qui corpus domini exponunt fi-
gurā corporis, & sanguinē, figurā sanguinis, in ma-
teria spectante ad sacramentū eucharistiæ: sed im-
probi prorsus & impij. Qui ut suam tudentur im-
pietatem & peruicaciter defendant: aperta scriptu-
ræ sacræ & sanctorum patrum testimonia de ue-
ritate corporis & sanguinis domini in eucharistia
detorquent ad sensum repugnantem, & nomen:
rei: pro figura tantum eius positum contendunt.
Perinde atq; si quis corpus exponeret umbram
corporis, & ueritatem: illius figuram, & hominē
illius imaginem. Proinde parui facienda quinim-
mo penitus reiicienda est eorum sententia: ut quæ
totius ecclesiæ & orthodoxorum patrum autho-
ritati ex diametro repugnet, asserenti in huiusmo-
di locutionibus nomen corporis pro uero sumi
corpore domini: & nomen sanguinis idem pro ue-
ro eiusdem sanguine. Quod etsi prius multiplici-
ter sit ostensum per totum præcedentis libri decur-
sum: non pigebit tamen hic idem alijs adhuc gra-
uium authorum testimonijs reddere perspectius.
Et in primis beati Hieronymi: qui ad Edibiam
scribens ait. Nos autē audiamus panē quem fregit
dominus, deditq; discipulis: esse corpus domini

Hierony.

saluatoris, ipso dicente ad eos. Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Sic ille. Quis hæc ipsa sancti patris uerba, improbe conetur Occolampadius hoc in loco deflectere ad alienā intelligentiā: & cōtra Chiliastras milliariosq; dicta esse, ostendere ne quis eorū errore deceptus: credat Christū cum sanctis per mille annos in uita sensibili hic regnaturum. Contra quoscunq; n. dicantur uerba illa, & ad quodcunq; propositum, a B. patre Hieronymo dilucide produnt, in hisce dñi uerbis, hoc est corpus meum, nomen corpus pro ueritate corporalis substantiæ sumi: quod rei propositæ est summa.

¶ Accedit illi & Cyrillus, in suis super Ioannem cōmentarijs, lib. 4. dicens: Oportebat fidei primum radices in animo iacere: deinde illa quærere, quæ homini quærenda sunt. Iudæi uero anteq̃ crederēt importuna quærebant. Hac igitur de causâ dñs, quō id fieri possit, non enodauit: sed fide id quærendum hortatur. Sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite & manducate: hoc est corpus meum. Calicem etiam similiter circumtulit, dicēs: Bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Perspicis quia sine fide quærentibus: mysterij modum nequaquā explanauit. credentibus autem, etiam non quærentibus, exposuit. Audiant hæc: qui ex arrogantia nondum Christi fidem suscipere uolunt. Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Non. n. possunt, cū sanctificatione, beatæ uitæ fieri participes: qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Hæc Cyrillus. Cui consonat etiā Rabanus in lib. suo de corpore & sang. domini, dicens: Nullus dubitatiōe

S

Mat. 26

Chiliastras
error

6
Cyrillus

Matt. 26.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Rabanus: moueatur de hoc Christi corpore & sanguine: q̄ in
eucharistia mysterio, uera sit caro, uerus sit san-
guis, dum sic ille uoluit qui cuncta creauit. Om̃ia
n. quæcūq; uoluit: dñs fecit in cœlo & in terra. Et
Psal. 134. quia uoluit, licet figura panis & uini hic sit: om̃i-
no nihil aliud q̄ caro Christi & sanguis, post con-
secrationem credenda sunt. Vnde ipsa ueritas ad di-
Ioan. 6. scipulos: hæc (inquit) caro mea est pro mūdi uita.
Et ut mirabilius loquar, non alia plane: q̄ quæ na-
ta est de maria uirgine, & passa in cruce, & resur-
rexit de sepulchro. Et paulo post: idem autor in eo-
dem opere. Cogita, inquit, si quicq; corporeū pōt
esse sublimius: cum substantia panis & uini in Chri-
sti corpus & sanguinem efficaciter interius cōmu-
tatur, ita ut deinceps post consecrationem, iam ue-
ra Christi caro & sanguis ueraciter credatur: & nō
aliud q̄ Christus panis de cœlo, a credentibus exi-
stimetur. Hæc ille. ¶ Cuius autoritas & cæterorū
7 illustrium scriptorū, oge maioris haberi debet mo-
8 menti & ponderis: q̄ erroneum & impium Zuing-
glii dictum, in præsentī obiectione adductum, &
in superioribus locis non semel improbatum. Nō
enim in perceptione sacrosanctæ Eucharistia sola
pascimur fide ī corpus Christi passum pro nobis:
ut asserit impius ipse Zuinglius, sed & ipsum cor-
pus traditum pro nobis in mortem: uere & secun-
dum substantiam manducamus. Neq; huiusmodi
credulitas de uera corporis Christi manducatione
est uulgi sententia & opinio: ut hic obgarrit hære-
seos Oecolampadianæ cōsecrator & assecla Zuing-
glius, sed ea ipsa: totius ecclesiæ & omnium ortho-
doxorum patrum est firma & inconcussa assertio
fidesque uerissima. Qui etiam sacrarum literarum
documentis recte instituti, probe norunt & suis

8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

EVCHARISTIAE. II. 138

deklararunt scriptis: solam fidem (quantacunque habeatur) non sufficere ad salutem. sed eam insuper exigere exteriorem corporis Christi manducationem: eo tempore faciendam, quo ecclesiasticis decretis præcepta est et statuta. Porro Zuingliū ipsum hoc in loco citat Oecolampadius & cōmendat: quoniam eiusdem erroris circa sanctam eucharistiam & uesaniæ, est illi socius: & in eisdem impietatis castris atq; sub eisdem hæreticæ prauitatis signis cum eo militat. Verum ambo eodem notandi sunt lapillo, eademq; censura feriendi: quod eandem penitus spirant & eructant impietatem.

¶ Neq; suppetias ipsis ambobus, ad suæ peruersæ assertionis robur, ferre potest: quod in officio missæ, sabbato quatuor temporum mensis septēbris, in oratione supplicatoria post cōmunionem: orat ecclesia sancta, in hunc modum Perficiant in nobis domine quæsumus tua sacramenta: quod continent. ut quæ nunc specie gerimus: rerū ueritate capiamus. Nēpe in hac supplicatione ecclesiastica species non pro figura dominici corporis sumitur: nec ueritas pro ipso uero corpore, quod postulemus nobis demum re ipsa concedi in gloria æterna: tãquam id nequaquam nunc habeamus in sacramento eucharistiæ. Sed species, ibidem pro imagine participationis gloriæ cœlestis, & effigie quadam accipitur: quæ nobis hic sub uelamine exhibetur in hoc sacro conuiuiō, in quo Christus sumitur, ubi futuræ gloriæ nobis pignus datur & prælibatio quædam. Veritas autem rerum in prædicta oratione ecclesiæ, pro aperta & clara supernæ gloriæ communicatione sumitur: in qua non amplius sub uelamento specierum panis & uini, sed facie ad faciem Christus uidebitur, quem nunc solū per

Fides sola
ad salu. nō
sufficit.

Quid i ora
tione qua
dam eccle
siæ: per spe
ciem & re
rum ueri
tatem itel
ligitur.

1. Cor. 13

DE SACRAMENTO

speculū & in ænigmate uidemus. Petit itaq; in supra dicta oratione deprecatoria, ecclesia catholica q̄ diuina sacramenta in missæ celebratione pcepta, perficiant in nobis per apertam rei exhibitionē idipsum, quod cōtinent sub quodā integumento. Vt qm̄ Christum uere continent, obiectū tñ: eundem demum exhibeant in cœlesti gloria reuelatum. In qua quidem exhibitione aperta, id perficietur: qđ nunc inchoatur in nobis. Petit itidem ecclesia sancta per eandem orationem: ut gloriæ perceptionē quā nūc sub quadam imagine prægustamus, uerū Christi corpus in eucharistia percipiendo, per quā deo inuisibiliter inferimur, tādē assequamur nuda & aperta dei uisione, quæ est ueritas rerū: i hoc admirabili sacramento sub specie quadam exhibitæ. Et hoc ipsum etiam insinuat ecclesiasticū officium, per hanc orationem postremam: in mysterio missæ ac solennitate sacramenti eucharistiæ dici solitam, ad dominum nostrū, tanti muneris auctorem ac indultorem. Fac nos quæsumus domine, diuinitatis tuæ sempiterna fruitione repleti: quam preciosi corporis & sanguinis tui temporalis perceptio præfigurat. Est itaq; in supersancta eucharistia, & ueritas & species: ad diuersa referendo. Veritas quidem corporis Christi: sub uisibilibus signis uere cōtenti. Species uero & similitudo quædam apertæ uisionis & participationis diuinæ: in cœlesti gloria futuræ. Cuius speciei ueritatem, plenamq; & nudam uisionem, petimus in utraq; oratione ecclesiastica modo dicta: uirtute sumptorum sacramentorum deniq; nobis exhiberi, in superna ciuitate Hierusalem. Quam & ipse pro sua bonitate nobis annuat: qui pignus illius percipiendæ, in eucharistia reliquit.

In euchar.
& ueritatē
esse & speciem: rōe
diuersorū

¶ Per hæc domini uerba, spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquā. nequaquā prohiberi aut negari manducationem corporis Christi sacramentalem. Cap. XVII.

Vicesima octaua aduersarij obiectio. Ante omnia ne tam crassum quiddam de cœna dominica sentiamus: uerbū dñi, spiritus uiuificat: caro nihil prodest. tanq̃ angelus igneo gladio armatus obsistit. Eteñ breui illo dicto, nō minus a carnali manducatione abducimur: q̃ Nicode. ne carnalem regenerationem animo suo conciperet, cū diceretur ei: Quod ex carne est, caro est. Et sicut infusum foret, si quis pro Nicodemo argutaret. carnem sensis, uisibili mō in uterū ingredi denuoq; nasci: non assenserim: sed potentia dei eam inuisibiliter introire & renasci: forte nihil prohibet. quis illud non rideret? In genere. n. cauetur, ne quid tale sentiamus: dñi dicitur. Quod ex carne est, caro est. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Hæc tota rationi natio: ex uerbis illis domini, pronunciantibus spiritum esse qui uiuificat, & carnem nihil prodesse perperam intellectis, proficiscitur ac procedit. Nō. n. illa uerba de māducatione carnis Christi intelliguntur: neq; designant illam nihil prodesse. Alioqui contraria essent uerbis illis Christi: paulo ante præcedentibus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Si. n. nullū salutis afferret profectum manducatio carnis Christi: cur eam dominus sub interminatione iacturæ propriæ salutis, fieri iuberet? Præcipit aut̃ sub graui cōminatione: il

” 1

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Ioan. 6

Ioan. 3

2

Ioan. 6

S 3

Recta uer-
borū dñi
de carne et
spū intelli-
gentia

DE SACRAMENTO

Iam manducationem frequentari debere. Prodest
igitur quicūq; sumpta Christi caro. Nō. n. aternam
eius sapientiam deceret: quippiam inutile nulliusq;
fructus, tam districte faciundum imponere. Sed in
prædictis dñi uerbis: per spiritū accipi debet spiri-
tualis & recta uerborū eius ante dictorū de man-
dicatione suæ carnis, intelligentia: per carnem uero,
sensus eorundem uerborū carnalis & crassus: quē si
bi confingunt carnaliter audientes. ut hæc habe-
tur eorū sententia. Spiritualis intellectio meorū uer-
borū quæ protuli de manducanda mea carne, mō
.s. sacramentali & inuisibiliter, licet uere corpora-
liter: uiuificat mentes auditorū. Carnalis uero audi-
tio atq; acceptio illorū uerborū: concipiens animo
manducationem meæ carnis in frustra dilaniandæ
& per particulas sub forma uisibili distribuendæ:
non prodest. Verba autem quobis locutus sum de
illius manducatione: spiritus & uita sunt. i. spiritua-
liter intellecta de uera meæ carnis manducatione,
sed spirituali modo & sub aliena specie faciendæ: ui-
uificant mentes spiritualiū auditorū. ¶ Porro hanc
esse illorū uerborū intelligentiam: ostendit euange-
lica lectio proxime præcedens. Nam cū sermonē
dñi ante habitum de manducatione carnis filij ho-
minis: carnaliter & stolide ac stupida mente acce-
pissent quidam ex discipulis eius, & dixissent. Du-
rus est hic sermo: & quis potest eum audire? q̄ pu-
tarent carnem eius manducandam esse sub forma
uisibili crudæ carnis: & sanguinem ipsius sub for-
ma conspicua cruoris etiam hauriri debere, ab hac
crassa & supinæ mentis intelligentia illos abduce-
re uolēs ipse magister optimus: proposuit rectum
suorū uerborū sensum, & quonam pacto essent il-
la accipiendæ, subiecit, dicens: Spiritus est qui uiui-

Ioan, 6

ficat: caro non prodest quicquid. Verba quæ ego locutus sum uobis: spūs & uita sunt. ¶ Confirmat & eandem interpretationem Chrylostomus: homel. 46. super Ioannem, his uerbis: Spiritus, inquit, est qui uiuificat: caro non prodest quicquid. Hoc est, secundum spiritum uerba mea audienda sunt: qui secundum carnem audit: nihil lucratur, nihil utilitatis accipit. Carnale est, dubitare quomodo de cælo descendit, & Ioseph filium arbitrari: & quomodo possit carnem suam dare ad manducandum. Hæc inquam omnia, carnalia: quæ mystice & spiritualiter intelligenda sunt. & quomodo potuerunt intelligere: quid esset carnem manducare? Expectare igitur eos oportuit, nō discedere: interrogare, nō desperare. Verba quæ locutus sum uobis: spiritus & uita sunt. Spiritus, hoc est, spiritualia, nihil carnale, nullam naturalem consequentiam habentia: sed omni hac terrena necessitate, & huius uitæ legibus libera. Est & alius sensus. Sicut in hoc loco spiritus pro spiritualibus posuit: ita cum carnem dicit, non pro carnalibus sed pro carnaliter audire assuetis accipit, eos significans: qui semper carnalia desiderabant, cum spiritualia desiderare oporteat. Nam si carnaliter ea quis acciperet: nihil sane lucraretur. Quid igitur: caro non prodest quicquam? Non de ipsa carne dicit: Absit: sed de ijs qui carnaliter accipiunt quæ dicuntur. Quid autē est carnaliter intelligere? simpliciter ut res dicuntur: neque aliud quippiam excogitare. Nō enim ita iudicanda sunt quæ uidentur: sed mysteria omnia interioribus oculis consideranda, hoc est spiritualiter. Qui non manducat carnem meam & bibit meum sanguinem: non habet uitam in semetipso. Quomodo nihil prodest caro: sine qua nemo potest uiuere.

4
Chrylost.

Ioan: 6

Ibidem

DE SACRAMENTO

- Vide q̄ ea particula, caro non prodest quicq̄: non de ipsa carne, sed carnali auditione dictū est. Hæc
- Augustin.** **§** Chrysoſt. ¶ Cui accedit & Auguſt. ſuper Ioannē hūc euangelij locum ita exponens. Quid eſt q̄ adiungit. Spiritus eſt qui uiuificat: caro non prodeſt quicq̄: Dicamus ei. patitur. n: nos, nō contradicentes: ſed noſſe cupientes. O domine magiſter bone: quomō caro non prodeſt quicq̄: cum tu dixeris. Nifi quis manducauerit carnem meam & biberit ſanguinem meum: non habebit in ſe uitam. An uita non prodeſt quicquam? Et propter quid ſumus quod ſumus: niſi ut habeamus uitā æternam, quā tua carne promittis? Quid eſt ergo, caro non prodeſt quicquam? Caro non prodeſt quicquam: quo modo illi intellexerunt carnem. Quippe ſic intellexerūt: quo modo in cadauere dilaniatur, aut in macello uenditur, non quo modo ſpiritu uegetatur. Proinde ſic dictum eſt, caro non prodeſt quicq̄: quo modo dictum eſt: ſcientia inflat, ſola ſiue charitate. Igitur adiūgitur: charitas uero ædificat. Adde ergo ſcientiæ charitatem: & utilis erit ſcientia, non per ſe ſed per charitatem. Sic etiam nunc, caro nō prodeſt quicquam: ſed ſola caro. Accedat ſpiritus ad carnem, quo modo accedat charitas ad ſcientiam: & prodeſt plurimū. Nam ſi caro nihil prodeſſet: uerbum caro non fieret, ut habitaret in nobis. Hæc Auguſtinus. Eandem quoq̄ assignat explanationem illorum domini uerborum Nicolaus Lyranus: in prædicti loci euangelici expositione. Quæ recte iuxta prædictorum illuſtriū autorum ſententiam intellecta, non modo noſtram non infirmant aſſertionem: ſed & eandem plurimum corroborant. ¶ Quod uero ſubiungit aduerſarius de uerbis domini noſtri ad Nicodemum prolatis, ut
- Ioan. 6**
- 1, Cor. 8**
- Ioan. 1**
- Nic. Lyr.**
- 6**
- Ioan. 3**

eū a carnali suorū uerborū intelligentia ad spiritua-
lem traduceret: maiorem in modū partem nostrā
cōfirmat. Sicut em̄ illic Nicodemus, Christi magi-
sterio edoctus est de spiritali regeneratione tantū
accipiēda esse eius uerba: q̄ de carnali & corpora-
li, semel & iterū ipse intellexerat. sic & ad spiritua-
lē intellectū reuocanda sunt hęc dñi uerba: de mā-
dicatione suæ carnis. q̄ tñ ueram corporis dñici
manducationem non deneget: sed eam mō quodā
spiritali & sub aliena specie. s. sacramentali faci-
endam, admittat. Hinc deprehenditur non omni-
moda esse similitudo inter regenerationem illam
spiritualem, de qua dominus ad Nicodemum
uerba facit: & manducationem sacramentalē cor-
poris Christi. Nam regeneratio spiritalis solam
concernit animam: & circa eam agitur ipsius ener-
gia & uis non autem circa corpus hominis: quod
iam per natiuitatem carnalem omnino prodijt in
lucem. Hinc si quis diceret, diuina uirtute homi-
nem posse inuisibiliter (ut ait obiectans) rursus
subire uterum maternum secundum carnem, &
iterum nasci: ridiculus esset, nec quicquam affer-
ret quod ad rectum eorum uerborum domini sen-
sum faceret. cum illa de corporali regeneratione
nequaquam debeant accipi: neque uisibiliter neq;
inuisibiliter faciēda. Manducatio uero sacratissi-
mæ Christi carnis, non solum spiritaliter: sed &
corporaliter fit, atq; secundum ueram corporis
eius substantiam. Et illa, diuina fit uirtute: & inui-
sibiliter, sub forma panis, non enim uisibili modo
sub sua naturali specie: illa nostris exhibetur obtu-
tibus. Non igitur apta proportionē, illa duo, dege-
nerationē scilicet spiritalē & mādicationē sacra-
mentalē corporis Christi: in præsenti obiectiōe ad

Nō omni-
no simile
esse iudici-
ū de regna-
tiōe spiri-
tuali &
māducati-
one sacra-
mentalī.

DE SACRAMENTO.

7 inuicem comparat Oecolāpadius. ¶ Vicesima no
 na obiectio. Dñs noster in eo euangelij loco ubi de
 Ioan. 3. regeneratione nobis necessaria differt: ad Nicode
 mum inter cetera dixisse scribitur. Quod natum
 est ex carne: caro est. Ex quo consequens est, & id
 est: quod carne: pascitur: esse carnē. Si igitur aīa nostra car
 ne Christi secundū substantiā pascitur: hæc alimo
 nia eam reddet carnalē- & ex carnis cōpactā sub
 stantia aut corruptelis carnis subiectā. quod eius
 minime cōuenit habitudini: cū natura spiritalis
 sit, & secundū spiritū uiuere debeat. Idē etiā legis
 Matt. 15. euangelicæ fūditor Christus, cōtestatus est: quod
 intrat in os, non coinquinare hominē. Ex quo cōsi
 mili prorsus ratione cōficias: quod intrat in os, eti
 am nō sanctificare hominē. quod & p illa dei uer
 ba apud Hieremiā cōprobatur. Quid est (inquit)
 Hierc. 11. quod dilectus meus in domo mea facit scelera mul
 ta? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias
 tuas: in quibus gloriata es? Frustra igitur asseritur
 sub eucharistia sumi uerū Christi corpus in cibū:
 ad sanctificationem animarū. Si enim uera adest in
 Christum fides: supuacanea est omnis externa mā
 8 ducatio, aut symbolorū sumptio. Hæc Oecolāpa
 dius. ¶ Responsio. Familiare est ijs q̄ puicaciter ue
 ritati contendunt obluētari, suaque asserta contra
 communem fidelium sententiam defēdere: scriptu
 ram sacram ad alienum & prorsus uero repugnā
 tem detorquere sēsū, quo uideatur ipsa fauere &
 deseruire eorū impietati. Qd̄ & hic facitatur non
 semel: Oecolāpadius. Nā hanc propositionē euan
 gelicā. quod natū est ex carne: caro est. de genera
 tione tantū secundū carnē, intelligendā: hic inepte
 suo accomodat proposito. tanquam necessarium
 foret, si ueram Christi carnem in eucharistia man

ducamus: ex ea etiam carnis substantiam in nobis generari. quod non solum a uero: sed & ab omni pietate abhorret. Non enim transit sacra Christi caro manducata, in corporis aut animæ nostræ substantiam, more cibi corporalis: qui sumptus, uirtute naturali transmutatur in corpus sumentis per nutritionem. Sed sumpta in eucharistia caro dominica, ediuerso animam manducantis in se transformatur secundum qualitates salutes: & modo quodam reddit deiformem. ut ignis ferrum sibi injectum suis afficit proprietatibus: atque quantum ad qualitates in se transfert, secundum illam domini uocem, ad beatum Augustinum cœlitus delatam & ex Hugone de sancto Victore ante adductam. Cibus sum grandium: cresce & manducabis me. nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Non igitur per sacrae eucharistiae manducationem, anima sumentis eam fit carnalis: neque secundum substantiam, neque secundum uitiosas carnis concupiscentias. Quin potius illis repurgatis atque repressis, traducitur ipsa in uitam spiritualem: quemadmodum cibus illic uiuificus spiritali sumitur modo, & uere spiritalis est. Secunda præterea propositio, in præsentí obiectio ne adducta: de cibo tantum corporali, crassoque & solido, qui ad corporis nostri alimoniam, secundum corpulentam uisibilemque sumitur substantiam: est intelligenda. Etenim talis cibus neque coinquinat hominem manducantem, neque sanctificat: quantum est ex se & sua natura. quamuis propter annexam alienam habitudinem animi: præterea ad coinquinationem aut sanctificationem non nihil faciat. Vt si sumatur cibus modo & tempore minus debito, per ingluuiem & crapulam: aut si uetitus

p. 12
Ex ca. ub.
huius.

Vox de
cœlo ad
Augusti.
delata:

Quo cibus
coinquinat
aut sancti-
ficat homi-
nem.

DE SACRAMENTO.

Gene. 3.

Eucharisti-
am suapte
natura sum-
men te san-
ctificare:
mō seipsū
probauerit

10

Hiere. II

accipiat, ut carnes feria sexta, aut in coena die-
bus ieiuniorum ab ecclesia indictis. Huiusmodi nam-
que cibus, propter inobedientiam dicitur quodā
mō & tanq̃ instrumentū quoddam prauae actio-
nis cōtaminare hominem: p̃inde atq̃ fructus ar-
boris uetitus, primos inquinauit parentes nostros.
E cōtrario uero si sumatur esca corporalis secun-
dū rectae rationis determinationem, & mō & tē-
pore cōgruo, & sanctificatus p̃ orationem atque
prauam benedictionē: sanctificare dicitur ille su-
mentē, quoniam illius sanctificandi materia est & in-
strumentū. Verū ea propositio euangelica p̃peram
applicatur ad sumptionē eucharistiae: q̃ corpora-
lis nō est cibus, nec more aliorum ciborum, corpori nu-
triendo accōmodandus, sed animae est nutrimen-
tum, spirituale q̃dem & mysticū: tamen si ueram
corporis Christi substantiam in se re ipsa cōtineat
Quocirca suapte natura cibus ille sumentem san-
ctificat (quoniam in ea cōtinetur sanctus sanctorum
& totius sanctificationis author & largitor) mō
cum debita animi praeparatione & digne sumatur
¶ Quod si quis minus prae paratus & uitij nequa-
quam expurgatus, ingerat se irreuerenter mensae
dominicæ, panemq̃ illum caelestem tentat illotis
(ut aiunt) manibus accipere: is sanctificationem
non consequitur, sed damnationem sibi acquirit.
Non quidem, quia noxius sit ille cibus: sed quoni-
am, illum de se suapteq̃ natura bonum, peccator
indigne praesumit accipere. Et de talibus impudē-
ter carnes sanctas sine sui expiatione contingere au-
dentibus, loquitur dominus p̃ Hieremiam, & de-
nunciat carnes sanctas nequaquā ablaturas scelera
de quorum commissione gloriantur qui ea perpetra-
runt, tantum abest, ut illos ducantur poenitudine:

aut ea fletibus abstergant: Vnde liquido constat,
& tertiam propositiōem in hac (quam diluimus)
obiectiōe ex Hieremia adductam: etiam perpe-
ram adaptari ab aduersario ad quancūq; mandu-
cationem eucharistiæ, cum ipsa solummodo debe-
at ad indignam illius sumptionem, ex sola culpa-
sumentis proficiscentem: applicari. Plurimum igitur
confert etiam exterior sacramenti eucharistiæ
sumptio: copiosumq; affert digne illud, sumenti
fructum. Neq; sola fides interior sufficere putan-
da est sine externi operis executione, ad consequē-
dum tam largum gratiæ prouentum: aut ad com-
plendum dei & ecclesiæ præceptum obligatoriū
de manducatione corporis dñici, ut sæpius in hoc
secundo libro iam supra dictum est

gloā fidē :
ad cōsequē
dam sacra
mēti gr̃m
non suffice
re.

Capite. 14

¶ In sanctæ eucharistiæ perceptiõe, sacrum Christi corpus: & mentes humanas & corpora spiritualiter uegetare, p suæ uirtutis in illa, transfusonẽ, Cap. XVIII

TRicesima aduersarij obiectio, Si in eu-
charistia dicatur Christi corpus uere
subsistere: multi & graues insurgunt scru-
puli, quod illud uere sumi possit a fide-
libus. quamam itidem ratione subeat Chri-
sti care, sumentis corpus: & quo pacto ingrediatur
& penetret illius animam. Enimvero cum a quopi-
am suscipitur eucharistia, emargit protinus questio
quo se cum corpus Christi ibidem contentum re-
cipiat. nunquid statim in ipso limine palati euanes-
cit: & in stomachum non descendit? Quod si quis
dederit: non magis habebit rationem panis quam lapi-
dis, cum a pascendo, nomen habeat panis. Quod si
in labijs auolat: quas delicias præstabit, cum proti-

DE SACRAMENTO.

„ nus atq; sumptū est euanesceat? Si uero Christi ca-
 „ ro, corpus sumētis subeat iā corpus erit cōiunctū
 „ corpori, & dimensionū fiet penetratio. Sin autem
 „ mox in animā auolat: oportebit animam co poro
 „ locū dare, & ipsius corporis fieri receptaculū. Cō
 „ sequens itidē fuerit, antea animam nō habuisse in
 „ habitatorē Christū: cum p huiusmodi sumptionē,
 „ ut nouus hospes illuc adueniat. quare ipsa anima
 „ prius fuit impura & abominabilis: quod Christi
 „ præsētia fuerit destituta. Vnde reliquū est: omnes
 „ quantūlibet pios & religiosos, iudiciū sibi mādu-
 „ care, propter hanc impuritātē: reosq; fieri corpo-
 „ ris & sanguinis dñi. Quod si quis dixerit Christū
 „ fuisse præsēte mentibus piorū fidelium antequā
 „ sumerēt eucharistiam: confectaneum erit, Christū
 „ ad seipsum accedere. At quō id congrueret? Satiū
 „ est igitur dicere, non corporaliter Christum aut
 „ sacramentaliter: sed spiritualiter tantum recipi in
 „ eucharistia, & inde augmentum gratiæ ac uirtu-
 „ tum nobis dari. Hæc Oecolampadius. ¶ Respō-
 „ 2 sio. Omnes hos scrupos & inquisitiones absurdas,
 „ suggerit ancipiti menti incredulitas: agitansteme-
 „ raria perscrutatione, quomodo possunt hæc fieri,
 „ Ioan. 5. more Nicodemi principis Iudæorum. cum tamē
 „ ubi diuina pertractantur mysteria: non debet
 „ particula illa interrogatoria quomodo, ore no-
 „ stro proferri, ne testis uideatur & index nostræ
 „ hæsitatiōis ac infidelitatis. Quemadmodum
 „ præclare admonet Cyrillus in libro quarto suo-
 „ rum commentariorum in Ioannem: capite deci-
 „ mo tertio, his uerbis. Sed nos magnū (q̄lo) a pecca-
 „ Ioannem, tis aliorum profectum faciamus: & firmam fidē
 „ mysterijs adhibentes, nunquā in tā sublimibus re-
 „ bus illd quomodo, aut cogitemus aut proferamus

Iudaicū enim hoc uerbū est: & extremi supplicij
 causa. Ideo Nicodemus etiam cū diceret quō hāc
 fieri possunt? audiuit. Tu es magister in Israel: & Ioan. 3.
 hāc ignoras? Aliorum igitur (ut diximus) culpa
 perdocti, cum deus operatur: non quæramus quō,
 sed operis sui uiam atque scientiam illi soli conce-
 damus. Nam quemadmodū quis nullus nouit qd
 nam secundum naturam deus sit: iustificatur ta-
 men per fidem, cū credit præmia illum redditurū
 quærentibus eum, sic etsi operæ eius rationē igno-
 rat, cū tamen fide omnia illum posse non dubitet:
 nō contemnenda probitatis huius præmia conse-
 quetur. Ita profecto nos affici: p̄ prophetā Esaiā
 dñs hortatur. Non enim sunt consilia mea (inquit) Esaiā. 55.
 sicut consilia uestra, nec sicut uia uestra, uia mea
 sunt, dicit dñs. Sed sicut exaltatur cœlum a terra:
 sic exaltatæ sunt uia mea a uis uestris, & cogita-
 tiones mea acogitationibus uestris. Qui autē sapiē-
 tia & uirtute a deo excellit, quomodo non opera-
 bitur ita miraculose, ut operum suorum ratio mē-
 tem nostram effugiat? Nonne uides: quid sæpenu-
 mero mechanici faciunt? incredibilia uidentur no-
 bis nonnunquam enarrare, sed tamen quia similia
 ipsos fecisse uidimus: posse peragi ab ipsis facile
 credimus. Quomodo igitur summis cruciatibus
 digni non etunt: qui rerum omnium opifi-
 cem deum ita contemnunt, ut quomodo, in suis o-
 peribus dicere audeant? quem totius sapientiæ
 largitorem esse non ignorant: quem omnia posse,
 scriptura nos docuit. Si uero tu o Iudæ, quomo-
 do etiam nunc clamas: hanc tuam imperitam ego
 quoq; secutus, libenter quō ex Aegypto exiui-
 sti: rogabo. quomodo in serpentē Mosaica fuit uir-
 ga cōuersa, quomodo lepra manus affecta: uno mo-
 Eccl. 1.
 Iaco. 1.
 Matth. 19.
 Marci. 10.
 Exod. 12.
 Exod. 4.

DE SACRAMENTO.

Nume. 12
Exod. 7
Exod. 14.
Exod. 15.
Exod. 17.
Nume. 6.
Iosue. 3.
Iosue. 6.

Ioan. 6.

Arrianis
assimila-
tur Oeco-
lampadius

mento tempis: in pristinū statū restituta iterū fuit: in quō naturā sanguinis: aq̄ trāsierūt. quō patres tui p̄ media maria: ut p̄ aridā, effugerunt. quō p̄ lignū amaritudo aquarū in dulcedinē recidit. quō e lapide fontes aquarū affuebant quō sterit Iordanis. quō solo clamore, inexpugnabilis Hierico cecidit. Innumerabilia sunt, in quibus si quomodo quæris: uniuersam euertere scripturam necesse erit, propheta temni. Quare credidisse Christo prius uos oportuit. & si quid arduum uidebatur, ab eo humiliter petere: quam uelut temulentos exclamare quomodo potest hic nobis carnem suam dare? Nonne uidetis, quia cum hæc dicatis: statim cum ista uoce arrogantia magna significatur? Hæc Cyrillus, ¶ Quæ & in Oecolampadium recte hic dicuntur quoniam cum incredulis Iudæis in præsentī obiectione, omnium auribus inclamat. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandū? & quomodo hic cibus in corpora manducantium aut in animas transire queat? Neque ab huiusmodi improbis interrogationibus ex sola incredulitate nascentibus, in tota hac ratiocinatione desistit: quoniam escam hanc de cœlo datam æqui parat communibus corporum cibis. & quas in his comparat qualitates & condiciones: nititur & in illa supercœlesti esca, simili ratione inuenire. immo quia easdem non inuenit: conatur ipsam Christi carnē, escam esse negare. Quia in re propemodum similis est Arrianis: qui diuinam filiī a patre generationem æquarunt & assimilauerunt generationibus rerum corporalium. Et quoniam proprietates in his repertas non potuerunt æternæ illi generationi attribuire negarunt dei filium ex substan-

etia patris ante omnia secula esse genitum. Ceterum si attendantur ea quæ in 12. huius libri cap. ex communi insignium doctorum sententia sunt adducta: omnium istarum interrogationum & obiectiuncularum facilis deprehendetur solutio. Ex illis. n. perspicuum id habetur & exploratum: quod quandiu species ipsæ sacramentales in sua naturali dispositione subsistunt, sub qua nata foret conferuari forma substantialis panis, si adhuc adesset: tam diu sacramentum Christi corpus (quod ipsæ substantiæ panis sub iisdem speciebus successit) permanet & uere ad est sub illis etiam speciebus: siue ore adhuc continentur, siue in uentrem & stomachum descenderint. illicque aliquantisper remaneant incolumes.

At uero cum primum species illæ sacramentales, permutatæ fuerint a suo uaturali statu & conditione: sacramentum Christi corpus sub illis desinit subsistere, ut prædicto in loco diffusius est expressum. Proinde non est admittendum id quod primum proponit hic obiectans: ipsum. s. Christi corpus cum in eucharistia sumitur, in ipso limine palati & labijs sumentis euanescere, sed & in uentrem & stomachum manducantis demitti: & ibidem contineri, quandiu manent illic species eucharistiæ, superstites. ¶ Non tamen idcirco tribuendum est aduersario: quod ipsa Christi caro in eucharistia, corpus nostrum alat, nisi alimonia quadam spiritali. quæ etiam digne manducanti corpora uegetat & sanctificat: irrationalesque carnis cupiditates, iram, gula, libidinem reprimat & mitigat in illis. ut non præualeat in nobis lex membrorum: neque dominetur & regnet peccatum in nostro mortali corpore. Vnde in orationibus ecclesiasticis sæpe expostulat deuotus fidelium coetus: ut sacramenti eucharistiæ

4
Ex 12. ca.
huius lib.

Roma. 6

T

DE SACRAMENTO

Orationes ec-
clesiasticæ
efficaciam
eucharisti.
in corpora
nostra, te-
stantes

perceptio in missæ mysterio facta, mentes nostras
corporeq; sanctificet, uegetet & expurget. & cum
sanctificationem operata fuerit animarum; consequen-
ter & in nostrorum corporum transeat auxilium, ada-
ptando ipsum & præparando ad immortalitatem;
in nouissimo die cum gloria & uita cœlesti perci-
piendam. Vt in hac oratione: post communionem
dñica nona post festum S. trinitatis, dici solita. Sit
nobis dñe reparatio mētis & corporis, cœleste my-
sterium: ut cuius exequimur actionem, sentiamus
effectum. Rursum & in hac collecta: q̄ secreto añ
prælationem dici assolet feria quarta quatuor tem-
porum mensis septēbris. Hæc hostia dñe quæsumus
emundet delicta nostra: & ad sacrificiū celebra-
ndum, subditorum tibi corpora mentesq; sanctificet.
Deniq; & in hac oratione supplicatoria: quæ do-
minica 17. post festum summæ trinitatis post cō-
munionem proferri consuevit in officio missæ.
Purifica domine quæsumus mētes nostras benignus
& renoua cœlestibus sacramentis: ut consequēter
& corporum præsens pariter & futurum capiamus au-
xilium. Sed & hac de re in præsentī libro, cum sæ-
pius tum in 12. capite: factus etiam est sermo. qm̄
eandem materiam obiectādo aduersarius frequen-
ter & diuersis in locis inculcauit, in suo (quē oppu-
gnamus) libro. Idcirco necessarium fuit, & nos cre-
brius, ut occurreremus illi: eadem ferme repetere,
5 eandemq; recinere cantilenam. ¶ Cæterum ut ad re-
liqua in præsentī obiectione proposita suo ordine
diluenda progrediamur: non id recipiendum admit-
timus, quod panis dicatur sacrosancta eucharistia,
quoniam more nutrimenti & panis corporalis nos
pascit & alit: sed quoniam alimoniam nobis sub-
ministret spiritualement, Et quamuis aliquanto tem-

pore manserit sacratissimum CHRISTI corpus sub speciebus Eucharistiae in columibus contentum, in corpore sumentis, ut stomacho: nō est ibi timentenda dimensionum penetratio, aut receptatio eius in loco. Quoniam quandiu ipsum domini nostri corpus sub speciebus est sacramentalibus in eucharistia: nullum simul cū illo est illic corpus, cum non sit ibidem amplius substantia panis: & quando per demutationem specierum sacramentalium a sua naturali dispositiōe: noua ibi producitur substantia: illico desinit esse ibidem corpus Christi. Quomodo igitur contingere illic posset, aut fieri dimensionum penetratio? & quānam dabitur substantia: cuius dimensiones corpus Christi penetret in eucharistia? Huic accedit, q̄ penetratio dimensionum si fieri posset: in illis tantum accideret corporibus, quae secundum circumscriptionem essent in loco, & partes suas haberent partibus loci certo quodam ordine respondentes. Atqui sac̄ Christi corpus nequaquam eo modo in Eucharistia subsistit: sed citra circumscriptionem & suarū partium ad partes circumiacentis corporis ordinem ac habitudinem. qui sane modus superadmirabilis ē, nouusq; et singularis: non naturae legibus aut metis definitus, sed omnipotente dei uirtute. Quo igitur pacto possent sacrum Christi corpus in eucharistia & aliud quodpiā corpus, ut ipsius sumentis: se ad inuicem penetrare? cum unum omnino sit extra aliud: secundum suarum dimensionum rationem, cum etiam corpus dominicum in Eucharistia, nullum locum per circumscriptionem occupet neq; eo modo circumscriptiuo, in loco recipiatur nec subsistat. Ex quo protinus & id colligitur: q̄ neque sacrum Christi corpus, in anima sumentis

Dimensio
num pene-
trationem
non esse in
corpore
christi sub
eucharistia
ponenda.

Corpus
Christi sub
euchar. nō
esse in lo-
co p̄ circū
scriptionē

DE SACRAMENTO

ipsum tanq̃ in loco suo proprio suscipitur & quasi in corporali quodam domicilio aut tabernaculo, quo contineatur. Non est. n. anima rationalis: corpus: locus. Sed ipse dominici corporis uirtus & efficacia spiritualis, mentem subit & replet: cū eam inuenit paratum sibi debita diligentia hospitium.

6

1. Cor. 11.

Necq; ut in mentem rite sumentis eucharistiam, ueniat Christus hospes & habitator, oportet eam tunc sordidam esse & pollutam, cum illam spiritualiter ingreditur. Sic. n. nulla fuisset antefacta sui ipsius probatio: contra salutare B. Pauli documentum, & summam deceret æterni regis maiestatem, q̃ sordido & peccatis squalente receptaretur domicilio. Sed id exoptulat religiosa pietas, ut quā paratam & mundam inuenit Christus, eucharistiam sumentis animam: ampliori gratiæ munere locum pleteret, & exuberantioribus daret charismatibus. Perinde atq; tæda aut facula ardens, illata cubiculo prius tædis illustrato: reddit illud lucidius & clari-

Quō Christus aduenit in aīā, in qua prius fuit per gratiam

rius. Necq; propterea ociosus est Christi in animam aduentus per eucharistiam, aut ad seipsum ingredi dicendus est Christus: q̃ ante illic fuerit per gratiā. Nam prius infusæ gratiæ nouā superaddit & cumulatorem gratiam in eadem anima: atq; cū noua & ante non collata gratia, animā digne sumentis eucharistiā subit spiritualiter. Quare rōne collationis illius nouæ gratiæ: ipse Christus illuc aduenire dī, sicut & tæda, recēs illata loco prius illuminato: illuc nouum dicitur lumen afferre. Quā autē mentem prius diuina illustratam gratia, Christus interdum etiam subire dicatur: ex hoc uerbo ipsius probe colligitur. Si q̃s diligit me, sermonē meū seruabit, & pater meus diliget eū: & ad eū ueniemus & mansionem apud eum faciemus. Nepe qui Chri-

Ioan. 14

non diligit uera & sincera charitate: ipsum habet in se manentem, iuxta illud B. Ioan. apostol. in sua I. epist. canoñ. uerbum: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Et tñ pollicetur se Christus ad directorem suum, cum patre uenturū: & mansionem apud ipsum facturū. In eam igitur mentem plarunq; uenit Christus: in qua prius fuit, sed uenit per gratiam subsequente, in illam: & in eadem prius fuit per gratiam præcedentem & ante collatam. Quemadmodū in sacris lit. uiri sancti & apostolici, qui spiritum sanctum ante habuerunt animarū suarū hospitem & habitatorē: postea repleti spiritu sancto leguntur, per nouam in ipsos aduenientem diuini spiritus gratiam.

I. Ioan. 4.

Luc. I.

Actu. 2.

¶ Neq; homines: sacra eucharistia corporaliter nutriri, neq; mures sanctū Christi corpus labefactare, cum species sacramentales erodunt, neq; uermes ex ipso Christi corpore in eucharistia ebullire. Cap. XIX.

T Riceſima prima aduerſarij obiectio. Compertū id habetur experimēto: hominem sumpta eucharistia, corporaliter ea nutriri. Quod certe fieri non potest: nisi substantia corporis Christi (si ponatur ibi præſens) trāseat in naturā hoīs manducantis, morte alimenti cōmunis, aut ibidem ponatur esse solus panis frumentarius: qui uirtute caloris naturalis transmutetur in substantiam corporis nutriti. Horū aut̄ primum: penitus est absurdū & impiū, ponendum est igitur secundū, in eucharistia, s. solam esse panis substantiam sine præſentia corporis dominici; quæcedat homini in usum

T 3

DE SACRAMENTO

„ alimentum. Huic accedit, q̄ interdum mures depre-
 „ hensi sunt erodere eucharistiam negligenter custo-
 „ ditam: & expositam brutorum animalium dētribus.
 „ Hmōdi autē erosionem fieri circa corpus Christi,
 „ nullus dederit: ut quod non sit passioni aut corrosi-
 „ oni obnoxium. Fit igitur illa circa solum panem:
 „ & eius substantiam ibi præsentem. Ex quo rursum
 „ conficitur: non esse in eucharistia uerū Christi cor-
 „ pus. Deniq̄ ex ipsis hostijs sacratis, diuturno asser-
 „ uatis tempore & negligentius æquo custoditis: in-
 „ terdū uermes ebulliunt & scaturiunt. Qui nequaquā
 „ ex uero Christi corpore dicendi sunt sic pullulare:
 „ sed ex materia corpulenta, & materiali panis sub-
 „ stantia. Hoc itaq̄ tertio conuincit non esse uerum
 „ Christi corpus in eucharistia: sed solam panis ali-
 „ mentarij substantiā, quæ subministret materiam
 „ unde generetur & ex putrefactione, uermiculi, mō
 „ naturali. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Ad tria
 „ quæ in præsenti cauillatione proponuntur: ordine
 „ eodem ita est occurrendum. Ad primum quidem
 „ admittendo hominem sumpta eucharistia nutriti
 „ corporaliter. Ea tñ nutritio, nō per ipsam panis
 „ (qui sit in eucharistia) fit substantiam: qm̄ post cō-
 „ secrationem nihil illius superest. Neq̄ per ipsum
 „ fit sacrum Christi corpus: quod in sumentis transi-
 „ erit naturam corporalem. Nam ut sæpius dictum
 „ est: ipsum in alimentum corporale cuiuspiā transi-
 „ ire non potest. Neq̄ itidem ea nutritio per species
 „ fit sacramentales: quandoquidem illæ, cū sint acci-
 „ dentia, in substantiam conuerti non pnt. Sed effici-
 „ tur hmōi corporalis alitio, per substantiam nutri-
 „ mentalem de nouo productam: quando ob trans-
 „ mutationes specierum sacramentalium a sua natura-
 „ li dispositione, corpus Christi sub illis esse desinit.

2 „
 A quo, su-
 mpta Eu-
 charistia:
 nutritur
 hō corpo-
 raliter

Ea siquidem substantia recens producta, eodem
 prorsus modo reficit & nutrit eum qui sumpserit
 eucharistiam: ac si panis qui fuerat ante consecrat
 ionem, in tale nutrimentum naturali fuisset actione
 conuersus. Et certe ex physicis elementis comper
 tum id habetur: alterationem uirtute caloris natu
 ralis praecedere debere in ijs quæ pro alimento su
 muntur, anteq̃ perficiatur nutritio. Cum igitur p
 alterationem huiusmodi, ui caloris digestiui fue
 rint demutatae species sacramentales a sua natura
 li qualitate, sic quod sub illis amplius non subsiste
 ret forma substantialis panis ii adesset: tunc desinit
 sub eis subsistere Christi corpus, & ibidem noua
 producitur substantia, per quam fit hominis nu
 tritio. ¶ Ad secundum uero, quod affert praesens ca
 uillus, utpote de corrosione eucharistiae q̃ a muri
 bus fieri posset: adhibenda est responsio. eam cor
 rosione non attingere Christi corpus, uere ibi p̃ns
 neq̃ ipsum labefactare. quoniam ob dorem im
 passibilitatis & modum illic subsistendi sine suar
 partium ad locum circumscriptione, omnis passi
 onis & dissectiōis est immune. Neq̃ circa substan
 tiam panis materialis fit huiusmodi erosio: quoniā
 per consecrationem illa omnino desijt, sed dunta
 xat fit circa species sacramentales sanctae euchar
 istiae, sicut & attritio illius & masticatio: q̃ effici
 tur ab homine eam sumente. Veruntamen qm̃ sa
 crum Christi corpus, tam diu sub illis est speciebus.
 q̃diu illae consistunt in sua naturali cōditione: & do
 nec sub iisdem conseruaretur naturaliter substan
 tialis forma panis triticei, si adhuc ibi adesset: non
 est id ex pietate quadam animi refugiendum (ne
 sacramenti ueritas negetur) quin addmittatur &
 corpus CHRISTI in ore muris esse posse, & in

3
 Corpus
 Chri nō la
 befactari:
 cū mures
 corrodunt
 eucharisti
 am.

DE SACRAMENTO

**Hæc Tho
mæAqui.
& cōpluri
um aliorū
est snia,**

**4
Quō ex
euchar. fit
uermium
ebullitio**

ventre eiusdem, per tantillum tps: quo species il-
læ sacramentales illic manent superstites, cum nō
sit uero simile, illas ubi primū ab ore animalis bru-
ti sumuntur aut in ventrem eius trañciuntur: proti-
nus demutari a suo statu. & q̄diu species ipsæ non
transmutantur a sua natura: non desinat sub illis es-
se Christi corpus. Illud tñ, neq; abiectione loci in-
quem sub hmōi speciebus proñciatur. neq; indi-
gnitate aut utilitate brutorū animalium a quibus
comedatur: labefactari quoquo pacto aut conta-
minari in sua ipsius substantia pōt. ¶ Deniq; ad
tertium in hac obiectione propositum nodū, utpu-
ta de ebullitione uermiū ex eucharistia: cōsimilis
propemodum assignanda est rñsio ei: quā primo
scrupulo iā adhibuimus: hmōi. s. uermes neq; ex
ipsa panis prius existentis sub illis speciebus ante
consecrationem, substantia: neq; ex sacro Christi
corpore, neq; ex accidētarijs eucharistiæ speciebus
scaturire: sed ex materia, post alterationem illarū
specierū a sua natia conditione (per quam desint i-
bidem esse corpus Christi) tum primū ibi produ-
cta. Quippe manifestum est, uermiculos illos per
putrefactionem generari: quam præcedere solet al-
teratio admodum uehemens, a circumstantib; in-
ducta corporibus. Cum ergo per huiusmodi alte-
rationem species ipsæ sacramentales a sua natura
fuerint transmutatæ: tunc desinit sub illis Christi
corpus contineri, & noua simul producitur diui-
na uirtute materia, ex qua per putrefactionē pro-
gignuntur uermes. sicut ex pane speciebus illis pri-
us affecto & diutius asseruato: si illic affuisset: pro-
ducti fuissent. Cæterum dissolutionem exactiorē
primi & tertij huius scrupi, ex quadragesimaquin-
ta; secūdi uero, ex octogesimaquar. lectione expo-

sitionis ipsius Gabrielis de canone missæ: studiosus lector regnat. ¶ Tri cesima secūdo obiectio. Christus apud Matthæū suos discipulos admonuit dices. Si qs dixerit uobis, ecce hic Christus uel illic est: nolite credere. Surgēt em̄ multi pseudo Christi; & pseudo prophætæ: & dabunt signa & prodigia magna, ita ut in error ē mittantur (si fieri pōt) etiam electi. Ecce prædixi uobis. Ex quo uerbo manifeste discimus: nō esse expectandā corporalem Christi præsentia, usque in diē extremi iudicij neque plures q̄ duos aduentus Christi in carne: secū. dum scripturas nouimus. At cū celebretur aduentus Christi in panē, q̄ postea in penetralibus colitur aliqd nimirū sit, quod cum dictis illis pugnat. No uus est em̄ hic aduentus: & ab alijs duobus omnino distinctus. Quare post abitionē Christi in cœlū, non est nobis dicendū. Ecce hic .s. in eucharistia: est Christus; & ecce illic, .s. in hostia cōsecrata: est Christus neq; ponenda est quotidie nobis aduenire noua Christi præsentia: p̄ subsistentiam corporalis eius substantiæ in eucharistia: Hæc Oecolampadius. ¶ Responso. Verbis illis euangelicis præmonuit suos discipulos Christus, non esse habendam fidem illis: qui post ipsius in cœlos regressum sibi falso nomen Christi usurparent & arrogarēt, quemadmodum nonnulli circa exordium nouæ legis, & subsequētia tēpora: factitasse leguntur. Nam uerus ipse Christus & unicus, iam olim uenit: postquē non est aliusq̄piam Christus expectandus. Et qcunq; postea sibi nomē Christi asciuerunt: pseudo Christi erant habēdi. Et nūc plane sensū indicant uerba ista subsequētia: surgēt enim multi pseudo Christi: & pseudo prophætæ q̄ demōstrant, præcedens illud domini uerbū, in præsentia

” 5

”

”

Mtt. 24

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

6
Quis sēsus
est uerborū
Chrī i ob
iectiōe ad
ductorū

Matt. 24.

T S

DE SACRAMENTO.

adductū obiectione: de solis pseudo Christis esse accipiendū; Et cū de dño nro in eucharistia uere præsente, dicimus, ecce hic est Christus, uel ecce illic est Christus: nō de pseudo Christo aliquod id dicimus aut q̄ sibi nomē Christi falso scripserit, sed de ipso eodem uero Christo. Non igitur recte accomdantur illa domini nostri uerba: ad ipsum uerū & unicū Christum, in eucharistia uere præsentem. Quod aut̄ ex illis colligit uerbis obiectans: duos, scilicet aduentus Christi esse assignandos, unum scilicet in carnem, iam transactum: & alterū ad iudicium in consummatione seculi, adhuc futurū, libenter amplectimur: tanq̄ scripturæ omnino consentaneum, mō id dictum suum intelligat (uri debet) de aduentu Christi in humana forma uisibili: & intuenti oculis plane conspicua. ¶ At cum in eucharistia præsens est Christus, q̄ ante consecrationē illic eo mō præsens non erat: non illic aduenit spectabilis in forma propria, q̄ omniū obiectetur obtutibus sed præsentiæ suæ ueritatem adumbrat speciebus panis & uini: quibus obiectus, ueraciter nobis adest. Non igitur aduentus ipsius in eucharistia, referendus in numerū talium aduentuū, quales assignantur illi duo: aut illis cōnumerandus, cū omnino sit alterius generis & habitudinis. Quis enim dixerit: ipsum dñm nostrū cum in ultima cœna discipulis præsens accumberet, & suū illis sacratissimū cōmunicaret corpus: nouo quodam aduentu se illis exhibuisse? q̄ uis uere in distributo illis pane corpus eius contineretur. Quod enim iam adest: aduenire de nouo non dicitur. Ita sane neq̄ noua eius in eucharistia præsentiā, propriē nouus eius aduentus dici debet, aut quoties sancta consecratur hostia; toties aduenire de nouo putandus est.

Aduentū
Christi in
eucharisti

7
m: nō dici
debere
nouū eius
aduentū.

quoniam hoc modo aduentus eius multiplicaretur in infinitum: ac cresceret in numerosam multitudinem, & quotidie renouaretur. Sed ad propriam aduentus noui rationem, exigitur nouus quidam subsistendi modus: quo antea illic ubi aduenit, non subsisteret. At eo modo quo nunc in eucharistia Christus uere subsistit: & prius cum in carne nobiscum degeret, uere subsistit, uipote in nouissima cœna: cum hoc superadmirabile mysterium instituit. Non igitur apte apte nouus Christi aduentus dicitur: cum præsens in eucharistia adest sed unusquisque talis subsistendi modus: ad eum qui in cœna exhibitus est, referri debet, & tanquam idem cum illo haberi.

¶ Nullum haberi debere incōmodū, quod corpus Christi simul in diuersis sit locis, in cœlo uisibiliter & in eucharistia sacramentaliter, ex mulplici auctoritate testimonio. C. XX

T Ricesima tertia aduersarij obiectio. **CRISTVS** per suam in cœlum ascensionem hinc abiit, mundumque reliquit: secundum hæc eius uerba, ad discipulos suos ante dicta. Si non abiero: paracletus non ueniet ad uos. si autem abiero: mittam eum ad uos. Et rursum ad eosdem. Exiui a patre & ueni in mundum: iterum relinquō mundum & uado ad patre. Quæ quidem uerba & similia: in eius gloriosa ascensione sunt cōpleta quādo assumptus est in cœlū & sedet ad dexterā patris, & iterum uenturus est ad iudiciū sicut uisus est ascendisse. Igitur nūc nō adest ipse nobiscū ueraciter, & secundū corporālē suam præsentiā: in eucharistia. Alioqui idē corpus, in diuersis simu.

Quid ad noui aduentus rationē exigitur.

22

Ioan. 16

Mar. 16

Actuū. 1.

DE SACRAMENTO.

effect locis: quod naturali corporis, circumscriptione
 » & locis definitoris, conditioni omnino repugnat. Quod
 » si quis admiserit idem corpus supernaturali uirtute in
 » diuersis esse locis: eodem confesso ostendetur illud e-
 » tiam esse posse in omnibus locis. cum non sit ualenti-
 » or ratio, quare in tribus aut quatuor aut decem esse
 » posset locis idem corpus: & non, in omnibus simul.
 » Atque non est admittendum: idem corpus simul in omni-
 » bus esse posse locis. quoniam tunc illud esset ubi-
 » que, & ad quandam diuinitatis naturam ac forte
 » accederet: cuius proprium est esse ubique, coelumque &
 Hiere. 23. » & terram implere. Ne igitur quantum ad hanc condi-
 » tionem aequetur creatura suo creatori haudquaquam ad-
 » mittendum est Christi corpus esse ubique. quare nec
 » ipsum in diuersis esse locis, neque in eucharistia sub-
 » sistere ueraciter: sed solum in coelo gloriosum consi-
 » dere ad dexteram patris. Hanc Oecolampadius. ¶ Re-
 sponsio. Verissimum id quidem haberi debet: Chri-
 stum hinc abiisse & reliquisse mundum, secundum cor-
 poralem praesentiam uisibilem, & in propria forma
 conspicuam. quo sane modo. solum in coelo residet &
 subsistit gloriosus. Nihilominus secius ad huc nobiscum
 est ueraciter & secundum corporalem substantiam: sed
 in sua forma atque natura inuisibilem, latentemque sub
 speciebus sacrae eucharistiae. Quo plane modo. scilicet sa-
 cramento, hactenus nobiscum mansit post suam
 in coelum abitionem: & permansurus est usque ad mun-
 di consummationem. Neque illud, inconueniens haberi
 debet de sacro eius corpore: quod eodem temporis
 momento sit in diuersis locis, utpote in coelo sursum
 & in terra. in tot etiam diuersis locis, abinuicem di-
 stantibus: in quot fit consecratio sanctae eucharis-
 tiae per missae celebrationem, aut consecrata asser-
 uatur atque continetur. Itaque quis in mille diuersis al-

Sacra Christi
 corpus
 simul esse
 in diuersis
 locis,

EVCHARISTIAE. II. 151

taribus simul consecratur eucharistia: in unoquoque tamen illorum est integrum Christi corpus: & simul in mille locis. Non quidem, quod ex omnibus illis hostiis tantum partibus, integretur totum Christi corpus: sed quoniam in singulis eorum est totum corpus domini cum. Quod uel ex ipso scripturae testimonio: protinus colligitur. Nam in ipsa coena nouissima assidens Christus mensae: suo continebatur proprio loco. Et in singulis particulis sacraei panis quas suis porrexit apostolis: integrum continebatur eius corpus sacramentaliter. Illae uero particulae diuersis porrectae discipulis: erant in diuersis locis. quoniam ipsi discubuerunt in eadem mensa, aliqui propinquiiores Christo & aliqui ab eo distantiores: aliqui itidem collaterales eidem, atque alij ex aduerso, alteraque parte mensae, ut uero est simile: Tunc igitur sacraei Christi corpus cum singulis comunicabatur apostolis: in diuersis erat locis. Quare ergo nunc cum glorificatum est, & amplius naturae corporum corruptibilium & sensibilium non subiacet: non esse poterit in diuersis locis? Nunquid abbreviata nunc est manus domini & facta inualida. ut id iam facere amplius nequeat, quod cum fecisse comprobatur? Sed & sancti audiantur patres id ipsum etiam attestantes: sacrum uidelicet Christi corpus in diuersis simul esse locis. Et in primis beatus Augustinus: in sermone de uerbis domini in monte dicens. Per partes manducatur Christus & manet integer totus in caelo. per partes manducatur in sacramento: & manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando uenit in uiginem & impleuit illam: nec recessit ab illo. Veniebat in carne, ut homines eum manducarent & manebat integer apud patrem, ut angelos pasce-

Ex scriptura colligitur. quod corpus Christi simul sit in diuersis locis.

Ioan. 13.

Augusti.

DE SACRAMENTO.

Hugo de
sancto Vi-
ctoro.

ret. Cui cōsonat uenerabilis Hugo de sancto Victo-
re: in secūdi libri de sacramētis parte octaua, capi-
teq; undecimo, dicens. Quō (inquit) corpus unū
eodem tempore in diuersis locis esse potest? Hic
est, ibi est. & totum utrobique est, & in multis locis
similiter. Noli mirari, q̄ locū fecit: corpus fecit, &
locū in corpore & corpus in loco. & q̄ fecit ut unū
corpus in uno loco esset: fecit sicut uoluit, & si uo-
luisse: aliter facere potuisset. Nā quando uult: ali-
ter facit. & est: sicut, uult se per. Quia autē sic ipse fe-
cit ut corpus unū in uno loco esset: ut quod factum
est uidisti. & nescis aliud: nisi quod factū est, & q̄
uidisti. Idcirco miraris, quando aliud uides uel au-
dis: q̄ uidere & audire cōsueuisti. Ipse autē nō mi-
ratur: quando aliud facit quā quod facere cōsueuit
q̄a quando illud fecit: sciuit tunc & quod aliter fa-
cere potuisset si uoluisset. Idcirco cū qd mirari ce-
peris, & dixerit tibi fore cogitatio tua quō hoc es-
se possit: cogita facientem, & desinet esse mirabile
q̄cqd illud fuerit. ¶ Cōfirmat itidē eandē sententiā
sacer Hieronymus in sermone dominicæ quintæ
post Epiphaniam: & adducitur in codice decreto-
rū de consecratione, distinctione secunda cap, sin-
guli, in hunc modū. Singuli autem totum accipiūt
Christum dñm: & in singulis portionibus totus
est, nec per singulos minuitur: sed integre se in sin-
gulis præbet. Astipulatur eidem, & Gregorius in
homelia paschali: & recitatur in uolumine decreto-
rū, de cōsecra. distinctio, secund, cap. qd sit sanguis
in hunc modū. Sicut diuinitas uerbi dei uita est q̄
totum implet mundum: ita licet multis locis & in
numeralibus diebus illic consecratur corpus, non
sunt tamen multa corpora Christi neque multi ca-
lices, sed unum corpus Christi & unus sanguis, cū

Hierony.

Gregorius

illo quod sumpsit in utero uirginis: & quod dedit apostolis Diuinitas eum uerbi replet illud quod ubique est: & coniungit, & facit ut sicut ipsa una est ita & unum eius corpus sit in ueritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plus siue minus quis inde percipiat: omnes aequaliter corpus Christi in regerrime sumunt, & generaliter omnes & specialiter unusquisque. Hæc ille. Quæ etiam partim sunt adducta in uno præcedentium huius libri locorum ubi ostensum est, non multa esse Christi corpora sed unum & idem omnino corpus: quod in diuersis locis siue eodem siue diuerso tempore, consecratur & in altari offertur: Quod etiam assertum, ad comprobendam rem propositam de subsistentia corporis Christi eodem tempore in diuersis locis: est admodum conducibile, & utrunque alteri est adiumento. ¶ Demum author ipse theologiæ naturalis, in superioribus locis sæpius citatus: in ducente simo nonagesimo titulo sui operis sic inscripti, declarat diffuse per multa exempla sensibilia: ut uocis prolatae coram pluribus, & rei uisæ in speculo, aliisque manuductiones admodum congruas: quod idem Christi corpus & unum numero, simul possit esse in diuersis locis, quinimmo & simul sit, secundum ipsam rei ueritatem. Quæ quidem deductiones ex rebus naturalibus desumptæ: plurimum habent roboris & efficaciam, ad consolidandam eorum fidem: qui sincere & recte de sancta eucharistia sentiunt, & credunt integrale id ipsum, quod ecclesia sancta de eaproponit omnibus credendum. ¶ Neque naturalis illa corporis conditio qua circumscriptione & locis determinatus definiuntur, impedimento esse potest quo minus idem corpus in diuersis sit locis. Quoniam illa eiusdem corporis in diuer-

Cap. 7.

Author
theologiæ
naturalis.

DE SACRAMENTO.

**Idem cor-
pus simul
in omni-
bus locis
diuina uir-
tute consti-
tui posse**

his locis pro eodē tempore subsistentia: non natu-
rali sit uirtute, sed diuina q̄ naturæ legibus a se cō-
ditis nequaquā astringitur: sed supra eas (cū uult) mi-
rabiliter aliqua operatur. Quinimmo tanta etiam
est eiusdē imensæ pōtatis efficacia & uis, ut si suæ
placitū esset uoluntati: idem corpus omnibus in lo-
cis cōstituere posset: cū nihil illi difficile sit, impos-
sibile nihil. Neq; illud tunc incōmodum haberi de-
beret, & tanq̄ absurdum: quamuis ut tale, colli-
gat id obiectans. Nam corpus oīe, diuinæ subijci-
tur pōtati pariter & uolūtati, ut quocunq; in loco
illud cōstituere placitū ipsi fuerit, ipsum locare pos-
sit. Si igitur in omni loco illud collocare uellet: qd
illi imensæ uirtuti, quo minus id faceret, resistere
posset? Neq; tm̄ huiusmodi corpus (si per hypothe-
sim, diuinæ uirtutis immensitate: in omni ponere
tur loco) æquaretur illi diuinæ cōditioni, qua deus
est ubiq; quoniā id ipsum deus ex se habet atq; sua
pte natura: & non ab alio. Tale uero corpus huius-
modi existentiam in omni loco, solum ab alio ha-
beret: a quo in hoc prorsus penderet, scilicet a deo
6 talis operis auctore. ¶ Porro quamuis secundum
absolutam dei potentiam idē corpus simul in om-
ni loco constitui posset, niamdictum est iuxta in-
signium doctorum sententiam non utique asper-
nandam: haud tamen apto consequio id colligit
in præsentī cauillo aduersarius, quod si in pluri-
bus locis simul idem corpus esse ponatur diuina
uirtute, eodem iure admitti debere, ipsum simul
esse in omnibus locis. quoniam non sit ualentior
ratio (ut ait) quare in hoc aut illo sit loco: quam
in alio quouis. Nempe sola diuina uoluntas, suffi-
ciens est & efficax ratio, cū sua lege ordinata atq;
a se cōstitutā: q̄re idē corpus (ut ipsius Christi in

EVCHARISTIAE. II. 153.

eucharistia) in pluribus sit locis diuersis eodem tē-
pore, & non in omni loco: quid. s. non dei placitū
est uoluntati: illud sacre corpus in omni loco, sicut
in pluribus diuersis, reponere. Enim uero secundū
positam a deo legem, extra cœlum & apud nos nō
subsistit sanctissimum illud corpus: nisi modo sa-
cramentali, & in sacro eucharistiæ mysterio. At-
qui non passim in omni loco consecratur eucharis-
tia: aut consecrata asseruatur in honesto & decen-
ti sacrario: cum & celebrationi mysteriorū & con-
seruationi eucharistiæ, suus sit designatus ecclesia-
stica sanctione locus: in quo utrunq; pro dignita-
te fiat. Est igitur in his & illis locis (eos demonstran-
do, ubi sancta est eucharistia: per missæ consecrata
celebrationē, aut per consecratæ hostiæ conserua-
tionem) corpus Christi reuera præsens: quoniam
hic & illic sacramentaliter subsistit, & sub uenerā-
dis eucharistiæ signis. In his uero & illis locis (ali-
os demonstrādo: ubi non est sacra eucharistia) nō
est corpus dominicum præsens: quoniam hic & il-
lic non est subsistens modo sacramentali, & sub sa-
cro eucharistiæ uelamine. ¶ Ceterū q̃ non sit sen-
tiendum nec dicendum, corpus Christi re ipsa nūc
esse ubiq;: perspicaciter edisserit B. August. in lib.
de præsentia dei ad Dardanum, cap. 3. ubi de Chri-
sto secundum carnem assumptam loquens, ait:
Noli itaq; dubitare, ibi nunc esse hominem Chri-
stum Iesum, unde uenturus est, memoriterq; reco-
le & fideliter tene Christianam confessionem: qm̃
resurrexit a mortuis, ascendit in cœlū, sedet ad de-
xteram patris, nec aliunde q̃ inde uenturus est ad
uiuos mortuosq; iudicandos. Et sic uenturus est, il-
la angelica uoce testante: quemadmodum ire uisus
est in cœlum, i. in eadem forma atq; substātia: cui

V

Quis idē
corpus a
deo in plu-
ribus locis
ponatur:
non tñ id-
circo in o-
mnibus

7

Augst. ad
Dardan.

Actu. 2.

DE SACRAMENTO

Actu. 17.

Corpus
chrī nō u-
biq; diffu-
sum esse: si-
cut eius ē
diuinitas

8
Anselmus

profēto immortalitātē dedit, naturam non abstu-
lit. Secundum hanc formam: non est putandus u-
biq; diffusus. Cauendum est. n. ne ita diuinitatem
astruamus hominis: ut ueritatem corporis aufera-
mus. Non est autem cōsequens, ut quod in deo est
ita sit ubiq; ut deus. Nam & de nobis ueracissima
scriptura dicit: q; in illo uiuimus, mouemur & su-
mus, nec tamen sicut ille: ubique sumus. Sed aliter
homo ille in deo: quoniam & aliter deus in homi-
ne, proprio quodam & singulari modo. Hęc Au-
gusti. At uero non recto id trahi consequio, ut cor-
pus Christi ratione unionis suæ cū diuinitate, dif-
fusum sit per oīa & ubiq; sicut & ipse deus (quē-
admodum nunc adducta Augustini uerba: uel ap-
tissime testantur) facile & hoc potest argumento
conuinci. Nam in triduo sepulturæ dominicæ, sa-
crum Christi corpus erat in sepulchro unitum di-
uinitati: & non in partibus terræ inferioribus, ubi
tñ erat ipsa deitas, sanctæ ipsius animæ unita. Et e-
diuerso anima ipsa Christi, in abyssiis terræ tñ erat
& non in sepulchro: ubi tamen erat diuinitas, uni-
ta sacro eiusdem corpori. Similiter in homine ca-
put unitur animæ rationali: non tñ est ubicunque
sit eadem anima. Nō enim est ipsum caput, ubi est
eiusdem hominis pes: etiam unitus eidem animæ.
Neq; pes hominis est, ubi caput eiusdem: licet am-
bæ illæ partes eidem animæ uniātur, etiam toti in
singulis eaz. Non igitur quod alteri unitum est, o-
portet in omni esse loco: ubicunq; est id ipsum cui
unitur. ¶ Porro prædictis Augustini ad Dardanū
uerbis, succinit & Anselmus: eandem de subsisten-
tia corporis Chrī in pluribus locis, non tamen si-
mul in omnibus: hisce uerbis corroborans sententi-
am, Nec tamen naturam corporis domini, ubiq;

esse dico: quia nec opus est nisi ubi uult, & ubi fi-
dei certofacramento hoc operatur, ad quod assum-
pta ē & glorificata: mysterium. s. saluationis hu-
manæ. Et paulo post. Sic ergo constat in diuersis
locis uno horæ momento esse posse corpus Chri- Idem.
sti: sed lege creatricis naturæ, non creatæ. Cum au-
tem naturæ creatæ natura sit, creatricis naturæ legi-
bus in omnibus obedire: si aliquando pacta sua re-
soluenda illi permittit, qui ea instituit & ordinat,
non uideri debet errare, uel deuiare ab ordine suo:
maxime in illa natura, quæ in unitate personæ cō-
iuncta est illi uerbo: per quod facta est omnis na-
tura. Hæc Anselmus.

¶ Ob præsentia corporis Christi in eucha-
ristia, fideles non impediri, quin sursum cor-
da habeant ad dominū, quin etiā quæ sursum
sunt quærant, nō quæ sup terrā. Ca. XIX.

T Ricesima quarta aduersarij obiectio. „ I
Sicut in celebratiōe missæ sacerdotem „
audimus dicentē nobis: sursum corda. „
ita & Paulū audiamus sine intermissi „
one clamantē: Si cōsurrexistis cū Chri „ Colof. 3
sto: q̄ sursum sunt quærite, ubi Christus est ad de „
xteram dei sedens: quæ sursum sunt sapite: nō quæ „
super terram. Et ad Philippenses. Nostra autem „ Philip. 3
conuersatio: in cœlis est. Quare debemus animum „
nostrum a terrenis istis desiderijs auocare & omi „
no in cœlum affectu tendere. ut ubi est thesaurus „ Mat. 6
noster: ibi sit & cor nostrum. Hunc autem thesau- „
rum nostrum auferre uolunt: qui Christū hic præ „
sentē in eucharistia collocant. Huic accedit, q̄ per „
uerba prædicta ad Colossenses, uult apostolus nos „
non solum relinquere terrestria: sed & ea quæ sunt „

DE SACRAMENTO

22 super terram. Corpus autem Christi si esset in eu-
 22 charistia: terrestre quidem non esset, sed esset super
 22 terram. Non ergo esset illud a nobis tunc quæren-
 22 dum: secundum Pauli doctrinam. Cui si (ut debemus)
 22 inhærere uolumus: in cœlo tantum illud quærere
 22 debemus, ubi est ad dexteram dei confidens, & nō
 2 in eucharistia. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. In
 tota hac rōcinatione: iudicatur aduersarius homony-
 mia, æquiuationeque horum uocabulorum: sursum,
 & super terram: quæ arbitratur in locis a se citatis desi-
 gnare dūtaxat differentias positionum: & situum
 diuersitates. Vt sursum ea dicantur esse: quæ nos sup-
 eminent, & supra uerticem nostræ sunt collocata:
 ut orbis cœlestes: sol, luna, & astra. Super terram
 uero esse censeantur: quæ subsident, & in hac terrestri
 regione sunt constituta. Et in cœlis esse, duntaxat
 putat ea dici: quæ in cœlestibus thronis sublimique cœ-
 lorū habitaculo sita sunt atque consistunt. Quæ sane
 acceptiones, etsi in philosophia naturali (ubi nati-
 uæ rerū sensibilibus exquiruntur proprietates & ui-
 res) aptum haberent locum: in sacra tamen scripta
 non semper sunt expetendæ: sed attollendus ultra
 hæc corporalia est animus: & intendenda mentis
 acies in spirituales & immateriales rerū qualitates.
 Itaque secundum sacrarū literarū frequentem usum,
 & ea dicuntur esse sursum: quæ spiritualia sunt &
 cœlestia bona. Quis etiā hominibus hic degentibus
 insint: secundum illud domini uerbum: regnum dei
 intra uos est. Et sursum habemus corda: quoniam illa ad
 deum sincero affectu erigimus. tametsi iustorum
 hominum sit inhabitator: & secundum diuini Pau-
 li uerbum, ipse sit per omnia & in omnibus nobis.
 Super terram uero esse dicuntur terrena & transi-
 toria bona: honores, opes, uoluptatū illecebræ: &

Quæ in sa-
 cris lit. sur-
 sum dicti-
 tur eē: &
 quæ sup ter-
 ram

Luc. 17

Ephe. 4

affectus etiam interiores animi: propensiores æquo
ad huiusmodi caduca & occidua bona. Tunc igitur quæ
mus quæ sunt super terram: quoniam neglecta bonorum
spiritualium cura, utpote uirtutum, gratiarum, do-
norum dei ac præmiorum cœlestium: ferimur in terre-
na desideria, cupiditateque mundi huius: quod apo-
stolus ad Colos. scribens: in uerbis obiectioni præ-
senti inseritis omnino ueritat. Denique nostra conuer-
satio, in cœlis esse dicitur: quoniam animus noster liber
curis & solitudine huius seculi, totus fertur in bo-
norum spiritualium desideria, in piorum operum studi-
um, uirtutum exercitationem, & æternæ retribu-
tionis affectum. ¶ Hac autem notione dictarum uo-
cum recepta atque admissa: flaccidum redditur &
pœnitentis enerue, quicquid in hac obiectione molitur
Oecolamp. Nempe adorantes sacrum Christi cor-
pus in eucharistia: eo ipso non impediuntur, quin
superius corda habeant ad dominum: nam feruido
deuotionis spiritu atque fide feruntur in Christum:
qui & illic præsens adest, qui in cœlis regnat glo-
riosus. Siquidem non ita in eucharistia cōfitemur
eum præsentem: ut negemus ipsum etiam simul
in cœlo in eodem glorioso corpore sublimiter con-
sistere. In huiusmodi præterea adoratione: sicut the-
saurus noster Christus in cœlis est (quod quis etiam una
nobiscum: uere assit corpore præsens) ita & cor no-
strum illic esse debet: pioque affectu diuersari: reie-
ctis huius mundi desideriis & noxijs cupiditati-
bus. Neque hunc eripiunt hominibus thesaurum: qui
in eucharistia contententur adesse Christum: quoni-
am etiam una fatentur eum in cœlis regnare: atque
assistere dexteræ paternæ maiestatis. Denique sicut
sacratissimum Christi corpus in eucharistia præ-
sens, non est terrestre, sed sublimi glorificatione su-

Colos. 3

Philip. 3

Ex 3. etia
ca. huius li.

Corpus
Christi in eu-
charist. nec
terrestre es-
se, nec de-
sorte eorum
quæ sunt sup-
terram.

DE SACRAMENTO

per omnes cœlos exaltatum: ita neq; de numero est eor; quæ sunt super terram, i. bonor; terrenor; quæ euanida sunt & decidua, tametsi re ipsa nobis cum in terra consistat. Quocirca per illius in sacro Eucharistiæ mysterio præsentis adorationem nõ impedimur: quin nostra conuersatio sit in cœlis.

Quinimo excitamur ardentius, illius præsentia: ut abiectis re; temporalium desiderijs ad cœlestia suspiremus, & ita perfectius & expeditius in cœlis conuersemur. Solent enim quæ præsentia sunt, uehementius animos nostros mouere: q̃ absentia & procul distantia. ¶ Tricesima quinta & ultima ob-

- » 4
 Heb. 8 » iectio: Si fuerit Christus super terram & præsens
 » in eucharistia: iam non erit sacerdos. Nā ut ad He-
 » bras scribit apo. in cœlis, sanctorum est admini-
 » strator ac ueri tabernaculi, quod fixit deus & non
 » homo: quo ingressus, una pro peccatis oblata ho-
 » stia: nihil a terris ut patrem placet, denuo offert. Il-
 » luc animis & cogitationibus recurrendum: illuc
 » nobis dona conferet longe felicius: q̃ si eum super
 » terram quæreremus, etiam si uisibilis foret. In cu-
 » ius rei argumentum: illud afferri haud ab re potest
 » q̃ apostoli q̃diu super terram erat Christus: non
 » Ioan. 16 » erant capaces sublimioris doctrinæ: sed post eius
 » abitionem, spiritum sanctum receperunt. Quanto
 » magis nos quādiu a carne pendemus, & non illuc
 » cum gratiar; actione tendimus ubi in dextera pa-
 » tris sedet: incapaces erimus donorum dei. Hæc
 » Oecolamp. ¶ Responsio. Inualida prorsus & ine-
 » pta est ea consecutio, quæ in huius obiectionis ini-
 » tio textitur: subinserens ex præsentia Christi in eu-
 » charistia, destrui & sustolli eius sacerdotiū. Nem-
 » pe cum hic Christus in mortali adhuc diuersaba-
 » tur corpore, & necdum cœlos conscenderat; uerus

erat sacerdos secundum ordinem Melchised. Nam sub forma panis & uini sanctissimum eucharistiæ sacramentum instituit: quod deinceps offerretur in sacrificium perpetuum, & apostolos suos omnes tunc etiam sacerdotali insigniuit dignitate: ac paulo post seipsum in ara crucis deo p̄i pro nobis obtulit in sacrificium placationis: ut tunc simul fuerit sacerdos & hostia deo gratissima. Q̄to magis nunc stola immortalitatis indutus, & in cœlis gloriose residens: etiam sacerdos haberi & dici debet in æternum, tamen nobiscum itidem præsens sit in sanctissimo eucharistiæ sacramento. Non. n. uera Christi: secundum corporalem substantiam præsentia, in hoc sacro mysterio: derogat aut præiudicat gloriæ eius in cœlo sessioni ad dexterā patris. Cuius oppositum uidetur hic subinsinuare Oecolampadius: putans (ut sonant eius uerba) q̄ si uere præsentem in Eucharistia ponimus hic Christum: protinus negare debeamus ipsum in cœlis etiam considerare ad dexteram patris: quasi nō posset simul & hic esse præsens secundum corporis substantiā: & in cœlo ad dexteram patris considerare. ¶ Falsum est illud, quod subnectit in hoc loco: ut puta q̄ Christus tabernaculum uerum (scilicet cœlum: Mosai co tabernaculo ut figurali & typico designatum) ingressus: una pro peccatis oblata in cruce hostia, nihil a terris ut patrem placet, denuo offert. Quippe ipse ut uerus & summus sacerdos, ministerio suo in terris sacerdotum & ecclesiæ: suum sacratissimum corpus & sanguinem in quotidiana cuiusq̄ missæ celebratione, offert deo patri: quo placabile eum reddat & p̄iis nostris propitium. Proinde sancta eucharistia in diuino missæ mysterio oblata: dicitur hostia reconciliationis & placationis.

V 4

Psal. 109.

Per p̄ntiā
corpi christi
in eucha-
ristia. non su-
stollit eius
sacerdotiū

6

Christum
quotidie a-
liqua ter-
ris offerre
ut patrem
placet

DE SACRAMENTO

qm̄ per eam expiamur a peccatis nostris, reconcili-
amurq; deo: qui merito nobis infensus, placatur p̄
hanc acceptissimam sibi oblationē. Verū (ut reor)
idipsum quod mō confutatum est, proponit Oeco-
lampadius: qm̄ inficiatur salutarem hostiā in mis-
sae mysterio consecratam, esse sacrificium. Neq; id
mix: cum neget etiam in illa hostia uerum Christi
corpus contineri: quo negato, quid reliquum esset
in ea? hostia, nisi nuda panis & uini substantia: quae
ueram sacrificij nouae legis rationem habere non
potest? Sed utrunq; horum: iam satis superq; in su-
perioribus locis est reuulsum. ¶ Ad hāc, admitti-
mus ultro, mentes nostras in coelum erigi debere:
& desuper expectanda diuinā largitatis munera.
Cæterū nonne hāc omnia commode fieri possunt

Pntiā chri-
sti i eucha-
ristia: non
impedire,
nostros a-
nimos fer-
ri in coele-
stia.

una cum adoratione praesentis nobiscum corporis
Christi in eucharistia? Nunquid si nobiscum adest
Christus uere in hoc augustissimo sacramento, &
idipsum firmiter credimus: id nobis impedimento
est, quo minus animo in coelum feramur, & supne
dona coelestia expectemus? Certe post acceptas spi-
ritus sancti a discipulis domini primitias, Christus
in sedibus ætheris eis cōsedit ad dexteram patris, &
simul cum apostolis erat pñs in eucharistiae sacra-
mento, cum legantur & ipsi missarum solennia ce-
lebrasse. Nihilominus & animi eorū toti ferebātur
in coelestia, & amplissima eis conferebantur a deo
gratiarū munera. Cur igitur & nunc idem praesta-
ri non poterit: si modo cordium nostrorum nō ob-
sit segnitie? ¶ Quid autem apostoli, sublimioris do-
ctrinae nō erant capaces, q̄diu cum ipsis erat Chri-
stus: id in causa fuisse assignāt auctores sacri, quoni-
am maiorem in modum afficiebantur in praesenti
qm̄ eius corporalem: qua uisibilis inter eos uersa-

batur, & in medio illorum consistebat in propria & visibili forma. quo propensiore affectu: tardiores reddebantur ad sustollendos in coelestia animos.

Cum uero sublatuſ fuit illis aspectus ille corporis Christi manifestus: tunc redditi sunt aptiores ad diuina capiendā mysteria. Ideo apud Ioannem: dñs ipse dixisse illis legitur. Expediſ uobis: ut ego uadam. Si enim nō abiero: paraclitus non ueniet ad uos. Si autē abiero: mittam eum ad uos. At in sacra eucharistia non sic adest nobis praesentia Christi, in propria forma conspicui & spectabilis: sed occulta sub tegmine speciei panis & uini. Idcirco non est illa praesentia eius nobis obstaculo: quo minus in coelestia feramur, & spiritalia a deo dona percipiamus. quinimo ad id ipsum, maius praebet huiusmodi assistentia corporalis dñi, nobis incitamentū & adminiculū cū soleamus (ut modo dictum est) in ea q̄ coram assunt, feruentius affici:

Ioan. 16.

¶ Rationū, quibus contendit Lutherus in eucharistia post consecrationē manere substantiā panis una cum sacro Christi corpore dissolutio.

Cap. XXII

AT uero qm̄ in uicesimo praecedētis libri capite dictū est Lutheri nostra aetate cū ceteris perniciosus suis dogmatibus & hanc resuscitasse erroneam & iam olim damnatam assertionem: q̄ in sancta eucharistia, peracta consecratione sacerdotali, maneat integra & indemutata panis substantia simul cum sancto Christi corpore, sub iisdem ipsius panis speciebus: operae precium nunc fuerit aliquas eius rationes in praesentia afferre & dissoluere, quibus in suo libro, de captiuitate Babylonica, toties

Lutherus transubstantiationem negat.

V S

DE SACRAMENTO.

Obiectio-
nū Luth-
ri contra
transubstā-
tiationem
dissolutio

me erroribus quod scētentijs scatēte, & in libro suo apologetico ad prioris illius defensionē postea elaborato. conatur prædictam astruere suam positionem de substantia panis in eucharistia cum corpore Christi, & transubstantiationis fidē (q̄ tota tenet ecclesia) penitus euertere. ¶ Est igitur prima eius ratio, ad id tēdens; huiusmodi. Verbis diuinis non est ulla facienda uis, neq; per hominē neq; per angelū, sed quantū fieri pōt, in simplicissima significatione seruanda sunt: & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam propriā accipienda nō sunt; ne detur aduersarijs occasio totā scripturam eludēdi. At uis fit uerbis diuinis, si quod Christus ipse uocat panem: hoc nos dicamus intelligi panis accidentia, & quod ille uinū uocat: hoc nos dicamus esse uini speciem. Omnibus ergo modis, uerus panis & uerū uinū restat in altari: ne uerbis Christi fiat uis, si species sumatur pro substantia. Nā cū euangelistæ clare scribant Christum accepisse panē ac benedixisse: uerū oportet intelligi panē, uerumq; uinū, sicut uerū calicem. Non enim calicem transubstantiari: etiam ipsi dicunt. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Fatemur ingenue id ipsum: quod primo loco assumit præsens obiectio. Fatemur itidem & secundo in loco assumptam propositionem: nisi quiddam manifeste falsum in se clauderet. nos. s. id ipsum quod Christus panem uocat: dicere, intelligi debere panis accidentia. & quod dominus noster uinum nominat: nos asserere. accipi debere uini speciem. Non enim illud dicimus, neque in hac materia tale quiddam proponimus: unde recte colligi possit & nobis imponi, q̄ speciem sumamus pro substantia. Sed quod Christus panem & uinum nominauit ante ipsum consecratio

Matt. 26,,
Mar. 14,,
L 22,,

3

nis articulum. astruimus uere panem & uinū fuisse, & ita pro illo temporis spacio nominari debere. Et quod post consecrationē a se factā Christus nō panē & uiuum, sed suum corpus nūcupauit & sanguinē: dicimus cum ecclesia catholica, non panis accidētia aut uini speciē intelligi debere aut appellari, sed uerū Christi corpus sub accidentibus panis contentū: & uerum itidē Christi sanguinē, sub uini speciebus occultatū. Et ita facientes, nullā inferimus uim aut obtortam intelligētā uerbis diuinis: sed iuxta propriam significationem & sensum planū quem euangelistae expresserunt, eadē accipimus. Siquidē tres sancti euangelistae necnō & beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola cōmemorantes primam huius sacratissimi eucharistiae mysterij institutionē: referunt Christum in manus suas accepisse panē, itidē & calicem uinum continentem. & pro illo temporis puncto: panem & uinum nominant: Cum uero describunt Christum porrexisse discipulis, quod cōlestis benedictionis uirtute consecrauerat: tum non panem & uinum, sed corpus suum & sanguinem. Christum dedisse eis enarrant, & plane corpus & sanguinē eius uocant. Iusup annuimus uerū fuisse calicem, quantū ad propriam eius substantiam post consecrationē uini: sicut ante fuerat. qm̄ ipsa consecrationis uirtus a Christo in prima huius mysterij institutione, in ipsam calicis substantiam non ferebatur: sed duntaxat in uinum calici impositum. At uirtus ipsa consecratoria: plane in panem fertur & uinum altari impositū, ex primaria Christi institutione. Idcirco neutrum eorū secundum substantiā superest, perfecta consecratione: sed panis in uerū Christi corpus, & uinum in eius sanguinē

Quē loquē
di modum
Crīi uer-
bis cōfor-
mē: tenet
ecclesia.

1. corin. II.

DE SACRAMENTO.

„ conuertitur: ¶ Secunda Lutheri ratio: Ex filo ser-
 „ monis euangelistarum de institutione sacramen-
 „ torum, promptum est ostendere: pronomen
 „ hoc in uerbis domini, hoc est corpus meum, ad pa-
 Matt. 26 „ nem aptari. & sic sonare apte Christi uerba, hoc
 Mar. 14 „ est corpus meum: id est, hic panis est corpus. Nā
 Luc. 22 „ textus sic habet. Accepit panem, benedixit, fregit
 „ & dixit. hoc est corpus meum. Vides hic, ut om-
 „ nia illa uerba accepit, benedixit, fregit: de pane di-
 „ cantur, & eundem demonstrat pronomen hoc.
 „ Quia illud ipsum quod accepit, benedixit & fre-
 „ git: hoc inquam acceptum, benedictum & fractū
 „ significatur, cum dicitur, hoc est corpus meum &
 „ ita illic non prædicatum: sed subiectum demon-
 „ stratur. Non enim corpus suum accepit, benedixit
 „ & fregit: sed panem, ideo non demonstrat corpus
 „ sed panem. Hæc sunt plana uerba Christi: quæ ne-
 „ quiter ab ijs detorquentur in alienum sensum, q
 „ pronomen hoc in illis, ad corpus propria temerita-
 „ te accommodant. Hæc Lutherus. ¶ Responso
 „ Hac ratione contendit Lutherus: in illis domini
 „ nostri uerbis, hoc est corpus meū pronomen hoc
 „ ad panem demonstrandum referri debere: & nō
 „ ad corpus. Sed inepte prorsus & absurde. Tum
 „ quia si panem demonstrare uoluisset illic Christus
 „ dicere utiq; debuisset iuxta linguæ latinæ proprie-
 „ tatem. hic (scilicet panis) est corpus meum. & nō
 „ hoc, in neutro genere. Et in calicis consecratione:
 „ dicendum a Christo fuisset. hoc (scilicet uinū) est
 „ sanguis meus. & non, hic est sanguis meus. uel hic
 „ est calix sanguinis mei. cū pronomen demonstrās
 „ & rei demonstratæ nomen: eiusdem esse debeant
 „ generis secundum, grammaticæ regulas. Tum eti-
 „ am: quia si in his uerbis domini, hoc est corpus me-
 „

Chrm in
 x bis suis
 cōsecrato-
 rijs: nō pa-
 nē corpus
 suū demō-
 strasse,

um, pronomen hoc, demonstraret panem, iuxta Lutheri placitum: sensus illius esset (quem & ipse assignat & admittit) hic panis est corpus meum. Et ita eadem omnino res secundum substantiam: esset panis triticeus & corpus Christi, quod nō modo falsum est, sed & impossibile: humanæq; mentis fugiens captum. quæ comprehendere nequit: unam rem esse alteram, prorsus a se diuersam, ut circa finem primi libri huius operis: est ostensum. Proinde tenendum est inconcussè in illis Christi uerbis, hoc est corpus meum, pronomine hoc, sacrum Christi corpus sub forma panis contentum demonstrari, quemadmodum postremum libri præcedentis caput: latius explicuit. ¶ Neq; ex filo sermonis euangelistarum, poterit Lutherus (ut iactitat) conuincere: uerba domini prædicta, ad panem materiale aptari debere. Nempe secundum eorum sacram & ueram narrationem: accepit quidem Christus in manus suas panem. sed antequàm eistunc quicquam porrigeret: illum in suum corpus diuina uirtute conuertit, & illud suum corpus illis porrexit. Quæ satis insinuant uerba ipsius subsequentia, ut puta, hoc est corpus meum. Non itaque idem secundum substantiam, accepit Christus in manus: & suis deinde tradidit discipulis, ut cōtendit Lutherus, uolens omnia ea uerba illic apud euangelistas posita, & præsertim uerbum dedit: ad panem referri, sed perperam. Sic sane non eadem erat substantia, quam Moyses manu tenuit cum uirgam haberet: & quæ post illius in terram projectionem reptauit & serpsit, atq; territum Moysen in fugam conuertit, quod diuino miraculo uirga fuisset in colubrum uersa. neq; cum ipso colubro superfluit uirgæ substantia: neq; postea in uirga, su

Cap. 20.

Matth. 26
Marci. 14
Lucæ. 22.

Exod. 4.

DE SACRAMENTO.

.1. naol

perstes fuit colubri natura. Similiter ministri in m-
p-rijs impleuerunt quidem hydrias aqua: ut iusse-
rat dominus. nō tamen aquā architriclino propina-
runt & exhibuerunt: sed uinum, in quod, antequā
haurirent ex hydrijs quicquam, aqua fuerat m-
tata. Sed nunquid in uino illo & cum eo; mansit in-
tegrā aquæ substantia post huiusmodi conuersio-
nem? Nullus id plane diceret. Ita certe post conse-
crationem, neque cum corpore Christi dicenda
est superesse panis substantia: ut quæ iam sit in ip-
sius corpus conuersa. neque cum sanguine Chri-
sti restare cini materialis substantia sub eius spe-
ciebus: q̄ uirtute consecrationis, ipsa sit in uerum
eius sanguinem transmutata. quemadmodum in
superioribus locis, potissimum in uicesimo libri
præcedentis capite: diffusius est explicatum. ¶ Ter

I. roc. 17

tia Lutheri ratio, Beatus Paulus in decimo primæ
epistolæ ad Corinthios capite: dicit. Panis quem
frangimus: nonne participatio corporis Christi
est? Non ait: corpus quod frangimus. non ait: nihil
illud, consecrationis reliquum, quod frangimus:
aut accidentia quæ frangimus. sed panis quem frā-
gimus. utique iam benedictus & consecratus.

II. roc. I

Hic igitur panis benedictus: est participatio cor-
poris domini. Et simile habetur in eiusdē epistolæ
ad Corinthios undecimo capite: ubi dicit Paulus
Qui manducat hunc panem & bibit calicem dñi
indigne: reus erit corporis & sanguinis dñi, iudi-
ciumq; sibi manducat & bibit. Ex qbus locis liq-
do constat: ipsum panis substantiā, post consecra-
tionē manere i eucharistia cū corpore Christi, sub
eisdē accidentibus ipsius panis. Alioq non uere nec
recte: panis ab apostolo in locis supra dictis nomi-

22

naretur. ¶ Responsio. Ex quinto libri huius capi-
te; habetur omnimoda & plena solutio huius rati-
onis Lutheranae, ubi aliquot assignate sunt causae
sacrarumque literarum testimonio corroboratae:
quare sacrum CHRISTI corpus in eucharistia
sub accidentarijs ipsius panis (qui iam secundum
substantiam omnino desijt) speciebus uere subsi-
stens, nominetur plerumque panis. Quarum duae
primae, etiam huic loco congrue adaptantur: & hoc
pacto haud inconuenienter accommodari possunt.
Prior quidem, quoniam mos est scripturae sacrae,
appellare interdum quippiam, non id quod est, sed
quod ante fuerat. & id quod per conuersionem est
factum: uocare nomine illius, quod in ipsum est
conuersum: ut serpentem ex uirga Aaron factum:
scriptura uocat in Exodo, uirgam Aaron. Idcirco
diuinus Paulus hunc loquendi morem & sermo-
nis usum secutus: sacrum Christi corpus in locis an-
te citatis uocauit panem, quoniam ex pane per trās-
mutationem est factum, & panis in ipsum: uirtute
consecratoria conuersus. Posterior uero causa il-
lic expressa: etiam & hic apte applicatur, quoniam
scilicet scripturae sacrae plerumque est consuetudo
quippiam nuncupare nomine illius rei, in cuius for-
ma apparet, & cuius praese fert speciem. Vt ange-
los sanctos, nonnunquam uiros appellatos in diui-
nis eloquijs legimus: quoniam in uirorum specie
apparuerunt hominibus. Hūc igitur sermonis mo-
dum nequaquam improbandum imitatus aposto-
lus: sanctissimum Christi corpus, panem appellauit,
in locis a Luthe. in obiectione annotatis: quoniam
ipsum in forma panis nobis apparet & cōspicitur:
illiusque, ob remanentem figurā & accidentia, praese
fert similitudinem. Verum neque ex priore harum

„ 8

Exod. 7

Gen. 18.

Tobi. 12.

Act. 1.

DE SACRAMENTO.

rationū neq; posteriore, colligere: possit in eucharistia manere panis substantiam, un a cum sarro Christi corpore, iuxta beati Pauli sententiam. quin potius omnino oppositum: ex prædictis recte conicias. quandoquidem illic apostolus, nō panem uocauit ipsam panis materialis substantiam: sed sanctum Christi corpus. tum quod panis in ipsum cōuersus est: & ante fuerat panis. tum etiam quod ipsum, specie tenus gerit panis imaginem. illicq; quātum ad exteriores illas proprietates accidentarias

- 9 adhuc assimilatur ¶ Quarta Lutheri ratio. Primitiua ecclesia & illius seculi patres, penitus ignorarunt transubstantiationis ipsius rem atq; fidem: neq; de illa quicquam meminerunt, aut scriptis suis tradiderunt. Sed ab hinc trecentos annos, a tempore scilicet Innocentiū tertij: inducta est primum transubstantiationis credulitas & articulus. Atqui non tutum est neque probandum: quicquam tam anxie ad fidem spectans, noua auctoritate inuere ecclesiæ, aut circa credenda: nouum quippiam inferre aut ingerere auribus & animis hominum. Non est igitur recipienda illa, de transubstantiatione, quorundam assertio: sed in ipsius primitiue ecclesiæ fide & doctrina standum. tenendumque: in eucharistia remanere integram panis substantiā simul cum Christi corpore. Hæc Lutherus ait.
- 10 ¶ Responsio. Inficiandum est prorsus: quod primo loco hic proponitur, & contra sentiendum: fidem de transubstantiatione in eucharistia, a principio fuisse nascentis ecclesiæ, & a primordio institutionis sanctissimi huius sacramenti. Siquidem illam Christus per hæc sua uerba, hoc est corpus meum in ipsa primaria illius mysterij ordinatione insinuauit; eandemq; apostolos edocuit, & per eos, totam

Fidē de
trāsubstan-
tiatione a
principio
fuisse na-
scētis ec-
clesiæ,

ecclesiā. Eādem quoq; fidē orthodoxi patres illius
 priscā aetatis & proxime sequentium saeculorum:
 suis scriptis explicuerunt & sunt professi: quemad-
 modum ex multis eorum sententijs in libro præ-
 cedente sparsim adductis, præsertim in capite eius
 uicesimo primo: clare liquet. Quinimo in primo
 huius libri cap. etiam diffusius est enodatum: quo
 modo articulus ille de transubstātiatione, ex sacris
 literis deducitur, & potissimum ex hisce CHRIS-
 TI uerbis: hoc est corpus meum. Et quamuis
 (ut credibile est) ante tempora Innocentij tertij, no-
 men transubstātiationis non usque adeo uulgatū
 fuerit, aut in frequenti ecclesiā usu receptum: sic-
 ut postea, res tamen ipsa transubstātiationis, alijs
 nominibus (ut conuersionis, aut transmutationis)
 a sacris doctoribus explicata: semper recepta fuit,
 & asserta, ab ipso surgentis ecclesiā exordio. Quē
 admodum ante concilij Niceni tempora, non legi-
 tur nomen consubstantialitatis: a sacris scriptori-
 bus in crebro fuisse usu: quod hæreticorum impro-
 bitas ad egit tum usurpari frequentius: & deinceps
 in omnium ore uersari. Res tamen ipsa, eo nomi-
 ne expressa: ab ipso Euangelicæ legis initio, nota
 fuit orthodoxis patribus, & explorata. quinimo
 & ex hoc euangelij fonte deprompta: quo Chri-
 stus dei filius, de se, & patre suo loquens, ait: Ego,
 & pater unum sumus. ¶ Quinta Lutheri ratio.
 Qui panis substantiam negant in eucharistia rema-
 nere cum Christi corpore post consecrationem; in-
 ter cætera argumenta sua adducunt & id uerbum
 Ambrosij. Licet figura panis & uini uideatur in
 eucharistia: nihil tamen aliud, quàm caro & san-
 guis Christi, credendum est. Atqui illud Ambro-
 X

Ioan. 10

” II

”

”

”

” Ambro.

”

”

DE SACRAMENTO

„ si dictum, seipsum interimit: cum impossibile sit,
 „ aliud nihil remanere quàm corpus & sanguinem
 „ post consecrationem. Nisi apud illos: forma, color
 „ frigus, & alia accidentia: nihil esse dicantur. Nam
 „ hæc certe ut non sunt nihil: ita ea remanere ui-
 „ demus: ut Ambrosium hic errasse, palam etiam
 12 „ palpemus. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Intole-
 rabilis est hæc Lutheri insolentia, & nequaquam
 ferenda animi arrogantia: qua manifestarium er-
 rorem impingit sacro antistiti Ambrosio. cum ta-

Particulā
 nihil, pro
 nulla sub-
 stantia: in-
 terdum
 apud auto-
 res sumi

men ipse contra crasso teneatur errore: & penitus
 cespitet circa rectam uerborum ipsius Ambrosij
 intelligentiam. Nempe beatus ipse pater cum in
 uerbis præsentis obiectioni insertis dicit, nil aliud ef-
 se credendum in eucharistia, quàm carnem Chri-
 sti & sanguinem: per eas dictiones, nihil aliud, in-
 telligit nullam aliam substantiam in eucharistia ef-
 se credendam, quàm corpus & sanguinem Chri-
 sti. Neque particulam illam negatiuam in omni-
 moda sumit generalitate: ut etiam accidentia suo
 ambitu includat. Quomodo enim negaret Ambro-
 sius accidentia panis & uini non manere in eucha-
 ristia: qui asserit in iisdem uerbis, figuram panis et
 uini illic uideri? Nonne figura, & color, ac cæteræ
 id genus qualitates uisu perceptibiles: in acciden-
 tium numero ac sorte reponi solent? At uero Lu-
 therus particulam illam negatiuam nihil, omni-
 no sumendam esse uniuersaliter in uerbis illis Am-
 brosianis autumat: ut etiam accidentia suo sinu
 claudat. Et idcirco alteri errorem imponens non
 erranti: ipse se errare non putans, grauiterrat.
 Cæterum hæc per quandam, quasi digressionem
 dicta, non tamen nostro instituto inutilia: nunc suf-

ficere putanda sunt. ¶ Ex quibus, cum ijs quæ in toto hoc opere de Oecolampadiana circa eucharistiam assertione dicta sunt, colligere promptum est: Lutherum una in parte ipsi ecclesiæ aduersari, & in eadem cum Oecolampadio sentire: eo ipso scilicet, quod substantiam panis in eucharistia ponit superesse post consecrationem. Altera uero in parte, eundem Lutherum cum Ecclesia sancta sentire in hac eucharistiæ materia: & ipsi repugnare Oecolampadio: ea uidelicet in re, quod in sanctissimo altaris sacramento ipsum CHRISTI corpus ueraciter & re ipsa contineri asserat. Oecolampadius uero in utraq; suæ assertionis parte: omnino ex opposito cum ecclesia pugnat. Nam & substantiam materialem panis post consecrationem superesse integram astruit: quod ecclesia catholica prorsus abnegat, & sanctum Christi corpus in eucharistia secundum ueritatem suæ substantiæ adesse diffiteretur: quod tamen ecclesia sancta, pia confessione amplectitur & credit. Quocirca multo grauior est ipsius Oecolampadii circa eucharistiam error quam Lutheri: quod huius sit unicus, illius uero duplex & geminus. Cæterum ambo, illud commune inter se habent erroris consortium: quod transubstantiationis & nomen & rem omnino repudiant, quorum tamen utrunque: ecclesia catholica & pie & religiose profitetur. ¶ Sed iam percurso susceptæ confutationis opusculi Oecolampadiani stadio, metam propositi negocii iam assecuti, nostrum hic cursum sistamus oportet. Siqua uero in prædicto aduersarii libro supersunt, improba tione digna, quæ hic expressa determinatione non attigimus: per ea quæ in præsentī elucubratione

Assertio-
num Lu-
theri, &
Oecolam-
padii, circa
materiam
euchari-
stiæ: adin-
uicē com-
paratio.

15

X

5

Determinatio facultatis theologiae Parisiensis: contra Oecolampadium.

DE SACRAMENTO.

sunt explicata, facile illa conuelli elidique poterunt a studiosis & sedulis lectoribus. Porro ad ampliorem supra dicti libri Oecolampadiani reprobationem: magnum id adiicit pondus atque momentum, & plurimi certe faciendum. quod anno superiore facultas sacrae theologiae studij Parisiensis (cuius & ipse, licet immeritus, sum alumnus) eundem librum matura & diligenti indagine a se examinatum ac excussum: in sua publica congregatione, unanimi omnium consensu, censuit errorem in fide & impietatis referrissimum esse, haberi quoque debere: atque in sacrosanctae eucharistiae ueritatem & reuerentiam, praesertim blasphemum. Quocirca lectionem eius, fidelibus omnibus interdicendam, doctrinali sententia tunc etiam iudicauit: ipsumque librum ulticibus flammis exurendum, ne contagione errorum illius, incauti lectores inficiantur. Ex hac igitur theologorum Parisiensium determinatione, aliquanto facta tempore antequam ad hanc scribenda animum applicarem cognoscere promptum est, non ab re me calamum in eum librum strixisse. Verum illo penitus reiecto, & ceteris omnibus, consimilem impietatem olentibus (ut tandem extremam coepto huic operi manum imponamus) enitatur pro uiribus tam firma fide, piaque deuotione & reuerentia Christum in sacra eucharistia uere praesentem, sed tabernaculo sensibili adopertum, colere: ut tandem eundem reuelata facie, positoque omni uelamine contempleretur aperte in gloria caelesti. Et quem nunc sub tegumento specierum ueneramur absconditum: demum speculemur clarissimo gloriae lumine palam conspicuum. Cui sit laus & gloria, ac gratiarum actio: in secula seculorum, Amen.

SECVNDI LIBRI DE SA

cramento eucharistiæ, con-
tra Oecolampa-
dium:

FINIS.

Coloniæ Impensis honesti ciuis
Petri Quentell.

Societatis Jesu' Paderbornæ

RECOGNITION LIBRARY

COMMUNICATING

TO THE

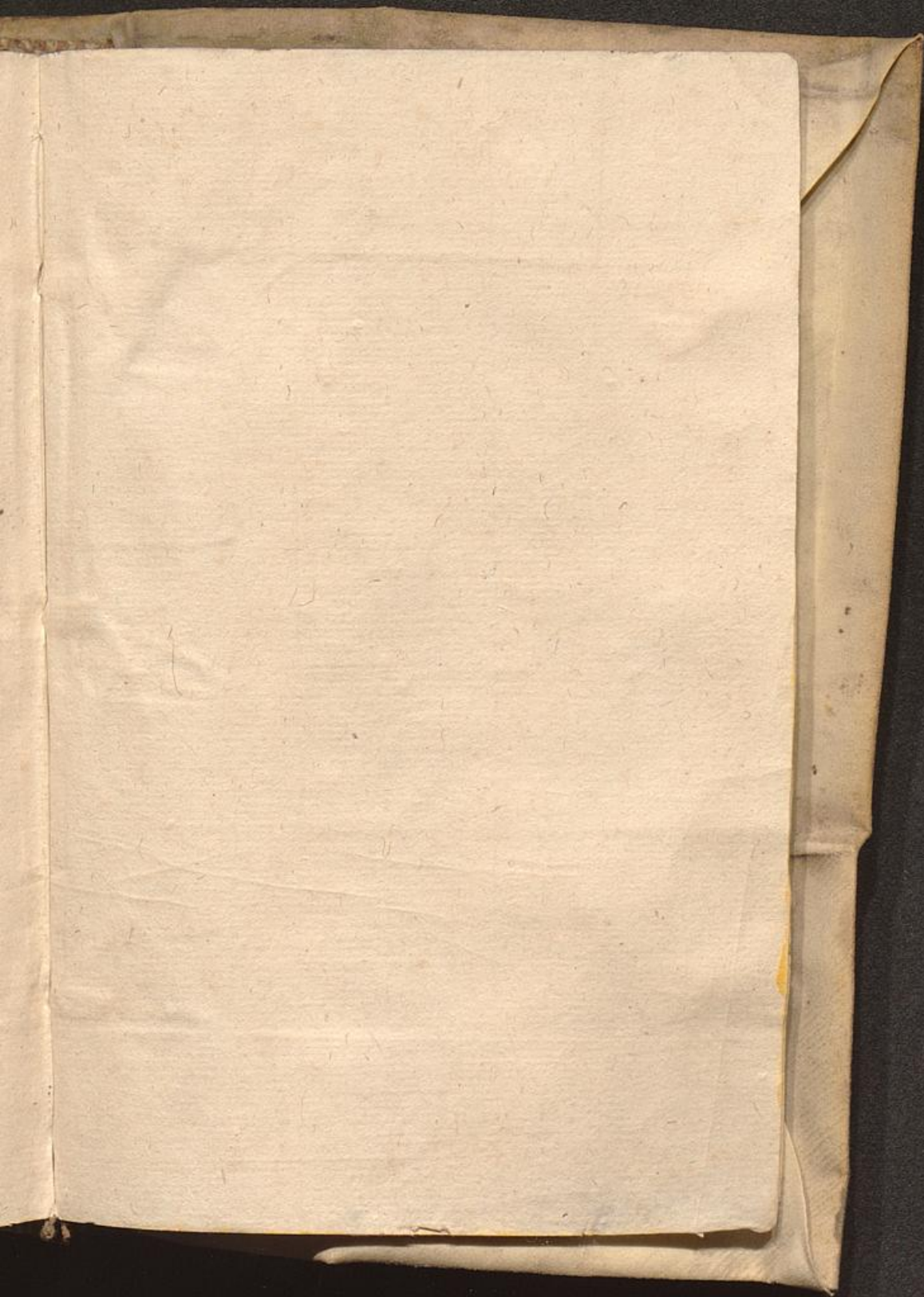
LIBRARY

OF THE

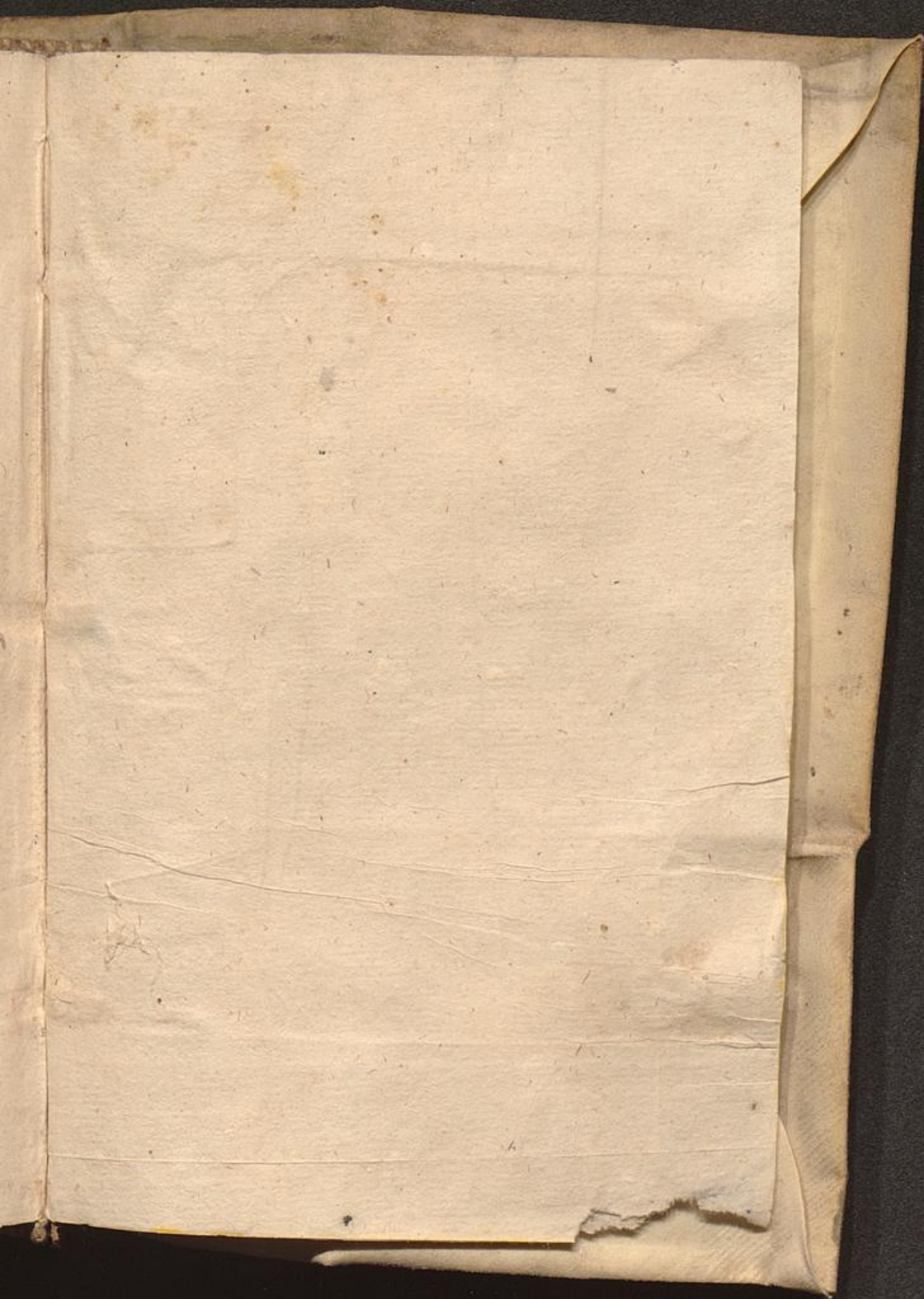
UNIVERSITY OF

PADERBORN

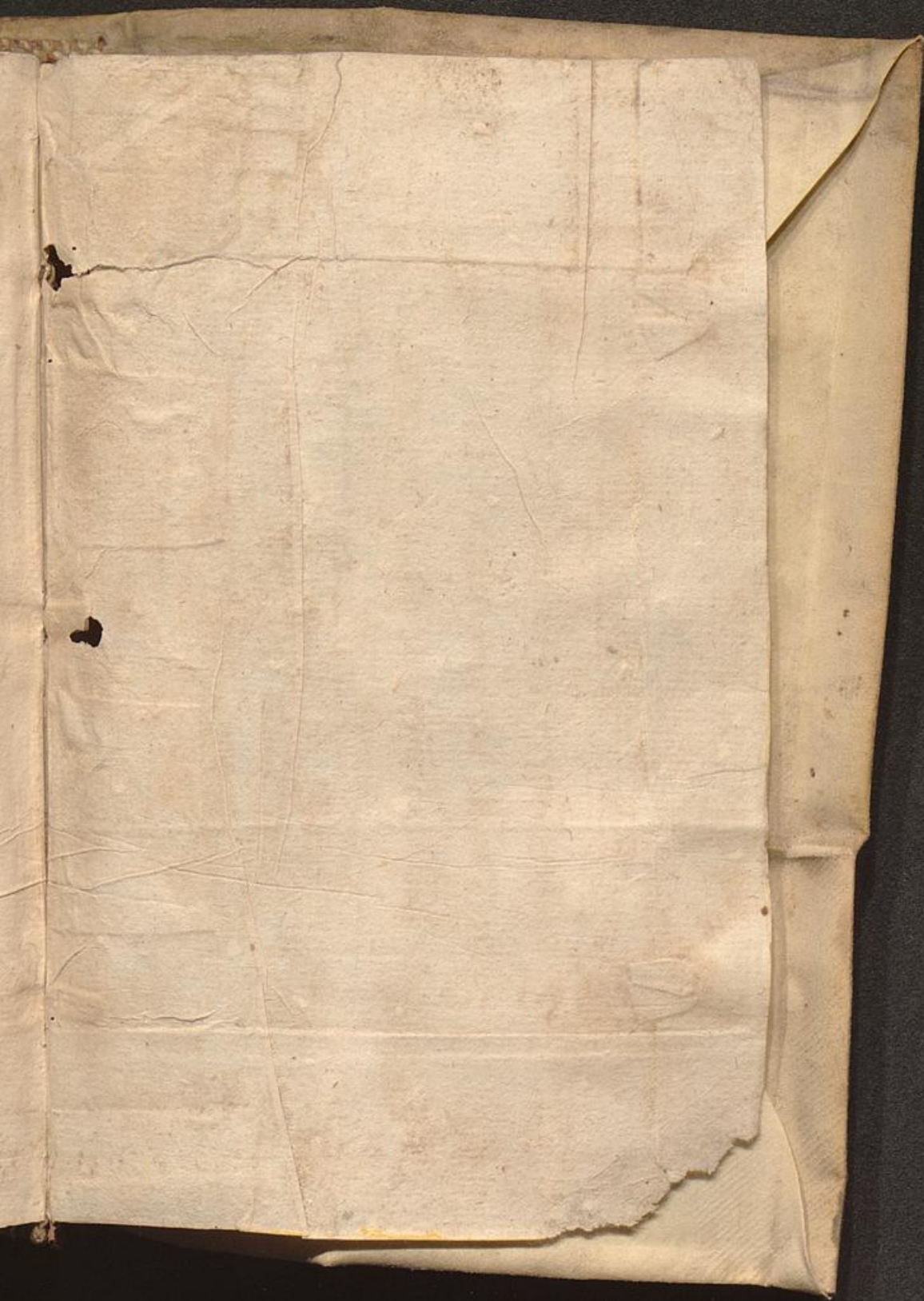

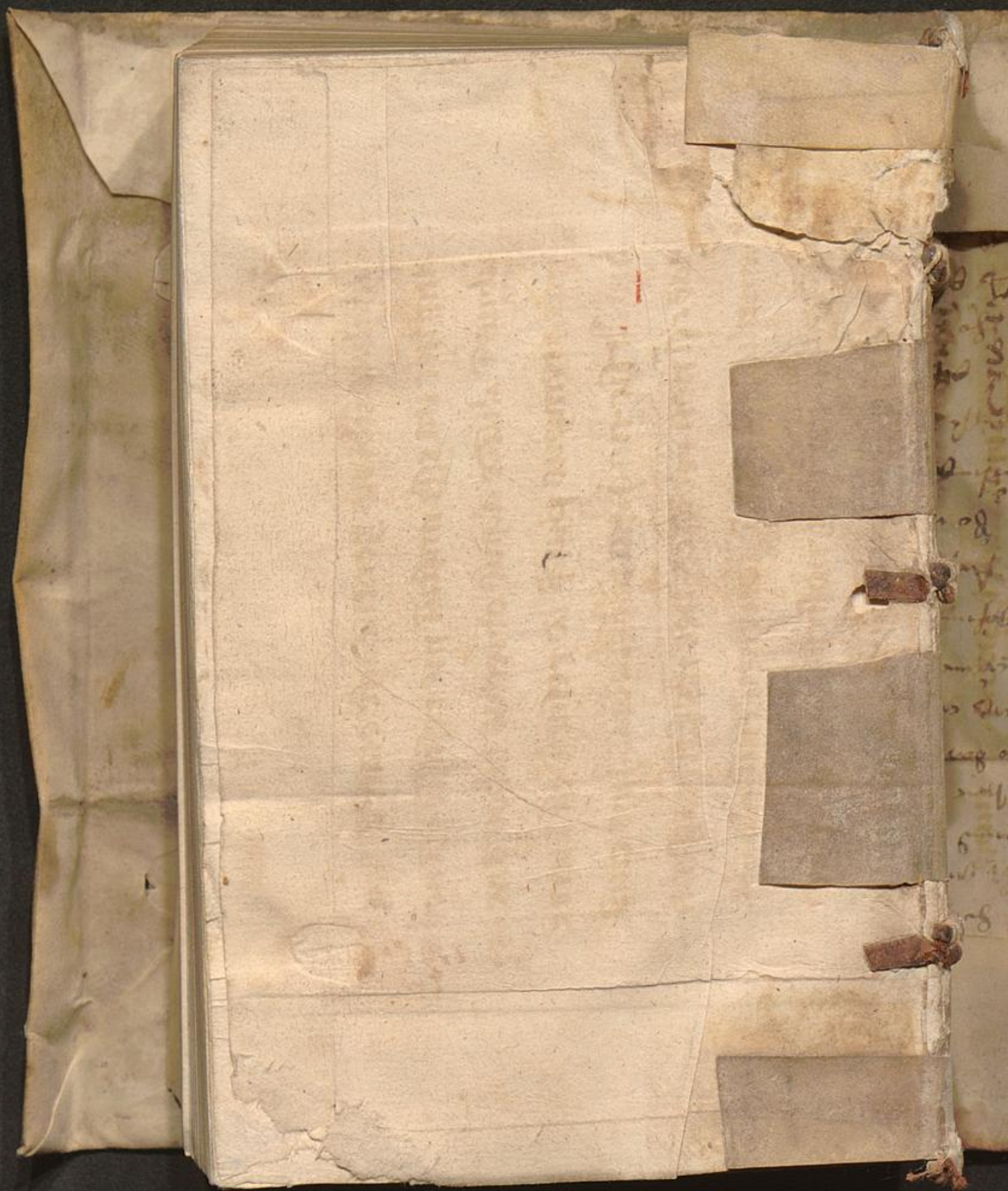

De
Sacramentis

Th

1426